BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 B
13
5. 8. A. 4
Digitized by Google

Ex libris
Marchionis Aloysi valenti
Emp:- L: - - f - s: —

Digitized by Google

XXIV.1.1.
T.10.

Digitized by Google

M. T. CICERONIS ORATIONVM VOLVMEN PRIMVM.

AL DVS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

¶ *Ne quis alius aut Venetijs, aut uſquam locorum has impune orationes imprimat, & Leonis X. Pontificis maximi, & Senatus Veneti decreto cautum eſt.*

30.130

Digitized by Google

LEONI·X· PONTIFI

CI MAXIMO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA ... EMANUELE

m Agna quædam res eſt,&,ut nihil fortaſſe præſtantius, ita longe difficilius quiddam, quàm homines opinãtur, eloquẽtia excellere·uni eſt id homini à natura datum: ut ea, quæ mente concipimus, communicare inter nos, ac dicendo animi ſenſa eloqui poſſimus. hac una re maxime à cæteris nos animantibus natura ſeiunxit. hæc iam inde ab initio humani generis egregias nobis ſemper utilitates attulit. atq; hæc cum æque omnibus conceſſa ſit: unum quempiam è multis eſſe: quem magna cæteri cum admiratione dicentem audiant: cui maximis ita plerunq; de rebus aſſentiantur: ut illi potius, quàm ſibi ipſis credendum putent: qui clamores, qui lachrymas, qui riſus, cum uelit, moueat: atq; omnes adeo animorum motus quaſi habenis quibuſdam regat: qui deniq; ita loquatur: ut tantum propè reliquæ hominum multitudini præſtare uideatur: quantum homines ipſi beſtijs antecellunt: profecto id fieri neceſſe eſt: quod is, & longe præſtantiora quædam, q̃ alij omnes, cogitatione, atq; animo complectatur: et ea, quæ cogitarit, admirabili ac diuina quadã dicendi ratione explicare, ac proferre poſſit·at hoc, ſi quis id recte conſideret: eiuſmodi eſt: ut eo omnia, quæ in hominum cognitionem cadere poſſunt, cõprehẽdantur. quid enim illi, qui & res omnes, de quibus poſſit acci-

dere ut aliquando loquendum ſit, optime omnium teneat: quod ei qui perfecte eloquẽs eſſe uoluerit, neceſſarium eſt: & ornatiſſimis ac grauiſſimis eas uerbis illuſtrare, atq; omni lumine orationis queat: deeſſe dicendum eſt? id uero quàm arduum, ac magnum ſit, uel ex eo facillime cognoſci poteſt: quod cum nemo ferè unquam fuerit: qui non hanc ſibi eloquentiæ gloriam ſummopere appetendam duxerit: permulti uero acerrimo ingenio homines nihil aliud ſummo ſtudio tota uita egerint: perpauci tamen tot ætatibus inuenti ſunt: qui ita probati ſint: ut non multa illis deeſſe uiderentur. Et certe ſingulas quaſque artes egregie aliquem nouiſſe permagnum eſt: nedum ut plurimæ ab uno quopiam comprehendi poſſint. Sed ut ea quis etiam ingenij felicitate fuerit: ut omnium ſit maximarũ rerum ſcientiam conſecutus: tum uero quotiens illi dicendum ſit, ſuo quicq; loco collocare, quantæ prudentiæ eſt? Iam res ipſas eo orationis genere, his uerbis ornare: eaq; ipſa uerba tam compoſite, tam concinne, tam apte inter ſe connectere: ut nihil illuſtrius, nihil auditu iucundius eſſe poſſit: id uero longe omnium difficillimum haberi debet. profecto cum multa etiam in oratore alia requirantur: ab hac una re tamen eloquentiæ inditum nomen eſt. Quid de actione dicam? huic primas, huic ſecundas, huic tertias tribuiſſe Demoſthenes dicitur. hac una ſi careat: ut cætera illi omnia cumulatiſſime conceſſa ſint: nihil eſt, quod magnum ab ſe quippiam effici poſſe orator putet. at eiuſmodi ea eſt: ut ſi cui à natura negata ſit: paruum ſit, et exile quoddam, quod ab arte tradatur. Sed & multo minus memoria aut

Digitized by Google

procreari, aut inſeri arte ulla poteſt. ratio certe quædã, qua ea adiuuetur, reperta eſt. ſed hæc nulla ſit: niſi id ipſum prius naturæ bonum in ingenijs noſtris extiterit. at hæc in oratore quaſi fundamentum quoddam eſt: quo ſublato cætera omnia collabi neceſſe ſit. Quãobrem cum ex his eloquentia rebus conſtet: quæ partim maximo uiri ingenio ſumma ſibi induſtria ac labore parare tamen poſſunt: partim, niſi à natura contigerint, nulla ipſi nobis fingere ratione poſſumus: nihil dicendi laude difficilius, nihil perfecto oratore inuentu rarius exiſtimandum eſt. Sed quo plures huic laudi propoſitæ difficultates ſunt: eo magis, & ut eã adipiſcantur eniti oẽs decet: et ſi quis adeptus fuerit: admirabilior, et quaſi q̃dam inter homines deus haberi debet. quid enim ex omnibus humanis rebus ad deorũ propius poteſtatem accedit? quàm poſſe & inimicos, cum uelis, lædere: & amicis adiumento eſſe: & repugnantes tuam in ſententiam adducere: et conſentientes confirmare: conſolari: hortari: ad miſericordiam, ad odium, ad quencunq; animi motum, quos uolueris, uel inuitos impellere. hæc ea nimirum ſunt: quæ non fieri humana ui, ſed diuinum eſſe quiddam homines arbitrentur. Atq; in hac quidem re ſunt qui omniũ maxime græcos homines admirentur: ac longe illos noſtrorum ingenijs anteponant. Et profecto, quod in omni ei ſtudiorum genere non minus contigit, ſummorũ ſemper oratorum copia Græcia redundauit. è romanis q̃q̃ multos fuiſſe legimus: qui plurimum dicendo potuerint: qui nihil non eloquentia aſſecuti ſint: et complures ex his tamen nihil omnino literis mandauerunt: & eo-

rum qui aliquid ſcripſerunt, præter unius Ciceronis nihil cuiuſquam extat, quod proferre poſſimus. Sed & in tanto hoc tamen eloquentiæ naufragio, magnæ ob id ſaltem dijs immortalibus à nobis gratiæ haberi debent: quod hunc potiſſimum ſupereſſe uoluerunt. tantum enim uno ego in Cicerone ponendum arbitror: ut huius unius dicendi facultate, non æquatam modo cum græcorum omniũ eloquentia latinæ orationis copiam, ſed et longe factam ſuperioré putem. Tria ſunt, quæ ab optimo effici oratore debeant. docendus, delectandus, permouendus auditor. hinc tria etiam nata ſunt dicendi genera, tenue, medium, graue. ad docendum tenue accommodatum eſt: medio delectatio paritur: permouemur graui. qui unum aliquod horum genus aſſequi potuerunt, magni habiti oratores ſunt: qui omnia, maximi. Ac fuerunt quidem è græcis aliqui, qui ſubtili quodam & ſententiarum, & uerborum genere eo acumine atq; elegantia dicerent: ut nihil illis limatius, nihil enucleatius eſſe poſſet. Expolitum alij ac ſuaue dicendi genus ſecuti, & audientium animos maxime delectarunt: & celebre ſibi inter oratores nomen peperere. Vberiores nonnulli, & ampliore quadam orationis uſi dignitate, cum magnam uim hominum mentibus admouerent: magnam ipſi eloquentiæ gloriam conſecuti ſunt. Cum uero non eodé modo omnia dicenda ſint: ſed unicuiuſq; rei ſit certa et propria quaſi quædam uox: qui idem cum res poſceret, ſubmiſſe humilia, media temperate, ample grandia poſſet dicere: nemo fortaſſe ex his, præter Demoſthenem inuentus eſt. at niſi his omnibus generibus, ita oratio di

ſtincta ſit: ut id ſemper quod maxime deceat, conſerue tur: nó eſt, quod exactam ſe qſquã et abſolutam eloquẽ tiam adeptum arbitretur. His ita omnibus generibus noſter præſtitit: ut ne ex his quidem, qui in ſingulis floruerunt, in eo ipſo genere ſit illi aliquis conferendus. nemo hoc in paruis preſſior: in temperatis ornatior: in magnis ſublimior: nemo iudicem acutius docuit: delectauit iucundius: incitauit ardentius. Quæ ut in Demoſthene etiam paria fuerint: ſunt tamen qui exiſtiment longe illius orationem iucundius his ſalibus, quibus maxime abundat Cicero, potuiſſe condiri. ſunt qui commiſerationes deſiderent: quibus ille ut athenienſium lege ſit uti prohibitus: magnum tamen quiddam eſt, quod illi deſit. qua in re ita omnibus præ ſtare Cice o exiſtimatus eſt: ut in his etiam cauſis, quas unà cum illo Q. Hortenſius, aut alij ea tempeſtate ſummi oratores agerent, extremus tamen perorandi locus eorum ipſorum conceſſu, huic ſemper relinqueretur. Iam in epiſtolis, cum amborũ extent: tantus in noſtro lepos, tanta urbanitas, ea ſuauitas, is candor, tam purus ſermo, ea cum de rep. loquitur, grauitas: ut mirum ſit quanto interuallo uincamus. Quid? ubertas ingenij, plurimarum ac præclariſſimarum rerum cogni tio conferri poteſt? illius græco tantum ſermone complures modo orationes, & epiſtolas quaſdam legimus. hic & græce homo romanus eo ornatu plura ſcripſit: tam præclare nonnunquam, cum res tulit, locutus dicitur: ut ipſi etiam græci huiuſce facultatis peritiſſimi homines, non minus ſuæ illi linguæ elegantiam concederent: quàm hanc etiam ſibi laudem eri-

pi moleſte ferrent: & omnibus latinæ eloquentiæ partibus unus ſatisfecit: neque ullum non poſteris monumentorum genus reliquit. orationes in omni genere plurimas, magna epiſtolarum uolumina edidit. Sed & à muſis etiam non alienus fuit. qn & latinos omnes, q ante ſe fuerant, poetas facillime ſuperauit: & multo etiam fortaſſe progredi longius potuit: niſi maioris cuiuſdam gloriæ ad ſe illum ſplēdor rapuiſſet. ad hæc, ne ea quæ magno ſibi ipſe labore atq; acerrimo ſtudio pepeciſſet, inuidere iuuētuti uideretur: de arte etiam dicendi ſibi ſcribendum exiſtimauit. quibus in libris cum peruulgata rhetorum præcepta negligens, alind quoddam ad eloquentiam eſſe iter diceret: uel ex eo id uerum eſſe, quod ab ſe diceretur, oſtendit: quod de his ipſis rebus (quod nulli unquam dicendi magiſtri potuiſſent) elegantiſſime locutus eſt: & in eloquentiæ præceptis tradendis nullam non eloquentiæ uim adhibuit. Neq; uero his finibus abundantis ingenij flumen tenuit. ſed longe effuſus latius in omnes propè philoſophiæ ſinus delatus eſt: & in auitam tandem poſſeſſionem, ex qua eam nullo iure deiectam eſſe, ſæpiſſime conqueſtus fuerat: eloquentiam reſtituit: atq; ex anguſtis extractam finibus paterno in regno collocauit: & id eſſe proprium oratoris docuit: de unaquaq; re propoſita poſſe & ornate et apte dicere. Sed nulla profecto ex re magis cognoſci præſtantia oratorum poteſt: quàm ex eo, quod ab his dicendo efficitur. ac recte id mihi quidem dictum uidetur, ut in fidibus ex eo, qui reddatur, ſono, illius qui pulſet ſcientiā perſpici: ſic eloquentiæ uim, ex his maxime motibus, qui

in audientium animis cernuntur, intelligi. neq; uero dici poteſt, non multa Demoſthenem effeciſſe dicendo. amens ſim, ſi è maximis, atque omnium illi ſummorum hominum conſenſu tributis laudibus, quicquam coner detrahere. cum præſertim ipſe etiam illum Cicero longe omnibus anteponat: & quotiens dicturus eſſet, è tota Græcia ad eum audiendum ſolitos fieri concurſus affirmet. ſed tamen cum maxime floreret Demoſthenes, & prælatum etiam illi Demadem legimus: & Phocionis ſeu quædam acerrima dicendi uis, ſeu populo cognita uitæ integritas ita eum ſæpe peruertit: ut ipſe etiam ſuorum illum uerborũ ſecurim ſit ſolitus appellare. Ciceronis ætate, quanquam nulla unquam aut plures aut præſtantiores oratores tulit: neq; pari tamen dicendi facultate quiſquam inuentus eſt: neq; tam probata uitæ ſanctitas in ullo fuit: ut ea magis, quàm illius oratione, homines mouerentur. huius accuſationis impetu perterritus, à Verris patrocinio, cum & eum maxime defenſum uellet: & nihil eſſet quod non aſſequi dicendo poſſe crederetur: Hortenſius deſtitit. hic grauiſſimam illam M. Catonis authoritatem, & dicendi ſeueritatem, quo nemo omni uirtute præſtantior unquam fuit: ſi quando ſibi obſtitit, orationis copia & feſtiua quadam comitate ſemper eluſit. ac ne omnia conquirere ambitioſius uidear: ut totiens permotos iudices, totiens ſenatum, totiens populum prætermittam: ut oppreſſam Catilinæ audaciam, uniuerſam in Antonij odium concitatam ciuitatem ſileam: quanta uis illius orationis fuerit: quam facile ad ea, quæ uellet, homines attra-

xerit:uel id unũ nobis eſſe argumẽto poteſt:quod cum præclaro illo ſtatim ab ſe inito conſulatu,lege agraria ab ſeditioſis Tribunis plebis propoſita,magnos in rep. concitari motus intueretur:et in concionẽ Tribunos uocare,& ipſo etiam diſceptatore populo,cuius obſiſtere commodis putabatur:uti non dubitauit.atq; hic ita locutus eſt: ita eorum quæ ad pertractandos hominum animos neceſſaria eſſent,nihil prætermiſit:ut nemo unquam tanta populi uoluntate populare quicquam ſuaſerit:quanta hic maxime omnium gratam,ac iucundam populo legem euertit. Non immerito igitur & cũ uiueret,regnare in iudicijs dictus eſt:& poſt mortem ad hodiernum diem ſic apud omnes gentes illius nomen uiget : ſic in dies augeſcit : ut nulla id unquam obliuio obſcuratura,nulla eius laudibus allatura finẽ æternitas uideatur . hic ipſam illam abſolutæ eloquentiæ ſpeciem,quam ſuo ipſe in oratore quærit:quã uix animo intuemur:quam in nullo Antonius uiderat: oratorum omnium unus expreſſit . huic quo ſimilior aliquis,eò eloquentior haberi debet.huius ſcriptis ne cogitare quidem ornatiora poſſumus.utinam quæ eorum multa aut iniuria temporis,aut aſſidua tot ſæpe bellis Italiæ uaſtatione perierunt : ea peruenire omnia ad manus noſtras potuiſſent. longe opulentior romana lingua,longe inſtructior latinæ eloquentiæ ſupellex eſſet. ſed ut multa intercepta ſint: bene id cecidit : quod ex his,quas ſcripſit,orationibus,in q̃bus omnis dicẽdi uis, omnis eloquẽtiæ ornatus explicatur : paucas admodũ deſideramus . quãquã et in his id queri poſſumus: quod quas non Antonij proſcriptio,non belli furor,non tot

annorum ſpatium eripere nobis potuit: has ita proximorum ſæculorũ inſcitia, quaſi rubigo quædam, fœdauit: ut in ſuum eas nitorem reſtituere immenſi cuiuſdam operis eſſe uideatur. nos quidẽ, quantum in nobis fuit: quantum uetera nobis exemplaria adiumento eſſe potuerunt: quã potuimus opem afferre conati ſumus: neq; quicquam à nobis fieri potuiſſe exiſtimauimus: quod magis his qui eloquentiæ ſtudio tenentur prodeſſet: quam ſi ipſæ hæ Ciceronis orationes, hoc eſt ipſius fontes eloquentiæ, unde haurire abunde poſſent: perpurgati à nobis eſſent. qua in re tantum tamen abeſt, ut nihil prætermiſſum eſſe affirmare uelimus: ut iacta tantum fundamenta à nobis eſſe, opus ipſum ſi multi hoc exemplo pari in id ſtudio ac labore incubuerint: tum demum poſſe fortaſſe aliquando perfici exiſtimemus. Atq; has nos quidem orationes, ob id præcipue Leo pontifex maxime, ut alia prætermittam omnia: ſub tuo nomine exire uoluimus: quod te quãuis in ea amplitudine collocatum, ut nemo mortalium propius deum attingat, maximis ſemper occupationibus diſtineri neceſſe ſit: & his tamen maxime delectari, & nunquã intermittere literarum ſtudia audimus: neq; quenquã à te pluris fieri, quã qui aliquo optimarum artium genere cæteris antecellat. et huius quidem rei idiam inde ab initio ampliſſimæ huius dignitatis tuæ indicio omnibus eſſe potuit: quod Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum uiros uti ſumma inter ſe beneuolentia coniunctiſſimos, ita tum moribus, tum omni literarum genere & quamſimillimos & noſtræ ætatis omnium ornatiſſimos, à ſecre

tis habere uoluiſti. iam tum magna mihi oblata ſpes eſt: fore ut omnes tuo auxilio bonæ artes reuiniſcerent: cum tibi eos qui in his excellerent, adiungendos, atq; omni dignitate honeſtandos putares. Sed non hoc uno nobis tuus hac in re animus perſpectus eſt: permultis ſe ille alijs quotidie ſignis oſtendit. & præclariſſimorum ſemper ingeniorum parens plurimos tibi roma omni doctrina præſtantis uiros ſufficit: et his non inferiores ex omnibus eò terris, ut in communem quandam nationum omnium, ac totius terrarum orbis patriam permulti confluunt. quippe eo iam inde ab initio nata fato roma eſt, ut quod ubique terrarum egregij exortum eſſet, una ſuſciperet. hos tu omnes ita amplecteris: ita omni beneuolentia proſequeris: ut cum nullo hominum genere libentius uiuas: nulli ad te aditus faciliores ſint: nulli tua magis liberalitas pateat. Ex his ego, & plurimis illis, quæ in te elucent, uirtutibus, in eam opinionem adductus ſum: ut ob id ab Deo te optimo maximo & terris datum & toti chriſtianæ reip. præpoſitũ arbitrer: ut tu is ſis: cuius ductu in antiquam illam tum imperij, tum omnium & uirtutum, & bonarum artium amplitudinem Roma reſtituatur. Sed agendum id profecto ex his tibi prius eſt: quo urgemur magis: cui niſi occurſum fuerit: magnæ eſſe nobis calamitati poteſt. Nimia iam audacia chriſtiani in nos nominis hoſtes efferuntur: nimis proterue nobis inſultant: dum multos iam annos, omnes eorum iniurias toleramus: in maximum contemptum uenimus: neq; quicquam eſt, quod ſibi in nos licere nõ putent. quas illi per hoſce annos regiones, quos agros non ſæ-

pius deuaſtarunt? quos non ſinus penetrarunt? quibus ex oris prædas non abegerunt? quam nobis ignominiam non inuſſerunt? quin etiam (fœdum dij immortales facinus) florentiſſimam illam, illam & literarum, & uirtutum omnium parentem Græciam nobis tacentibus, atq; adeo propè tradentibus immaniſſimæ gentes occuparunt. nos ſocios atq; amiciſſimos nobis reges ante oculos propè noſtros opprimi, ac regnis exui paſſi ſumus. noſtra tum ſcilicet res non agebatur? nihil eorum ad nos calamitas pertinebat? ſatis erat ſuos quenq; fines tueri? nihil præterea curandum erat? Nimirum noſtra hac negligentia id factum eſt: ut magnæ illis breui tempore uires additæ, magna nobis auxilia detracta ſint. neq; ſuis illi uiribus, ſed noſtra ſecordia creuerunt. nos, nos inquam in nos eos aluimus: nos ita auximus: ut multa iam ab illis merito, niſi prouiſum fuerit, timeri poſſint. Sed prouidendum profecto eſt: neq; quicquam iam, quod turpe nobis futurum ſit, ferre debemus. tuumq; adeo hoc eſſe munus, hoc tibi onus incumbere omnes exiſtimant. neq; tamen (quãquam ne hoc quidem præter te alius quiſquam potuit) à te id ſolum poſtulatur, ut à finibus eos noſtris auertas: ut exultantes ac temere in nos irruentes reprimas. maius quiddam eſt, quod tuæ à te magnitudini deberi uideatur. niſi ultro illato illis bello et omnis ante ſuſcepta nobis labes eorum ſanguine eluatur: & illi penitus ne ſe aliquando in noſtrã perniciem efferre poſſint, excindantur: ſatisfieri tantæ de te omnium expectationi nullo pacto poteſt. neq; uero factu id difficillimũ futurum eſt: ſi te authore ſublatis, ſi quæ

intercedunt, ſimultatibus, chriſtiani inter ſe reges conſpirauerint: & in communem hoſtem communi conſenſu ſuſcipiendum ſibi bellum eſſe exiſtimarint. quid enim his uiribus opponi poterit? uerendum credo nobis erit, ne paucis illis peditum cohortibus, ne inermibus illis, ut innumerabiles ſint: equitibus hoſtium, tot (ut alios omittam) inuictæ Hiſpanorum, tot Heluetiorum legiones, inſtructiſſimus ille gallorum, ille Italorum eqtatus pares eſſe non poſſint? ne primum quidem impetum, ne clamorem illi quidem noſtri exercitus ferre poterunt. agis tu quidem dies noctesq; unum hoc omnium maxime: neq; quicquam omittis, quod ad conciliãdos inter ſe, atq; in hoſtem inflammandos chriſtianorum animos fieri oporteat: atq; eò iam tuis monitis & hortatibus adducta res eſt: ut potentiſſimi iam reges ueterum iniuriarum obliti, & amicitiã ineant: & ad colloquia ueniant: ut & communibus unà de rebus conſilium capiant: & quæ ad Chriſtianæ reip. ſalutem, ac dignitatem pertinere uiſa fuerint, conſtituantur. ſed & reliquum tamen quiddam adhuc eſt: quod tibi agẽdum ſit. quæ propè omnes iam præ ſe ferunt: ea quanta fieri celeritate poterit maturanda ſunt. neſcio quis iam diu Chriſtianorum mentes torpor inuaſit: qui, ut optime tua authoritate animati ſint: diutius tamen procraſtinantur, quàm opus ſit: ac multas quotidie bene gerendæ rei opportunitates prætermittunt. hunc dum penitus ſomnum excutias: hanc dum tollas ſegnitiem: nulla ſit res: quæ ab eo te, quod tam præclare cœpiſti, deterrere poſſit. hoc unum cum effeceris: tum denique quod tandiu machinaris, quod

tanto opere moliris, quod tecum ſemper cogitas ef-
feceris. Erit, erit profecto dies illa: cum te longiſſime
prolatis finibus, deuictis omnibus, quæ christiano un-
quam nomini infenſæ fuerint, nationibus, cum inſigni
laurea redeuntem intueri liceat: cum tota te italia, totus
terrarum orbis ut quendam ad leuanda noſtra incom
moda e cœlo delapſum deum ueneretur: cum tibi ob-
uiam cunctis ex oppidis omnium generum, omnium
ætatum multitudo ſe omnis effundat: tibi patriam, ti-
bi penates, tibi ſalutem, ac uitam deniq;, depulſo cru-
deliſſimorum hoſtium metu, acceptam referat: cum ipſi
etiam ſe tibi agri noua quadã rerum omnium uber-
tate lætiores oſtendant. Tum tu maximis omniũ plau-
ſibus regum medius romam inuectus pulcherrimum
ac iuſtiſſimum triumphum ages: tum demum pace ter-
ris omnibus per te parta frui nobis licebit: tum deniq;
omni et bello et belli timore ſublato alũnæ pacis atq;
otij literæ uberrimo ſe prouẽtu efferẽt: tum plurima in-
ter hoſtiũ ſpolia tot illa à ueteribus illis græcis monumẽ
ta ſcriptis tradita, quæ nunc in miſera & diuturna
hac græciæ ſeruitute oppreſſa deliteſcunt: per te ex te-
nebris extracta conſpicientur. quin & latina fortaſſe
pleraq; belli hinc impetu nobis ablata recipientur: aut
certe pacatis iam rebus alicunde emergent: atq; ex o-
mnibus ad te partibus deferrentur. tum et alia pluri-
ma, & Ciceronis fortaſſe tum ea, quæ deſiderantur: in
lucem prodibunt: tum hæc, quæ manca & mutilata le
gimus: integra & emendata reperientur. neq; uero in
antiquorum ſcriptis emendandis diutius teneri quenq̃
neceſſe erit: ſed in maxima optimorum librorum copia,

maximo ac tutiſſimo otio exiſtent fortaſſe, qui maiora conentur: & ipſam etiam antiquitatem prouocare ſcriptis audeant. profecto aut nunquam poſthac futurum eſt: aut tua id hæc ætas uidebit. interea hos labores noſtros, qui tam corruptis ueterum libris & neceſſario ſuſcipiendi, & maxime utiles habendi ſunt, ne contemne: & ea, quæ ut futura credamus, maximam tu ipſe nobis ſpem attuliſti: quæ ſemper meditaris: quæ animo ſemper agitas: quæ immortalem tibi apud omnes gentes gloriam paritura ſunt: quæ profecto tibi debentur: uti nulla interpoſita mora quàm celerrime fiant, appropera.

LIBRO· CXX·

M· Cicero ſub aduentum triumuirorum urbe ceſſerat pro certo habens, id quod erat, nõ magis Antonio eripi ſe, quàm Cæſari Caſſium & Brutum poſſe. primo in Thuſculanum fugerat: inde trãſuerſis itineribus in Formianum, ut ab Caieta nauim conſcenſurus, proficiſcitur. unde aliquoties in altum prouectum, cum modo uenti aduerſi retuliſſent: modo ipſe iactationem nauis cæco uoluente fluctu pati non poſſet: tedium tandem eum & fugæ et uitæ cœpit. regreſſus ad ſuperiorẽ uillam, quæ paulo plus mille paſſibus à mari abeſt, moriar inquit in patria ſæpe ſeruata. Satis conſtat ſeruos fortiter fideliterq; paratos fuiſſe ad dimicandum: ipſum deponi lecticam, & quietos pati quod ſors iniqua cogeret, iuſſiſſe. prominenti ex lectica, præbẽtiq; immotam ceruicem caput præciſum eſt. nec ſatis ſtolidæ crudelitati militum fuit: manus quoq; ſcripſiſſe aliquid in Antonium exproperantes præciderunt. Ita relatum caput ad Antonium: iuſſuq; eius inter duas manus in roſtris poſitum: ubi ille conſul, ubi ſæpe conſularis, ubi eo ipſo anno aduerſum Antonium, quanta nulla unquam humana uox, cum admiratione eloquentiæ, auditus fuerat. Vix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant. Vixit tres & ſexaginta annos: ut, ſi uis abfuiſſet, ne immatura quidem mors uideri poſſit. ingenium

& operibus & præmijs operarum fœlix. ipſe fortu=
næ diu proſperæ, & in longo tenore felicitatis magnis
interim ictus uulneribus, exilio, ruina partium, pro
quibus ſteterat, filiæ morte, exitu tam triſti atq; acer=
bo. omnium aduerſorum nihil ut uiro dignum erat tu
lit, præter mortem. quæ uere æſtimanti minus indi=
gna uideri potuit: quod à uictore inimico crudelius paſ
ſus erat, quàm quod eiuſdem fortunæ compoſito feciſſet.
ſi quis tamen uirtutibus uitia penſarit: uir magnus ac
memorabilis fuit: & in cuius laudes ſequendas Cicæ=
rone laudatore opus fuerit.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM INDEX.

PRIMO VOLVMINE.

Pro P. Quintio. Oratio prima.	1
Pro Sex. Roſcio Amerino. Oratio ſecunda.	18
Pro Q. Roſcio Comœdo. Oratio III.	45
Diuinatio in C. Verrem. Oratio IIII.	55
In C. Verrem liber. II. Oratio V.	66
In C. Verrem liber III. Oratio VI.	76
In C. Verrem lib. IIII. Oratio VII.	109
In C. Verrem lib. V. Oratio VIII.	148
In C. Verrem lib.. VI. Oratio IX.	200
In C. Verrem lib. VII. Oratio X.	236
Pro M. Fonteio. Oratio XI.	276
Pro A. Cecinna. Oratio XII.	285

SECVNDO VOLVMINE.

Pro Lege Manilia. Oratio XIII.	4
Pro A. Cluentio. Oratio XIIII.	18
De Lege Agraria contra P. Seruilium Rullum in ſenatu. Oratio XV.	61
De Lege Agraria ad populum contra P. Seruilium Rullum. Oratio XVI.	66
De Lege agraria ad populum contra Rullum. Oratio XVII.	87
Pro C. Rabirio perduellionis reo ad popu-	

lum. Oratio XVIII. 90
In L. Catilinam in ſenatu. Oratio XIX. 97
In L. Catilinam ad populum. Oratio XX. 104
In L. Catilinam ad populum. Oratio. XXI. 111
In L. Catilinam in ſenatu. Oratio XXII. 118
Pro L. Murena. Oratio XXIII. 124
Pro L. Flacco. Oratio XXIIII. 146
Pro P. Sylla. Oratio XXV. 167
Pro Archia poeta. Oratio XXVI. 185
Ad Equites romanos antequam iret in exilium. Oratio XXVII. 192
Ad Quirites poſt reditum. Oratio XXVIII. 198
Poſt reditum in ſenatu. Oratio XXIX. 204
Pro domo ſua ad pontifices. Oratio. XXX. 213
De aruſpicū reſponſis in ſenatu. Oratio XXXI. 243
Pro Cn. Plancio. Oratio XXXII. 259

TERTIO VOLVMINE.

Pro P. Seſtio. Oratio XXXIII. 3
In Vatinium. Oratio XXXIIII. 29
Pro M. Celio. Oratio XXXV. 36
Pro L. Cornelio Balbo. Oratio XXXVI. 55
De prouincijs conſularibus. Oratio XXXVII. 69
In L. Piſonem. Oratio XXXVIII. 79
Pro T. Annio Milone. Oratio XXXIX. 101
Pro C. Rabirio Poſthumo. Oratio XL. 123
Pro M. Marcello. Oratio XLI. 131
Pro Q. Ligario. Oratio XLII. 137

Pro Rege Deiotaro. Oratio. XLIII. 145

In M. Antonium philippica prima. Oratio XLIIII. 153

In M. Antoniū Philippica. II. Oratio XLV. 160

In M. Ant. Philip. III. Oratio XLVI. 183

In M. Ant. Philip. IIII. Oratio XLVII. 191

In M. Ant. Philip. V. Oratio XLVIII. 194

In M. Ant. Philip. VI. Oratio XLIX. 205

In M. Ant. Philip. VII. Oratio L. 209

In M. Ant. Philip. VIII. Oratio LI. 214

In M. Ant. Philip. IX. Oratio LII. 221

In M. Ant. Philip. X. Oratio LIII. 225

In M. Ant. Philip. XI. Oratio LIIII. 230

In M. Ant. Philip. XII. Oratio LV. 239

In M. Ant. Philip. XIII. Oratio LVI. 246

In M. Ant. Philip. XIIII. Oratio LVII. 258

Epiſtola ad Octauium 268

Criſpi Saluſtij in Ciceronem Oratio 270

M. Tullij Ciceronis in Saluſtium reſponſio. 272

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO ORATIO. I.

QVAE RES IN CIVITATE duæ plurimũ poſſunt: hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore: ſumma gratia, & eloquentia. quarum alteram C. Aquili uereor: alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero nõ mediocriter pertimeſco. neq; hoc tantopere querendum uideretur: hæc ſumma in illis eſſe: ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. uerum ita ſe res habet: ut ego, qui neq; uſu ſatis, & ingenio parum poſſum: cum patrono diſertiſſimo comparer: P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt: cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. illud quoq; nobis accedit incommodum: quod M. Iunius, qui hãc aliquotiens apud te egit: homo & in alijs cauſis exercitatus, & in hac multum & ſæpe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus: et ad me uẽtum eſt: qui, ut ſumma haberem cætera: temporis quidem certe uix ſatis habui: ut rem tantam, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento: id quoq; in hac cauſa deficit. nam quo minus ingenio poſſum: ſubſidio mihi diligentiam comparaui. quæ quanta ſit, niſi tempus, et ſpatium datum ſit: intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt C. Aquili: eo te, & hos, qui tibi in conſilio ad

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſunt: meliori mente noſtra uerba audire oportebit: ut multis incommodis ueritas debilitata tandem æquitate talium uirorum recreetur. quod ſi tu iudex nullo præſidio fuiſſe uidebere contra uim, & gratiam, ſolitudini, atq; inopiæ: ſi apud hoc conſilium ex opibus, nō ex ueritate cauſa pēdetur: profecto nihil eſt iam ſanctum, atq; ſincerum in ciuitate: nihil quod humilitatem, cuiuſquam grauitas et uirtus iudicis conſoletur. certe, aut apud te, & eos qui tibi aſſunt: ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulſa ui, et gratia, locum ubi conſiſtat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili: quo mihi ueniat in dubium tua fides & conſtantia: aut quo non iis, quos tibi aduocaſti: uiris electiſſimis ciuitatis ſpem ſummam habere P. Quintius debeat. quid ergo eſt? primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit: quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq; dum cogitat: non minus ſæpe ei uenit in mentem poteſtatis, q̄ æquitatis tuæ: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt: ſæpius illud cogitant: quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt: q̄ quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiuſce ætatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos noſtræ ciuitatis: qui communi ſtudio ſummis opibus Sex. Neuium defendunt: ſi id eſt defendere: cupiditati alterius obtemperare: quo is facilius quem uelit iniquo iudicio opprimere poſſit. nā quid hoc iniquius aut indignius C. Aquili dici aut commemorari poteſt? quam me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam: priore loco cauſam dicere: cum præſertim Q. Hortenſius qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet: cōtra me ſit dictu

rus: cui ſummam copiam facultatemq; dicendi natura largita eſt. Ita fit, ut ego qui tela depellere, & uulneribus mederi debeã: tum id facere cogar: cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit. illis autem id tempus impugnandi detur: cum & uitandi illorũ impetus poteſtas adẽpta nobis erit: et ſiqua in re, id quod parati ſunt facere: falſum crimen, quaſi uenenatum aliquod telum iecerint: medicinæ faciendæ locus nõ erit. Id accidit Prætoris iniquitate, et iniuria: primum quod contra omniũ conſuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re maluit fieri. deinde quod ita conſtituit idipſum iudicium: ut reus, ante quam uerbum accuſatoris audiſſet: cauſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum eſt: qui quaſi ſua res, aut honos agatur: ita diligenter Sex. Neuij ſtudio & cupiditati morem gerunt: & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur: in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq; poſſunt: eo minus q̃d poſſint, debent oſtendere. Cũ tot tantisq; difficultatibus affectus atq; afflictus in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus æquus reperiri potuerit: cum ei ſummam per iniuriã omnia inimica, atq; infeſta fuerint: te C. Aquili, uosq; qui in conſilio adeſtis, orat: atq; obſecrat: ut multis iniurijs iactatam atq; agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. Id quo facilius facere poſſitis: dabo operam, ut à principio res quemadmodum geſta & contracta ſit, cognoſcatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, ſanè cæterarum rerum paterfamilias et pru-

dens & attentus, una in re paulominus conſyderatur: qui ſocietatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerũ tamen non ita inſtituto, ut iura ſocietatis, & officia certi patrisfamilias noſſe poſſet. non quo ei deeſſet ingenium: nam neq; parũ facetus ſcurra Sex. Neuius, neq; inhumanus præco eſt unquam exiſtimatus. quid ergo eſt? cum ei natura nihil melius quam uocẽ dediſſet: pater nihil præter libertatem reliquiſſet: uocem in quæſtum contulit: libertate uſus eſt: quo impunius dicax eſſet. quare quod ſocium tibi eum uelles adiũgere, nihil erat: niſi ut in tua pecunia condiſceret: qui pecuniæ fructus eſſet. tamen inductus conſuetudine, ac familiaritate Quintus fecit, ut dixi, ſocietatem earum rerum, quæ in Gallia comparabãtur. erat ei pecuaria res ampla, et ruſtica ſanè bene culta, et fructuoſa. tollitur ab atrijs Licinijs atq; à præconum conſeſſu in Galliã Neuius: & tranſalpes uſq; transfertur. fit magna mutatio loci nõ ingenij. nam qui ab adoleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio: poſteaquam neſcio quid impendit: et in commune contulit: mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat. nec mirum, ſi is qui uocem uenalem habuerat, ea quæ uoce quæſiuerat, magno ſibi quæſtui fore putabat. Itaq; hercule haud mediocriter de communi quicquid poterat, ad ſe in priuatam domũ ſeuocabat. qua in re ita diligens erat: quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent: arbitrium pro ſocio condemnari ſolerent. Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare: tametſi cauſa poſtulat. tamen quia poſtulat: non flagitat: præteribo. Cum annos iam complures ſocietas eſſet: et cum ſæpe ſuſpectus Quintio Neuius fuiſſet: neq;

ita commode poſſet rationem reddere earum rerum: quas libidine non ratione geſſerat: moritur in Gallia Quintius: cum adeſſet Neuius: et moritur repentino. hæredem teſtamento reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem ſummus mœror morte ſua ueniebat: ad eundem ſummus honos quoq; perueniret. quo mortuo, nec ita multo poſt, in Galliam proficiſcitur Quintius. ibi cum iſto Neuio familiariter uiuit: annũ ferè una ſunt: cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent: & de tota illa ratione atq; re Gallicana. neq; interea uerbum ullũ interpoſuit Neuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere: aut priuatim Quintium debuiſſe. Cum æris alieni aliquantulum eſſet relictum: quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone ſe facturũ eſſe proſcribit, earum rerum, quæ ipſius erant priuatæ. Ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret ne auctionetur: eum non ita commode poſſe eo tempore quæ proſcripſiſſet uendere: Romæ ſibi nummorum facultatem eſſe: quam, ſi ſaperet, communem exiſtimaret, pro fraterna illa neceſſitudine, & pro ipſius affinitate. nam P. Quintij conſobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. Quia quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius: credidit Quintius, eum qui orationem bonorum imitaretur: facta quoq; imitaturum. auctionem uelle facere deſiſtit: Romam proficiſcitur: decedit ex Gallia Romam ſimul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuiſſet: per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius diſſolueret. hoc eò per te agebatur: quod propter ærariam rationem non ſatis erat in

tabulis inſpexiſſe quantum deberetur: niſi à Quæſtori bus quæſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuiſq; tu propter neceſſitudinem, quæ tibi cum Scapulis eſt: quid ijs ad denarium ſolueretur. hæc omnia Quintius age bat auctore, et cóſuaſore Neuio. nec mirum, ſi eius ute batur conſilio: cuius auxilium ſibi paratum putabat. nó modo enim pollicitus erat in Gallia: ſed Romæ quo tidie, ſimulatq; ſibi hic annuiſſet: numeraturum ſe di cebat. Quintius porro iſtum poſſe facere, uidebat: de bere, intelligebat: mentiri, quia cauſa cur mentiretur, non erat: nó putabat. quaſi domi nummos haberet: ita conſtituit Scapulis ſe daturum: Neuium certiorem facit: rogat ut curet, quod dixiſſet. Tú iſte uir optimus (ue reor ne ſe derideri putet: quod iterum iá dico optimus) qui hunc in ſummas angiſtias adductum putaret: ut eum ſuis conditionibus in ipſo articulo temporis aſtrin geret: aſſem ſeſe negat daturum: niſi prius de rebus ra tionibuſq; ſocietatis omnibus decidiſſet: et ſciſſet ſibi cũ Quintio controuerſiæ nihil futurum. poſterius inquit iſta uidebimus Quintius: nunc hoc uelim cures (ſi tibi uidetur) quod dixiſti. negat ſe alia ratione facturum. quod promiſiſſet, non plus ſua referre: quá ſi, cum au ctionem uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. deſtitutione illa perculſus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert: in Galliá mittit: ut ea quæ proſcripſerat, uenirent. deteriore tempore abſens auctionatur: ſcapu lis difficiliore conditione diſſoluit. tunc appellat ultro Neuium: ut, quoniá ſuſpicaretur aliqua de re fore con trouerſiam: uideret ut quamprimum & quam mini ma cum moleſtia tota res tráſigeretur. dat iſte amicum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius

domi erat educatus: et quo utebatur iſte plurimum: propinquum noſtrũ Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea, quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat: iſte mediocri præda contentus non erat. itaq; ex eo tempore res eſſe in uadimonium cœpit. Cum uadimonia ſæpe dilata eſſent: et cum aliquãtum temporis in ea re eſſet conſumptum: neq; quicquam perfectum eſſet: uenit ad uadimonium Neuius. Obſecro C. Aquili, uosq; qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis: ut ſingulare genus fraudis, et nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis. ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uendidiſſe: curaſſe ne quid ſibi ſocietas deberet. ſe iam neq; uadari amplius: neq; uadimonium promittere. ſi quid agere ſecum uelit Quintius: non recuſare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiſere: hominem in præſentia non uadatur. ita ſine uadimonio diſceditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris quæ habebat uadimonia differt: ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. proficiſcitur: Roma egreditur ante diem IIII Cal. Februarij Spurione & Norbano Conſſ. quæſo ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius quirinas, uir bonus et comprimis honeſtus una profectus eſt. Cum ueniſſent ad Vada Volaterrana quæ nominantur: uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales iſth adducebat: L. Publicium. qui ut Romam uenit: narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod niſi ex Publicio narratum Neuio eſſet: non tam cito res in contentionem ueniſſet. tum Neuius ipſe, pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs Licinijs & à

faucibus macelli corrogat: ut ad tabulam Sextiam ſibi aſſint hora ſecunda poſtridie. ueniunt frequentes: teſtificantur iſti P. Quintium non ſtetiſſe: et ſe ſtetiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominū nobilium conſignantur. diſceditur. poſtulat à Burrieno Prætore Neuius: ut ex edicto bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius: qui cum familiaritas fuerat: ſocietas erat: affinitas liberis iſtius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit: nullum eſſe officium, tam ſanctum, atq; ſolenne: quod non auaricia comminuere, atq; uiolare ſoleat. etenim ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt iſte qui amicum, ſocium, affinem, fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt: uanum ſe & perfidioſum et impium eſſe fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij familiaris et propinquus Sex. Neuij deijcit: ſeruulum unum quem iſte præhenderat abducit: denuntiat ſeſe procuratorem eſſe: iſtum æquum eſſe famæ fortunisq; P. Quintij conſulere: & aduentum eius expectare. quod ſi facere nolit: atq; inhibuerit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere: ſeſe nihil precari: & ſi quid agere uelit, iudicio defendere. Hæc dū Romæ geruntur: Quintius interea contra ius & conſuetudinem, edicto Prætoris de ſaltu agroq; communi à ſeruis communibus ui detruditur. Exiſtima C. Aquili id, modo & ratione omnia Romæ Neuium feciſſe: ſi hoc, qđ per literas iſtius in Gallia geſtum eſt: recte atq; ordine factum uidetur. expulſus atq; eiectus è prædio Quintius, accepta inſigni iniuria, cõfugit ad C. Flaccum imperatorem: qui tum erat in prouincia: quem ut ipſius dignitas poſcit: honoris gratia nomino. Is eam

rem quàm uehementer uindicandã putarit, ex decre-
tis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romæ
cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: uteba-
tur populo ſanè ſuo: propterea quod iſte caput petere nõ
deſinebat. Iſte poſtulat ut procurator iudicatum ſolui
ſatiſdaret. negat Alphenus æquum eſſe procuratorem
ſatiſdare: quod reus ſatiſdare non deberet: ſi ipſe adeſ-
ſet. appellantur Tribuni. à quibus cum eſſet certum
auxilium petitum: ita tamen diſceditur: ut idibus ſeptẽ
bribus P. Quintium ſiſti Sex. Alphenus promitteret.
uenit Romam Quintius: uadimonium ſiſtit. iſte homo
acerrimus bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, an-
num & ſex menſes nihil petit: quieſcit: conditionibus
hũc quoad poteſt producit. à Gn. Dolobella deniq; Præ
tore poſtulat: ut ſibi Quintius iudicatũ ſolui ſatiſdet,
ex formula, quod ab eo petat: quoniam eius ex edicto
Prætoris Romæ bona dies XXX poſſeſſa ſint. non re
cuſabat Quintius quin ita ſatiſdare iuberet: ſi bona
poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit. quàm æquum nihil
dico. unum hoc dico: nouum. et hoc ipſum tacuiſſe mal
lem: quoniam utrunq; quiuis intelligere potuiſſet. iu-
bet P. Quintiũ ſponſionem cum Sex. Neuio facere: ſi
bona ſua ex edicto P. Burrieni Præ. dies XXX poſ
ſeſſa non eſſent. recuſabant qui aderant tum Quin
tio: demonſtrabant de re iudiciũ fieri oportere: ut aut
uterq; inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe
famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò
ipſe Quintius: ſeſe idcirco nolle ſatiſdare: ne uidere-
tur iudicaſſe bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe. ſponſio-
nem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe (id quod nunc eue-
nit) de capite ſuo priore loco cauſam eſſe dicturum. Do

lobella (quemadmodum ſolent homines nobiles: ſeu recte ſeu perperam facere cœperunt: ita in utroq; excellunt: ut nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet) iniuriam facere fortiſſime perſeuerat. aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere: & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri. conturbatus ſanè diſcedit Quintius. neq; mirum: cui hæc optio tam miſera tamq; iniqua daretur: ut aut ipſe ſe capitis damnaret: ſi ſatiſdediſſet: aut cauſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet: priore loco diceret. Cum in altera re cauſæ nihil eſſet: quin ſecus iudicaret ipſe de ſe: quod iudicium grauiſſimum eſt: in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirū iudicem ueniendi: unde eo plus opis auferret: quo minus attuliſſet gratiæ: ſponſionem facere maluit. fecit: te iudicem C. Aquili ſumpſit: ex ſponſo egit. In hoc ſumma iudicij cauſaq; tota conſiſtit. Iudicium eſſe C. Aquili nō de re pecuniaria, ſed de fama fortuniſq; P. Quintij uides. cum maiores ita conſtituerint: ut qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret: nos inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere intelligis. eos porrò qui defendere conſuerunt uides accuſare: & ea ingenia conuerti ad perniciem: quæ antea uerſabantur in ſalute atq; auxilio ferendo. illud etiam reſtiterat: quod heſterno die fecerunt: ut te in ius adducerent: ut nobis tempus quādiu diceremus, præſtitueres. quam rem facile à Prætore impetraſſent: niſi tu quod eſſet tuum ius & officium, poteſtaſq; docuiſſes. neq; nobis adhuc præter te quiſquam fuit: ubi noſtrum ius contra illos obtineremus. neq; illis unquam ſatis fuit illud obtinere: quod probari omnibus poſſet. ita ſine iniuria potentiam leuem atq; inopem eſſe arbitrantur. Verū

quoniam tibi inſtat Hortenſius: ut eas in cóſilium: à me poſtulat: ne dicendo tempus abſumam: queritur priore patrono cauſam defendente: nunquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpicionem: nos rem iudicari nolle. Nec illud mihi arrogabo: me poſſe cauſam commodius demonſtrare: quàm antea demonſtrata ſit. neq; tamen tam multa uerba faciam: propterea quod et ab illo qui tum dixit informata iam cauſa eſt: & à me qui neq; excogitare, neq; pronũciare multa poſſum: breuitas poſtulatur: quæ mihi metipſi amiciſſima eſt. Faciã quod te ſæpe animaduerti facere Hortenſi: totam cauſæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id ſemper facis: qa ſemper potes. ego in hac cauſa faciã: propterea quod in hac uideor poſſe facere. quod tibi natura dat: ut ſemper poſſis: id mihi cauſa dat: ut hodie poſſim. certos mihi fines terminosq; conſtituam: extra quos egredi non poſſim: ſi maxime uelim: ut & mihi ſit propoſitum de quo dicam: & Hortenſius habeat expoſita: ad quæ reſpondeat: & tu C. Aquili iam ante animo proſpicere poſſis, quibus de rebus auditurus ſis. Negamus te bona P. Quintij Sexte Neui poſſediſſe ex edicto Prætoris. In eo ſponſio facta eſt. Oſtendam primũ cauſam non fuiſſe: cur à Pretore poſtulares: ut bona P. Quintij poſſideres. deinde, ex edicto te poſſidere nõ potuiſſe. poſtremo, non poſſediſſe. Quæſo C. Aquili uosq; qui eſtis in conſilio: ut quid pollicitus ſim: diligenter memoriæ mandetis. & enim rem facilius totam accipietis: ſi hæc memineritis: & me facile ueſtra exiſtimatione reuocabitis: ſi extra hos cancellos egredi conabor: quos mihi ipſe circundedi. Nego fuiſſe cauſam cur poſtularet. nego ex edicto poſſidere potuiſſe. nego poſſediſ

ſe. hæc tria cum docuero: perorabo. Non fuit cauſa cur poſtulares. qui hoc intelligi poteſt? quia Sex. Neuio neq; ex ſocietatis ratione, neq; priuatim quicquam debuit Quintius. quis huic rei teſtis eſt? idem qui acerrimus aduerſarius. in hac re te inquam teſtem Neui citabo. annum & eo diutius poſt mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum ſimul Quintius: doce te petiſſe ab eo iſtam neſcioquam innumerabilem pecuniam: doce aliquando mentionem feciſſe: dixiſſe deberi: debuiſſe concedam. moritur C. Quintius: qui tibi, ut ais, certis nominibus grãdem pecuniã debuit. hæres eius P. Quintius in Galliam ad teipſum uenit in agrum communem: eò deniq;, ubi non modo res erat: ſed ratio quoq; omnis, & omnes literæ. quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet? quis tam negligens? quis tam tui Sexte diſſimilis? qui cum res ab eo, qui cum contraxiſſet: receſſiſſet: & ad hæredem perueniſſet: non hæredem cum primum uidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret: aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? ita ne eſt? quod uiri optimi faciunt: ſi qui ſuos propinquos ac neceſſarios caros & honeſtos eſſe atq; haberi uolunt: id Sex. Neuius nõ faceret? qui uſq; eo feruet ferturq; auaricia: ut de ſuis commodis uelit aliquam partem amittere: ne quam partem huic propinquo ſuo ullius ornamẽti relinquat. & is pecuniam ſi qua deberetur non peteret? qui quia quod debitum nunquam eſt, id datum non eſt: non pecuniam modo, uerũetiam hominis propinqui ſanguinem uitamq; eripere conatur. huic tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti: quem nũc reſpirare libere non ſinis? quẽ nunc interficere nefarie cupis: eum tum pudẽter appel

lare nolebas? Ita credo: hominem propinquum, tui ob ſeruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſæpe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes: cum ſtatuiſſes de pecunia mentionē facere: cum paratus meditatusq; ueniſſes: homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ipſe te retinebas: excidebat repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas: ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc: Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. Si debuiſſet Sexte: petiſſes ſtatim: ſi non ſtatim: paulo quidem poſt: ſi non paulo: at aliquando: ſex quidem illis menſibus profecto: anno uertente ſine controuerſia: anno et ſex menſibus uero, cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi: uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam, ſed abundanti pecunia ſic diſſolutus fuiſſet? ut fuit Sex. Neuius? cum hominē nomino: ſatis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius. nunquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad hæredem uenit: cum eum quotidie uideres: poſt biennium deniq; appellas. dubitabitur utrū ſit probabilius: Sex. Neuium ſtatim ſi quid deberetur: petiturum fuiſſe? an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur: & Romæ iudicia fiebant. reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit: aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices: mirabimur. ſi bonitatem: ridebimus. neq; præterea quid poſſis dicere inuenio. Satis eſt argumenti nihil eſſe debitum Neuio: quod tam diu nihil petiuit. qd ſi hoc ipſum quod nunc facit: oſtendo teſtimonio eſſe, nihil deberi? qd enim

iunc agit Sex. Neuius? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudicium: in quo iam biennium uerſamur? quid negocij geritur: in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit. nunc deniq;? ueruntamen petit. audiamus. de rationibus & controuerſijs ſocietatis uult diiu dicari. ſero. uerum aliquando tamen. concedamus. Nō inquit id ago C. Aquili: neq; in eo nunc laboro. pecunia mea tot annos utitur P. Quintius. utatur ſane. nō peto. quid igitur pugnas? an, quod ſæpe multis in locis dixiſti: ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum quem adhuc honeſtiſſime defendit: obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſam priore loco dicat? & eam cum orarit: tū deniq; uocē accuſatoris audiat? quid? hoc quo pertinet? ut ocius ad tuum peruenias? at, ſi id uelles, iam pridem actum eſſe poterat. ut honeſtiore iudicio conflictere? at ſine ſummo ſcelere P. Quintium propinquum tuum iugulare non potes. ut facilius iudiciū ſit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat: & Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit. negamus deberi. iudicium fiat ſtatim. non recuſamus. numquid præterea? ſi ueretur, ut res iudicio facto parata ſit: iudicatū ſolui ſatis accipiat. q̄bus à me uerbis ſatis accipiet: iiſdem ipſe quod peto, ſatiſdet. actum iam poteſt eſſe C. Aquili: iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia propè dicam nō minore, quàm Quintius. quid agimus Hortenſi? quid de hac conditione dicimus? poſſumus aliquan do depoſitis armis, ſine periculo fortunarum, de re pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rem noſtram perſeq? ut hominis propinqui caput incolume eē patiamur? poſ

ſumus petitoris perſonam capere? accuſatoris deponere? immo inquit abs te ſatis accipiam: ego autem tibi non ſatiſdabo. quis tandem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit? quod æquum ſit in Quintum: id iniquum eſſe in Neuiū? Quintij bona inquit ex edicto prætoris poſſeſſa ſunt. ergo id ut confitear, poſtulas, ut quod nunquam factum eſſe iudicio defendimus: id perinde quaſi factum ſit noſtro iudicio confirmemus. inueniri ratio C. Aquili non poteſt? ut ad ſuum quiſq; quamprimum ſine cuiuſquam dedecore, infamia, pernicieq; perueniat? profecto ſiquid deberetur: peteret: nō omnia iudicia fieri mallet: quàm unū illud unde hæc omnia iudicia naſcuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium: cum poteſtas eſſet agendi quotidie: qui quo tempore primū male agere cœpit: in uadimonijs differendis tempus omne conſumpſerit: qui poſtea quoq; uadimonium miſſum fecerit: hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit: qui, cum de re agendi nullo recuſante poteſtas fuiſſet: ſponſionem de probro facere maluerit: qui, cum reuocetur ad id iudicium unde hæc nata ſunt omnia: conditionem æquiſſimam repudiet: fateatur ſe non pecuniam ſed uitam & ſanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi ſiquid deberetur peterem: atq; adeo iam pridē abſtuliſſem: nihil hoc tanto negocio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione uterer: ſi petendum eſſet. extorquendum eſt inuito atq; ingratis: quod non debet, eripiēdū atq; exprimendum eſt: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda uis eſt ueritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur: ut

his rebus aliquando uictus & perterritus ipſe cedat. quæ me hercule omnia, cum qui contra pugnẽt, uideo: & cum illum conſeſſum conſidero: adeſſe atq; impendere uidẽtur: neq; uitari ullo modo poſſe. cum autem ad te C. Aquili oculos animumq; retuli: quo maiore conatu ſtudioq; aguntur: eo leuiora infirmioraq; exiſtimo. Nihil igitur debuit: ut tu ipſe prædicas. quid? ſi debuiſſet: continuo ne cauſa fuiſſet: cur à Prætore poſtulares: ut bona poſſideres? non opinor id quidẽ, neq; ius eſſe: neq; cuiquam expedire. quid igitur demonſtrat? uadimoniũ ſibi ait eſſe deſertum. ante quàm doceo id factum non eſſe: libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex omnium conſuetudine rem ipſam & factum ſimul Sex. Neuij conſiderare. ad uadimoniũ non uenerat ut ais, is: qui cum tibi affinitas, ſocietas, omnes deniq; cauſæ, et neceſſitudines ueteres intercedebant. illico ne ad Prætorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit poſtulare: ut ex edicto bona poſſidere liceret? ad hæc extrema & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas? ut tibi nihil in poſterum, quod grauius atq; crudelius facere poſſes: reſeruares. nam quid homini poteſt turpius, quid uero miſerius, aut acerbius uſu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri poteſt? pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit: aut ſi alicuius eripuit iniuria: tamẽ dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur: alterius opes, id quod miſerrimum eſt: non expectat. hoc tamen in miſerijs adiumento & ſolatio ſubleuatur. Cuius uero bona uenierunt: cuius non modo illæ ampliſſimæ fortunæ, ſed

etiam uictus

etiam uictus ueſtitusq́; neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt: is nonmodo ex numero uiuorum exturbatur: ſed, ſi fieri poteſt: infra etiam mortuos mandatur. etenim mors honeſta ſæpe uitam quoq; turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto poſſidentur: huius omnis fama, & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur. de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur: huic ne perire quidem certe tacite obſcureq́; conceditur. cui magiſtri fiunt: & domini conſtituuntur: qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuntient: de quo homine præconis uox prædicat: & precium conficit: huic acerbiſſimum uiuo uidentiq́; funus ducitur: ſi funus id habendum ſit: quo non amici conueniunt ad exequias cohoneſtandas: ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerãdas, et diſtrahẽdas. Itaq; maiores noſtri raro id accidere uoluerunt: Prætores, ut conſiderate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur: cum experiũdi poteſtas non eſt: timide tamen & pedetentim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſſitate coacti, inuiti, multis uadimoniis deſertis, ſæpe illuſi ac deſtituti. conſiderant enim quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus uult. mauult enim commemorare ſe, cum poſſet perdere: peperciſſe: quam cum parcere potuerit: perdidiſſe. hæc in homines alieniſſimos, deniq; inimiciſſimos, uiri boni faciunt, & hominum exiſtimationis, & cõmunis humanitatis cauſa: ut cum ipſi nihil alteri ſciẽtes incommodarint: nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit. ad uadimonium non uenit. quis? propinquus. ſi

res iſta grauiſſima ſua ſponte uideretur: tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit. quis? ſocius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere: qui cum te aut uoluntas congregaſſet: aut fortuna coniunxiſſet. ad uadimonium non uenit. quis? is qui tibi præſto ſemper fuit. ergo in eum q̃ ſemel hoc commiſit: ut tibi præſto non eſſet: omnia tela conieciſti: quæ parata ſunt in eos: qui permulta male agendi cauſa fraudandiq; fecerunt. Si de prædijs tuis ageretur Sex. Neui: ſi in paruula re captionis aliquid uererere: non ſtatim ad C. Aquiliũ, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur: concurriſſes? cum ius amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur: cum officij rationem atque exiſtimationis duci conueniret: eo tempore tu nonmodo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, Sed ne ipſe quidem te conſuluiſti: ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti: ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad uadimonium non uenit: quid ago? ſi me hercule hæc tecum duo uerba feciſſes: quid ago? reſpiraſſet cupiditas atq; auaricia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem ueniſſes: ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum: qua tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cœpiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc conſulo poſt tempus in aliena re: quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Lucule, P. Quintili, M. Marcelle: uadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affinis meus: qui cum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens, itercedit: poſtulo ne à Præ

ture:ut eius bona mihi poſſidere liceat?an cum Romæ domus eius,uxor,liberi ſint:domum potius denũciem?quid eſt quod hac tandem de re uobis poſſit uideri? profecto ſi recte ueſtram bonitatem atq; prudentiam cognoui:non multum me fallit:ſi conſulamini: quid ſitis reſponſuri.primum expectare:deinde ſi latitare,ac diutius ludificare uideatur:amicos conuenire:quærere quis procurator ſit: domum denuntiare. dici uix poteſt quàm multa ſint:quæ reſpondeatis ante fieri oportere:quàm ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire.quid ad hæc Neuius?ridet ſcilicet noſtram amentiam:qui in uita ſua rationem ſummi officij deſideremus:& inſtituta bonorum uirorum requiramus.quid mihi inquit cum iſta ſumma ſanctimonia,ac diligentia?uiderint inquit iſta officia uiri boni.de me iſta conſiderent:non quid habeam:ſed quibus rebus inuenerim quærant: & quemadmodum natus:& quo pacto educatus ſim.memini,uetus eſt de ſcurra:multo facilius diuitem quàm patremfamilias fieri poſſe.hæc ille ſi uerbis non audet:re quidem uera palàm loquitur.Etenim ſi uult uirorum bonorũ inſtituto uiuere:multa oportet diſcat: atque dediſcat: quorum illi ætati utrunq; difficile eſt. non dubitaui inquit cum uadimonium deſertum eſſet: bona proſcribere.improbe.uerum,quoniam tu id tibi arrogas:et concedi poſtulas:concedamus.quid ſi nunquam deſeruit?ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem et maliciam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P.Quintio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? at etiam ſi deſertum uadimonium eſſet: tamen in iſta poſtulatiõe et proſcriptione bonorũ im-

probiſſimus reperiebare. nũ malicioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi: et præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria & obſoleta ſunt: res autem noua et inaudita. qd ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis: quam natura fert: aut leuioribus, quã cauſa poſtulat. ais eſſe uadimonium deſertum. quæſiuit à te ſtatim, ut Romam redijt Quintius: quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim nonis Februarij. diſcedens in memoriam redijt Quintius: quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad Ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Februarij. nonis Februarij ſi Romæ fuit: cauſæ nihil dicimus: quin tibi uadimoniũ promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus eſt unà. L. Albius homo cum primis honeſtus. dicet teſtimonium. proſecuti ſunt familiares & Albium & Quintium. dicent hi quoq; teſtimonium. literæ P. Quintij: teſtes tot: quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt, cur ſcire potuerint: nulla, cur mentiantur: cum à ſtipulatore tuo comparabuntur. et in hac eiuſmodi cauſa P. Quintius laborabit? et diutius in tanto metu miſer periculoq; uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit? quam fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper inculte atq; horride: natura triſti ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt: id egit: ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquam officij rationem dilexit: cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at ſi in cauſa pari diſcedere inferior uideretur: tamen eſſet non mediocriter cõquerendum. nunc in cauſa ſuperiore: ne ut par quidẽ

ſit,poſtulat:inferiorem eſſe patitur:duntaxat uſq; eo, ne cum bonis,fama,fortuniſq; omnibus Sex.Neuij cu piditati crudelitatiq; dedatur. Docui quod primum pollicitus ſum C.Aquili:cauſam omnino cur poſtula ret:non fuiſſe:quod neq; pecunia debebatur:& ſi ma xime deberetur:commiſſum nihil eſſet:quare ad iſtam rationem perueniretur. Attende nunc,ex edicto Præto ris,bona P.Quintij poſſidere nullo modo potuiſſe. Tracta edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA. Non eſt is Quintius.niſi latitarit,qui ad negocium ſuum relicto procuratore profi ciſcitur. CVI HAERES NON EXTABIT. Ne is quidem. QVI EXILII CAV SA SOLVM VERTERIT.

Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi?aut quomodo? tum,cum poſtulabas, ut bona poſſideres:nemo adfuit.neq; enim quiſquam diuinare poterat,te poſtulaturum.neq; quenquam attinebat id recuſare:quod Præ.non fieri:ſed ex edicto ſuo fieri iubebat.qui locus igitur abſentis defendendi procura tori primus datus eſt?cum proſcribebas.ergo affuit: non paſſus eſt:libellos deiecit Sex. Alphenus. qui pri mus erat officij gradus: ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia.uideamus quæ deinde ſint con ſecuta.hominem P. Quintij deprehendis in publico: conaris abducere:non patitur Alphenus:ui tibi ademit:curat ut domum reducatur ad Quintium.hic quoq; ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium.procurator negat.uadari

uis·promittit·in ius uocas·ſequitur·iudiciū poſtulas· non recuſat·quid aliud ſit abſentem defendi:ego non intelligo·at quis erat procurator?credo aliquem eiectum hominem,egentem,litigioſum,improbum: qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere·nihil minus·Eques Ro·locuples,ſui negocij bene gerens,deniq; is,quem quotiens Neuius in Galliam profectus eſt,procuratorem Romæ reliquit·et audes Sex· Neui negare abſentem defenſum eſſe Quintium:cum eum defenderit idem,qui te ſolebat:& cum is iudicium acciperet pro Quintio:cui tu & rem et famam tuam commendare proficiſcens,& concredere ſolebas:conaris hoc dicere:neminem extitiſſe qui Quintium iudicio defenderet·poſtulabam inquit ut ſatiſdaret·iniuria poſtulabas:ita uidebare:recuſabat Alphenus·ita:uerum Prætor decernebat·tribuni igitur appellabātur·hic te inquit teneo:non eſt iſtud pati: neq; iudicio defendere:cum auxilium à tribunis petas·hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius: dicturum eſſe eum non arbitror: cum autem antea dixiſſe audio:& cauſam ipſam conſidero:quid aliud dicere poſſit,non reperio· fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe:uadimonium promiſiſſe:iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quæ Neuius edebat: non recuſaſſe:ita tamen more & inſtituto per eum magiſtratum,qui auxilij cauſa conſtitutus eſt·aut hæc facta non ſint,neceſſe eſt:aut C·Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat: cuius procurator non omnia iudicia acceperit:quæ quiſq; in uerba poſtularit:cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit: eum non defendi: eius bona recte

poſſideri poſſe: ei miſero, abſenti, ignaro fortunarum ſuarũ, omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt: illud certe probari omnibus neceſſe eſt: defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium. Quod cum ita eſt: ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim TR. PL. *ne audierunt quidem. fateor, ſi ita eſt, procuratorẽ decreto* PR. R. *oportuiſſe parere. quid ſi* M. BRUTUS *interceſſurum ſe dixit palàm: niſi quid inter ipſum* ALPHENUM *&* NEUIUM *conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio* TRIBUNORUM: *nõ moræ ſed auxilij cauſa? quid deinde fit?* ALPHENUS *ut omnes intelligere poſſent: iudicio defendi Quintium: ne qua ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio: uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere: nequid atrocius in* P. *Quintium abſentem ſine cauſa facere conetur. ſin autem inimiciſſime atq; infeſtiſſime contendere perſeueret: ſe paratum eſſe omni recta atq; honeſta ratione defendere. quod petat, non deberi. ſe iudicio, id quod edat, accipere. eius rei conditionisq; tabellas obſignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non poteſt. fit rebus omnibus integris, neq; proſcriptis, neq; poſſeſſis bonis, ut* ALPHENUS, *promittat* NEUIO *ſiſti Quintium. uenit ad uadimoniũ Quintius. tacet res in controuerſijs iſto calumniante biennium: uſq; dum inueniretur. qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet: & in hoc ſingulare iudiciũ cauſa omnis concluderetur. quod officiũ* AQUILI *commemorari procuratoris poteſt? quod ab* ALPHENO *præteritum eſſe uideatur? quid affertur: quare* P.

Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uero id qđ Hortenſiũ, quia nuper iniecit: et qa Neuius ſemper id clamitat: dicturũ arbitror: nõ fuiſſe Neuio parẽ certationẽ cum Alpheno, illo tempore, illis dominãtibus. quod ſi uelim confiteri: illud opinor concedent: non procuratorẽ P. Quintij neminẽ fuiſſe: ſed gratioſum fuiſſe. mihi autẽ ad uincendũ ſatis eſt, fuiſſe procuratorẽ: q cum experiri poſſet. qualis is fuerit: ſi modo abſentem defendebat per ius & magiſtratum: nihil ad rem arbitror pertinere. Erat inquit illarũ partium. quidni? qui apud te eſſet educatus: quem tu a puero ſic inſtituiſſes: ut nobili, ne gladiatori quidem hæreret: ſicut tu ſemper ſumme concupiſti. idem uolebat Alphenus. ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti inquit erat familiaris. itaq; is intercedebat. tu contra Burrieni: qui iniuriam decernebat: omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim & ſcelus plurimum: & quod poterant id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas: qui nunc tu ut uincas: tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, ſed his ipſis quos aduocaſti. tametſi nolo eam rem commemorando renouare: cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus: potentiſſimus Neuius. ſi fretus gratia poſtulabat aliqđ iniquius Alphenus: multo iniquiora Neuius impetrabat. neq; enim inter ſtudium ueſtrum, quicquam, ut opinor interfuit. ingenio, uetuſtate, artificio, tu facile uiciſti. ut alia omittam: hoc ſatis eſt. Alphenus cum his, & propter eos perijt: quos diligebat. tu poſtquam, qui tibi erant amici, nõ poterant uincere: ut amici tibi eſſent, qui uin

cebant: effeciſti. quod ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas: quia tamen aliquem contra te ad uocare poterat: quia magiſtratus aliquis reperiebatur: apud quem Alpheni cauſa conſiſteret: quid hoc tempore Quintio ſtatuendum eſt? cui neq; magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt: neq; iudicium redditũ eſt uſitatum: non conditio, non ſponſio, non deniq; ulla unquã interceſſit poſtulatio, mitto æqua: uerum ante hoc tempus, ne fando quidẽ audita. De re pecuniaria cupio contendere. nõ licet. at ea controuerſia eſt. nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas oportet. accuſa: ubi ita neceſſe eſt. non inquit, niſi tu ante nouo modo priore loco dixeris. dicendum neceſſario eſt. reſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum. Iudex ipſe arceſſetur. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij: qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore, florentiſſimus ciuitatis. dicet Hortenſius excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione. aderunt autem homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi: quorum frequentiam & conſeſſum nonmodo P. Quintius, qui de capite decernit: ſed quiuis, qui extra periculum ſit: perhorreſcat. Hæc eſt iniqua certatio: non illa qua tu contra Alphenum equitabas. huic ne ubi conſiſteret quidẽ contra te locum reliquiſti. Quare aut doceas oportet: Alphenum negaſſe ſe procuratorem eſſe: nõ deieciſſe libellos: iudicium accipere noluiſſe: aut, cum hæc facta ſint: ex edicto te bona P. Quintij non poſſediſſe concedas. & enim ſi ex edicto poſſediſti: quæro cur bona non uenierint? cur cæteri ſponſores & creditores non conuenerint? nemo ne fuit cui

deberet Quintius? fuerunt: et complures fuerunt: propterea quod C. frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes alieniſſimi: & his debebatur: neq; tamen quiſquam inuẽtus eſt tam inſignite improbus: qui uiolare P. Quintij exiſtimationem abſentis auderet. unus fuit, affinis, ſocius, neceſſarius, Sex. Neuius: qui, cũ ipſe ultro deberet: quaſi eximio præmio ſceleris expoſito, cupidiſſime contenderet: ut per ſe afflictum atq; euerſum propinquũ ſuum non modo honeſte partis bonis, uerũ etiam communi luce priuaret. ubi erant cæteri creditores? deniq; hoc tempore ubi ſunt? quis eſt qui fraudationis cauſa latuiſſe dicat? quis qui abſentem defenſum neget eſſe Quintum? nemo inuenitur. at contra omnes, quibus cum ratio huic aut eſt, aut fuit: aſſunt: defendunt: fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur: laborant. In huiuſmodi ſponſionẽ, teſtes dare oportebat, ex eo numero: qui hæc dicerent: uadimonium mihi deſeruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus eſſet: diem petiuit: ego experiri non potui: latitauit: procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur teſtes: qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent: ita ſe graues eſſe: ut, ſi ueritatem uolent retinere: grauitatem poſſint obtinere. ſi eã negligent: ita leues ſint: ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probãdum, authoritatem adiuuare. Ego hæc duo quæro: primum qua ratione Neuius ſuſceptum negocium non tranſegerit: hoc eſt cur bona, quæ ex edicto poſſidebat: non uendiderit. deinde cur ex tot creditoribus

aliis ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſario confiteare:neq; eorum tam temerarium quẽquam fuiſ ſe:neq; teipſum id quod turpiſſime ſuſcepiſſes: perſeuerare & tranſigere potuiſſe. Quid ſi tu ipſe Sex. Neui ſtatuiſti bona P. Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet: id in tua, quoniam contra te eſt: grauiſſimum debet eſſe. Emiſti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore uendente: ſocium tibi in huius bonis edidiſti Quintum. plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas: qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas: quem ſpoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare. Diffidebã me hercule C. Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam: cum contra dicturus eſſet Hortenſius: & cum eſſet attente auditurus Philippus: fore? uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebã huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cũ P. Quintio: cum à me peteret: et ſumme contenderet: ut propinquum ſuum defenderem: mihi perdifficile eſſe contra tales oratores nonmodo tantã cauſam perorare: ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret: homini pro amicitia familiarius dixi: mihi uideri ore duriſſimo eſſe: qui præſente co geſtum agere conaretur. qui uero cum ipſo contenderent: eos etiam ſiquid antea recti aut ucnuſti habere uiſi ſunt: id amittere. nequid mihi eiuſmodi accideret: cum contra talem artificem dicturus eſſem: me uereri. tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: et mehercule ſi nihil diceret: tacito ipſo officio, & ſtudio, quod habebat erga propinquum ſuum: quẽuis

commoueret. etenim cum artifex eiuſmodi ſit: ut ſolus dignus uideatur eſſe: qui in ſcœna ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt: ut ſolus dignus uideatur: qui eò non accedat. ueruntamen, quid ſi inquit habes eiuſmodi cauſam? ut hoc tibi planum ſit faciendum: neminem eſſe: qui poſſit biduo, ad ſummum triduo, ſeptingenta milia paſſuum ambulare? tamen ne uereris ut poſſis hæc contra Hortenſiũ contendere? minime inquã. ſed quid id ad rem? nimirum inquit in eo cauſa conſiſtit. quomodo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Neuij: quod ſi ſolum proferretur: ſatis eſſe deberet. quod, abs te C. Aquili, & à uobis qui adeſtis in conſilio, quæſo, ut diligenter attẽdatis: profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe, & audaciam. hinc ueritatem, & pudorem, quoad potuerit: reſtitiſſe. bona poſtulas ut ex edicto poſſidere liceat, quo die? te ipſum Neui uolo audire: uolo inauditũ facinus, ipſius, qui id commiſit: uoce conuinci. dic Neui diem. ante V Cal. intercalares. bene agis. quàm longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur Quintius, quo die? poſſumus hoc quoq; ex te audire? quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo. uerum, & ſero, & ne quicquam pudet. deijcitur de ſaltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis concurrerit: non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur. O rem incredibilem: O cupiditatem inconſideratam: O nuncium uolucrem. adminiſtri & ſatellites Sex. Neuij Roma tranſalpis in Sebuſianos biduo ueniunt. O hominem fortunatum: qui eiuſmodi nuncios ſeu po=

tius pegaſos habeat. hic ego ſi Craſſi omnes cum Antonijs exiſtant: ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas: hanc cauſam uoles cum Hortenſio dicere: tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. Non enim, quemadmodum putatis: omnia ſunt in eloquentia. eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas: ut eam infirmare nulla res poſſit. an antequam poſtulaſti, ut bona poſſideres: miſiſti, qui curarent: ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? utrūlibet elige. alterum incredibile eſt: alterum nefarium: & ante hoc tempus utrunq; inauditum. Septingenta millia paſſuū uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo. Si enim illud diceres: improbe mentiri uiderere. cum hoc confiteris: id te admiſiſſe concedis: quod ne mendacio quidē tegere poſſis. hoc conſilium Aquilio et talibus uiris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? nõ latrocinium? non deniq; omnia potius quam ius, quàm officium, quàm pudorē? mittis iniuſſu Prætoris. quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet: tum mittere non ne poteras? poſtulaturus eras. quando? poſt dies XXX. nempe ſi te nihil impediret: ſi uoluntas eadem maneret: ſi ualeres: deniq; ſi uiueres. Prætor iuſſiſſet. opinor ſi uellet: ſi ualeret: ſi ius diceret: ſi nemo recuſaret: qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret: & iudicium accipere uellet. nam per deos immortales ſi Alphenus procurator P. Quintij tibi tum ſatiſdaret: et iudiciū accipere uellet: deniq; omnia quæ poſtulares: facere uoluiſſet: quid ageres? reuocares eum quem in Galliam miſeras? at hic quidem iam

de fundo expulſus, iam a ſuis dijs pœnatibus præceps eiectus, iam, quod indignissimum eſt: ſuorum ſeruorum manibus nuncio atq; imperio tuo uiolatus eſſet. corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea. De cuiuſquam ui ta dicere audes: qui hoc concedas neceſſe eſt: ita te cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe: ut cum poſtea quid futurũ eſſet, ignorares: accidere autem multa poſſent: ſpem maleficij præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares. Atq; hæc perinde loquor: quaſi ipſo illo tẽpore, cum te Prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere: ſi in poſſeſſionem miſiſſes: debueris aut potueris P. Quintum de poſſeſſione deturbare. Omnia ſunt C. Aquili eiuſmodi: quiuis ut perſpicere poſſit: in hac cauſa improbitatem, & gratiã, cum inopia, & ueritate contendere. Prætor te quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor ex edicto. ſponſio quæ in uerba facta eſt? ſi ex edicto Pr. bona P. Quintij poſſeſſa non ſunt? redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt cauſæ C. Aquili? quin ſi longe aliter poſſedit: quàm Prætor edixit: iſte ex edicto non poſſederit: ego ſponſione uicerim? nihil opinor. cognoſcamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. De te loquitur Neui: quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto ueniſſe: tibi quid facias, definit: te inſtituit: tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT: ID IBIDEM CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT: ID AVFERRE ET ABDVCERE

LICEBIT. Quid tum? DOMINVM (inquit) INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eũ ipſum, qui fraudandi cauſa latitet: eũ ipſum, quem iudicio nemo defendat: eum ipſum, qui cũ omnibus cre ditoribus ſuis male agat: inuitũ de prædio detrudi ue tat. proficiſcenti tibi in poſſeſſionem Prætor ipſe Sex. Neui palàm dicit. ita poſſideto: ut tecum ſimul poſſi- deat Quintius: ita poſſideto: ut Quintio ius non aufe ratur. quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto il- lud dicere: eũ qui nõ latitarit: cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator eſſet: eum, qui tibi uadimonium nõ deſeruiſſet: hæc omnia mitto: illud dico: dominum expulſum eſſe de prædio: domino à familia ſua ma- nus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico.

Neuium ne appellaße quidem Quintium: cum ſimul eßet: experiri poßet quotidie. deinde quod omnia iu- dicia difficillima cum ſumma ſua inuidia, maximóq; periculo P. Quintij fieri mallet: quàm illud pecunia rium iudicium: quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eße concedit. quo in loco conditionem tuli: ſi uellet pecuniam petere: P. Quintium iudicatum ſolui ſatiſdaturum: dum ipſe, ſi quid peteret: pari conditione uteretur. oſtendi quàm multa ante fieri conuenerit: quã hominis propinqui bo na poſſideri poſtularentur: præſertim cum Romæ do- mus eius, uxor, liberi eßent, & procurator æque utriuſq; neceſſarius. docui cum deſertum eße dicat ua

dimonium: omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat: eo die ne Romæ *quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum factu rum: qui & ſcire deberent: & cauſam, cur mentiren tur, non haberent. ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quod neq; fraudandi cauſa la titaſſet: neq; exilij cauſa ſolum uertiſſe diceretur. reliquum eſt: ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neq; ab aliquo calumniatore, atq; improbo, ſed ab* Equite Ro. *propinquo, & neceſſario ſuo: quem ipſe* Sex. Neuius *procuratorem relinquere antea conſueſſet. neq; eum, ſi* Tribunos *appellarit: idcirco minus iudicio pati paratum fuiſſe. neq; potentia procuratoris* Neuio *ius ereptum: contra iſtum potentia ſua tum tantummodo ſuperiorem fuiſſe: nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. quæſiui quæ cauſa fuiſſet: cur bona non ueniſſent: cum ex edicto poſſiderentur. deinde illud quoq; requiſiui: qua ratione ex tot creditoribus nemo neq; tum idem fecerit: neq; nũc contradicat: omneſq; pro* P. Quintio *pugnent: præſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rẽ maxime pertinere.* Poſtea *ſum uſus aduerſarij teſtimonio: qui ſibi eum nuper edidit ſocium: quem quomodo nunc intendit: ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe.* Tum *illam incredibilem celeritatem ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe: aut biduo* DCC *millia paſſuum eſſe decurſa: aut* Sex. Neuium *diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe: quàm poſtularet: uti ei liceret bona poſſidere. poſtea recitaui edictum: quod aperte dominũ*

de prædio

de prædio detrudi uetaret: in quo conſtitit Neuium ex edicto non poſſediſſe: cum confiteretur ex prædio ui detruſum eſſe Quintium. omnia autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui: quod bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quæ teneri ac poſſideri poſſint. dixi Romæ domum fuiſſe: quo iſte ne aſpirarit quidem: ſeruos complures: ex quibus iſte poſſederit neminem: ne attigerit quidem. unum fuiſſe quem attingere conatus ſit: prohibitum fuiſſe: quieuiſſe. in ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium non ueniſſe. deniq; ex hoc ipſo ſaltu, quem per uim expulſo ſocio poſſedit: ſeruos priuatos Quintij nõ omnes eiectos eſſe. Ex quo, & ex cæteris dictis factis cogitatisq; Sex. Neuij quiuis poteſt intelligere iſtum nihil aliud egiſſe: neq; nunc agere: niſi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij, totum agrum qui communis eſt ſuum facere poſſit. Nunc cauſa perorata, res ipſa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur: ut te, atq; eos, qui tibi in conſilio ſunt: obſecret, obteſteturq; P. Quintius per ſenectutem ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi ut ueſtræ naturæ bonitatiq; obſequamini. ut cum ueritas cũ hoc faciat: plus huius inopia poſſit ad miſericordiam: quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus: eodem die illorum minas, quas ante horrebamus: negligere cœpimus. Si cauſa cum cauſa contenderet: nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatuebamus. quod uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret. iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus. Ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur: utrum ne poſſit ſe contra luxuriem, ac licentiam, ruſticana illa atq; inculta par-

ſimonia defendere: an deformata atq; ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. nõ comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Neui: non opibus, non facultate contendit: omnis tuas artes, quibus tu magnus es: tibi concedit. fatetur ſe non belle dicere: non ad uoluntatem loqui poſſe: non ab afflicta amicitia transfugere: atq; ad florentem aliam deuolare: non profuſis ſumptibus uiuere: nõ ornare magnifice ſplendideq; conuiuium: non habere domum clauſam pudori & ſanctimoniæ: patentem atque adeo expoſitam cupiditati & uoluptatibus. contra ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam, atq; aridam cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit. quid ergo eſt? non uſq; eo tamen ut in capite fortuniſq; hominum honeſtiſſimorum dominentur hi: qui relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt: atq; etiam, quod in illo non fuit: cum audacia perfidiaq; uixerunt. Si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius non uult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Neuio: ſi fas eſt reſpirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij: ſi quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum atq; infelicem aliquando tandem poſſe conſiſtere. ſin & poterit Neuius id quod libet: & ei libebit quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui deniq; quæſtus, qui mœror dignus inueniri in calamitate tanta poteſt? Miſerũ eſt exturbari fortunis omnibus. miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt ab aliquo circumueniri. acerbius, à propinquo. calami

toſum eſt bonis euerti. calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt à forti atq; honeſto uiro iugulari. funeſtius, ab eo cuius uox in præconio quæſtum præſtitit. indignum eſt à pari uinci aut ſuperiore. indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuoſum eſt tradi alteri cum bonis. luctuoſius, inimico. horribile eſt cauſam capitis dicere. horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius: omnia periclitatus eſt C. Aquili: non Prætorem modo, à quo ius impetraret inuenire nõ potuit: atq; adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet: ſed ne amicos quidem Sex. Neuij: quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent: aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. Deniq; ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. Neuij lachrimans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt: ut aliquando miſericordiam caperet: aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus, atq; perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnis opes fortunasq; commendat: tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ uitæ. multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te ſed miſer confugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret: ipſe filiæ

nubili dotem conficere non poſſet: nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. Itaq; te hoc obſecrat C. Aquili: ut quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum propè acta iam ætate decurſáq; attulit: eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit: ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimáq; ignominia, notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro ſpolijs abutatur: ne per te ferat, quo minus quæ exiſtimatio P. Quintium uſq; ad ſenectutem perduxit: eadem uſq; ad rogum proſequatur.

PRO SEX· ROSCIO AMERINO ORATIO II.

CREDO Ego uos Iud. mirari: quid ſit, quod, cum tot ſummi oratores homineſq; nobiliſſimi ſedeant: ego potiſſimum ſurrexerim: qui neq; ætate, neq; ingenio, neq; authoritate ſim cum his, qui ſedeant: comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſa: iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum nō audent. ita fit, ut adſint propterea: quod officium ſequūtur: taceant autem idcirco: quia periculum metuunt. quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minime. at tanto officioſior quàm cæteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus: ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit? ut cauſam Sex. Roſcij reciperem? quia ſiquis iſtorum dixiſſet: quos uidetis adeſſe: in quibus ſumma authoritas

eſt, atq; amplitudo: ſi uerbum de Rep. feciſſet: id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt: multo plura dixiſſe, quàm dixiſſet, putaretur. ego etiam ſi omnia, quæ dicenda ſunt, libere dixero: nequaquã tamen ſimiliter oratio mea exire, atq; in uulgus emanare poterit. deinde quod cæterorum neq; dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem: neq; temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam. ego ſiquid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quod nondum ad Remp. acceſſi: uel ignoſci adoleſcentiæ meæ poterit. tametſi non modo ignoſcendi ratio, uerum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. Accedit illa quoq; cauſa: quod à cæteris forſitan ita petitum ſit, ut dicerẽt: ut utrũuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur. à me autem ij contenderunt: qui apud me, & amicitia, et beneficijs, & dignitate plurimum poſſunt: quorum ego neq; beniuolentiam erga me ignorare: nec authoritatem aſpernari: nec uoluntatem negligere debeam. His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neq; uti ſatis firmo præſidio defenſus Sex. Roſcius, uerum uti ne omnino deſertus eſſet. Forſitan quæratis qui iſte terror ſit: & quæ tanta formido: quæ tot ac talis uiros impediat: quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum conſueuerunt, cauſam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirũ eſt: propterea quod conſulto ab accuſatoribus, eius rei: quæ conflauit hoc iudicium, mentio facta non eſt. quæ res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcij: quæ ſunt ſexagies: quæ de uiro clariſſimo & fortiſſimo L. Sylla, quem honoris cauſa nomino: duobus millibus nummũ

ſeſe dicat emiſſe adoleſcens uel potentiſſimus hoc tempo=
re noſtræ ciuitatis L·Cornelius Chryſogonus·Is à uo
bis Iud·hoc poſtulat:ut quoniam in alienam pecuniam
tam plenam,atq; præclaram nullo iure inuaſerit: quo–
niamq; ei pecuniæ uita Sex·Roſcij obſtare,atq; officere
uideatur:deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem:me=
tumq; tollatis·ſeſe hoc incolumi nō arbitratur huius in–
nocentis patrimonium tam amplum & copioſum poſ=
ſe obtinere:damnato & eiecto,ſperat ſe poſſe quod ade
ptus eſt per ſcelus,id per luxuriam effundere: atq; con
ſumere·hunc ſibi ex animo ſcrupulum,qui ſe dies no–
ctesq;ſtimulat:ac pungit:ut euellatis poſtulat: ut ad hāc
ſuam prædam tam nefariam adiutores uos profiteami
ni·Si uobis æqua et honeſta poſtulatio uidetur Iudices:
ego contra breuem poſtulationem affero: & (quomodo
mihi perſuadeo)aliquanto æquiorē·Primum à Chry
ſogono peto: ut pecunia fortuniſq; noſtris contentus ſit:
ſanguinē et uitam ne petat·deinde à uobis Iudices ut au
dacium ſceleri reſiſtatis:innocentium calamitatem leue
tis:et in cauſa Sex·Roſcij,periculum,quod in omnes in
tenditur,propulſetis·quod ſi aut cauſa criminis, aut fa–
cti ſuſpicio,aut quælibet deniq; uel minima res reperie–
tur:quamobrem uideantur illi non nihil tamen in defe–
rendo nomine ſecuti:poſtremo ſi præter eam prædā, quă
dixi,quicquam aliud cauſæ inueneritis:non recuſamus
quin illorum libidini Sex·Roſcii uita dedatur·ſin aliud
agitur nihil:niſi ut ijs nequid deſit:quibus ſatis nihil eſt:
ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur:ut ad illam opimam
præclaramq; prædam damnatio Sex·Roſcii uelut cu–
mulus accedat:non'ne cum multa indigna,tum uel hoc
indigniſſimum eſt?uos idoneos habitos:per quorum ſen–

tentias, iuſq; iurandum id aſſequantur, quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi conſuerunt? qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem, ex ſenatu in hoc conſilium delecti eſtis propter ſeueritatem. ab his hoc poſtulare homines ſicarios, atq; gladiatores? non modo ut ſupplicia uitent: quæ à uobis pro maleficijs ſuis metuere atq; horrere debent: uerum etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudicio ornati auctiq; diſcedant? His de rebus tantis, tamq; atrocibus, neq; ſatis me commode dicere, neq; ſatis grauiter conqueri, neq; ſatis libere uociferari poſſe, intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati ætas, libertati tempora ſunt impedimento. huc accedit ſummus timor: quem mihi natura pudorq; meus attribuit: & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, & Sex. Roſcij pericula. Quapropter uos oro, atq; obſecro, Iudices, ut attente bonaq; cum uenia uerba mea audiatis. fide ſapientiaq; ueſtra fretus, plus oneris ſuſtuli: q̃ ferre me poſſe intelligo. hoc onus, ſi uos aliqua ex parte alleuabitis: feram ut potero ſtudio et induſtria Iudices. ſin à uobis (id quod non ſpero) deſerar: tamen animo non deficiam; & id quod ſuſcepi, quoad potero, perferam. quod ſi perferre non potero: opprimi me onere officij malo: quàm id quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiã abijcere: aut propter infirmitatem animi, deponere. Te quoq; magnopere M. Fanni quæſo: ut qualẽ te iã antea Populo R. præbuiſti: cum huic idem quæſtioni iudex præeſſes: talem te & nobis & P. R. hoc tempore impertias. quãta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committi-

tur: cum interea cædes indignißimæ maximæq; factæ ſunt. Omnes hanc quæſtionem te prætore manifeſtis maleficijs, quotidianoq; ſanguine demißius ſperãt futurã. Qua uociferatione in cæteris iudicijs accuſatores uti conſueuerunt: ea nos hoc tempore utimur: qui cauſam dicimus. petimus abs te M. Fanni, à uobisq; Iud. ut quamacerrime maleficia uindicetis: ut quamfortißime hominibus audacißimis reſiſtatis: ut hoc cogitetis: niſi in hac cauſa, qui ueſter animus ſit, oſtendetis: eò prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam: ut non modo clàm, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes ueſtros Iudices, inter ipſa ſubſellia, cædes futuræ ſint. etenim quid aliud hoc iudicio tentatur: niſi ut id fieri liceat? accuſant ij: qui in fortunas huius inuaſerunt. cauſam dicit is: cui præter calamitatem nihil reliquerunt. accuſant ij: quibus occidi patrem Sex. Roſcii bono fuit. cauſam dicit is: cui non modo luctum mors patris attulit: uerum etiam egeſtatem. accuſant ij: qui hunc ipſum iugulare ſumme cupierunt. cauſam dicit is: qui etiam ad hoc ipſum iudicium cum præſidio uenit: ne hic ibidem ante oculos ueſtros trucidetur. deniq; accuſant ij: quos populus poſcit. cauſam dicit is: qui unus relictus ex illorum nefaria cæde reſtat. Atq; ut facilius intelligere poßitis Iud. ea quæ facta ſunt indigniora eſſe: quàm hæc, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum geſta ſit: uobis exponemus: quo facilius & huius hominis innocentißimi miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poßitis, et Reipub. calamitatem. Sex. Roſcius pater huiuſce municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia nonmodo ſui municipij, uerum etiam eius

uicinitatis facile primus: tum gratia, atq; hoſpitijs florēs hominum nobiliſſimorū. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus, erat ei nonmodo hoſpitium, uerum etiā domeſticus uſus et conſuetudo. quas (ut æquum eſt) familias honeſtatis amplitudinisq; gratia nomino. Itaq; ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici prædones ui ereptum poſſident: fama & uita innocentis ab hoſpitibus amicisq; paternis defenditur. Hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet: tum hoc tumultu proximo, cum omniū nobilium dignitas et ſalus in diſcrimen ueniret: præter cæteros in ea uicinitate eam partem cauſamq; opera, ſtudio, authoritate defendit. etenim rectum putabat: pro eorum honeſtate ſe pugnare: propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſteaquam uictoria conſtituta eſt: ab armisq; receſſimus: cum proſcriberentur homines: atq; ex omni regione caperētur ij: qui aduerſarij fuiſſe putabátur: erat ille Romæ frequēs: atq; in foro, & in ore omniū quotidie uerſabatur: magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur: quam timere, nequid ex ea calamitatis ſibi accideret. Erant ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roſcijs Amerinis: quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo: alterum tria huiuſce prædia poſſidere audio. Quas inimicitias ſi tā cauere potuiſſet: quàm metuere ſolebat: uiueret. neq; enim Iud. iniuria metuebat. nam duo iſti ſunt Titi Roſcij: quorum alteri Capitoni cognomen eſt: iſte qui adeſt, magnus uocatur: homines eiuſmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur. hic autem nuper ſe ad eum laniſtam cōtulit: qui, cum ante hāc pugnam tyro eſſet, quod ſciam: facile ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaq; ſupera

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uit·nam cum hic Sex·Roſcius eſſet Ameriæ:Titus alter iſte Roſcius Romæ:cum hic filius aſſiduus in prædijs eſſet:cumq; ſe uoluntate patris rei familiari uitæq; ruſticæ dediſſet:iſte autem frequens Romæ eſſet:occiditur ad balneas Palatinas rediens à cœna Sex·Roſcius·ſpero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum:ad quem ſuſpicio maleficij pertineat·uerum id quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit:hunc affinem culpæ iudicatote·Occiſo Sex·Roſcio primus Ameriam nuntiat Manlius Glaucia, quidam homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius Titi Roſcij:& nunciat domū, non filij, ſed Titi Capitonis inimici·& cum poſt horā primam noctis occiſus eſſet:primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit·decem horis nocturnis ſex et quinquaginta millia paſſuum ciſijs peruolauit:nonmodo ut exoptatum inimico nunciū primus afferret:ſed etiā cruorem inimici quamrecentiſſimum, telumq; pauloante è corpore extractum oſtenderet·quatriduo, quo hæc geſta ſunt:res ad Chryſogonum in caſtra L·Syllæ Volaterras defertur:magnitudo pecuniæ demonſtratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit: qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia, & ſolitudo, commemoratur·demonſtrāt cum pater huiuſce Sex·Roſcius homo tam ſplendidus, & gratioſus, nullo negocio ſit occiſus:perfacile hunc hominem incautum, & ruſticum, & Romæ ignotum de medio tolli poſſe·ad eam rem operā ſuam pollicentur·ne diutius teneam Iud·ſocietas coitur·cum iam proſcriptionis mentio nulla fieret: & cum etiam qui antea metuerant, redirent:ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur:hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus:tria prædia

uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur: quæ hodie poſſidet: in reliquas omnes fortunas iſte Titus Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit: impetum facit. hæc bona emuntur HS duobus millibus nummum. Hæc omnia Iud. imprudente L. Sylla facta eſſe certo ſcio. neq; enim mirum, cum eodem tempore & ea quæ præterita ſunt: & ea, quæ uidentur inſtare: præparet: cum & pacis conſtituendæ rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat: cum omnes in unũ ſpectent: unus omnia gubernet: cum tot tantisq; negotijs diſtentus ſit: ut reſpirare libere non poſſit: ſi aliquid nõ animaduertat: cum præſertim tam multi occupationem eius obſeruent: tempusq; aucupentur: ut ſimul atq; ille deſpexerit: aliquid huiuſcemodi moliantur. Huc accedit: quod quamuis ille fœlix ſit: ſicut eſt: tamen in tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia: qui neminem neq; ſeruum neq; libertum improbũ habeat. Interea iſte Titus Roſcius uir optimus procurator Chryſogoni Ameriam uenit: in prædia huius inuadit: hunc miſerum, luctu præditum, qui nondum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet: nudum eiecit domo: atq; focis patrijs dijsq; pœnatibus præcipitem Iudices exturbat: ipſe ampliſſimæ pecuniæ fit dominus. Qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus: erat (ut fit) inſolens in aliena. multa palã domum ſuam auferebat: plura clàm de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus large effuſeq; donabat: reliqua conſtituta auctione uendebat. quod Amerinis uſq; eo uiſum eſt indignum: ut urbe tota fletus gemitusq; fieret. etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur. mors hominis florentiſſimi Sex. Roſcij crudeliſſima, filij autẽ eius egeſtas indigniſſima: cui de tanto patrimonio prædo

iſte nefarius, ne iter quidẽ ad ſepulchrũ patriũ reliquiſſet: bonorũ emptio, flagitioſa poſſeſſio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat q̃ nõ ardere omnia mallet: q̃ uidere in Sex. R*oſcij uiri optimi, atq; honeſtiſſimi bonis iactãtẽ ſe, ac dominantem* T. R*oſciũ.* I*taq; decurionũ decretum ſtatim fit: ut decem primi proficiſcantur ad* L. S*yllam: doceantq; eum, qui uir* Sex. R*oſcius fuerit: conquerantur de iſtorum ſcelere & iniurijs: orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conſeruatas uelit. atq; ipſum decretum quæſo cognoſcite.* DECRETVM DECVRIONVM. *Legati in caſtra ueniunt.* I*ntelligitur* I*ud. id quod iam ante dixi: imprudente* L. S*ylla ſcelera hæc, & flagitia fieri: nam ſtatim* C*hryſogonus, & ipſe ad eos accedit: & homines nobiles allegat ijs: qui peterent ne ad* S*yllam adirent: & omnia* C*hryſogonum quæ uellent, eſſe facturum pollicerentur. uſq; adeo autem ille pertimuerat: ut mori mallet: quàm de his rebus* S*yllam doceri. homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent: cum ille confirmaret, ſeſe nomen* Sex. R*oſcij de tabulis exempturum: prædia uacua filio traditurum: cumq; id ita futurum* T. R*oſcius* C*apito, qui in* X *legatis erat: adpromitteret: crediderunt:* A*meriam re inorata reuerterunt.* A*c primo rem differre quotidie, ac procraſtinare iſti cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere: atq; deludere: poſtremo (id quod facile intellectum eſt) inſidias uitæ huiuſce* Sex. R*oſcij parare: neq; ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere.* Q*uod is ſimul atq; ſenſit: de amicorum cognatorumq; ſententia* R*omam confugit: & ſeſe ad* C*ecilìam nepotis filiam, quam honoris cauſa nomino: contulit:*

qua pater uſus erat plurimum. in qua muliere Iud. etiã nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt: quaſi exẽpli cauſa ueſtigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roſcium inopem, eiectum domo, atq; expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela, & minas, recepit domum: hoſpitiq; oppreſſo iã, deſperatóq; ab omnibus, opitulata eſt. eius uirtute, fide, diligentia, factum eſt: ut hic potius uiuus in reos. q̃ occiſus in proſcriptos referretur. nã poſtquam iſti intellexerunt ſumma diligentia uitam Sex. Roſcij cuſtodiri: neq; ſibi ullam cædis faciundæ poteſtatem dari: conſilium cœperunt plenum ſceleris, & audaciæ: ut nomen huius de parricidio deferrent. ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararent: qui de ea re poſſet dicere aliquid: in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio. deniq; ut quoniam crimine non poterant, tempore ipſo pugnarent. ita loqui homines: quod iudicia tam diu facta non eſſent: condemnari eum oportere: qui primus in iudiciũ adductus eſſet. huic autem patronos propter Chryſogoni gratiam defuturos. de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbũ eſſe facturum neminem. ipſo nomine parricidij, et atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negocio tolleretur: cum ab nullo defenſus eſſet. Hoc conſilio, atq; adeo hac amentia impulſi, quem ipſi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulãdum uobis tradiderunt. Quid primum querar? aut unde potiſſimum exordiar Iud? aut quod aut à quibus auxilium petam? deorum ne immortaliũ? populi ne romani? ueſtrã ne, qui ſummã poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occiſus nefarie: domus obſeſſa: ab inimicis bona adempta, poſſeſſa, direpta: filij uita infeſta, ſæpe ferro atq; inſidijs appetita: quid ab his tot

maleficijs ſceleris abeſſe uidetur? tamen hæc alijs nefa-
rijs cumulant: atq; adaugent. crimen incredibile confin
gunt: teſtes in hunc & accuſatores huiuſce pecunia com
parant: hanc conditionem miſero ferunt: ut optet,
utrum malit, ceruices Roſcio dare: an inſutus in cu-
leum ſupplicium parricidarum, per ſummum dedecus
uitam amittere? patronos huic defuturos putauerunt: de
ſunt. qui libere dicat: qui cum fide defendat: id quod in
hac cauſa eſt ſatis: quoniam quidem ſuſcepi: non deeſt pro
fecto Iudices. et forſitan in ſuſcipienda cauſa temere im
pulſus adoleſcentia fecerim. quoniam quidem ſemel ſuſce
pi: licet hercules undiq; omnes in me terrores, periculáq;
impedant omnia: ſuccurram: atq; ſubibo. certum eſt, de-
liberatuḿq;: quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia
nonmodo dicere: uerum etiam libenter, audacter, libe-
reéq; dicere. Nulla res tanta exiſtat Iudices: ut poſſit uim
mihi maiorem adhibere metus, q̃ fides. etenim quis tam
diſſoluto animo eſt: qui hæc cum uideat, tacere ac negli-
gere poſſit? patrem meum, cum proſcriptus non eſſet: iu-
gulaſtis: occiſum, in proſcriptorum numerum retuliſtis:
me domo mea per uim expuliſtis: patrimonium meum
poſſidetis: quid uultis amplius? etiā ne ad ſubſellia cum
ferro atq; telis ueniſtis? ut hic aut iuguletis: aut condem-
netis Sex. Roſcium? Hominem longe audaciſſimum nu-
per habuimus in ciuitate C. Fimbriam: & quod inter o-
mnes conſtat: niſi inter eos, qui ipſi quoq; inſaniunt: inſa-
niſſimum. is cum curaſſet in funere C. Marij, ut Q. Sce
uola uulneraretur, uir ſanctiſſimus atq; ornatiſſimus
noſtræ ciuitatis: de cuius laude neq; hic locus eſt, ut mul
ta dicantur: neque plura tamen dici poſſunt: quàm popu
lus romanus memoria retinet: diem Scæuolæ dixit: po-

ſtea quàm comperit eum poſſe uiuere· cum ab eo quæ-
reretur, q̄d tandem accuſaturus eſſet eum: quẽ pro digni
tate ne laudare q̄dẽ q̄ſquā ſatis commode poſſet? aiunt ho
minem (ut erat furioſus) reſpondiſſe: quod non totum telū
corpore recepiſſet· quo populus R· nihil uidit indignius:
niſi eiuſdem uiri mortem· quæ tantum potuit: ut omnes ci
ues ſuos perdiderit & affixerit· quos quia ſeruare per-
compoſitionem uolebat: ipſe ab his interemptus eſt· Eſt ne
hoc illi dicto atq; facto Fimbriæ non ſimillimum? Accu-
ſatis Sex· Roſcium· quid ita? quia de manibus ueſtris ef=
fugit: quia ſe occidi paſſus non eſt· illud quia in Scæuola
factum eſt: magis indignum uidetur· hoc, quia fit à
Chryſogono: non eſt ferendum· nam per deos immor-
tales, quid eſt in hac cauſa quod defenſionis indige-
at? qui locus ingenium patroni requirit? aut oratoris elo=
quentiam magnopere deſiderat? totam cauſam Iud· ex
plicemus: atq; ante oculos expoſitam conſideremus· ita fa=
cillime quæ res totum iudicium contineat: & quibus de
rebus nos dicere oporteat: & quid uos ſequi conueniat:
intelligetis· Tres ſunt res quantum ego exiſtimare
poſſum: quæ obſtent hoc tempore Sex· Roſcio: crimen
aduerſariorum, & audacia, & potentia· criminis con
fictionem accuſator Erucius ſuſcepit· audaciæ partes,
Roſcij ſibi popoſcerunt· Chryſogonus autem is, qui plu
rimum poteſt: potentia pugnat· de hiſce omnibus rebus
me dicere oportere intelligo· quid igitur eſt? non eodem
modo de omnibus· ideo, quod prima illa res ad meum
officiū pertinet: duas autem reliquas uobis populus R·
impoſuit· Ego crimen oportet diluam· uos & audaciæ
reſiſtere: & hominum eiuſmodi pernicioſam atq; into-
lerandam potentiam primo quoq; tempore extinguere

atq; opprimere debetis. Occidiſſe patrem Sex·Roſcius arguitur ·ſceleſtum dij immortales ac nefarium facinus: atq; eiuſmodi, quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe uideantur. Etenim ſi id quod præclare à ſapientibus dicitur, uultu ſæpe læditur pietas: quod ſupplicium ſatis acre reperietur, in eum: qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet: iura diuina atque humana cogebant· in hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro extitit: ut, ſiquando auditum ſit: portenti ac prodigij ſimile numeretur: quibus tandem te C· Eruci argumentis accuſatorem cenſes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur: ſingularem oſtendere: & mores feros, immanemq; naturam, & uitam uicijs flagitijsq; omnibus deditam, & deniq; omnia ad perniciem profligata atq; perdita· quorum tu nihil in Sex· Roſcium, ne obijciendi quidem cauſa contuliſti · patrem occidit Sex·Roſcius· qui homo? adoleſcẽtulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta · uetus uidelicet ſicarius· Homo audax? & ſæpe in cæde uerſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis· luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates, ad hoc ſcelus impulerunt· De luxuria purgauit Erucius: cum dixit: hunc ne in conuiuio q̃dem ullo ferè interfuiße· nihil autem unquam debuit· cupiditates porrò quæ poſſunt eße in eo? qui (ut ipſe accuſator obiecat) ruri ſemper habitarit? & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime diſiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta· quæ res igitur tantum iſtum furorem Sex·Roſcio obiecit? Patri inquit non placebat · patri non placebat?

non placebat? quam ob cauſam? neceſſe eſt enim eam quoq; iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. nam ut illud incredibile eſt: mortem oblatam eſſe patri à filio, ſine plurimis, et maximis cauſis: ſic hoc ueriſimile nõ eſt: odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſarijs. rurſus igitur eodem reuertamur: et quæramus: quæ tanta uitia fuerint in unico filio: quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. pater igitur amens: qui odiſſet eum ſine cauſa: quem procrearat. at is quidem fuit omnium conſtantiſſimus. ergo illud iam perſpicuũ profecto eſt: ſi neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit: neq; odij cauſam patri, neq; ſceleris filio fuiſſe. neſcio inquit quæ cauſa odij fuerit: fuiſſe odiũ intelligo: quia antea, cum duos filios haberet: illum alterum, qui mortuus eſt: ſecum omni tempore uolebat eſſe: hunc in prædia ruſtica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriáq; accuſatione: idem mihi uſu uenit in cauſa optima. ille quomodo crimen commenticium confirmaret, non inueniebat. ego res tam leues, qua ratione infirmem, ac diluam, reperire nõ poſſum. quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo relegationis, ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patres familiæ, qui liberos habent: præſertim homines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non'ne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maxime ſeruire? & in prædijs colendis operæ plurimum ſtudij'q; conſumere? an amandarat hunc ſic: ut eſſet in agro: ac tantummodo aleretur ad uillam? ut commodis omnibus careret? quid ſi conſtat, hunc nonmodo colendis prædijs præfuiſſe: ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe? tamen ne hæc attenta uita &

ruſticana, relegatio atq; amandatio appellabitur? uides Eruci quantum diſtet argumentatio tua ab re ipſa, atq; à ueritate. quod conſuetudine patres faciunt: id quaſi nouũ reprehendis. quod beniuolentia fit: id odio factum criminaris. quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit: id eum supplicij cauſa feciſſe dicis. neq; hæc tu non intelligis: ſed uſq; eo quid arguas, non habes: ut nonmodo tibi contra nos dicendum putes: uerum etiam contra rerum naturam, contráq; conſuetudinem hominum, contráq; opiniones omnium. At enim cum duos filios haberet: alterum à ſe non dimittebat: alterum ruri eſſe patiebatur. quæſo Eruci ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſa, ſed commonendi gratia dicam. ſi tibi fortuna non dedit: ut patre certo naſcerere: ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit: ut humanitatis non parum haberes. eo acceſſit ſtudium doctrinæ: ut ne à literis quidem alienus eſſes. quid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille Cecilianus minoris facere Eutychum filium ruſticum? quàm illum alterum Chereſtratum? nam ut opinor hoc nomine eſt. alterum in urbe ſecum honoris cauſa habere? alterum rus ſupplicij cauſa relegaſſe? quid ad iſtas ineptias abis inquies? quaſi uero mihi difficile ſit, quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeã) uel tribulis, uel uicinos meos: qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt: agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. uerum homines notos ſumere odioſum eſt: cum & illud incertum ſit: uelint ne hi ſeſe nominari: & nemo uobis magis notus futurus ſit: quàm eſt hic Eutychus: & certe ad rem nihil interſit: utrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro ueiente nominem. etenim hæc conficta ar

bitror à poetis eſſe: ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq; imaginem noſtram uitæ quotidianæ uideremus. Age nunc: refer animum ſis ad ueritatem: et conſidera nonmodo in Vmbria, atq; in ea uicinitate, ſed in his ueteribus municipijs, quæ ſtudia à patribus familias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum, ſummam laudem Sex. Roſcio uicio & culpæ dediſſe. At nonmodo hoc patrum uoluntate liberi faciunt: ſed permultos & ego noui, & (niſi me fallit animus) unuſquiſq; ueſtrum: qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrum colendum attinet: uitamq; hanc ruſticam, quam tu probro & crimini putas eſſe oportere: & honeſtiſſimam, & ſuauiſſimam eſſe arbitrãtur. quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium? quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex ijs propinquis eius hominibus honeſtiſſimis audio: non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es: quàm hic in ſuo. uerũ, ut opinor, quoniam ita Chryſogono uidetur: qui huic nullum prædiũ reliquit: & artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit. quod, tametſi miſerum, & indignum eſt: ferret tamen æquo animo Iudices: ſi per uos uitam et famam poteſt obtinere. hoc uero eſt, quod ferri non poteſt: ſi et in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatem, & multitudinem: et quod ea ſtudioſe coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miſeriæ ſit: quod alijs coluit, non ſibi: niſi etiam quod omnino coluit: crimini fuerit. Ne tu Eruci accuſator eſſes ridiculus: ſi illis temporibus natus eſſes: cum ab aratro arceſſebantur, qui conſules fierent. etenim qui præeſſe agro colendo flagitium putes: profecto illum Attilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi erant cõuenerunt: hominem turpiſſimum, atq;

inhoneſtiſſimum iudicares · at hercule maiores noſtri lon ge aliter, & de illo, & de cæteris talibus uiris exiſtima bant · itaq; ex minima tenuiſſimaq; R · P · maximam & florentiſſimam nobis reliquerunt · ſuos enim agros ſtu-dioſe colebant: non alienos cupide appetebant · quibus rebus & agris, & urbibus, & nationibus, Remp · atq; hoc imperium, & P · R · nomen auxerunt · neq; ego hæc eo profero: quo conferenda ſint cum hiſce, de quibus nũc quærimus · ſed ut illud intelligatur: cum apud maiores noſtros ſummi uiri clariſſimiq; homines, qui omni tem-pore ad gubernacula Reip · ſedere debebant: tamen in agris quoq; colendis aliquantum operæ temporiſq; con-ſumpſerint: ignoſci oportere ei homini: qui ſe fateatur eſ ſe ruſticum: cum ruri aſſiduus ſemper uixerit · cum præ ſertim nihil eſſet: quod aut patri gratius, aut ſibi iucun-dius, aut re uera honeſtius facere poſſet · Odium igitur acerrimum patris in filiũ ex hoc opinor oſtenditur Eru ci: quod hunc ruri eſſe patiebatur · nũquid eſt aliud? Im mo uero inquit eſt · nam iſtum exhæredare in animo ha bebat · audio · nunc dicis aliquid: quod ad rem pertine-at · nam illa opinor tu quoq; concedis leuia eſſe atq; in-epta · conuiuia cum patre non inibat · quippe qui ne in oppidum quidem niſi perraro ueniret · domum ſuam iſtum non ferè quiſquã uocabat · nec mirum: qui neq; in urbe uiueret: neq; rure uocaturus eſſet · uerum hæc quoq; tu intelligis eſſe nugatoria · illud quod cœpimus, uideamus: quo certius argumentum odij reperiri nullo modo poteſt · Exhæredare pater filium cogitabat · mitto quærere, qua de cauſa · quæro, qui ſcias? tam et ſi te di-cere, atq; enumerare cauſas omnis oportebat: & id erat certi accuſatoris officium: qui tanti ſceleris argueret: ex-

plicare omnia uitia, atq; peccata filij: quibus incenſus pa rens potuerit animum inducere: ut naturam ipſam uin ceret: ut amorem illum penitus inſitum eijceret ex ani- mo: ut deniq; patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur. quæ ſine ma gnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. Ve rum concedo tibi, ut ea prætereas: quæ cum taces, nul la eſſe concedis. illum quidem uoluiſſe exhæredare, cer te tu planum facere debes. quid ergo affers: quare id fa ctum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid ſal tem commode: ut ne planè uidearis id facere: quod a- perte facis: huius miſeri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit. quam ob cauſam? neſcio. exhæredauit ne? non. quis pro hibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid eſt aliud iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad quæſtum, atq; ad libidinem? niſi hoc modo accuſare: atq; id obijcere: quod planum facere nonmodo non poſſis: uerum ne coneris quidē? nemo noſtrum eſt Eruci: quin ſciat tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas eſſe. uidēt omnes qua de cauſa huic inimicus uenias. ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. quid ergo eſt? ita tamen quæ- ſtus te cupidum eſſe oportebat: ut horum exiſtimationē, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. Accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt: ut metu con- tineatur audacia. uerum tamen hoc ita eſt utile: ut ne planè illudamur ab accuſatoribus. Innocens eſt quiſpiā: uerumtamen quanquam abeſt à culpa: ſuſpicione tamen non caret. tametſi miſerum eſt: tamen ei qui hunc accu ſet, poſſim aliquo modo ignoſcere. cum enim aliquid ha beat: quod poſſit criminoſe ac ſuſpicioſe dicere: aperte ludificari, & calumniari ſciens non uideatur. quare fa

cale omnes patimur eſſe quamplurimos accuſatores: quod innocens ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt. nocens niſi accu= ſatus fuerit, condemnari non poteſt. utilius eſt autem ab ſolui innocentem: quàm nocentem cauſam non dicere. Anſeribus cibaria publice locantur: & canes aluntur in capitolio: ut ſignificent ſi fures uenerint. at fures inter- noſcere non poſſunt: ſignificant tamen: ſiqui noctu in ca pitolium uenerint. & quia id eſt ſuſpicioſum: tametſi be ſtiæ ſunt: tamen in eam partem potius peccant: quæ eſt cautior. quod ſi luce quoq; canes latrent: cum deos ſa- lutatum aliqui uenerint: opinor ijs crura ſuffringantur: quod acres ſint ẽt tum, cũ ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum ratio. alij ueſtrum anſeres ſunt: qui tan- tummodo clamant: nocere non poſſunt. alij canes: qui et latrare & mordere poſſunt. cibaria uobis præberi ui= demus. uos autem maxime debetis in eos impetum face- re: qui merentur. hoc populo gratiſſimum eſt. deinde ſi uoletis, etiam tum, cum ueriſimile erit aliquem commiſiſ ſe: in ſuſpicione latratote. id quoq; concedi poteſt. ſin au- tem ſic agetis: ut arguatis aliquem patrem occidiſſe: neq; dicere poſſitis, aut quare, aut quomodo: ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem uobis nemo ſuf= fringet: ſed, ſi ego hos bene noui: literam illam, cui uos uſq; eo inimici eſtis: ut etiam eas omnis oderitis: ita uehe menter ad caput affigent: ut poſtea neminem alium niſi fortunas ueſtras accuſare poſſitis. Quid mihi ad defen dendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem ad ſu- ſpicandum? ne exhæredaretur ueritus eſt. audio. ſed qua de cauſa uereri debuerit: nemo dicit. habebat pater in animo. planum fac. nihil eſt. non, qui cum deliberarit: quem certiorem fecerit: unde iſtud uobis ſuſpicari in mẽ

tem uenerit·cum hoc modo accuſas Eruca: non'ne hoc palàm dicis? ego quid acceperim, ſcio: quid dicam, neſcio. unum illud ſpectaui quod Chryſogonus aiebat neminē iſti patronum futurum: de bonorum emptione, deq; ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbū facere hoc tempore auderet·hæc te opinio falſa in iſtam fraudem impulit· nô mehercule uerbum feciſſes: ſi tibi quenquam reſponſurū putaſſes·Operæpretium erat: ſi animaduertiſtis Iudices: negligentiam eius in accuſando conſiderare·credo cum uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent: quæſiſſe, num ille aut ille defenſurus eſſet? de me ne ſuſpicatum quidem: quod antea cauſam publicam nullā dixerim. poſteaquam inuenit neminem eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe cœpit: ut cum in mentem ueniret ei: reſideret: deinde ſpatiaretur: nonnunquam etiā puerum uocaret: credo cui cœnam imperaret: prorſus ut ueſtro conſeſſu et hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur·perorauit aliquando·aſſedit·ſurrexi ego·reſpirare uiſus eſt: quod non alius potius diceret·cœpi dicere·uſq; eo animaduerti Iudices eum iocari: atq; alias res agere: antequam Chryſogonum nominaui·quem ſimul atq; attigi: ſtatim homo ſe erexit: mirari uiſus eſt·intellexi quid eum pupugiſſet·iterum ac tertio nominaui·poſtea homines curſare ultro & citro non deſtiterunt: credo qui Chryſogono nuntiarent: eſſe aliquem in ciuitate: qui contra uolūtatem eius dicere auderet: aliter cauſam agi: atq; ille exiſtimaret: aperiri bonorum emptionem: uexari peſſime ſocietatem: gratiam, potentiamq; eius negligi: iudices diligenter attendere: populo rem indignam uideri·Quæ quoniam te fefellerunt Eruca: quoniamq; uides uerſa eſſe omnia: cauſam pro Sex·Roſcio ſi

non commode, at libere dici: quem dedi putabas: defendi intelligis: quos tradituros ſperabas: uides iudicare: reſtitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atq; prudentiam: confitere huc ea ſpe ueniſſe: quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio cauſa dicitur. ratio ab accuſatore reddita non eſt: quam ob cauſam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana ſunt: id maxime & primum quæritur: quæ cauſa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio quæri nó putat oportere. in quo ſcelere Iudices etiam cum multæ cauſæ conueniſſe unum in locum, atq; inter ſe congruere uidentur: tamen nó temere creditur: neq; leui coniectura res penditur: neq; teſtis incertus auditur: neq; accuſatoris ingenio res iudicatur. cum multa antea commiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur neceſſe eſt: neq; audacia ſolum, ſed ſummus furor, atq; amentia. hæc cum ſint omnia: tamen extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia: ubi, qua ratione, per quos, quo tempore, maleficium ſit admiſſum. quæ niſi multa & manifeſta ſunt: profecto res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt. magna eſt enim uis humanitatis: multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum, atq; monſtrum certiſſimum eſt: eſſe aliquem humana ſpecie, et figura: qui tantum immanitate beſtias uicerit: ut propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit: eos indigniſſime luce priuarit: cum etiam feras inter ſeſe partus, atq; educatio, & natura ipſa conciliet. Non ita multis ante annis aiunt T. Clœlium quendam Tarracinenſem hominem non obſcurum, cũ

cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filijs iſſet: inuentum eſſe mane iugulatum. Cũ neq; ſeruus quiſquam reperiretur, neq; liber, ad quem ea ſuſpicio pertineret: id ætatis autem duo filij propter cubantes, ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorũ de parricidio delata ſunt. quid poterat? ſanè ſuſpicioſum. neutrum ne ſenſiſſe? auſum autem eſſe quenquam ſe in id conclaue committere? eo potiſſimum tempore, cum ibidem eſſent duo adoleſcentes filij: qui & ſentire & defendere facile poſſent? erat porrò nemo in quem ea ſuſpicio conueniret. tamen cum planum iudicibus eſſet factum: aperto hoſtio dormientes eos repertos eſſe: iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. nemo enim putabat quẽquam eſſe: qui cum omnia diuina atq; humana iura ſcelere nefario polluiſſet: ſomnum ſtatim capere potuiſſet. propterea quod qui tantum facinus commiſerunt: nonmodo ſine cura quieſcere: ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt. Videtis ne quos nobis poetæ tradiderũt patris ulciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe: cum præſertim deorum immortalium iuſſis, atq; oraculis id feciſſe dicantur: tamen ut eos agitent furiæ? neque conſiſtere uſquam patiantur? quod ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. Sic ſe res habet Iudices: magnam uim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionẽ paternus maternuſq; ſanguis. ex quo ſi qua macula concepta eſt: nonmodo laui non poteſt: uerum uſq; eo permanat ad animum: ut ſummus furor, atq; amentia conſequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſæpe numero uidetis: eos qui aliquid impie ſceleratéq; commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quenq; fraus &

ſuus terror maxime uexat: ſuum quenq; ſcelus agitat: amentiaq́; affıcıt: ſuæ malæ cogitationes conſcientiæq́; animi terrent. hæ ſunt impijs aſſiduæ domeſticæq́; furiæ: quæ dies noctesq́; parentum pœnas à conſceleratiſſimis filijs repetant. Hæc magnitudo maleficij facit: ut niſi penè manifeſtum parricidium proferatur: credibile non ſit: niſi turpis adoleſcentia: niſi omnibus flagitijs uita inquinata: niſi ſumptus effuſi cum probro, atq; dedecore: niſi proruptæ audacia: niſi tanta temeritas: ut non procul abhorreat ab inſania. accedat huc oportet odium parentis, animaduerſionis paternæ metus, amici improbi, ſerui conſcij, tempus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: penè dicam reſperſas manus ſanguine paterno Iudices uideant oportet: ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum, credituri ſunt. quare hoc quominus eſt credibile: niſi oſtenditur: eo magis eſt, ſi conuincitur, uindicandum. Itaq; cum multis ex rebus intelligi poteſt: maiores noſtros nõmodo armis plus quam cæteras nationes, uerumetiam conſilio ſapientiaq́; potuiſſe: tum ex hac re uel maxime: quod in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia præſtiterunt ijs, qui apud cæteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur: conſiderate. Prudentiſſima ciuitas Atheniensium, dum ea rerum potita eſt: fuiſſe traditur. eius porrò ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoq; utuntur: ſcripſerit. Is cum interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet: reſpondit: ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur: cum de eo nihil ſanxerit: quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere, quàm admonere uideretur. Quãto ma

tores noſtri ſapientius: qui cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum: quod non aliquando uiolaret audacia: ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: ut quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet: magnitudine pœnæ maleficio ſummouerentur. inſui uoluerunt in culleum uiuos: atq; ita in flumen deijci. O ſingularem ſapientiam Iudices. non'ne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe? & eripuiſſe? cui repente cœlum, ſolem, aquam, terramq́; ademerunt. ut qui eum necaſſet, unde ipſe natus eſſet: careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere: ne beſtijs quoq;, quæ tantum ſcelus attigiſſent: immanioribus uteremur. non ſic nudos in flumen deijcere: ne cum delati eſſent in mare: ipſum polluerent, quo cætera, quæ uiolata ſunt, expiari putantur. deniq; nihil tam uile, neq; tam uulgare eſt: cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam eſt commune? quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuãtibus? littus ciectis? ita uiuunt, dũ poſſunt: ut ducere animam de cœlo non queant. ita moriuntur: ut eorum oſſa terra non tangat. ita iactantur fluctibus: ut nũquam abluantur. ita poſtremo eijciuntur: ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. Tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum: probare te Eruci cenſes poſſe talibus uiris: ſi ne cauſam quidẽ maleficij protuleris? Si hunc apud bonorum emptores ipſos accuſares: eiq; iudicio Chryſogonus præeſſet: tamen diligentius paratiusq́; ueniſſes. utrum quid agatur non uides? an apud quos agatur? agitur de parricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne mi-

nimum quidem maleficium ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo: tamen de meo iure decedam: & tibi quod in alia cauſa non concederem: in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit. quæro quomodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo: & ſic tecum agam: ut in eo loco uel reſpondendi uel interpellandi tibi poteſtatem faciam: uel etiã ſi q̃d uoles, interrogandi. quomodo occidit? ipſe percuſſit? an alijs occidendũ dedit? ſi ipſum arguis: Romæ nõ fuit. ſi per alios fecisse dicis: quæro ſeruos ne an liberos? quos homines? indidem ne Ameria? an hoſce ex urbe ſicarios? ſi Ameriæ: qui ſunt hi? cur non nominãtur? ſi Romæ: unde eos nouerat Roſcius? qui Romam multis annis non uenit: neq; unquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? qui cum locutus eſt? quomodo perſuaſit? preciũ dedit? cui dedit? p quẽ dedit? unde? aut quantũ dedit? non ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? Et ſimul tibi in mentem ueniat facito: quemadmodũ uitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum atq; agreſtem fuiſſe: nũquã cum homine quoquam collocutũ eſſe: nũquam in oppido conſtitiſſe. qua in re prætereo illud: quod mihi maximo argumẽto ad huius innocentiã poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida ĩcultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnem frugem neq; arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaricia neceſſe eſt: ex auaritia erumpat audacia. inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autem hæc ruſtica, quã tu agreſtem uocas: parſimoniæ, diligentiæ, iuſticiæ, magiſtra eſt. uerum

hæc miſſa facio. illud quæro. is homo, qui, ut tu te dicis, nunquam inter homines fuerit: per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens præſertim, conficere potuerit? multa ſunt falſa Iudices: quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſſunt. in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit: culpam ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur: cũ in agro Amerino eſſet filius. literas credo miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminem. arceſſiuit aliquem. at quando? nuncium miſit. quem? aut ad quem? precio, gratia, ſpe, promiſſis, induxit aliquem. nihil horũ ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquũ eſt: ut per ſeruos id admiſerit. O' dij immortales rem miſeram, & calamitoſam. quod in tali crimine innocenti ſaluti ſolet eſſe: ut ſeruos in quæſtionẽ polliceantur: id Sex. Roſcio facere non licet: uos, qui hũc accuſatis: omnes eius ſeruos habetis. unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. Te nunc apello P. Scipio, te Metelle: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquotiens duos ſeruos paternos in quæſtionem ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſti ne T. Roſci recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonum Iudices ſectantur: apud eũ ſunt in honore, et in precio. etiam nunc ut ex his quæratur, ego poſtulo: hic orat: atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiam nunc Iudices, ſi poteſtis: à quo ſit Sex. Roſcius occiſus. ab eo ne? qui propter illius mortem in egeſtate & inſidijs uerſatur: cui ne quærendi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur. an ab ijs? qui quæſtionem fugitant: bona poſſident: in cæde atq; ex cæde uiuunt. Omnia Iudices in hac cauſa ſunt miſera, atq; indigna: tamen hoc nihil neq; acerbius, neq; iniquius pro

ferri poteſt. mortis paternæ de ſeruis paternis quæſtionē habere filio non licet. ne tam diu quidem dominus erit in ſuos: dum ex iis de patris morte quæratur. Veniam neq; ita multo poſt ad hunc locum: nam hoc totum ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturū pollicitus ſum: cum Erucij crimina diluiſſem. Nunc Eruci ad te uenio. conueniat mihi tecum neceſſe eſt: ſi ad hūc, maleficium iſtud pertinet: aut ipſum ſua manu feciſſe: id quod negas: aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberos ne? quos neq; ut conuenire potuerit, neq; qua ratione inducere, neq; ubi, neq; per quos, neq; qua ſpe, aut quo precio, potes oſtendere. ego contra oſtendo: nonmodo nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium: ſed ne potuiſſe quidem facere: quod neq; Romæ multis annis fuerit: neq; de prædiis unquam temere diſceſſerit. reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomen: quo quaſi in portum reiectus à cæteris ſuſpicionibus confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi: ut non modo ab hoc crimen reſilire uideas: uerum omnem ſuſpicionem in uoſmetipſos recidere intelligas. quid eſt ergo, quo tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat inquit: ut homines uulgo impune occiderentur: quare tu hoc propter multitudinem ſicariorum, nullo negotio facere potuiſti. Interim mihi uideris Eruca una mercede duas res aſſequi uelle: nos iudicio perfundere: accuſare autē eos ipſos, à quibus mercedem accepiſti. quid ais? uulgò occidebantur? per quos? & à quibus? non'ne cogitas te à ſectoribus huc adductum eſſe? quid poſtea? neſcimus per iſta tempora eoſdem ferè ſectores fuiſſe collorum & bonorum? ii deniq; qui tum armati dies noctésq; concurſabant: qui Romæ erant aſſidui: qui omni tempore in

præda, & ſanguine uerſabantur: Sex. Roſcio temporis illius acerbitatem, iniquitatemq; obijcient? & illam ſicariorũ multitudinẽ, in qua ipſi duces ac principes erant: huic crimini putabunt fore? qui nonmodo Romæ non fuit: ſed omnino quid Romæ ageretur, neſciret: propterea quod ruri aſſiduus, quemadmodum tute confiteris: fuit. Vercor ne aut moleſtus ſim uobis Iudices: aut ne igenijs ueſtris uidear diffidere: ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram. Erucij criminatio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt: niſi forte expectatis: ut illa diluam: quæ de peculatu ac de euiſmodi rebus commenticijs inaudita nobis ante hoc tempus ac noua obiecit. quæ mihi iſte uiſus eſt ex alia oratione declamare: quam in aliũ reum commentaretur: ita neq; ad crimen parricidij, neq; ad eum, qui cauſam dicit: pertinebat. de quibus cum uerbo arguit: uerbo ſatis eſt negare. ſiquid eſt quod ad teſtes reſeruet: ibi nos quoq;, ut in ipſa cauſa, paratiores reperiet, quã putabat. Venio nunc eò: quo me non cupiditas ducit: ſed fides. nam ſi mihi liberet accuſare: accuſarem alios potius: ex quibus poſſem creſcere. quod certum eſt non facere: dum utrumuis licebit. is enim mihi uidetur ampliſſimus: qui ſua uirtute in altiorem locum peruenit: non qui aſcendit per alterius incommodum, & calamitatem. Deſinamus aliquando ea ſcrutari: quæ ſunt inania: quæramus ubi maleficium & eſt, & inueniri poteſt. iam intelliges Eruci certum crimen quàm multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neq; oĩa dicam: & leuiter unumquodq; tangam. neq; enim id facerem: niſi neceſſe eſſet. et id erit ſigni me inuitum facere: quod non proſequar longius: quàm ſalus huius, & mea fides poſtulabit. Cauſam tu nullam reperiebas in Sex.

Roſcio. At ego in T. Roſcio reperio. tecum enim mihi res
eſt T. Roſci: quoniã iſtic ſedes: ac te palàm aduerſariũ
eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus: ſi quemadmo
dum paratum eſſe audio, teſtis prodierit. tum alias quoq;
ſuas palmas cognoſcet: de quibus me, ne audiſſe quidem
ſuſpicatur. L. Caſſius ille, quẽ populus R. ueriſſimum
& ſapientiſſimum iudicem putabat: identidem in cau-
ſis quærere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominum
eſt: ut ad maleficiũ nemo conetur ſine ſpe atq; emolumẽ-
to accedere. hunc quæſitorem, ac iudicem fugiebant, atq;
horrebant ii, quibus periculũ creabatur: ideo quod tam=
etſi ueritatis erat amicus: tamen natura non tam pro-
penſus ad miſericordiam, quàm implicatus ad ſeuerita-
tem uidebatur. ego quanquam præeſt huic quæſtioni uir,
& contra audaciam fortiſſimus, & ab innocentia cle
mentiſſimus: tamen facile me paterer, uel illo ipſo acerri
mo iudice quærente, uel apud Caſſianos iudices, quorũ
etiam nunc ij, quibus cauſa dicenda eſt: nomen ipſum re
formidant: pro Sex. Roſcio dicere. in hac enim cauſa
cum uiderent illos ampliſſimam pecuniam poſſidere:
hunc in ſumma mendicitate eſſe: illud quidem non quæ
rerent: cui bono fuiſſet: ſed eò perſpicuum crimen, et ſu
ſpicionem potius ad prædam adiungerent, quàm ad ege
ſtatem. quid ſi accedit eodem? ut tenuis antea fueris? qd
ſi ut auarus? quid ſi ut audax? quid ſi ut illius, qui occi-
ſus eſt: inimiciſſimus? num quærenda cauſa? quæ te ad
tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari po
teſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt: ut diſſimulari non
queat: atq; eo magis eluceat: quo magis occultatur. aua-
riciam præfers: qui ſocietatem coieris de municipis, co-
gnatiq; fortunis cum alieniſſimo. quam ſis audax (ut

alia obliuiſcar)

alia obliuiſcatur) hinc omnes intelligere potuerunt: quod ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicarijs, ſolus tu inuẽtus es: qui cum accuſatoribus ſederes: atq; os tuum nonmodo oſtenderes: ſed etiam offerres. inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris controuerſias, concedas neceſſe eſt. reſtat Iudices ut hoc dubitemus: uter potius Sex. Roſcium occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ uenerint? an is, ad quem mendicitas? is, qui antea tenuis fuerit? an is, qui poſtea factus ſit egentiſſimus? is, qui ardens auaricia feratur infeſtus in ſuos? an is qui ſemper ita uixerit: ut quæſtum noſſet nullum? fructum autem eum ſolum, quem labore peperiſſet? is, qui omnium ſectorum audaciſſimus ſit? an is, qui propter fori, iudiciorumq; inſolẽtiam, nonmodo ſubſellia, uerum etiã urbem ipſam reformidat? poſtremo Iudices, id quod ad rem mea ſententia maxime pertinet: utrum inimicus potius? an filius? Hæc tu Eruca tot, & tanta ſi nactus eſſes in reo: quam diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quàm oratio deficeret. etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt: ut dies ſingulos poſſis cõſumere. neq; ego non poſſum: non enim tantum mihi derogo: tametſi nihil arrogo: ut te copioſius quàm me putem poſſe dicere. uerum ego forſitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer. te pugna Cannenſis accuſatorem ſat bonum facit. multos cæſos non ad Thraſimenum lacum, ſed ad Seruilium uidimus. quis ibi nõ eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omnis commemorare Curtios, Marios, denuq; Mammeos: quos iam ætas à prælijs auocabat. poſtremo Priamum ipſum ſenem, Antiſtium: quem nonmodo ætas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. Iam, quos nemo propter ignobilita

tem nominat: ſexcenti ſunt: qui inter ſicarios, & de ueneficijs accuſabant. qui omnes (quod ad me attinet) uel= lem uiuerent. nihil enim mali eſt: canes ibi quampluri- mos eſſe: ubi permulti obſeruandi, multaq; ſeruanda ſunt. uerum (ut ſit) multa ſæpe imprudentibus impera toribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus: qui ſummam rerum adminiſtrabat: erãt interea qui ſuis uulneribus mederentur: qui tanquam ſi offuſa Reip. ſempiterna nox eſſet: ita ruebãt in tenebris: omniáq; miſcebant. à quibus miror, ne quod iudiciorũ eſſet ueſtigium: non ſubſellia quoq; eſſe combuſta. nam et accuſatores, et iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt: quod ita uixerunt: ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam dum hominum genus erit: qui accuſet eos, non deerit. dum ciuitas erit, iudicia fient. Verum, ut cœ pi dicere, & Erucius hæc ſi haberet in cauſa, quæ com memoraui: poſſet ea quamuis diu dicere: & ego Iudices poſſum. ſed in animo eſt (quemadmodum ante dixi) le= uiter trãſire: ac tantummodo perſtringere unãquãq; rẽ: ut omnes intelligant, me non ſtudio accuſare: ſed officio defendere. Video igitur cauſas eſſe permultas: quæ iſtum impellerent. uideamus nunc ecquæ facultas ſuſcipien- di maleficij fuerit. Vbi occiſus eſt Sex. Roſcius? Romæ. quid tu Roſci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rẽ? & alij multi. quaſi nunc id agatur: quis ex tanta multi= tudine occiderit? ac non hoc quæratur: eum, qui Romæ ſit occiſus, utrum ueriſimilius ſit ab eo eſſe occiſum: qui aſſiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. age nunc: cæteras facultates quoq; conſideremus. erat tum multitudo ſicario rum: id quod commemorauit Erucius: & homines im

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor aut eorum, qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab ijs conducebantur: ut aliquē occiderent. ſi eos putas: qui alienum appetebant: tu es in eo numero: qui noſtra pecunia diues es. ſin eos: quos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores uocant: quære in cuius fide ſint & clientela. mihi crede: aliquem de ſocietate tua reperies. & quicquid tu contradixeris, id cum defenſione noſtra contendito. ita facillime cauſa Sex. Roſcij cum tua conferetur. dices: quid poſtea? ſi Romæ aſſiduus fui? reſpondebo: at ego omnino non fui. Fateor me ſectorem eſſe: uerum & alij multi. at ego (ut tute arguis) agricola & ruſticus. Non continuo, ſi me in gregem ſicariorum contuli: ſum ſicarius. at ego profecto, qui ne noui quidem quēquam ſicarium: longe abſum ab eiuſmodi crimine. per multa ſunt: quæ dici poſſunt: quare intelligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſcipiendi: quæ nonmodo iccirco prætereo: quod te ipſum non libenter accuſo: uerum eo magis etiam, quod ſi de illis cædibus uelim commemorare: quæ tum factæ ſunt iſta eadem ratione: qua Sex. Roſcius occiſus eſt: uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Videamus nunc ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortem Sex. Roſcij abs te T. Roſci facta ſunt. quæ ita aperta & manifeſta ſunt: ut mediusfidius Iudices inuitus ea dicam. uereor enim q cuiuſq; modi es Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare: ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor: & cupio tibi aliqua ex parte (quod ſalua fide poſſim) parcere: rurſus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. Te ne cum cæteri ſocij tui fugerent: ac ſe occultarent: ut hoc iudicium non de illorum præda, ſed de

huius maleficio fieri uideretur: potiſſimum tibi partes iſtas depopoſciſſe? ut in iudicio uerſarere: et ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris: niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui: tuus cliens, & familiaris. quid attinuit eum potiſſimum nũciare, quod, ſi nullum iam ante conſilium de morte ac de bonis eius inieras: nullamq́; ſocietatem neq; ſceleris, neq; præmij, cum homine ullo coieras: ad te minime omniũ pertinebat? ſua ſponte Mallius nunciat? quid quæſo eius intererat? an cum Ameriam non huiuſce rei cauſa ueniſſet: caſu accidit: ut id quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei cauſa uenerat Ameriam? non poſſum inquit diuinare. eo rem iam adducam: ut nihil diuinatione opus ſit. qua ratione Roſcio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roſcij domus, uxor, liberiq́; eſſent: cum tot propinqui cognatiq́; optime conueniẽtes: qua ratione factum eſt: ut iſte tuus cliens ſceleris tui nuncius T. Roſcio Capitoni potiſſimum nunciaret? occiſus eſt à cœna rediens. nondum lucebat: cum Ameriæ ſcitum eſt. quid hic incredibilis curſus? quid hæc tanta celeritas, feſtinatioq́; ſignificat? non quæro: quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia quod metuas: non excutio te: ſiquid forte ferri habuiſti: non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam cuius conſilio occiſus ſit, inuenio: cuius manu ſit percuſſus, non laboro. unum hoc ſumo: quod mihi apertum tuum ſcelus resq́; manifeſta dat. ubi aut unde audiuit Glaucia? qui tam cito ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quæ res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quæ neceſſitas eum tanta premebat? ut ſi ſua ſponte

iter Ameriam faceret: id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis requieſceret? etiam ne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda ſit? non ne uobis hæc, quæ audiſtis: cernere oculis uidemini Iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna uidetis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Autumedontem illum ſui ſceleris acerbiſſimi nefariæq; uictoriæ nuncium? non orat ut eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſa laboret? ut Capitoni quamprimum nunciet? quid erat quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio. niſi hoc uideo; Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decem fundis, tres nobiliſſimos fundos eum uideo poſſidere. audio præterea non hanc ſuſpicionem nunc primum in capitonem conferri: multas eſſe infamis palmas: hác primam eſſe tamen lemniſcatam: quæ Romæ deferatur. nullum modum eſſe hominis occidẽdi: quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere quem contra morem maiorum, minorẽ annis LX de ponte in Tiberim deiecerit. quæ ſi prodierit: atque adeo cum prodierit: ſcio enim proditurum eſſe: audiet. ueniat modo: explicet ſuum uolumen illud: quod ei planum facere poſſum Erucium conſcripſiſſe: quod aiunt illum Sex. Roſcio intentaſſe: & meditatum eſſe: ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. O' præclarum teſtem Iudices: O' grauitatem dignam expectatione: O' uitam honeſtam: atq; eiuſmodi, ut libentibus animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandum accommodetis. profecto non tam perſpicue iſtorum maleficia uideremus: niſi

ipſos cæcos redderet cupiditas, et auaricia, & audacia. alter ex ipſa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad ſocium atq; ad magiſtrum ſuum miſit: ut ſi diſſimulare omnes cuperent: ſe ſcire, ad quem maleficium pertineret: tamen ipſe apertum ſuum ſcælus ante omnium oculos poneret. alter (ſi dijs immortalibus placet) teſtimonium etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi uero id nunc agatur: utrum, is quod dixerit, credendum: an quod fecerit, uindicandum ſit. itaq; more maiorum cõparatum eſt: ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe: tamen ſi ſua res ageretur: teſtimonium non diceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere: ſi diceret, non crederetur. uidete nunc quàm uerſa & mutata in peiorem partem ſint omnia. cum de bonis & de cæde agatur: teſtimonium dicturus eſt is: qui & ſector eſt, & ſicarius: hoc eſt, qui & illorum ipſorum bonorum, de quibus agitur: emptor, atq; poſſeſſor eſt: & eum hominem occidendum curauit: de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: uide ne tibi deſis: tua quoq; res permagna agitur. multa ſcelerate, multa audacter, multa improbe feciſti: unum ſtultiſſime, profecto tua ſponte, non de Erucij ſententia. nihil opus fuit te iſti credere. neq; enim accuſatore muto, neq; teſte quiſquam utitur eo: qui de accuſatoris ſubſelio ſurgit. huc accedit quod paulo tamen occultior atq; tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt? quod quiſquam ex uobis audire deſideret? cum quæ facitis, eiuſmodi ſint: ut ea dedita opera à uobis contra uoſmetipſos facere uideamini. Age nunc, illa uidea-

mus Iudices,quæ ſtatim conſecuta ſunt.ad Volaterras in caſtra L.Syllæ,mors Sex.Roſcij quatriduo,quo is occiſus eſt,Chryſogono nunciatur.quæritur etiam nunc quis eum nuncium miſerit.non'ne perſpicuum eſt, eundem qui Ameriam?curat Chryſogonus,ut eius bona ueneant ſtatim.qui non norat hominem aut rem?at qui ei uenit in mentem prædia concupiſcere hominis ignoti?quem omnino nunquam uiderat?ſoletis,cum aliquid huiuſcemodi auditis Iudices:continuo dicere, neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem,aut uicinum.ij plerunq; indicant:per eos pleriq; produntur.hic nihil eſt quod ſuſpicionem hoc putetis.non enim ego ita diſputabo: ueriſimile eſt,Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe: erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia.nam cum multos ueteris à maioribus Roſcij patronos hoſpiteſ'q; haberent:omnis eos colere atq; obſeruare deſtiterunt:ac ſe in Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt.hæc poſſum omnia uere dicere.ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt.ipſos certo ſcio non negare,ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo.Si eum, qui indicij partem acceperit:oculis cernetis: poteritis ne dubitare Iudices qui indicarit?qui ſunt igitur in iſtis bonis quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij.nũ quiſnam præterea?nemo eſt Iudices.num ergo dubium eſt:quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono:qui ab eo partem prædæ tulerunt?Age nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil in iſta pugna Roſcij,quod operæprecium eſſet:fecerant: quam ob cauſam Chryſogono tantis præmijs donabantur?ſi nihil aliud fecerunt:niſi rem detulerunt: non'ne ſatis fuit his gratias agi?deniq;,ut perliberaliter agere-

tur:honoris aliquid haberi?cur tria prædia,tantæ pecuniæ,ſtatim Capitoni dantur? cur quæ reliqua ſunt iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet?non'ne perſpicuum eſt Iudices:has manubias Roſcijs Chryſogonum re,cognita conceſſiſſe?Venit in decem primus legatus in caſtra Capito·totam uitam,naturam, moresq; hominis ex ipſa legatione cognoſcite·niſi intellexeritis Iudices nullum eſſe officium,nullum ius, tam ſanctum,atq; integrum:quod non eiuſce uis atq; perfidia uiolarit:et imminuerit:uirum optimum eſſe eum iudicatote·impedimento eſt quo minus de his rebus Sylla doceatur:cæterorum legatorum conſilia,& uoluntatem Chryſogono enũciat:monet,ut prouideat,ne palàm res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit uenditio bonorum:illum pecuniam grandem amiſſurum:ſeſe capitis periculum aditurum:illum acuere:hos qui ſimul erant miſſi, fallere:illum identidem monere, ut caueret: hiſce inſidioſe ſpem falſam oſtendere:cum illo contra hos inire conſilia: horum conſilia illi enunciare:cum illo partem ſuam depaciſci:hiſce aliqua fretum hora ſemper omnis aditus ad Syllam intercludere·poſtremo iſto hortatore,authore,interceſſore ad Syllam legati non adierunt:iſtius fide,ac potius perfidia decepti,id quod ex ipſis cognoſcere poteritis:ſi accuſator uoluerit teſtimoniũ eis denuntiare:pro re certa ſpem falſam domum retulerunt·In priuatis rebus ſi qui rem mandatam nonmodo malitioſius geſſiſſet, ſui quæſtus aut commodi cauſa:uerum etiam negligentius:eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant·itaq;mandati conſtitutum eſt iudicium,non minus turpe quàm furti·credo propterea:quod quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus:in his operæ noſtræ uicaria

fides amicorum ſupponitur. quam qui lædit: oppugnat omnium commune præſidium: & quantum in ipſo eſt, diſturbat uitæ ſocietatem. non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis utilis. icirco amicitiæ comparantur: ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatum? ſi aut neglecturus? aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi te offers? ac meis commodis officio ſimulato officis, & obſtas? recede de medio: per alium tranſigam. ſuſcipis onus officij, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipſi leues ſunt. ergo icirco turpis hæc culpa eſt: quod duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiam, & fidem. nam neq; mandat quiſquam ferè, niſi amico: neq; credit, niſi ei quem fidelem putat. perditiſſimi eſt igitur hominis ſimul & amicitiam diſſoluere: & fallere eum, qui læſus non eſſet: niſi credidiſſet. Itane eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit: turpiſſimo iudicio condemnetur neceſſe eſt. in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunæ uiui commendatæ ſunt, atq; concreditæ: ignominia mortuum affecerit: is inter honeſtos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? In minimis priuatiſq́; rebus etiam negligentia in crimen mãdati iudiciumq́; infamia reuocatur. propterea, quod ſi recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit: non illum, qui mandatum receperit. In re tanta, quæ publice geſta atq; commiſſa ſit: qui non negligentia priuatum aliquod commodum læſerit: ſed perfidia, legationis ipſius cerimoniam polluerit: maculáq; affecerit: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? Si hãc ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, ut cum Chryſogono tranſigeret: atq; decideret: inq́; eam rem fidem

ſuam, ſiquid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturum recepiſſet: non'ne ſi ex eo negocio tantulum in rem ſuam conuertiſſet: damnatus per arbitrum & rem reſtitueret: et honeſtatem oẽm amitteret? Nũc non hanc ei rẽ Sex· Roſcius mandauit: ſed id quod multo grauius eſt: ipſe Sex· Roſcius cum fama, uita, boniſq; omnibus à decurionibus publice Roſcio mandatus eſt: & ex eo Titus Roſcius, non paulum neſcio quid in rem ſuam conuertit: ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus eſt: uoluntatem decurionum ac municipũ omnium tantidem quanti fidem ſuam fecit· Videte iã porrò cætera Iudices: ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe: quo iſte ſeſe non contaminarit· In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt: æqueq; turpe: atq; illud de quo ante dixi: neq; iniuria: propterea, quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe: qui cum altero rem communicauit· ad cuius igitur fidem confugiet? cum per eius fidem læditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime: quæ difficillime præcauẽtur· tecti eſſe ad alienos poſſumus· intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt· ſocium uero cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus: ius officij lædimus· recte igitur maiores, eum qui ſocium fefelliſſet: in uirorum bonorũ numero nõ putarunt haberi oportere· At uero T· Roſcius non unum rei pecuniariæ ſocium fefellit (quod tametſi graue eſt: tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homines honeſtiſſimos eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorumq; ſocios, induxit: decepit: deſtituit: aduerſarijs tradidit: omni fraude, & perfidia fefellit: qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt: ſocium officij metuere non debuerunt: eius maliciam non

uiderunt: orationi uanæ crediderunt. itaq; nunc illi homines honeſtiſſimi, propter iſtius inſidias parum putantur cauti, prouidiq; fuiſſe. iſte qui initio proditor fuit: deinde perfuga: qui primo ſociorũ conſilia aduerſarijs enũciauit: deinde ſocietatem cum ipſis aduerſarijs coijt: terret etiã nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc eſt præmijs ſceleris ornatus. In eiuſmodi uita Iudices, in his tot tantisq; flagitijs, hoc quoq; maleficium, de quo iudicium eſt, reperietis. Etenim quærere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidioſe facta uidetis: ibi ſcelus quoq; latere, inter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidem minime latet: quod ita promptum & propoſitum eſt: ut non ex illis maleficijs, quæ in illo conſtant eſſe: hoc intelligatur: uerum ex hoc, etiamſi quod de illorum forte dubitabitur: conuincatur. quid tandem quæſo Iudices num aut ille laniſta omnino iam à gladiatore ceſſiſſe uidetur? aut is diſcipulus magiſtro tantulum de arte concedere? par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia. Etenim quoniam fidem magiſtri cognoſtis: cognoſcite nunc diſcipuli æquitatem. Dixi iam antea ſæpenumero, poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem: tu ſemper T. Roſci recuſaſti. quæro abs te: ij ne, qui poſtulabant: indigni erant qui impetrarent? an iſte non commouebat: pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtulabant homines nobiliſſimi, atq; integerrimi noſtræ ciuitatis: quos iam antea nominaui: q ita uixerunt: talesq; à populo R. putantur: ut quicquid dicerent, nemo eſſet, qui non æquum putaret. poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atq; infeliciſſimo: qui uel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet: dum de patris

morte quæreretur· res porrò abs te eiuſmodi poſtulaba tur: ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares: an de maleficio confiterere: quæ cum ita ſint: quæro abs te quam ob cauſam recuſaris? cum occiditur Sex· Roſcius: ibidem fuerunt· ſeruos ipſos, quod ad me attinet, neq; ar guo neq; purgo· quod à uobis oppugnari uideo: ne in quæſtionem dentur: ſuſpicioſum eſt· quod uero apud uoſ= ipſos in honore tanto ſunt: profecto neceſſe eſt ſciant ali quid: quod ſi dixerint: pernicioſum uobis futurum ſit· In dominos quæri de ſeruis iniquum eſt· at ne quæritur? Sex· enim Roſcius reus eſt· neq; enim cum de hoc quæri tur: uos dominos eſſe dicitis· Cum Chryſogono ſunt· ita credo: literis eorum, & urbanitate Chryſogonus duci- tur: ut inter ſuos omnium delitiarum atq; omniũ artiũ puerulos ex tot elegãtiſſimis familijs lectos, uelit hos uer ſari homines penè operarios ex amerina diſciplina pa- tris familiæ ruſticani· non eſt ita profecto Iudices: non eſt ueriſimile: ut Chryſogonus horũ literas adamarit, aut humanitatem: non, ut rei familiaris negocio diligentiá cognorit eorum, et fidem· eſt quiddam quod occultatur: quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur: et abſconditur: eo magis eminet: & apparet· quid igitur? Chryſogo- nus ſui maleficij occultandi cauſa quæſtionem de his ha beri non uult? minime Iudices· non in omnis arbitror omnia conuenire· ego in Chryſogono, quod ad me atti= net, nihil eiuſmodi ſuſpicor: neq; hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere· meminiſtis me ita diſtribuiſſe ini tio cauſam: in crimen: cuius tota argumentatio permiſſa Erucio eſt: & in audaciam: cuius partes Roſcijs impoſi tæ ſunt· quicquid maleficij, ſceleris, cædis erit: propriũ id Roſciorum eſſe debebit· nimiam gratiam, potentiáq;

Chryſogoni dicimus, & nobis obſtare: & perferri nul lo modo poſſe: et à uobis, quoniam poteſtas data eſt: non modo infirmari, uerumetiam uindicari oportere. Ego ſic existimo: qui quæri uelit ex iis, quos conſtat cum cædes facta ſit, affuiſſe: eum cupere uerum inuenire. qui recu ſet, eum profecto tametſi uerbo nõ audeat: tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri. Dixi initio Iudices: nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere: quàm cauſa poſtularet: ac neceſſitas ipſa cogeret. nam & multæ res afferri poſ ſunt: & unaquæq; earum multis cum argumentis dici poteſt. uerum ego quod inuitus, ac neceſſario facio, neq; diu, neq; dili gẽter facere poſſum. quæ præteriri nullo mo do poterant: ea leuiter Iudices attigi. quæ poſita ſunt in ſuſpicionibus: de quibus ſi cœpero dicere, pluribus uer= bis ſit diſſerendum: ea ueſtris ingeniis coniecturæq; committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni: ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur: de quo Iudices neq; quomodo dicam: neq; quomodo taceam reperire poſſum. ſi enim taceo: uel maximam partem re linquo. ſin autem dico: uereor ne non ille ſolus (id quod ad me nihil attinet) ſed alij quoq; plures læſos ſe eſſe pu tent. tametſi ita res ſe habet: ut mihi in communem cau ſam ſectorum dicendũ nihil magnopere uideatur. hæc enim cauſa noua profecto & ſingularis eſt: bonorum Sex. Roſcij emptorem Chryſogonum. Primum hoc ui- deamus eius hominis bona qua ratione uenierunt: aut quomodo uenire potuerunt. atq; hoc non ita quærã Iu dices: ut id dicam: eſſe indignum hominis innocentis bo= na ueniſſe. ſi enim hæc audientur: ac libere dicentur: non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate: ut de eo potiſſi mum cõqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt

iſta ipſa lege, quæ de proſcriptione eſt: ſiue Valeria eſt: ſiue Cornelia: non enim noui: nec ſcio: uerum iſta ipſa lege bona Sex· Roſcij uenire qui potuerunt? ſcriptum enim ita dicunt eſſe: ut eorum bona ueneant: qui proſcripti ſunt· quo in numero Sex· Roſcius non eſt. aut eorum, qui in aduerſariorum præſidijs occiſi ſunt· dum præſidia ulla fuerunt: in Syllæ præſidijs fuit· poſteaquã ab armis receſſerunt: in ſummo ocio rediens à cœna Romæ occiſus eſt· ſi lege: bona quoq; lege ueniſſe fateor· ſin autem conſtat, contra omnis nonmodo ueteris leges, uerum etiam nouas occiſum eſſe: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege uenierint, quæro· In quem hoc dicã quæris Eruci? non in eum quem uis: & putas· nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit· ego hæc omnia Chryſogonum feciſſe dico: ut ementiretur: ut malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret: ut eum apud aduerſarios occiſum eſſe dicæret: ut hiſce rebus à legatis Amerinorum doceri L· Syllam paſſus non ſit· deniq; etiam illud ſuſpicor: omnino hæc bona non ueniſſe: id quod poſtea, ſi per uos Iudices licitum erit: aperietur· Opinor enim eſſe in lege quã ad diem proſcriptiones uenditionesq́; fiant: nimirum Cal· Iunias· Aliquot poſt menſes & homo occiſus eſt: & bona ueniſſe dicuntur· profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt: nosq́; ab iſto nebulone facetius eludimur: quàm putamus· aut ſi redierunt: tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione ſunt· nam lege quidem bona uenire non potuiſſe conſtat· intelligo me ante tempus Iudices hæc ſcrutari: & propemodum errare: qui cum capiti Sex· Roſcij mederi debeam: reduuiam curem· nõ enim laborat de pecunia: non ullius rationem ſui com-

modi ducit: facile egeſtatem ſuam ſe laturum putat: ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit. uerum quæſo à uobis Iudices: ut hæc pauca quæ reſtant: ita audiatis: ut partim me dicere pro meipſo putetis: partim pro Sex. Roſcio. quæ enim mihi ipſi indigna, & intolerabilia uidentur: quæq; ad omnis, niſi prouidemus, arbitror pertinere: ea pro meipſo, & animi mei ſenſu, ac dolore pronuncio. quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineant: & quid hic pro ſe dici uelit: & qua conditione contentus ſit: iam in extrema oratione noſtra Iudices audietis. ego hæc à Chryſogono mea ſponte remoto Sex. Roſcio quæro: primum quare ciuis optimi bona uenierint? deinde quare hominis eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus eſt: bona uenierint: cum in eos ſolos lex ſcripta ſit? deinde quare aliquanto poſt eam diem uenierint: quæ dies lege præfinita eſt? deinde cur tantulo uenierint? quæ omnia, ſi quemadmodũ ſolent liberti nequã, & improbi facere: in patronum ſuum uoluerit conferre: nihil egerit. nemo eſt enim qui neſciat: propter magnitudinem rerum multa multos, partim imprudẽte L. Sylla commiſiſſe. Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? non placet Iudices: ſed neceſſe eſt. etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; reguntur: ſæpe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit: urbes deleuit: fruges perdidit: quorũ nihil perniciæ cauſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus. at contra, commoda, quibus utimur: lucemq;, qua fruimur: ſpiritumq;, quem ducimus: ab eo nobis dari atq; impartiri uidemus. quid miramur L. Syl=

lam, cum ſolus Remp. regeret: orbemq́; terrarum guber naret: imperij́q; maieſtatem, quam armis receperat: le gibus confirmaret: aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt: quod uis diuina aſſequi non poſſit: ſi id mens humana adepta non ſit. Verum ut hæc miſſa faciam: quæ iam facta ſunt: ex ijs quæ nunc maxime fi= unt, non'ne quiuis poteſt intelligere: omniū architectū, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum: qui Sex. Roſcij nomen deferendum curauit: hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erucius –

deſunt non pauca.

–aptam, et ratione diſpoſitam ſe habere exiſtimant: qui in Sallentinis aut in Brutijs habent: unde uix ter in an= no audire nuncium poſſunt. alter tibi deſcendit de pala tio, & ædibus ſuis. habet animi cauſa rus amœnum, et ſuburbanum: plura præterea prædia: neq; tamen ullum niſi præclarum, et propinquum. domus referta uaſis Co rinthijs & Deliacis: in quibus eſt Authepſa illa: quam tanto precio nuper mercatus eſt: ut qui prætereuntes precium enumerare audiebant, fundum uenire ar– bitrarentur. quid præterea cœlati argenti? quid ſtra– gulæ ueſtis? quid pictarū tabularū? q̄d ſignorū? q̄d mar= moris apud illū putatis eſſe? tantum ſcilicet: quantū è mul tis ſplendidis q; familijs, in turba & rapinis coaceruari una in

ri una in domo potuit. familiam uero quantam, et quàm uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto haſce artis uulgares, coquos, piſtores, lecticarios: animi & aurium cauſa tot homines habet: ut quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq; conuiuijs tota uicinitas perſonet. in hac uita Iudices quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quæ uero conuiuia? honeſta credo in eiuſmodi domo: ſi domus hæc habenda eſt potius, quam officina nequitiæ, & diuerſoriũ flagitiorum omnium. ipſe uero quemadmodum compoſito, & delibuto capillo paſſim per forum uolitet, cum magna caterua togatorum uidetis Iudices. etiam uidetis Iudices: ut omnes deſpiciat: ut hominem præ ſe neminem putet: ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, ſi uelim commemorare: uereor Iudices, ne quis imperitior exiſtimet, me cauſam nobilitatis uictoriamq; uoluiſſe lædere. tametſi meo iure poſſum, ſiquid in hac parte mihi non placeat: uituperare. non enim uereor ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet. ſciunt ij, qui me norunt: me pro illa tenui infirmaq; parte, poſteaquam id quod maxime uolui, fieri non potuit: ut componeretur: id maxime defendiſſe: ut ij uincerent: qui uicerunt. quis enim erat: qui nõ uideret, humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat: non ſe ad eos iungere: quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris authoritas retineretur. quæ perfecta eſſe, & ſuum cuiq; honorem & gradum redditum, gaudeo Iudices: uehementerq; lætor. eaq; omnia deorũ uoluntate, ſtudio populi romani, conſilio, et imperio, & felicitate L. Syllæ geſta eſſe intelligo. quod animaduerſum eſt in eos: qui con

tra omni ratione pugnarunt: non debeo reprehendere. quod uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit: honos habitus eſt: laudo. quæ ut fierent: icirco pugnatum eſſe arbitror: meq; in eo ſtudio partium fuiſſe confiteor. ſin autem id actum eſt: & icirco arma ſumpta ſunt: ut homines poſtremi, pecunijs alienis locupletarentur: & in fortunas uniuſcuiuſq; impetum facerent: & id nonmodo re prohibere non licet: ſed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in iſto bello non recreatus, neq; reſtitutus, ſed ſubactus, oppreſſuſq; populus romanus eſt. uerũ longe aliter eſt: nihil horũ eſt Iudices: nõmodo non lædetur cauſa nobilitatis: ſi iſtis hominibus reſiſtetis: uerum etiam ornabitur. etenim qui hæc uituperare uolunt: Chryſogonum tantum poſſe queruntur. q. laudare uolunt: conceſſum ei non eſſe commemorant. ac iam nihil eſt quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit: qui dicat: uellem quidem liceret: hoc dixiſſem. dicas licet. hoc feciſſem. facias licet: nemo prohibet. hoc decreuiſſem. decerne: modo recte: omnes approbabunt. hoc iudicaſſem. laudabunt omnes: ſi recte & ordine iudicaris. dum neceſſe erat: reſq; ipſa cogebat: unus omnia poterat. qui poſteaquã magiſtratus creauit: legeſq; conſtituit: ſua cuiq; procuratio, authoritaſq; eſt reſtituta. quam ſi retinere uolunt ij: qui receperunt: in perpetuũ poterunt obtinere. ſin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamq; profuſos ſumptus aut facient: aut approbabunt: nolo in eos grauius quicquam, ne hominis quidem cauſa dicere. unum hoc dico: noſtri iſti nobiles, niſi uigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt: ijs hominibus, in quibus hæc erunt: ornamenta ſua concedãt neceſſe eſt. qua propter deſinant aliquando dicere:

male aliquem locutum eſſe: ſi quis uere ac libere locutus ſit: deſinant ſuam cauſam cum Chryſogono communica re: deſinant, ſi ille læſus ſit: de ſe aliquid detractum ar bitrari: uideant ne turpe, miſerumq́; ſit: eos qui equeſtrē ſplendorem pati non potuerunt: ſerui nequiſſimi domi-nationem ferre poſſe. quæ quidem dominatio Iudices in alijs rebus antea uerſabatur. nunc uero quam uiam mu nitet: quod iter affectet: uidetis: ad fidem, ad iuſiuran-dum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum propè in ci-uitate ſincerum, ſanctumq́; reſtat. Hic ne etiam ſeſe pu-tat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiā potens eſſe uult? O' rem miſeram atq; acerbam. neq; mehercules hoc in-digne fero: quod uerear: ne quid poſſit. uerum quod au-ſus eſt: quod ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad per niciem poſſe innocentis: id ipſum queror. idcirco ne ex-perrecta nobilitas armis atq; ferro Remp. recuperauit? ut ad libidinem ſuam liberti ſeruuliq; nobilium, bo-na, fortunas ueſtras, noſtrasq; uexare poſſent? ſi id actū eſt: fateor me erraſſe: qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe: qui cum illis ſenſerim. tametſi inermis Iudices ſenſi. ſin autem uictoria nobilium ornamento, atq; emolumento Reip. populoq́; romano debet eſſe: tum uero optimo, et no biliſſimo cuiq; meā orationem gratiſſimam eſſe oportet. quod ſi quis eſt: qui, & ſe, & cauſam lædi putet: cum Chryſogonus uituperetur: is cauſam ignorat: ſeipſum propè non nouit. cauſa enim ſplendidior fiet: ſi nequiſſi mo cuiq; reſiſtetur. ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationē communicatam putat: læditur: cum ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur. uerum hæc om nis oratio (ut iam ante dixi) mea eſt: qua me uti Reſp. et dolor meus, & iſtorum iniuria coegit. Sed Roſcius ho-

rum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio quæritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & ruſticus, iſta omnia, quæ uos per Syllá geſta eſſe dicitis: more, lege, iure gentium, facta. culpa liberatus, & crimine nefario ſolutus, cupit à uobis diſcedere. ſi hac indigna ſuſpicione careat: animo æquo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit. rogat: oratq; te Chryſogone: ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuertit: ſi nulla in re te fraudauit: ſi tibi optima fide ſua omnia conceſſit: adnumerauit: appendit: ſi ueſtitum, quo ipſe tectus erat: annulumq; dedit: os ſuum tibi tradidit: ſi ex omnibus rebus ſeipſum nudum, neq; præterea quicquam excepit: ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitam in egeſtate degere. prædia mea tu poſſides: ego aliena miſericordia uiuo. concedo: & quod animus æquus eſt: & quia neceſſe eſt. mea domus tibi patet: mihi clauſa eſt. fero. familia mea maxima uteris: ego ſeruum habeo nullum. patior: & ferendum puto. quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſa uis hominem occidere: ſpoliaſti. quid quæris amplius? ſi inimicitiarũ: quæ ſunt tibi inimicitiæ cum eo: cuius antea prædia poſſediſti: quàm ipſum cognoſti? ſin metus: ab eo ne aliquid metuis? quem uides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe? ſin quod bona, quæ Roſcij fuerunt: tua facta ſunt: idcirco hunc illius filium ſtudes perdere: non'ne oſtendis id te uereri? quod præter cæteros tu metuere non debeas: ne quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur. facis iniuriam Chryſogone: ſi maiorem ſpem emptionis tuæ, in huius exitio po-

nis: quàm in his rebus quas L. Sylla geſſit. quod ſi tibi cauſa nulla eſt cur hunc miſerùm tanta calamitate affici uelis: ſi tibi omnia ſua præter animam tradidit: nec ſibi quicquam paternum, ne monumenti quidem cauſa reſeruauit: per deos immortales quæ iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera immaniſq; natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus? ut cum integram prædam ſine ſanguine habere poſſet: cruenta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere: nihil audere: nihil poſſe: nihil unquam contra rem tuã cogitaſſe: & tamen oppugnas eum: quem neq; metuere potes: neq; odiſſe debes: nec quicquam habere iam reliqui uides: quod ei detrahere poſſis. niſi hoc indignum putas: quod ueſtitum ſedere in iudicio uides: quẽ tu è patrimonio tanquam è naufragio nudum expuliſti. quaſi uero neſcias hunc & ali & ueſtiri à Cecilia Balearis filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima fœmina: quæ cum patrem clariſſimum, ampliſſimos patruos, ornatiſſimum fratrem haberet: tamen, cum eſſet mulier: uirtute perfecit: ut quanto honore ipſa ex illorum dignitate afficeretur: non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. an quod diligenter defenditur: id tibi indignum facinus uidetur? mihi crede: ſi pro patris eius hoſpitijs, et gratia uellent omnes huius hoſpites adeſſe: & auderent libere defendere: ſatis copioſe defenderetur. ſin autem pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quod ſumma Reip. in huius periculo tentatur: hæc omnes uindicarent: conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non liceret. nunc ita defenditur: non ſanè ut moleſte ferre aduerſarij debeant: neq; ut ſe potentia ſuperari putent. quæ domi gerenda ſunt: ea per Ceciliam tranſiguntur. fori iudicijq; rationem

Meſſala, ut uidetis Iudices, ſuſcepit. qui ſi iam ſatis ætatis atq; roboris haberet: ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendum impedimento eſt ætas, & pudor, qui ornat ætatem: cauſam mihi tradidit: quem ſua cauſa cupere, ac debere intelligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, authoritate, diligentia perfecit: ut Sex. Roſcij uita erepta de manibus ſectorum, ſententijs iudicium permitteretur. nimirum Iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res eſt: uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem: qui hoc facerent: quod facere Meſſalam uidetis: qui caput innocentis defenderent: qui iniuriæ reſiſterent: qui quantum poſſent in ſalute alterius, quam in exitio mallent oſtendere. quod ſi omnes qui eodem loco nati ſunt: facerent: & Reſp. ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent. uerum ſi à Chryſogono Iudices non impetramus: ut pecunia noſtra contentus ſit: uitam ne petat: ſi ille adduci non poteſt: ut cum ademerit nobis omnia: quæ noſtra erant propria: ne lucem quoq; hanc, quæ communis eſt: eripere cupiat: ſi non ſatis habet auariciam ſuam pecunia explere: niſi etiam crudelitate ſanguinis prædictus ſit: unum perfugium Iudices, una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eademq; Reipublicæ: ueſtra priſtina bonitas, & miſericordia. quæ ſi manet: ſalui etiam nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. uerſata eſt: ueſtros quoq; animos (id quod fieri profecto non poteſt) duriores, acerbioresq; reddidit: actũ eſt Iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere: quàm in hac tanta immanitate uerſari. ad eam ne rem uos reſeruati eſtis? ad eam ne rem delecti? ut eos condemnaretis: quos ſectores, ac ſicarij iugulare nõ potuiſſent? ſolent hoc boni imperatores facere: cum præ

lium committunt: ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrentur: milites collocent: in quos, ſi qui ex acie fugerint: de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere: qui excipiatis eos: qui de ſuis manibus effugerint. dij prohibeant Iudices: ut hoc, quod maiores conſilium publicum uocari uoluerunt: præſidium ſectorum exiſtimetur. an uero Iudices uos non intelligitis? nihil aliud agi: niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur? et eius rei initium in ueſtro iureiurando, atq; in Sex. Roſcij periculo quæri? dubium eſt ad quem maleficium pertineat? cum uideatis ex altera parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundemq; accuſatorem, hoc tempore: ex altera parte egentem, probatum ſuis filium: in quo nonmodo culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere. nunquid hic aliud uidetis obſtare Roſcio? niſi quod patris bona uenierunt? quod ſi id uos ſuſcipitis: & eadem in re operam ueſtram profitemini: ſi idcirco ſedetis: ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales Iudices: ne noua, & multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorē, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt: tamen ſenatus ſuſcipere noluit: nequid acrius quàm more maiorum comparatum, publico conſilio factum uideretur. hanc uero quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet: niſi hoc iudicio à uobis reijcitis: & aſpernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. homines ſapientes, & iſta authoritate, & poteſtate præditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maxime Reſp. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

ueſtrũ nemo eſt: quin intelligat populũ romanũ, q quondã in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur: hoc tẽpore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate Iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uerſari: quæ non modo id habet in ſe mali: quod tot ciues atrociſſime ſuſtulit: uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum. nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus: aut audimus: etiam, qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO, ORATIO III.

Multa, quæ deſunt, quærenda.

–malitiam naturæ crederetur. is ſcilicet uir optimus, et ſingulari fide præditus, in ſuo iudicio ſuis tabulis teſtibus uti conatur. ſolent ferè dicere q per tabulas homines

citi pecuniam expenſam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui? ut mea cauſa falſum in codicem referret? expecto quam mox Cherea hac oratione utatur: ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui: ut falſum perſcriberem nomen? quod ſi ille ſuas proferet tabulas: proferet ſuas quoq; Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen. at huius non erit. cur potius illius, quàm huius crederetur? ſcripſiſſet ille: ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic, quod ſibi expenſum ferre iuſſiſſet? nam quemadmodum turpe eſt ſcribere, quod non debeatur: ſic improbum eſt non referre, quod debeas. æque enim tabulæ cõdemnantur eius, qui uerum non retulit: & eius, qui falſum perſcripſit. ſed ego copia & facultate cauſæ confiſus uide quo progrediar. ſi tabulas C. Fannius accepti, & expenſi profert ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcri–

ptas: quo minus ſecundum illum iudicetis; non recuſo. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit? ut quodcunq; retuliſſet: id ratum haberet? ratum habebit Roſcius. profer. quod tibi fuerit perſuaſum: huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum: huic erit probatum. paulo ante M. Perpenna P. Saturi tabulas poſcebamus. nũc tuas C. Fannij Chereæ ſolius flagitamus: & quominus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. quid ita non profers? non conficit tabulas? immo diligentiſſime. nõ refert parua nomina in codices? immo omnis ſummas. leue, & tenue hoc nomen HS CCCLIII ſunt? quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quomodo HS CCCLIII in codice accepti, et expenſi non ſunt? prò dij immortales, eſſe ne quenquam tanta audacia præditum? qui quod nomen referre in tabulas timeat: id petere audeat? quod in codicẽ iniuratus referre noluit: id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit: id perſuadere alteri conetur? nimium cito ait me indignari de tabulis: non habere ſe hoc nomen in codice accepti, & expenſi relatum confitetur: ſed in aduerſarijs patere contendit. uſq; eo ne te diligis? & magnifice circunſpicis? ut pecuniã non ex tuis tabulis, ſed aduerſarijs petas? ſuũ codicem teſtis loco recitare arrogantiæ eſt. ſuarum proſcriptionum, et liturarum aduerſaria proferre non amentia eſt? quod ſi eandem uim, diligentiam, authoritatemq; habent aduerſaria, quam tabulæ: quid attinet codicem inſtituere? conſcribere? ordinem conſeruare? memoriæ tradere literarum uetuſtatem? ſed ſi quod aduerſarijs nihil credimus: iccirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omnis leue, & infirmum eſt: id apud iudicem graue & ſanctum eſſe du-

œtur? quid eſt, quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua: illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim: illæ ſeruantur ſancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem, & religionem amplectuntur: hæc ſunt deiecta: illæ in ordinem confectæ. itaq; aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit: tabulas recitauit. tu C. Piſo tali fide, uirtute, grauitate, authoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. Ego quæ clara ſunt conſuetudine, diuitius dicere non debeo. illud uero, quod ad rē uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpōdeat, neſcit: quid fingat extemplo, non habet. ſunt duo menſes iam dices. tamen in codicem acceptum, & expenſum eſſe debuit. amplius ſunt ſex menſes. cur tam diu iacet hoc nomen in aduerſarijs? quid ſi tandem amplius triennium eſt? quomodo, cum omnes qui tabulas conficiāt, menſtruas penè rationes in tabulas transferant: tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacerę patieris? utrum cætera nomina in codicem accepti, & expēſi digeſta habes? an non? ſi non: quomodo tabulas conficias? ſi etiam: quamobrem cum cætera nomina in ordinē referebas: hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum: in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri debere tibi Roſcium. cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres. cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? Sed hæc quanquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum: niſi à C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo: hanc pecuniam ei nō deberi. magnum eſt: quod conor: difficile eſt: quod polliceor. niſi eundem et aduerſarium

et teſtem habuerit Roſcius: nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa: quæ nunc petitur per iudicem: in qua legitimæ partis ſponſio facta eſt. hic tu ſi amplius HS nūmo petiſti: quàm tibi debitum eſt: cauſam ꝑdidiſti: propterea quod aliud eſt iudicium: aliud eſt arbitrium. iudicium eſt pecuniæ certæ: arbitrium incertæ. ad iudiciū hoc modo uenimus: ut totam litem aut obtineamus: aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus: ut neq; nihil, neq; tantum quantum poſtulauimus, conſequamur. Eius rei ipſa uerba formulæ teſtimonio ſunt. quid eſt in iudicio? directum, aſperū, ſimplex. ſi peteret HS LIII dari: hic niſi planum facit HS LIII ad libellam ſibi deberi: cauſam perdit. quid eſt in arbitrio? mite, moderatum, quanto æquius & melius, id clarius: ille tamē confitetur, plus ſe petere: quàm debeatur. ſed ſatis ſuperq́; habere dicit: quod ſibi ab arbitro tribuatur. itaq; alter cauſæ confidit: alter diffidit. Quæ cū ita ſint: quæro abs te: q̄d ita de hac pecunia, de his ipſis HS LIII, de tuarum tabularum fide, compromiſſum feceris: arbitrum ſumpſeris: quanto æquius & melius ſit dari repromittiq́; ſi peteres. Quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidē romæ eſſet. romæ eſt. iam utinam adeſſet in iudicio. adeſt. utinam ſederet in conſilio C. Piſonis. ipſe C. Piſo eſt. eundem ne tu arbitrum & iudicem ſumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas? et eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? quis unquam ad arbitrum quantum petit tantum abſtulit? nemo. quantum enim æquius eſſet ſibi dari petit. de quo nomine ad arbitrum adiſti: de eo ad iudicem ueniſti. cæteri cum ad iudicem cauſam labefactari animaduertunt: ad arbitrum confugiunt. hic ab ar-

bitro ad iudicem uenire eſt auſus. qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum ſumpſit: iudicauit ſibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes cauſæ ſunt confectæ: adulteraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit: cum tabulas non recitat. reliquum eſt ut ſtipulatum ſe eſſe dicat. præterea enim quemadmodum certam pecuniã petere poſſit, non reperio. ſtipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præſente? quis ſpopondiſſe me dicit. nemo. Hic ego ſi finem faciam dicendi: ſatis fidei et diligentiæ meæ, ſatis cauſæ, & controuerſiæ, ſatis formulæ, & ſponſioni, ſatis etiam iudici feciſſe uidear: cur ſecundum Roſcium iudicari debeat. pecunia petita eſt certa: cum tertia parte ſponſio facta eſt. hæc pecunia neceſſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipulata ſit. datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam nõ eſſe, codices Fannij confirmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas teſtium concedit. quid ergo eſt? quod & res eius eſt: cuius & pecunia leuiſſima, & exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper: & iudex eſt is: quem nos non minus bene de nobis exiſtimare: quàm ſecundum nos iudicare uelimus: et aduocatio ea eſt: quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum uereri debeamus: perinde ac ſi in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domeſtica, concluſa & comprehenſa ſint: perinde dicemus. illa ſuperior fuit oratio neceſſaria: hæc erit uoluntaria. illa ad iudicem: hæc ad C. Piſonem. illa pro reo: hæc pro Roſcio. illa uictoriæ: hæc bonæ exiſtimationis cauſa comparata. Pecuniam petis Fanni à Roſcio: quam? dic audacter, & aperte: utrum quæ tibi ex ſocietate debeatur? an quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit, & oſtentata? quorum alterum eſt grauius,

& odioſius: alterum leuius, & facilius. Quæ ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam nec leuiter ferendum eſt: neq; negligenter defendendum. ſi qua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis, et penè dicam capitis: tria hæc ſunt: fiduciæ, tutelæ, ſocietatis: æque enim perfidioſum, & nefarium eſt, fidem frangere: quæ continet uitá: & pupillum fraudare: qui in tutelam peruenit: & ſocium fallere: qui ſe in negocio coniunxit. Quæ cum ita ſint: qui ſit, qui ſocium fraudarit & fefellerit, conſideremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta, in alterutrá partem firmum, & graue teſtimonium. Quintus Roſcius? quid ais? non'ne ut ignis in aquam coniectus continuo reſtinguitur: & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam et caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit: et extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei quàm artis, plus ueritatis, q̄ diſciplinæ poſſidet in ſe: quem populus Ro. meliorem uirum, quàm hiſtrionem eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcæna, propter artificium: ut digniſſimus ſit curia, propter abſtinentiam. ſed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet pluribus uerbis commendo. eſt ne quiſquam omnium mortalium: de quo melius exiſtimes tu? eſt ne quiſquam: qui tibi purior, pudentior, humanior, officioſior, liberaliorq; uideatur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis: exiſtimas aliter? non'ne quotienſcunq; in cauſa in nomen huius incidiſti: totiens hūc et uirū bonum eſſe dixiſti: et honoris cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſueuit. qua in re mihi ridicule es uiſus eſſe inconſtans: qui eundē et læderes, & laudares: et ui-

rum optimum, et hominem improbiſſimum eſſe diceres. eundẽ tu et honoris cauſa appellabas: & uirũ primariũ eſſe dicebas: & ſocium fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas: crimen gratiæ concedebas: de hoc ut exiſtimabas, prædicabas: Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiſq́; hominum abſurdum. quid ſi tandem aliquem timidum, dementem, diuitem, inertem, nactus eſſet: qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet. ueruntamen quem fraudarit uideamus. C. Fannium Cheream Roſcius fraudauit. oro, atq; obſecro, uos, qui noſtis: uitam inter ſe utriuſq; conferte: qui non noſtis: faciem utriuſq; conſiderate. non'ne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere maliciam, & clamitare calliditatem uidentur? non ab imis unguibus uſq; ad uerticem ſummum, ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura: ex fraude, fallacijs, mendacijs, conſtare totus uidetur? qui idcirco capite, & ſupercilijs ſemper eſt raſis: ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcœna tractare conſueuit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur. nam ballionem illum improbiſſimum, et periuriſſimum lenonem cum agit: agit Cheream. perſona illa lutulẽta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq́; eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude, & malicia exiſtimarit: nihil uidetur: niſi forte, quod præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam atq; etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur. Roſcius Fãnium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, libera-

lis auidum . incredibile eſt . quemadmodum ſi Fan*nius* Roſc*ium fraudaſſe diceretur: utrunq; ex utriuſq; perſona ueriſimile uideretur: & Fannium per maliciã feciſſe: &* Roſ*cium per imprudentiam deceptum eſſe: ſic cum* Roſ*cius* F*annium fraudaſſe arguatur: utrunq; incredibile eſt: &* Roſ*cium quicquam per auaritiam appetiſſe: &* F*annium quicquam per ſe bonitate amiſiſſe. principia ſunt huiuſmodi . ſpectemus reliqua.* HS LIII Q. Roſ*cius fraudauit* F*annium . qua de cauſa? ſubridet* Saturius *ueterator, ut ſibi uidetur . ait propter ipſa* HS LIII *. uideo: ſed tamen cur ipſa* HS LIII *tã uehementer concupierit quæro .* Nam *tibi* M. Perpen*na,* C. Piſ*o certe tanti non fuiſſet: ut ſocium fraudaretis.* Roſ*cio cur tanti fuerit: cauſam requiro . egebat? immo locuples erat . debebat? immo in ſuis ſummis uerſabatur . auarus erat? immo etiã antequam locuples, ſemper liberaliſſimus, munificentiſſimusq; fuit . pro deũ hominũq; fidẽ: qui* HS CCCLIII . CCCLIII . CCCLIII *quæſtus facere noluit: nã certe* HS CCCLIII . CCCLIII . CCCLIII *merere et potuit, et debuit: ſi poteſt dionyſia* HS CCCLIII . CCCLIII *merere: is per ſummam fraudem, et maliciã, et perfidiã* HS LIII *appetijt? & illa fuit pecunia immanis: hæc paruula . illa honeſta: hæc ſordida . illa iucunda: hæc acerba . illa propria: hæc in cauſa, & in iudicio collocata .* Decem *his annis proximis* HS *ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit . noluit: laborem quæſtus recepit: quæſtum laboris reiecit: populo* Ro. *adhuc ſeruire non deſtitit: ſibi ſeruire iam pridem deſtitit . hoc tu unquam* F*anni faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes: non eodem tempore & geſtum, & animam ageres? dic nunc te ab* Roſ*cio* HS

LIII *circunſcriptum*

LIII circunſcriptum eſſe: qui tantas, et iã infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. quid ego nunc illa dicam: quæ uobis in mentem uenire certo ſcio? fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura: ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ: ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poſſit. expreſſæ ſunt enim ex uniuſcuiuſq; dãno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria, publicæ à Prætore formulæ: ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita ſint: cur non arbitrum pro ſocio adegeris Q. Roſcium quæro. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter ægritudinem criminis? ita ne uero? quem per arbitrum circumuenire non poſſes: cuius de ea re proprium non erat iudicium: nunc per iudicem condemnabis: cuius de re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce: ubi licet agere: aut tacere noli: ubi nõ oportet. tametſi iã hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. nam quo tu tempore illa formula uti noluiſti: nihil hunc in ſocietate fraudis feciſſe- *

-in ditionem tabulas habet an non? ſi non habet: quemadmodum pactio eſt? ſi habet: cur non nominas? dic nunc Roſcium abs te petiſſe ut familiarem ſuum ſumeres arbitrum. non petijt. dic pactionem feciſſe ut abſolueretur. non pepigit. quære quare ſit abſolutus? quod erat ſumma innocentia, & integritate. quid enim factum eſt? ueniſti domum ultro Roſcij: ſatisfeciſti: quod temere commiſiſti, in iudicium ut denunciaret: rogaſti ut ignoſceret: te affuturum

negaſti: debere tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti iudici. hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? perſtat in impudētia: pactionem enī inquit mecum fecerat. iccirco uidelicet ne condemnaretur? quid erat cauſæ, cur metueret ne condemnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum expectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus inquit fuit Fannij. is fuit ei cum Roſcio communis. hic primum quæſtus eſt non leuiter Saturius: communem factum eſſe gratis cum Roſcio: qui precio proprius fuiſſet Fannij. largitus eſt ſcilicet homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens Fannius Roſcio? ſic puto. quoniam ille hic conſtitit pauliſper: mihi quoq; neceſſe eſt paulum commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuiſſe. at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. quid erat enim Fannij? corpus. quid Roſcij? diſciplina. facies non erat, ars erat precioſa. ex qua parte erat Fannij: non erat HS LIII. ex qua parte erat Roſcij: amplius erat HS CCCLIII. nemo enim illum ex trunco corporis ſpectabat: ſed ex artificio Comico æſtimabat. nam illa mēbra merere per ſe non amplius poterant duodecim æris: diſciplina quæ erat ab hoc tradita: locabat ſe non minus HS CCCLIII. O' ſocietatem captioſam & indignam: ubi alter HS LIII, alter CCCLIII quod ſit, in ſocietatem affert. niſi iccirco moleſte pateris: quod HS LIII tu ex arca proferebas: HS CCCLIII ex diſciplina, & artificio Roſcius promebat. quam enim rem, & expectationem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſcænam attulit Panurgus? quod Roſcij fuit diſcipulus: qui diligebant hunc: illi faue-

bant: qui admirabantur hunc: illum probabant: qui deniq; huius nomen audierant: illum eruditum et perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulgus: ex ueritate pauca, ex opinione multa æſtimat. quid ſciret ille: perpauci animaduertebant: ubi didiciſſet: omnes quærebant. nihil ab hoc prauum, & peruerſum produci poſſe arbitrabantur. ſi ueniret ab Statilio: tametſi artificio Roſciũ ſuperaret: aſpicere nemo poſſet. nemo enim ſicut ex improbo patre probum filium naſci: ſic ex peſſimo hiſtrione bonũ Comœdũ fieri poſſe exiſtimaret. quia ueniebat à Roſcio; plus etiam ſcire, quàm ſciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote Comœdo uſu uenit. qui poſtea quàm è ſcæna non modo ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur: ſicut in aram confugit in huius domum, diſciplinam, patrocinium, nomen. itaq; perbreui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus: ad primos peruenit Comœdos. quæ res extulit eũ? una commendatio huius. qui tamen Panurgum illum, non ſolum ut Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur: domum recepit: ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriáq; erudijt. Iam quo quiſq; eſt ſolertior, & ingenioſior: hoc docet iracundius, et laborioſius. quod enim ipſe celeriter arripuit: id cum tarde percipi uidet: diſcruciatur. Paulo longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa: ut conditionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quæ deinde ſunt conſecuta? Panurgum inquit hunc ſeruum communem Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem inquit me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti. utrum pro dimidia parte? an pro tota? planius dicam. utrum pro me? an & pro me, & pro te? pro me? potui: exemplo multorum

licitum eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige: et aufer, quod debetur: ſuã quiſq; partem iuris poſſideat: & perſequatur. at enim tu tuum negocium geſſiſti bene. gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti. magno & tu tuam partem decide. HS CCCLIII tu abſtuliſti. ſi ſit hoc uero: HS CCCLIII tu quoq; aufer. ſed hanc deciſionem Roſcij, oratione & opinione augere licet: re & ueritate mediocrem, et tenuem eſſe inuenietis. accepit enĩ agrum temporibus ijs: cum iacerent precia prædiorum. qui ager neq; ullam habuit: neq; ex ulla parte fuit cultus. qui nunc multo pluris eſt: quàm tunc fuit. neq; id eſt mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertæ: nunc deum immortalium benignitate, omnium fortunæ ſunt certæ. tum erat ager incultus ſine tecto: nunc eſt cultiſſimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniam natura tam maliuolus es: nunquam iſta te moleſtia, & cura liberabo. præclare ſuum negocium geſſit Roſcius: fundum fructuoſiſſimum abſtulit. quid ad te? tuam partem dimidiam quemadmodum uis decide. uertit hic rationem: et id quod probare non poteſt: fingere conatur. de tota re inquit decidiſti. ergo huc uniuerſa cauſa deducitur: utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium ſiquid communi nomine tetigit: confiteor præſtare debere ſocietati. Societatis non ſuas lites redemit: cum fundum à Flauio accepit. quid ita ſatis non dedit amplius à ſe neminem petiturũ? qui de ſua parte decidit: reliquis integrã relinquit actionem. qui pro ſocijs tranſigit: ſatisdat neminem eorum poſtea petiturum. quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in men

tem?neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate?ſciebat·neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium? præclare. nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat· cur igitur decadit?& non reſtipulatur, neminem amplius petiturum?cur de fundo decadit?& iudicio non abſoluitur? cur tam imperite facit?ut nec Roſcium ſtipulatione alliget?neq; à Fannio iudicio ſe abſoluat?Eſt hoc primum & ex conditione iuris:& ex conſuetudine cautionis grauiſſimum,& firmiſſimum argumentum·quod ego pluribus uerbis amplecterer:ſi non alia certiora,& clariora teſtimonia in cauſa haberem·& ne forte me hoc fruſtra pollicitum eſſe prædices:te,te inquã Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo·criminatio tua quæ eſt?Roſcium cum Flauio pro ſocietate decadiſſe·quo tempore?ab hinc annis XV· defenſio mea quæ eſt?Roſciũ pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe·repromittis tu ab hinc triennium Roſcio·quid?recita iſtam reſtipulationem clarius·attende quæſo Piſo:Fannium inuitum,& huc,atq; illuc terguerſantem teſtimonium contra ſe dicere cogo·quid enim reſtipulatio clamat? QVOD À FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO· tua uox eſt Fanni·quid tu auferre potes à Flauio: ſi Flauius nihil debet? quid? hic porrò nunc reſtipulatur:quod iã pridẽ ipſe exegit? qd uero Flauius tibi daturus eſt:q Roſcio omne quod debuit diſſoluit?cur in re tã ueteri,in negocio tam confecto, in ſocietate diſſoluta,noua hæc reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor?teſtis?arbiter?quis? tu Piſo· tu enim Q· Roſcium pro opera,labore, quod cognitor fuiſſet: quod uadimania obiſſet: rogaſti ut Fan-

nio daret HS CCCLIII hac conditione: ut ſiquid ille exegiſſet à Flauio: partem eius dimidiam Roſcio diſſol ueret. ſatis ne iſta ſtipulatio dicere tibi uidetur aperte Roſcium pro ſe decidiſſe? etenim forſitan hoc tibi ueniat in mentem: repromiſiſſe Fannio Roſcium: ſiquid à Flauio exegiſſet: eius partem dimidiam ſe domino exegiſſe. nihil. quid? tu non exitum exactionis: ſed initium repromiſſionis ſpectare debes: neq; ſi ille perſequendum: non quod in ſe fuit: iudicauit Roſcium ſuas non ſocietatis lites redemiſſe. quid ſi tandem planum facio poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſſionem recentem hanc Fannij, HS CCCLIII Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi Q. Roſcij audebit? paulo ante quærebam: id quod uehementer ad rem pertinebat: qua de cauſa Flauius cum de tota lite faceret pactionem: neq; ſatis acciperet à Roſcio: neq; iudicio abſolueretur à Fannio. nunc uero (id quod mirum & incredibile eſt) requiro: quamobrem cum de tota re decidiſſet cum Roſcio: HS CCCLIII ſeparatim Fannio diſſoluit? hoc loco Saturi quid pares reſpondere, ſcire cupio. utrum omnino Fannium à Flauio HS CCCLIII non abſtuliſſe? an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſa: quæ ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non. fruſtra tempus contero. omnino inquit HS CCCLIII à Flauio nõ abſtulit, neq; Panurgi nomine, neq; cuiuſquã. ſi planum facio poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcij, HS CCCLIII à Flauio te abſtuliſſe: nunquid cauſare: quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus? quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat

petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi teſtis eſt producendus: qui pecuniam datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt: iudex. quem igitur ex his tribus à me teſtem ſpectabis? petitorem? Fannius eſt. contra ſe nunquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt. is iam pridem eſt mortuus. ſi uiueret, uerba eius audiretis. Iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit? HS CCCLIII Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu ſi ex cenſu ſpectas: Eques Ro. eſt: ſi ex uita: homo clariſſimus eſt: ſi ex te: iudicem ſumpſiſti: ſi ex ueritate: id quod ſcire potuit: & debuit: dixit. nega, nega nunc, equiti romano, homini honeſto, iudici tuo, credi oportere. circunſpicit: æſtuat: negat nos Cluuij teſtimonium recitaturos. recitabimus. erras: inani & tenui ſpe te conſolaris. recita teſtimonium T. Manilij, & C. Luſcij Ocreæ duorum Senatorum hominum ornatiſſimorũ: qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis Luſcio & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? planius, atq; apertius dicam. utrum Luſcius & Manilius nihil de HS CCCLIII ex Cluuio audierunt? an Cluuius falſum Luſcio, & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto, & quieto ſum animo: & quorſum recidat reſponſum tuum non magnopere laboro. firmiſſimis enim, & ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſa Roſcij communita eſt. ſi iam tibi deliberatum eſt: quibus abroges fidem iuſiurandi: responde. Manilio, & Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuerſæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luſcium & Manilium dicam ordine eſſe ſenatores, ætate grandes natu, natura ſan-

ctos, & religioſos, copijs rei familiaris locupletes, et pecu niosos? non faciam. nihil mihi detrahā: cum illis exactæ ætatis ſeueriſſime fructum, quem meruerunt, retribuā. magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatione: quàm illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meā laudem. Tibi uero Piſo diu deliberandum, & concoquendum eſt: utrum potius Chereæ iniurato in ſua lite, an Manilio et Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt ut Cluuiū falſum dixiſſe Luſcio, et Manilio cōtendat. quod ſi facit: qua impudētia eſt? eum ne teſtem improbabit: quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere: cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidē infirmabit: cuius propter fidem, & religionem iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugere non deberet: cum teſtem producam: reprehendere audebit? dixit enim inquit iniuratus Luſcio, & Manilio. ſi diceret iuratus: crederes? at quid intereſt inter periurum, & mendacem? qui mentiri ſolet: peierare conſueuit. quem ego ut mentiatur inducere poſſum: ut peieret exorare facile potero. nam qui ſemel à ueritate deflexit: hic non maiore religione ad periurium, quàm ad mendacium perduci conſueuit. quis enim deprecatione deorum, non conſcientiæ fide commouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mēdaci conſtituta eſt. non enim ex pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur: ſed ex perfidia, & malicia, per quam inſidiæ tenduntur alicui: dij immortales hominibus iraſci, & ſuccenſere conſuerunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior eſſet authoritas Cluuij: ſi diceret iuratus: quàm nunc eſt: cum dicat iniuratus. tum enim forſitan improbis nimis cupidus uidere-

tur: qui qua de re iudex fuiſſet: teſtis eſſet. nunc omnibus inimicis neceſſe eſt caſtiſſimus, & conſtantiſſimus eſſe uideatur: qui id quod ſcit: familiaribus ſuis dicit. dic nunc ſi potes: ſi res, ſi cauſa patitur: Cluuium eſſe mentitum. mentitus eſt Cluuius? Ipſa mihi ueritas manum iniecit: & pauliſper conſiſtere, & commorari cogit: unde hoc totum ductum & conflatum mendacium eſt. Roſcius eſt uidelicet homo callidus, & uerſutus: hoc initio cogitare cœpit. quoniam Fannius à me petit HS LIII: petam à C. Cluuio equite romano, ornatiſſimo homine, ut mea cauſa mentiatur: dicat deciſionem factam eſſe: quæ facta non eſt: HS CCCLIII à Flauio data eſſe Fannio: quæ data non ſunt. Eſt hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij. quid deinde? poſtea q̃ ſe præclare confirmauit: uenit ad Cluuium: quem hominem? leuem? imo grauiſſimum. mobilem? imo conſtantiſſimum. familiarem? imo alieniſſimum. hunc poſtea q̃ ſalutauit: rogare cœpit blãde, et cõnanne ſcilicet: mentire mea cauſa: uiris optimis, tuis familiaribus præſentibus, dic Flauiũ cum Fãnio de Panurgo decidiſſe: q nihil trãſegit: dic HS CCCLIII dediſſe: q aſſem nullũ dedit. qd ille reſpõdit? ego uero cupide, et libẽter mentiar tua cauſa: & ſi quando me uis peierare: ut paululum tu compendij facias: paratum fore ſcito. non fuit cauſa: cur tantum laborem caperes: & ad me uenires. per nuncium hoc, quod erat tam leue, tranſigere potuiſti. Pro deum hominumq; fidem: hoc aut Roſcius unquam à Cluuio petiiſſet: ſi HS millies in iudicium haberet? aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet: ſi uniuerſæ prædæ particeps eſſet? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius ſimili hoc expoſtulare auderes: & im-

petrare poſſes. quod cum eſt ueritate falſum: tum ratione quoq; eſt incredibile. obliuiſcor enim Roſcium, & Cluuium uiros eſſe primarios: improbos, temporis cauſa, eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtem Roſcius Cluuium. cur tam ſero? cur cum altera penſio ſoluenda eſſet? non tum cum prima? nam iam antea HS LIII. diſſoluerat. deinde, ſi iam perſuaſum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCLIII, quàm CCC LIII CCCLIII CCCLIII data dixit Fannio à Flauio? cum ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcij eſſet. Iam intelligis C. Piſo ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſciũ petiſſe. Hoc cum ſentit Saturius eſſe apertum: reſiſtere, & repugnare contra ueritatem non audet: aliud fraudis, & inſidiarum in eodem ueſtigio diuerticulum reperit. petiſſe inquam ſuam partem Roſcium à Flauio confiteor: uacuam, & integram reliquiſſe Fannij concedo. ſed quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe contendo. quo nihil captioſius, neq; indignius poteſt dici. quæro enim: potuerit ne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere: nec ne? ſi non potuit: quemadmodum abſtulit? ſi potuit: quemadmodum non ſibi exegit? nam quod ſibi petitur: certe alteri non exigitur. an ita eſt? ſi quid uniuerſæ ſocietatis fuiſſet: petiſſet: quod cum redactum eſſet: æqualiter omnes partirentur. nunquid petierit: quod ſuæ partis eſſet? nunquid cum abſtulit, ſoli ſibi exegit? quid intereſt, inter eum qui per ſe litigat: & qui cognitorem dat? qui per ſe litem conteſtatur: ſibi ſoli petit. alteri nemo poteſt: niſi qui cognitor eſt factus. Ita ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus: quod uiciſſet iudicio, ferres tuum. ſuo nomine petijt. quod abſtulit, ſibi, non tibi exegit. Quod ſi quiſquam petere po

teſt alteri, qui cognitor non eſt factus: quæro quid ita, cum Panurgus eſſet interfectus: & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet: tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum præſertim ex tua oratione, quodcunq; tibi peteres: huic peteres: quodcunq; tibi exigeres: id in ſocietatem recideret. quod ſi ad Roſciũ nihil perueniret: quod tu à Flauio abſtuliſſes: niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet: qđ Roſcius pro ſua parte exegit: quoniam tuus cognitor nõ eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris Fanni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio: actionem tibi tuam reliquit an non? ſi non reliquit: quemadmodum HS CCCLIII ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit: quid ab hoc petis: quod per te perſequi & petere debes? Simillima enim, & maxime gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres ſibi ſoli non cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli non ſocijs petit: & quemadmodum uterq; pro ſua parte petit: ſic pro ſua parte diſſoluit: hæres ex ſua parte, qua hæreditatem adijt: ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio: ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem: & tibi integram petitionem reliquit: tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more quod huius eſt, ab alio extorquere nõ potes: huic eripere potes. perſtat in ſententia Saturius: quodcunq; ſibi petat ſocius id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: quæ (malum) ſtultitia fuit? Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & authoritate reſtipularetur à Fannio diligenter: ut quod is exegiſſet à Flauio, dimidiá par-

tem ſibi diſſolueret: ſiquidem ſine cautione, et repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat.

Deſiderantur non pauca.

Digitized by Go

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS: QVI DIVINATIO DICITVR. ORATIO IIII.

s IQVIS *ueſtrum* Iudices, *aut eorum, qui adſunt, forte miratur: me qui tot annos in cauſis, iudicijsq́; publicis ita ſim uerſatus: ut defenderim multos: læſerim neminem: ſubito nunc mutata uoluntate ad accuſandum deſcendere: is ſi mei conſilij cauſam, rationemq́; cognouerit: unà & id quod facio probabit: et in hac cauſa profecto neminem mihi eſſe præponendum actorem putabit.* Cum *quæſtor in* Sicilia *fuiſſem* Iudices*: itaq́; ex ea prouincia deceſſiſſem: ut ſiculis omnibus iucundam diuturnamq́; memoriam quæſturæ nominiſq́; mei relinquerem: factum eſt: uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præſidiũ ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. qui nunc populati, atq; uexati, cuncti ad me publice ſæpe uenerunt: ut ſuarum fortunarum omnium cauſam, defenſionemq́; ſuſciperem: me ſæpe eſſe pollicitum: ſæpe oſtendiſſe dicebant: ſiquod tempus accidiſſet: quo tempore aliquid à me requirerent: commodis eorum me non defuturum. ueniſſe tempus aiebant: non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam ſalutemq́; totius prouinciæ defenderem: ſeſe iam ne deos quidẽ in ſuis urbibus, ad quos confugerent: habere: quod eorum ſimulacra ſanctiſſima* C. Verres *ex*

delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet. quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaricia in rapinis, ſuperbia in contumelijs, efficere potuiſſet: eas omnes ſeſe hoc uno Prætore per triennium pertuliſſe. rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer: quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. Tuli grauiter, & acerbe Iudices, in eum me locum adductum: ut aut eos homines ſpes falleret: qui opem à me, atq; auxilium petiſſent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcentia dediſſem: tempore atq; officio coactus, ad accuſandum traducerer. dicebam habere eos actorem Q. Cecilium: qui præſertim quæſtor in eadem prouincia poſt me quæſtorem fuiſſet. Quo ego adiumento ſperabam hanc à me moleſtiam poſſe dimoueri: id mihi erat aduerſarium maxime. nam illi multo mihi hoc facilius remiſiſſent: ſi iſtum nó noſſent: aut ſi iſte apud eos quæſtor non fuiſſet. Adductus ſum Iudices officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri conſuetudine, inſtitutoq; maiorum: ut onus hoc laboris, atq; officij, non ex meo, ſed ex meorum neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarem. quo in negocio tamen illa me res Iudices conſolatur: quod hæc quæ uidetur eſſe accuſatio mea: non potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quamobrẽ ſi mihi unus eſt accuſandus: propemodum manere in inſtituto meo uideor: & non omnino à defendendis hominibus, ſublevandiſq; diſcedere. quod ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem: ſi aut hoc à me Siculi non petiſſent: aut mihi cum Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis non intercederet: & hoc, quod facio,

Reip. cauſa facere profiterer: ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præditus, cuius furta, atq; flagitia non in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphilia, Romæ deniq; ante oculos omnium, maxima, turpiſſimaq; noſſemus: me agente in iudicium uocaretur: quis tandem eſſet: qui meum factum aut conſilium poſſet reprehendere? Quid eſt, prò deum hominumq; fidem: in quo ego Reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt: quod aut Populo Ro. gratius eſſe debeat? aut ſocijs exterisq; nationibus optatius eſſe poſſit? aut ſaluti fortunisq; omnium magis accommodatum ſit? Populatæ, uexatæ, funditus euerſæ prouinciæ, ſocij, ſtipēdarijq; Populi romani afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolacium quærunt. Qui iudicia manere apud ordinem Senatorium uolunt: queruntur, accuſatores ſe idoneos non habere. Qui accuſare poſſunt: iudiciorum ſeueritatem deſiderant. Populus R. interea, tametſi multis incommodis difficultatibusq; affectus eſt: tamen nihil æque in Rep. atq; illam ueterem iudiciorum uim, grauitatemq; requirit. iudiciorum deſiderio Tribunitia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas poſtulatur. iudicum culpa atq; dedecore etiā Cenſorium nomen, quod aſperius antea populo uideri ſolebat: id nunc poſcitur: id iam populare, atq; plauſibile factum eſt. In hac libidine hominum nocentiſſimorum, in Populi Ro. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cum hoc unum his tot incommodis remedium eſſe arbitrarer: ut homines idonei, atq; integri cauſam Reip. legumq; ſuſciperent: fateor me ſalutis omnium cauſa, ad eam partem

acceſſiſſe Reip. ſubleuandæ, quæ maxime laboraret. Nunc quoniam quibus rebus adductus ad cauſam acceſſerim demonſtraui: dicendum neceſſario eſt de contentione noſtra: ut in conſtituẽdo accuſatore, quod ſequi poſſitis: habeatis. Ego ſic intelligo Iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur: ſi certamen inter aliquos ſit: cui potiſſimum delatio detur: hæc duo in primis ſpectari oportere: quem maxime uelint actorem eſſe ij, quibus factæ eſſe dicantur iniuriæ: & quem minime uelit is: qui eas iniurias feciſſe arguatur. In hac cauſa Iudices tametſi utrunq; eſſe arbitror perſpicuum: tamen de utroq; dicam: & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere: hoc eſt de uolũtate eorum: quibus iniuriæ factæ ſunt: quorum cauſa iudicium de pecunijs repetundis eſt conſtitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe: Siculorum ciuitates uaſtaſſe: domos exinaniſſe: fana ſpoliaſſe dicitur. adſunt: queruntur Siculi uniuerſi: ad meam fidem, quam habent ſpectatam iam, & diu cognitam: confugiunt: auxilium ſibi per me à uobis atq; à Populi Ro. legibus petunt: me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe uoluerunt. Vtrum Q. Cecili hoc dices: me non Siculorum rogatu ad cauſam accedere? an optimorum fideliſſimorumq; ſociorum uoluntatem apud hos grauem eſſe non oportere? ſi id audebis dicere: quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas: maxime exiſtimari uult: Siculos hoc à me non petiſſe: primum cauſam inimici tui ſubleuabis: de quo non præiudicium, ſed planè iudiciũ iam factum putatur: quod ita percrebuit, Siculos omnes actorem ſuæ cauſæ contra illius

iniurias

iniurias quæſiſſe. hoc ſi tu inimicus eius, factum negabis: quod ipſe, cui maxime hæc res obſtat: negare non audet: uideto ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde ſunt teſtes uiri clariſſimi noſtræ ciuitatis: quos omnes à me nominari non eſt neceſſe. eos qui adſunt appellabo: quos, ſi mentirer, teſtes eſſe impudétiæ meæ minime uellem. ſcit is, qui eſt in conſilio C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe uideo: Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atq; præſidio Siculi maxime utuntur: quod omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. hi ſciunt hoc nonmodo à me petitum eſſe: ſed ita ſæpe, & ita uehementer eſſe petitum: ut aut cauſa mihi ſuſcipienda fuerit: aut officium neceſſitudinis repudiandum. Sed quid ego his teſtibus utor? quaſi res dubia aut obſcura ſit. adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi: qui præſentes uos orant: atq; obſecrant Iudices: ut in actore cauſæ ſuæ deligendo, ueſtrũ iudicium à ſuo iudicio ne diſcrepet. omnium ciuitatum totius Siciliæ legationes adſunt: præter duas ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent: duo crimina uel maxima minuerentur: quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt. At enim cur à me potiſſimum hoc præſidium petiuerunt? ſi eſſet dubium, petiſſent à me præſidium, nec ne: dicerem cur petiſſent. nunc uero, cum id ita perſpicuum ſit: ut oculis iudicare poſſitis: neſcio cur hoc mihi detrimento eſſe debeat: ſi id mihi obijciatur, me potiſſimum eſſe delectum. uerum id mihi non ſumo Iudices: & hoc nonmodo in oratione mea non pono: ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo: me omnibus patronis eſſe præpoſitum. nó ita eſt. ſed uniuſcuiuſq;, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, du-

ela ratio eſt. mea fuit ſemper hæc in hac re uoluntas, & ſententia: quemuis ut hoc mallent, de his qui eſſent idonei, ſuſcipere, quàm me: me ut mallent, quàm neminem. Reliquum eſt iam: ut illud quæramus cum hoc conſtet, Siculos à me petiſſe: ecquid hanc rem apud uos, animoſq; ueſtros ualere oporteat: ecquid authoritatis apud uos in ſuo iure repetundo ſocij Populi Ro. ſupplices ueſtri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quaſi uero dubium ſit: quin tota lex de pecunijs repetundis ſociorum cauſa conſtituta ſit. nam ciuibus cum ſunt ereptæ pecuniæ: ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt: hanc habent arcem minus aliquanto munitam nunc quidem quàm antea: uerum tamen, ſi qua reliqua ſpes eſt, quæ ſociorum animos conſolari poſſit: ea tota in hac lege poſita eſt. cuius legis nonmodo à Populo romano, ſed etiam ab ultimis nationibus iam pridem ſeueri cuſtodes requiruntur. quis igitur eſt: qui neget: oportere eorũ arbitratu lege agi: quorum cauſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota ſi una uoce loqueretur: hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit: quod in unaquaq; re beneficio Senatus Populiq; Ro. iuris habui: id mihi tu C. Verres eripuiſti: atq; abſtuliſti. quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. ſi uniuerſa, ut dixi, prouincia loqui poſſet: hac uoce uteretur. quoniam id non poterat: harum rerum actorem quem idoneũ eſſe arbitrata eſt: ipſa delegit. In huiuſmodi re quiſquam tam impudẽs reperietur: qui ad alienam cauſam inuitis ijs, quorum negotium eſt: accedere, aut aſpirare audeat? Si tibi Q. Cecili hoc Siculi dicere

rent:te non nouimus:neſcimus quis ſis:nunquam te an tea uidimus:ſine nos per eum noſtras fortunas defende re:cuius fides eſt nobis cognita:nō ne id dicerent,quod cuiuis probare deberent?nunc hoc dicunt:utrūq; ſe noſ= ſe:alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſua- rum:alterum planè nolle.cur nolint:etiam ſi tacerēt: ſatis dicunt.uerum non tacent. tamen his inuitiſſimis te offeres?tamen in aliena cauſa loquere.? tamen eos de= fendes?qui ſe ab omnibus deſertos potius, quàm abs te defenſos eſſe malunt?tamen his operam tuam pollicebe= re?qui te neq; uelle ſuā cauſam,nec ſi cupias, poſſe arbi trantur.cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortuna rum,quam habent in legis et iudicij ſeueritate poſitam: ui extorquere conaris?cur te interponis inuitiſſimis his, quibus maxime lex conſultum eſſe uult? cur de quibus in prouincia non optime es meritus:eos nunc planè for tunis omnibus conaris euertere?cur his non modo perſe quendi iuris ſui,ſed etiam deplorandæ calamitatis adi mis poteſtatem?nam te actore quem eorum affuturum putas?quos intelligis non ut per te alium,ſed ut per ali quem teipſum ulciſcantur laborare? At enim ſolum id eſt:ut me Siculi maxime uelint:alterum illud credo obſcurum eſt: à quo Verres minime ſe accuſari uelit. Et quis unquam tam palàm de honore:tam uehementer de ſalute ſua contendit?quàm ille,atq; illius amici,ut ne hæc mihi delatio detur?ſunt multa: quæ Verres in me eſſe arbitratur:quæ ſcit in te Q. Cecili non eſſe: quæ cuiuſmodi in utroq; noſtrum ſunt:paulo poſt commemo rabo.nunc tantum id dicam:quod tacitus tu mihi aſſen- tiare:nullam rem in me eſſe:quam ille contemnat: nul lam in te:quam pertimeſcat.itaq;magnus ille defenſor,

& amicus eius, tibi Hortenſius ſuffragatur: me oppugnat. aperte ab iudicibus petit: ut tu mihi anteponare. & ait hoc ſe honeſte, ſine ulla inuidia, ac ſine ulla offenſione contendere. non enim inquit illud peto: quod ſoleo, cum uehementius contendi: impetrare: reus ut abſoluatur: non peto. ſed ut ab hoc potius quam ab illo accuſetur: id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt: quod honeſtum: quod non inuidioſum: quod cum dederis: ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis: ut is abſoluatur: cuius ego cauſa laboro. Et ait idem: ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam: certos eſſe in conſilio: quibus oſtendi tabellas uelit. id eſſe perfacile. non enim ſingulos ferre ſententias: ſed uniuerſos conſtituere. ceratam unicuiq; tabellam dari cera legitima nõ illa infami ac nefaria. Atq; is non tam propter Verrem laborat: quàm quod eum minime res tota delectat. uidet enim ſi à pueris nobilibus, quos adhuc eluſit: ſi à quadruplatoribus, quos non ſine cauſa contempſit ſemper: ac pro nihilo putauit: accuſandi uoluntas ad uiros fortes, ſpectatosq; homines translata ſit: ſe in iudicijs dominari non poſſe. huic ego homini iam ante denuntio: ſi à me cauſam hãc uos agi uolueritis: rationem illi defendendi totam eſſe mutandam: & ita tamen mutandam, ut meliore & honeſtiore cõditione ſit: quàm qua ipſe eſſe uult: ut imitetur homines eos: quos ipſe uidit ampliſſimos L. Craſſum, et M. Antonium: qui nihil ſe arbitrabantur ad iudicia, cauſasq; amicorum, præter fidem, & ingenium afferre oportere: nihil erit: quod me agente arbitretur iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. Ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſam receptam, Populi Ro. ſuſceptam eſſe arbitror: ut mihi non unus homo im

probus opprimendus ſit: id quod Siculi petiuerunt: ſed omnino improbitas, id quod populus Ro. iam diu flagitat: extinguenda, atq; delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim: malo in aliorum ſpe relinquere: quàm in oratione mea ponere. Tu uero Caecili quid potes? quo tempore, aut qua in re, nonmodo ſpecimen caeteris aliquod dediſti? ſed tute tui periculum feciſti? in mẽtem tibi non uenit: quid negocij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atq; eam nonmodo in animis iudicum ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum, defendere? cognoſce ex me: quoniã hoc primum tempus diſcendi nactus es: quàm multa eſſe oporteat in eo: qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris: ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis: mea uoluntate concedam. primum integritatem, atq; innocentiam ſingularem. nihil eſt enim quod minus ferendũ ſit: quàm rationem ab altero uitae repoſcere eum, qui non poſſit ſuae reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere: & adhuc ab nullis niſi à ſiculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere: cum eidem ſint irati: cui tute inimicum eſſe dicis: ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent: ex me non audies. hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum, & ſuſpicioſum: non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur: ſed cum iiſdem literis illius Praetura et tua Quaeſtura conſignata ſit: aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmum, uerumq; eſſe oportet. cum ego ſi te putem cupere eſſe: facı

le intelligo eſſe non poſſe. Nec ea dico: quæ ſi dicam, tamen infirmare non poſſis. te, antequam de Sicilia deceſſeris: in gratiam rediſſe cum Verre: Potamonem ſcribam, & familiarẽ tuum retentum eſſe à Verre in prouincia: cum tu decederes: M. Cecilium fratrem tuum lectiſſimum, atq; ornatiſſimum adoleſcentem nonmodo non adeſſe: neq; tecum tuas iniurias perſequi: ſed eſſe cũ Verre: cum illo familiariſſime, atq; amiciſſime uiuere. Sunt hæc, & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quibus ego nunc non utor. hoc dico: ſi te maxime cupias: tamen uerum accuſatorem eſſe nõ poſſe. uideo enim permulta eſſe crimina: quorum tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt: ut ea in accuſando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus cum frumentum ſibi in cellam imperauiſſet: & cum eſſet tritici modius HS V: pro frumento in modios ſingulos duodenos ſeſtertios exegiſſe. magnum crimen: ingens pecunia: furtum impudens: iniuria non ferẽda. ego hoc uno crimine illum condemnem neceſſe eſt. tu Cecili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes? an obijcies? ſi obijcies: id ne alteri crimini dabis? quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterum? ut quo minus tute condemnere: recuſare nõ poſſis? ſi prætermittes: qualis erit iſta tua accuſatio? quæ domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis nonmodo ſuſpicionem, uerum etiam mentionem ipſam pertimeſcat. Emptum eſt ex S. C. frumentum ab Siculis prætore Verre: pro quo frumento pecunia omnis ſoluta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrẽ: graue me agente: te accuſante nullum. eras enim tu quæſtor: pecuniam publicam tu tractabas. ex qua, etiam ſi cuperet prætor:

tamen ne qua deductio fieret:magna ex parte tua poteſtas erat·huius quoq; igitur criminis te accuſante mentio nulla fiet·ſilebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniurijs·mihi crede Cecili non poteſt in accuſando, ſocios uere defendere is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt·Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt·quid? hoc Verre prætore factum eſt ſolum? non: ſed etiam quæſtore Cecilio·quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret: & debuiſti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo non audiet: quod cum faciebat: quemadmodum defenſurus eſſet: non reperiebat· Atq; ego hæc quæ in medio poſitæ ſunt: commemoro·ſunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut iſtius credo animos, atq; impetus retardaret: cum quæſtore ſuo benigniſſime communicauit ·hæc tu ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi uelim proferre: facile omnes intelligent: uobis inter uos nonmodo uoluntatem fuiſſe coniunctam: ſed ne prædam quidem adhuc eſſe diuiſam. quapropter ſi tibi indicium poſtulas dari: quod tecum una fecerit: concedo: ſi id lege permittitur· ſin autem de accuſatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo ſuo peccato impediuntur: quominus alterius peccata demonſtrare poſſint·Ac uide quantum interfuturum ſit inter meam, atque tuam accuſationem·ego etiam quæ tu ſine Verre commiſiſti: Verri crimini daturus ſum: quod te non prohibuerit: cum ſummam ipſe haberet poteſtatē. tu contra, ne quæ ille quidē fecit, obijcies: ne qua ex parte coniunctus cum eo reperiare·quid illa Cecili? contemnenda ne tibi uidentur eſſe? ſine quibus cauſa ſuſtineri, præſertim tantæ, nullo modo poteſt·aliqua facul-

tas agendi: aliqua dicendi conſuetudo: aliqua in foro, iudicijs, legibus, aut ratio, aut exercitatio. Intelligo quàm ſcopuloſo, difficiliq; in loco uerſer. nam cum omnis arrogantia odioſa eſt: tum illa ingenij, atq; eloquentiæ multo moleſtiſſima. quamobrem nihil dico de meo ingenio: neq; eſt quod poſſim dicere: neq; ſi eſſet: dicerem. aut enim id mihi ſatis eſt: quod eſt de me opinionis: quicquid eſt: aut ſi id parum eſt: ego maius id commerando facere non poſſum. de te Caecili iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq; noſtrum familiariter tecum loquar. tu ipſe quemadmodum exiſtimes uide etiam, atq; etiam: & tu te collige: & qui ſis, & quid facere poſſis, conſidera. putas ne te poſſe de maximis, acerbiſſimisq; rebus, cum cauſam ſociorum fortunasq; prouinciæ, ius Populi Romani, grauitatem iudicij, legumq; ſuſceperis: tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio, ſuſtinere? putas ne te poſſe, quæ C. Verres in Quæſtura, quæ in legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pãphiliaq; patrarit: ea quẽadmodum locis, temporibusq; diuiſa ſint: ſic criminibus & oratione diſtinguere? putas ne poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt: facere: ut quæ ille libidinoſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit: ea æque acerba & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient: atq; illis uiſa ſunt: qui ſenſerunt? magna ſunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede: noli hæc contemnere. dicenda: demonſtranda: explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolum exponenda: ſed etiam grauiter copioſeq; agenda eſt: perficiendum eſt, ſiquid agere aut perficere uis: ut homines te nõ ſolum audiant: uerum etiam libenter, ſtudioſeq; audiant. in quo ſi te multum natura adiuuaret: ſi optimis à

pueritia diſciplinis, atq; artibus ſtuduiſſes: & in his elaboraſſes: ſi literas græcas Athenis, non Lilybei, latinas Romæ, non in Sicilia didiciſſes: tamen eſſet magnũ, tantam cauſam, tam expectatam, & diligentia conſequi: & memoria complecti: & oratione exponere: & uoce, & uiribus ſuſtinere. Fortaſſe dices, quid? ergo hæc in te ſunt omnia? utinam quidem eſſent. ueruntamen ut eſſe poſſent: magno ſtudio mihi à pueritia eſt elaboratum. quod ſi ego hæc propter magnitudinem rerum, ac difficultatem aſſequi non potui: q in omni uita nihil aliud egi: quàm longe tu te ab his rebus abeſſe arbitrare? quas nonmodo antea nunquam cogitaſti: ſed ne nunc quidẽ, cum in eas ingrederis: quæ & quantæ ſint: ſuſpicari potes. Ego, qui, ſicut omnes ſciunt: in foro in iudicijsq; ita uerſer: ut eiuſdem ætatis aut nemo, aut pauci, plures cauſas defenderint: & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negocijs datur: in his ſtudijs, laboribusq; conſumã: quo paratior ad uſum forenſem, promptiorq; eſſe poſſim: tamen ita deos mihi uelim propitios: ut cum illius temporis mihi uenit in mentem: quo die citato reo mihi dicendum ſit: non ſolum commoueor animo: ſed etiam toto corpore perhorreſco. iam nunc mente, & cogitatione proſpicio: quæ tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint: quantam expectationem magnitudo iudicij ſit allatura: quantam auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura: quantam deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura ſit. quæ cum cogito: iam nunc timeo, quidnam pro offenſione hominum, qui illi inimici, infenſiq; ſunt: & expectatione omnium, & magnitudine rerum, dignum eloqui poſſim. tu horum nihil metuis: nihil cogitas: nihil laboras. ſi quid ex uete-

re aliqua oratione: Iouem ego Optimum Maximum: aut: uellem ſi fieri potuiſſet Iudices: aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris: præclare te paratum in iudiciũ uenturum arbitraris. Ac ſi nemo tibi reſponſurus eſſet: tamen ipſam cauſam, ut ego arbitror: demonſtrare nõ poſſes. nunc ne illud quidem cogitas? tibi cum homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo futurum eſſe certamen? qui cum modo diſſerendum, modo omni oratione pugnandum, certandumq́; ſit: cuius ego ingenium ita laudo: ut non pertimeſcam: ita probo: ut me ab eo delectari facilius, quàm decipi putem poſſe. nunquam ille me opprimet conſilio: nunquam ullo artificio peruertet: nunquam ingenio me ſuo labefactare, atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: ſæpe in iiſdem, ſæpe in contrariis cauſis uerſati ſumus. ita contra me ille dicet: quamuis ſit ingenioſus: ut nonnullum etiam de ſuo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Ceecili quemadmodum ſit eluſurus: quàm omni ratione iactaturus: uidere iam uideor: quotiens ille tibi poteſtatem opinionemq́; facturus ſit: ut eligas utrum uelis: factum eſſe, nec ne: uerum eſſe, an falſum: utrum dixeris: id contra te futurum. qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erunt, homini minime malo? quid cum accuſationis tuæ membra diuidere cœperit? et in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? quid cũ unũquodq; tranſigere? expedire? abſoluere? ipſe profecto metuere incipies: ne innocenti periculum faceſſeris. quid cum commiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traiicere cœperit? commemorare quæſtoris cum prætore neceſſitudinem conſtitutam? morem maiorum? ſortis religionem? poteris ne eius ora-

tionis ſubire inuidiam? uide modo: etiã, atq; etiã conſidera: mihi enim uidetur periculum fore: ne ille nonmodo uerbis te obruat: ſed geſtu ipſo, ac motu corporis præſtringat aciem ingenij tui: teq; ab inſtitutis tuis, cogitationibusq; abducat. Atq; huiuſce rei iudicium iam continuo uideo futurum. ſi enim mihi hodie reſpondere ad hæc quæ dico, potueris: ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio quis ex alienis orationibus compoſitum dedit: uerbo uno diſceſſeris: poſſe te et illi quoq; iudicio nõ deeſſe, et cauſæ atq; officio tuo ſatisfacere, arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione nihil fueris: quẽ te in ipſa pugna cũ acerrimo aduerſario fore putemus? Eſto: ipſe nihil eſt: nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis. eſt tamen hoc aliquid: tametſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt: ornatiſſimus, & paratiſſimus eſſe debet. ueruntamen L. Apuleium eſſe uideo proximum ſubſcriptorẽ, hominem non ætate, ſed uſu forenſi, atq; exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienum, hũc tamen à ſubſellijs: qui quid in dicendo poſſit: nunquam ſatis attendi: in clamando quidem uideo eũ eſſe bene robuſtum, atq; exercitatum. in hoc ſpes tuæ ſunt omnes. hic, ſi tu eris actor conſtitutus: totum iudicium ſuſtinebit. ac ne is q̃dem tantum contendet in dicendo: quantum poteſt: ſed conſulet laudi, & exiſtimationi tuæ: & ex eo quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittet: ut tu tandem aliquid eſſe uideare. ut in actoribus græcis fieri uidemus: ſæpe illum qui eſt ſecundarum, aut tertiarum partium: cum poſſit aliquanto clarius dicere: quàm ipſe primarum: multum ſummittere: ut ille princeps quàm maxime excellat. ſic faciet Allienus: tibi ſeruiet: tibi le

nocanabitur: minus aliquanto contendet: quàm poteſt. iam hoc conſiderate: cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri: cum & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet: aliquantum detracturus ſit: & Cecilius tum denique ſe aliquid facturum putet: ſi Allienus minus uehemens fuerit: & tibi primas in dicendo partes conceſſerit. Quartum quem ſit habiturus, non uideo: niſi quem forte ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicunq; uos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus uenis: ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus. quibus ego non ſum tantum honorem habiturus: ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuiq; reſpondeam. ſic breuiter, quoniam non conſulto, ſed caſu in eorum mentionem incidi: quaſi præteriens ſatisfaciam uniuerſis. Tanta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum? ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim: ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autem tãta ĩopia reorũ? ut mihi cauſam præripere conemini potius, q̃ aliquos à columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis? cuſtodem inquit Tullio me apponite. quid? mihi quàm multis cuſtodibus opus erit? ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui non ſolum nequid enuncies: ſed etiam nequid auferas: cuſtodiendus ſis? ſed de iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſime reſpondebo. non eſſe hos tales uiros commiſſuros: ut ad cauſam tantam, à me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. etenim fides mea cuſtodem repudiat: diligentia ſpeculatorem reformidat. uerum ut ad te redeam Cecili: quàm multa te deficiant uides: quam multa ſint in te, quæ reus nocens in accuſatore ſuo cupiat

eſſe: profecto iam intelligis. quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro quid tu dicturus ſis. uideo mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum: quem monitor tuus hic tenet. qui ſi te recte monere uolet: ſuadebit tibi: ut hinc diſcedas: neq; mihi uerbum ullum reſpondeas. qd enim dices? an id quod dictitas: iniuriam tibi fecisse Verrem? arbitror. neq; enim eſſet uериſimile: cum omnibus Siculis faceret iniurias: te illi unum eximium, cui conſuleret: fuiſſe. ſed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt. tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes: perſequi conaris: id agis: ut cæterorum quoq; iniuriæ ſint impunitæ, atq; inultæ. & hoc te præterit: non id ſolum ſpectari ſolere: qui debeat: ſed etiam illud: qui poſſit ulciſci. in quo utrunq; ſit: eum ſuperiorem eſſe: in quo alterum: in eo, non quid is uelit: ſed quid facere poſſit: quæri ſolere. Quod ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem: cui maximã C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandẽ cenſes hos iudices grauius ferre oportere? te ab illo eſſe læſum: an Prouinciam Siciliam eſſe uexatam, ac perditam? opinor concedis, multo hoc eſſe grauius: & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur: ut tibi anteponatur in accuſando prouincia. nam prouincia accuſat: cum is agit cauſam: quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam: quæ cæterorũ quoq; animos poſſet alieno incommodo commouere. minime. nam id quoq; ad rem pertinere arbitror: qualis iniuria dicatur: quæ cauſa inimicitiarum proferatur. cognoſcite ex me. nam iſte eam profecto, niſi planè nihil ſapit: nunquam proferet. Agonis eſt quædam lilybetæ=

na, liberta Veneris Erycinæ: quæ mulier ante hunc quæſtorem copioſa plane, & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam: quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia eſt omnium Venereorum, et eorum qui à Venere ſe liberauerunt: ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq; obijceret: dixit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. ubi hoc quæſtori Cecilio, uiro optimo, & homini æquiſſimo nunciatum eſt: uocari ad ſe Agonidem iubet. iudicium dat ſtatim: ſi pateret eam ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. iudicant Recuperatores id, quod neceſſe erat: neq; enim erat cuiquam dubiũ, quin illa dixiſſet. iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat. deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere uult: fortunas omnes libertatemq; ſuã iſtius iniuria perdidit. Lilybeum Verres uenit poſtea: rem cognoſcit: factum improbat: cogit quæſtorem ſuum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegiſſet: eam mulieri omnem annumerare: & reddere. Eſt adhuc, id quod uos omnes admirari uideo: non Verres, ſed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad quæſtoris libidinem coercendam? ſumme hæc omnia mihi uidentur eſſe laudanda. ſed repente è ueſtigio ex homine, tanquam aliquo Circeo poculo, factus eſt Verres. redit ad ſe, atq; ad mores ſuos. nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe uertit: mulieri reddidit quantulum uiſum eſt. Hic tu ſi læſum te à Verre eſſe dices: patiar: & concedam: ſi iniuriam tibi factã

quereris: defendam: & negabo. Deinde de iniuria, quæ tibi facta ſit: neminem noſtrum grauiorem iudicem eſſe oportet: quam teipſum, cui facta dicitur. ſi tu cũ illo poſtea in gratiam rediſti: ſi domi illius aliquotiens fuiſti: ſi ille apud te poſtea cœnauit: utrum te perfidioſum, an præuaricatorem exiſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. ſed ego tecum in eo non pugnabo: quo minus, utrum uelis eligas. Quid ſi ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta ſit: cauſa remanet? quid habes: quod poſſis dicere: quamobrẽ nonmodo mihi, ſed cuiquã anteponare? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio: quæſtorem illius fuiſſe. quæ cauſa grauis eſſet: ſi certares mecum uter noſtrum illi amicior eſſe deberet. in contentione ſuſcipiendarum inimicitiarum, ridiculum eſt putare, cauſam neceſſitudinis, ad inferendum periculum iuſtam uideri oportere. etenim ſi plurimas à tuo prætore iniurias accepiſſes: tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciſcendo mererere. cum uero nullum illius in uita rectius factum ſit: quàm id quod tu iniuriam appellas: hi ſtatuent hanc cauſam, quam ne in alio quidem probarent: in te iuſtam ad neceſſitudinem uiolandam uideri? qui ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti: tamen quoniam quæſtor eius fuiſti: non potes eum ſine ulla uituperatione accuſare: ſi uero nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eum accuſare non potes. quare cum incertum ſit de iniuria: quenquam eſſe horum putas: qui non malit te ſine uituperatione, quàm cum ſcelere diſcedere? At uide quid differat inter meã opinionem ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior ſis: hac una in re te mihi anteferri putas oportere: quod quæſtor illius fueris. ego ſi ſuperior cæteris rebus eſſes:

te hanc unam ob cauſam accuſatorem repudiari putarem oportere. ſic enim à maioribus noſtris accepimus: prætorem quæſtori ſuo, parentis loco eſſe oportere: nullam neq; iuſtiorem, neq; grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri: quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam muneris ſocietatem. Quamobrem ſi iure eum poſſis accuſare: tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet: id pie facere nõ poſſes. cum uero neq; iniuriã acceperis: & prætori tuo periculum crees: fatearis neceſſe eſt: te illi iniuſtum impiumq; bellum inferre conari. etenim iſta quæſtura ad eam rem ualet: ut elaborandum tibi in ratione reddenda ſit: quamobrem, qui quæſtor eius fueris: accuſes. non ut ob eam ipſam cauſam poſtulandum ſit: ut tibi potiſſimum accuſatio detur. neq; ferè unquam uenit in contentionem de accuſando qui quæſtor fuiſſet: quin repudiaretur. Itaq; neq; L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data: neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum: neq; Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus eſt: ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis authoritate iudicum comprobaretur. Atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit: ut tu mecum. quæſtor enim Albutij fuerat: ut tu Verris. Iulius hoc ſecum authoritatis ad accuſandum afferebat: quod ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. Semper hæc cauſa plurimum ualuit: ſemper hæc ratio accuſandi honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis, inimicitias ſuſcipere: ad periculum accedere: operam ſtudium laborem interponere. etenim ſi probabilis eſt eorum cauſa, qui iniurias

ſa, qui iniurias ſuas perſequi uolunt: qua in re dolori ſuo non Reip. commodis ſeruiunt: quanto illa cauſa honeſtior? quæ non ſolum probabilis uideri, ſed etiã grata eſſe debet: nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atq; amicorum Populi Ro. dolore atq; iniurijs commoueri. Nuper cum in P. Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet: & contra Q. Cecilius peteret: iśq; ſe ueteres inimicitias iam diu ſuſceptas perſequi diceret: cum authoritas & dignitas Piſonis ualebat plurimum: tum illa erat cauſa iuſtiſſima: quod eum ſibi Achei patronum adoptarant. etenim cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atq; amicorum Populi Ro. cauſa parata ſit: iniquum eſt, non eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari: quem actorem cauſæ ſuæ ſocij, defenſoremq; fortunarum ſuarum potiſſimum eſſe uoluerũt. An quod ad commemorandum eſt honeſtius: id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur eſt ſplendidior? utra illuſtrior commemoratio? accuſaui eum, qui cum quæſtor fueram: qui cum me ſors conſuetudoq; maiorum, qui cum me deorum hominumq; iudicium coniunxerat. an, accuſaui rogatu ſociorum, atq; amicorũ? delectus ſum ab uniuerſa prouincia: qui eius iura fortunasq; defenderem. dubitare quiſquam poteſt: quin honeſtius ſit eorum cauſa apud quos quæſtor fueris: quàm eum cuius quæſtor fueris, accuſare? Clariſſimi uiri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſſimum, pulcherrimumq; ducebant: ab hoſpitibus, clientibusq; ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam Populi Ro. ditionemq; eſſent: iniurias propulſare: eorũq; fortunas defendere. M. Catonem illum ſapientem clariſſi

mum uirum, et prudentiſſimũ, cum multis graues inimi citias geſſiſſe accepimus, propter Hiſpanorũ, apud quos Conſul fuerat: iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus Decimo Syllano diẽ dixiſſe propter unius hominis Egri tomari paterni amici, atq; hoſpitis iniurias. neq; enim ma gis animos hominum nocentium res unquam ulla com mouit: quàm hæc maiorum conſuetudo longo interual- lo repetita, atq; relata. ſociorum quærimoniæ delatæ ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptæ ab eo: qui uideba tur eorum fortunas fide, diligentiáq; ſua poſſe defende re. Hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atq; adeo inſtitutum referri, ac renouari moleſte ferunt. pu- tant fore: uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac pro dire cœperit: per homines honeſtiſſimos, uirosq; fortiſſi- mos, non imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi qua- druplatores leges iudiciáq; adminiſtrentur. cuius conſue tudinis, atq; inſtituti patres maioresq; noſtros non pœni tebat: tum cum P. Lentulus is, qui princeps Senatus fuit: accuſabat M. Aquilium, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo: aut cum P. Africanus homo uirtute, fortuna, gloria, re bus geſtis ampliſſimus, poſteaquam bis Conſul & Cen ſor fuerat: L. Cottam in iudicium uocabat. iure tum flo- rebat Populi Ro. nomen: iure authoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opi bus, ac facultatibus prædito, ſimulant ſeſe mirari: cum moleſte ferunt. quid ſibi iſte uult? accuſatorem ne ſe exi- ſtimari? qui antea defendere conſueuerat? nunc præſer- tim ea iam ætate: cum ædilitatem petat? Ego uero ætatis non modo meæ, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe: & accuſare improbos: & miſeros

calamitoſoſq; defendere. Et profecto aut hoc remediũ eſt ægrotæ, ac propè deſperatæ reipublicæ, iudicijſq; corruptis, ac contaminatis paucorũ uicio, ac turpitudine: hoĩes ad legum defenſionem, iudiciorumq; authoritatem quã honeſtiſſimos, & integerrimos, diligentiſſimoſq; accede re: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit: profecto nulla unquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla ſalus Reip. maior eſt: quàm eos, qui alterũ accuſant: non minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos, qui accuſantur: de capite, ac fortunis ſuis ptimeſcere. itaq; ſemper hi diligentiſſime, laborioſiſſimeq; accuſarũt: qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt. Quamobrem hoc ſtatuere iudices debetis: Q. Cecilium, de quo nulla unquam opinio fuerit: nullaq; in hoc ipſo iudicio expectatio futura ſit: qui neq; ut ante collectam famam conſeruet: neq; uti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat: non nimis hanc cauſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil: quod in offenſione deperdat: ut turpiſſime flagitioſiſſimeq; diſcedat. nihil de ſuis ueteribus ornamentis requirit. A nobis multos obſides habet Populus romanus: quos ut incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare poſſimus: omni ratione erit dimicandum. habet honorem: quem petimus: habet ſpem: quam propoſitam nobis habemus: habet exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijſq; collectam: ut ſi in hac cauſa noſtrũ officium, ac diligentiam probauerimus: hæc, quæ dixi, retinere per Populum Ro. incolumia, ac ſalua poſſimus. ſi tantulum offenſum, titubatumq; ſit: ut ea, quæ ſingulatim ac diu collecta ſunt: uno tempore uniuerſa perdamus. Quapropter Iudices ueſtrum eſt, deligere quẽ exi

ſtimetis facillime poſſe magnitudinem cauſæ, ac iudicij ſu ſtinere fide, diligentia, conſilio, authoritate. Vos ſi mihi Q. Ceciliũ antepoſueritis: ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor: Populus Ro. ne tam honeſtam, tam ſeuerã, diligentem'q; accuſationem neq; uobis placuiſſe, neq; ordini ueſtro placere, arbitretur: prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM

LIBER II. ORATIO V.

q VOD erat optandum maxime Iudices: & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiam'q; iudiciorum ſedandã, maxime pertinebat: id non humano conſilio, ſed propè diuinitus datum, atq; oblatum uobis ſummo Reip. tempore uidetur. inueterauit enim iam opinio pernicioſa Reip. uobis'q; periculoſa: quæ nonmodo romæ, ſed & apud exteras nationes omniũ ſermone percrebuit: his iudicijs, quæ nunc ſint: pecunioſum hominem, quamuis ſit nocens: neminem poſſe damnari. nunc in ipſo diſcrimine ordinis, iudiciorum'q; ueſtrorum, cũ ſint parati, qui contionibus, & legibus, hanc inuidiam ſenatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo uita, atq; factis, omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, ſu a ſpe, à prædicatione abſolutus. Huic ego cauſæ Iudices cum ſumma uoluntate, & expectatione populi ro. actor acceſſi non ut augere m inuidiam ordinis: ſed ut infamiæ com

muni ſuſurrerem. adduxi enim hominem: in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorum amiſſam: redire in gratiam cum Populo romano: ſatisfacere exteris nationibus poſſetis: depeculatorem ærarij, uexatorē Aſiæ, atq; Pamphyliæ, prædonem iuris urbani, labem atque perniciem prouinciæ Siciliæ. de quo ſi uos ſeuere, religioſéq; iudicaueritis: authoritas ea, quæ in uobis remanere debet: hærebit. ſin iſtius ingentes diuitiæ iudiciorū religionem, ueritatemq́; perfregerint: ego hoc tamen aſſequar: ut iudiciū potius Reipublicæ, q̄ aut reus iudicijs, aut accuſator reo defuiſſe uideatur. Equidem, ut de me confitear Iudices: cum multæ mihi à C. Verre inſidiæ terra mariq́; factæ ſint: quas partim mea diligentia deuitarim: partim amicorum ſtudio, officioq́; repulerim: nunquam tamen, neq; tantum periculum mihi adire uiſus ſum: neq; tantopere pertimui: ut nunc in ipſo iudicio. neq; tantum me expectatio accuſationis meæ, concurſusq́; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehementiſſime perturbor: commouet: quantum iſtius inſidiæ nefariæ: quas uno tempore mihi, M. Glabrioni Prætori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; ſenatorio facere conatur. qui ita dictitat: ijs eſſe metuendum: qui quod ipſis ſolis ſatis eſſet: ſurripuiſſent: ſe tantum rapuiſſe: ut id multis ſatis eſſe poſſit. nihil eſſe tam ſanctum: quod non uiolari: nihil tam munitum: quod non expugnari pecunia poſſit. quod ſi quàm audax eſt ad conandum: tam eſſet obſcurus in agendo: fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet. uerum hoc adhuc percommode cadit: quod cum incredibili eius audacia ſingularis ſtulticia coniuncta eſt. nam ut apertus in corripiēdis pecunijs fuit: ſic in ſpe corrūmpendi iudicij perſpicua ſua

conſilia, conatusq́; omnibus fecit. ſemel ait ſe in uita pertimuiſſe: tum cum primum reus à me factus ſit: quod cum è prouincia recens eſſet: inuidiáq;, & infamia non recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret: tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet. Itaq; cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam poſtulauiſſem: inuenit iſte qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem diem poſtularet: non ut idem conficeret diligentia, & induſtria ſua: quod ego meo labore, & uigilijs conſecutus ſum. etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brunduſium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij: ut omnium populorum, priuatorumq́; literas, iniuriasq́; cognoſcerem. ut perſpicuum cuiuis eſſe poſſit: hominem ab iſto quæſitum eſſe: non qui reum ſuum adduceret: ſed qui meum tempus obſideret. Nunc homo audaciſſimus, atq; amentiſſimus hoc cogitat. intelligit me ita paratum, atq; inſtructum in iudicium uenire: ut nonmodo in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atq; flagitia defixurus ſim. uidet ſenatores multos eſſe teſtes audaciæ ſuæ: uidet multos Equites romanos: frequentes præterea ciues, atq; ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cum publicis authoritatibus, ac teſtimonijs conueniſſe. quæ cum ita ſint: uſq; eo de omnibus bonis male exiſtimat: uſq; eo ſenatoria iudicia perdita, profligatáq; eſſe arbitratur: ut hoc palàm dictitet: non ſine cauſa ſe cupidum pecuniæ fuiſſe: quoniam tantum in pecunia præſidium experiatur eſſe: ſeſe (id quod difficillimum fuerit) tempus ipſum emiſſe iudicij ſui: quo cætera facilius emere poſſet: ut quoniam criminum uim ſubterfugere nullo modo poterat:

procellam temporis deuitaret. quod ſi nonmodo in cauſa, uerum in aliquo honeſto præſidio, aut in alicuius eloquentia, aut gratia, ſpem aliquam collocaſſet: profecto nõ hæc omnia colligeret: atq; aucuparetur: non uſq; eo deſpiceret, contemneretq; ordinem ſenatorium: ut arbitratu eius deligeretur ex ſenatu, qui reus fieret: qui, dum hic quæ opus eſſent, compararet: cauſam interea ante eũ diceret. quibus ego rebus quid iſte ſperet: & quo animum intendat: facile perſpicio. quamobrem uero ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc Glabrione Prætore, et hoc conſilio intelligere non poſſum. unum illud intelligo: quod prætor in reiectione iudicum iudicauit: ea ſpe iſtum fuiſſe præditum: ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret: hoc erepto præſidio, ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur. etenim quod eſt ingenium tantum? quæ tanta facultas dicendi, & copia? quæ iſtius uitam tot uicijs flagitijsq; coniunctam, iam pridem omnium uoluntate iudicioq; damnatam, aliqua ex parte poſſit defendere? cuius ut adoleſcentiæ maculas ignominiasq; prætercam: quæſtura primus gradus honoris q̃d aliud habet in ſe: niſi Cn. Carbonem ſpoliatum à quæſtore ſuo pecunia publica? nudatum & proditum conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem, religionemq; uiolatam? Cuius legatio exitium fuit Aſiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt: cum in Cn. Dolobellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit, & inſtaurauit quæſtorium: cum eum, cui legatus, & proquæſtore fuiſſet: & in inuidiam ſuis maleficijs adduxit: & in ipſis periculis nõ ſolum deſeruit: ſed etiam oppugnauit: ac prodidit. Cu-

ius prætura urbana ædium ſacrarum fuit, publicorũq; operum depopulatio: ſimul in iure dicendo bonorum poſſeſſionumq́; contra omnium inſtituta addictio, et condonatio. Iam uero omnium uiciorum ſuorum plurima & maxima conſtituit monimenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iſte per triennium ita uexauit: ac perdidit: ut ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poſſit: uix autem per multos annos innocentesq; prætores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe uideatur. Hoc prætore Siculi neq; ſuas leges, neq; noſtra Senatus conſulta, neq; communia iura, tenuerunt. tantum qſq; habet in Sicilia quantũ hominis auariſſimi, et libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit: aut ſacietati ſuperfuit. nulla res per triennium niſi ad nutum iſtius iudicata eſt: nulla res cuiuſquam tam patria, atq; auita fuit: quæ nõ ab eo, imperio iſtius abiudicaretur: innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarioq́; inſtituto coactæ: ſocij fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati: Ciues Ro. ſeruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentiſſimi propter pecuniam iudicio liberati: honeſtiſſimi, atq; integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati, & eiecti: portus munitiſſimi, maximæ tutiſſimæq́; urbes, piratis, prædonibusq́; patefactæ: nautæ, milites q́; Siculorum, ſocij noſtri, atq; amici fame necati: claſſes optimæ, atq; opportuniſſimæ cum magna ignominia Populi Ro. amißæ, & perditæ. idem iſte Prætor monumenta antiquiſſima partim regum locupletiſſimorum, quæ illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt: partim etiam noſtrorum Imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt: aut reddiderunt: ſpoliauit: nudauitq; omnia. neq; hoc ſolum in ſtatuis

publicis,ornamentisq́; fecit: ſed etiam delubra omnia ſanctiſſimis religionibus conſecrata, depeculatus eſt. deum deniq; nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre atq; antiquo artificio factus uideretur: reliquit. In ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare pudore deterreor. ſimul illorum calamitatem commemorando augere nolo: quibus liberos coniugesq́; ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt. At enim hæc ita commiſſa ſunt ab iſto: ut non cognita ſint ab omnibus. hominem eſſe arbitror neminem: qui nomen iſtius audierit: quin facta quoq; eius nefaria commemorare poſſit. ut mihi magis timendum ſit: ne multa crimina prætermittere, quàm ne qua in iſtum fingere exiſtimer. neq; enim mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit: cognoſcere ex me cauſam uoluiſſe: ſed ea, quæ ſcit: mecum recognoſcere. Quæ cum ita ſint: iſte homo amens, ac perditus alia mecum ratione pugnat. non id agitur: ut alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non authoritate cuiuſquam, non potentia nititur. ſimulat his ſe rebus confidere. ſed uideo quid agat: neq; enim agit occultiſſime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantium nomina: qui non tam me impediunt: quod nobiles ſunt: quàm adiuuant: quod noti ſunt: ſimulat ſe eorum præſidio confidere: cum interea aliud quiddam iam diu machinetur. Quam ſpem nũc habeat in manibus: & quid moliatur: breuiter iam Iudices exponam: ſed prius ut ab initio res ab eo conſtituta ſit: quæſo cognoſcite. Ut primum è prouincia redijt: redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia: manſit in conditione atq; pacto uſq; ad eum finem: dum

Iudices reiecti ſunt. poſteaquam reiectio iudicum facta eſt: quod et in ſortitione, iſtius ſpem fortuna populi romani, et in reyciendis iudicibus, mea diligentia iſtorũ impudentiam uicerat: renunciata eſt tota conductio. præclare ſe res habebat: libelli nominum ueſtrorum conſiliýq; huius, in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe. cum iſte repente ex alacri, atq; læto, ſic erat humilis, atq; demiſſus: ut nonmodo populo romano, ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur. Ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs conſularibus factis, eadem illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur: eædemq; ueſtræ famæ, fortunisq; omnium inſidiæ per eoſdem homines comparantur. quæ res primo Iudices pertenui nobis argumento, indicioq; patefacta eſt. poſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine ullo errore peruenimus. nam ut Hortenſius Conſ. deſignatus domum reducebatur e campo cum maxima frequentia ac multitudine: fit obuiam caſu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quam contumeliæ cauſa nominatum uolo. etenim ea dicam: quæ ille ſi commemorari noluiſſet: non tanto in conuentu, tam aperte, palamq; dixiſſet: quæ tamen à me pedetentim, cauteq; dicentur: ut amicitiæ noſtræ, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. uidet ad ipſum fornicem fabianum in turba Verrem: appellat hominem: & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipſi Hortenſio, qui conſul erat factus: propinquis neceſſarijsq; eius, qui tum aderant: uerbum nullum facit: cum hoc conſiſtit: hunc amplexatur: hunc iubet ſine cura eſſe. renuncio inquit tibi: te hodiernis comitijs eſſe abſolutum.

quod cùm tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent: ſta tim ad me defertur. immo uero, ut quiſq; me uiderat, narrabant. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur. ridiculum ijs, qui iſtius cauſam in teſtium fide, in criminum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitijs conſularibus poſitam arbitrabantur. indignum ijs, qui altius perſpiciebant: & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum ſpectare arbitrabantur. etenim ſic ratiocinabantur: ſic honeſtiſſimi homines inter ſe, & mecum loquebantur: aperte iam & perſpicue nulla eſſe iudicia: qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum putabat: is poſteaquam defenſor eius Conſul eſt factus abſoluitur. quid igitur? quod tota Sicilia quod omnes Siculi, omnes negociatores, omnes publicæ, priuatæq; literæ Romæ ſunt: nihil ne id ualebit? nihil, inuito Cons. deſignato. quid Iudices? non crimina, non teſtes, non exiſtimationem populi Ro. ſequentur? non: omnia in unius poteſtate, ac moderatione uertentur. uere loquar Iudices: uehementer me hæc res commouebat. optimus enim quiſq; ita loquebatur: iſte quidem tibi eripietur: ſed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit Verre abſoluto de transferendis iudicijs recuſare? erat omnibus moleſtum: neq; eos tam iſtius perditi ſubita lætitia, quàm hominis ampliſſimi noua gratulatio commouebat. cupiebam diſſimulare, me id moleſte ferre: cupiebam animi dolorẽ uultu tegere: & taciturnitate celare. ecce autem illis ipſis diebus, cum prætores deſignati ſortirentur: et M. Metello obtigiſſet: ut ijs de pecunijs repetundis quæreret: nunciatur mihi, tantam gratulationem iſti eſſe factam: ut is quoq; domum pueros mitteret: qui uxori ſuæ nunciarent. ſanè ne hæc qui-

dem res mihi placebat: neq; tantopere quid in hac ſorte metuendum mihi eſſet: intelligebam. unum illud ex hominibus certis, ex qbus omnia comperi: reperiebam: fiſcos complures cum pecunia ſicilienſi à quodam ſenatore ad Equitem Romanum eſſe translatos: ex his quaſi X fiſcos ad ſenatorem illum relictos eſſe comitiorum nomine: diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos. ex quibus quidam qui ſe omnia mea cauſa facere debere arbitrabatur: eadem illa nocte ad me uenit. demonſtrat qua iſte oratione uſus eſſet: commemoraſſe iſtum quam liberaliter eos tractaſſet etiam antea: cum ipſe præturam petiſſet: & proximis conſularibus, prætorijſq; comitijs: deinde eſſe pollicitum quantum uellent pecuniæ: ſi me ædilitate deieciſſent. hoc alios negaſſe audere: alios reſpondiſſe: non putare id perfici poſſe. inuentum tamen eſſe fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romulia ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum, atq; amicum: qui HS quingentis millibus depoſitis, id ſe perfecturũ polliceretur: & fuiſſe tamen nonnullos: qui ſe unà facturos eſſe dicerent. quæ cum ita eſſent: ſanè beniuolo animo me, ut magnopere cauerem, præmonebat. Sollicitabar rebus maximis uno, atq; eo perexiguo tempore. urgebãt comitia. & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudiciũ. ei quoq; negocio fiſci ſicilienſes minabantur. agere, quæ ad iudicium pertinebant libere, comitiorum metu deterrebar. petitioni toto animo ſeruire, propter iudicium non licebat. minari deniq; diuiſoribus ratio nõ erat: propterea, quod eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictum, atq; obligatum futurum. Atq; hoc ipſo tempore Siculis denunciatum eſſe audio, primum ab

Hortenſio, domum ad illum ut uenirent. ſiculos ſanè in eo liberos fuiſſe: qui quamobrem accerſerentur, cum intelligerent: non ueniſſe. interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, ut cæterorũ hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur: haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens, cum filio blando, & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores appellare omnes: & conuenire. quod cum eſſet intellectum: & animaduerſum: fecit animo libentiſſimo populus romanus: ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuiſſent: ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus ſum: animo cœpi multo magis uacuo, ac ſoluto, nihil aliud niſi de iudicio agere: & cogitare. Reperio Iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta: ut quacunq; opus eſſet ratione, res ita duceretur: ut apud M. Metellum prætorem cauſa diceretur. in eo eſſe hæc commoda: primum M. Metellum amiciſſimum: deinde Hortenſium Conſ. non ſolum, ſed etiã Q. Metellum: qui quàm iſti ſit amicus attendite. dedit enim prærogatiuam ſuæ uoluntatis eiuſmodi: ut iſti pro prærogatiuis iam reddidiſſe uideatur. an me taciturũ tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto Reip. exiſtimationisq; meæ periculo cuiquam conſulturum potius: quàm officio & dignitati meæ? accerſit alter Conſ. deſignatus Siculos: ueniunt nonnulli: propterea quod Q. Metellus eſſet prætor in Sicilia: cum ijs ita loquitur: ſe Conſulem eſſe: fratrem ſuum, alterum Siciliam prouinciam obtinere: alterum eſſe quæſiturum de pecunijs repetundis: Verri ne noceri poſſit multis rationibus eſſe prouiſum. quid eſt quæſo Metelle iudicium corrumpere? ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim Siculos, timidos homines, et afflictos,

nõ ſolum authoritate deterrere: ſed etiã Conſulari metu, & duorum prætorũ poteſtate? qd faceres pro homine innocente, & propinquo? cum propter hominem perditiſſimum, atq; alieniſſimum, de officio, ac dignitate decedis? & committis: ut, quod ille dictitat: alicui, qui te ignorat: uerum eſſe uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex ueſtra familia, ſed opera ſua Conſulem factum. Duo igitur Conſs. & quæſitor erunt ex illius uoluntate. non ſolum effugiemus inquit hominem in quærendo nimium diligentem, nimium ſeruientem populi exiſtimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex eſt M. Ceſonius collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minime expediat eſſe in eo conſilio: quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea, quod iam antea, cum iudex in Iuniano conſilio fuiſſet: turpiſſimum illud facinus nõ ſolum grauiter tulit: ſed etiam in medium protulit. hunc Iudicem ex Cal. Iun. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium duos ſeueriſſimos, atq; integerrimos iudices, quod Tr. Pl. tum erunt: iudices non habebimus. P. Sulpitius iudex triſtis, & integer magiſtratum ineat neceſſe ẽ nonis decẽbribus. M. Crepercius ex acerrima illa equeſtri familija, & diſciplina, L. Caſſius ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima, Cn. Tremellius homo ſumma religione, & diligentia, tres hi homines ueteres Tribuni militares ſunt deſignati: ex Cal. Ianuar. non iudicabunt. ſubſortiemur etiam in M. Metelli locum: quoniam is huic ipſi quæſtioni præfuturus eſt. ita ſecundum Cal. Ian. & prætore, & propè toto conſilio commutato, magnas accuſa-

toris minas, magnamq; iudicij expectationem ad noſtrum arbitrium, libidinemq; eludemus. nonæ ſunt hodiæ ſextiles: hora nona conuenire cœpiſtis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies ſunt ante ludos uotiuos: quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani conſequẽtur. ita propè XL diebus interpoſitis, tum deniq; ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt: reſponſuros eſſe arbitrantur. deinde ſe ducturos & dicendo, & accuſando facile ad ludos uictoriæ. cum his plebeios eſſe coniunctos: ſecundum quos aut nulli aut pauci dies ad agendũ futuri ſunt. ita defeſſa, ac refrigerata accuſatione rem integram ad M. Metellum eſſe uenturam. quem ego hominem ſi eius fidei diffiſus eſſem: iudicem non retinuiſſem. nunc tamen eo animo ſum: ut eo iudice quàm prætore hanc rem tranſigi malim: & iurato ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego Iudices iam uos conſulo: quid mihi faciendum putetis. id enim conſilij mihi profecto taciti dabitis: quod egomet mihi neceſſario capiendum intelligo. ſi utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, induſtriæ, diligentiæq; capiam fructum: & ex accuſatione perficiam: ut nemo unquam poſt hominum memoriam paratior, uigilantior, compoſitior ad iudicium ueniſſe uideatur. ſed in hac laude induſtriæ meæ, reus ne elabatur ſummum periculum eſt. quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum opinor, neq; abſconditum. fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit: in alia tempora reſeruemus. nunc hominem tabulis, teſtibus, priuatis, publiciſq; literis, authoritatibuſq; accuſemus. res omnis mihi tecum erit Hortenſi. dicam aperte. ſi te me

cum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarem: ego quoq; in accuſando, atq; in explicandis criminibus operam conſumerem. nunc quoniam pugnare contra me inſtituiſti, non tam ex tua natura, quàm ex iſtius tempore, & cauſa: malicioſæ neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt: ut ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias. mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta: meum hoc conſilium neceſſarium. uerum illud quod inſtitueram dicere, mihi rem tecum eſſe: huiuſmodi eſt. ego cum hanc cauſam ſiculorum rogatu recepiſſem: idq; mihi amplum, & præclarum exiſtimaſſem: eos uelle meæ fidei, diligentiæq; periculum facere, qui innocentiæ, abſtinētiæq; feciſſent: tum ſuſcepto negocio maius mihi quiddam propoſui: in quo meam in Remp. uoluntatem populus Ro. perſpicere poſſet. nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatuq; meo uidebatur: iſtum à me in iudiciū iá oīum iudicio condēnatū uocari: niſi iſta tua intolerabilis potentia, et ea cupiditas, qua ꝑ hoſce annos in qbuſdá iudicijs uſus es: etiá in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio, regnumq; iudiciorum tantopere delectat: & ſunt homines: quos libidinis, infamiæq; ſuæ, neq; pudeat: neq; tedeat: qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq; populi Ro. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe: magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum: ueruntamen dignū in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premitur: & urgetur infamia iudiciorum: profiteor huic generi hominum me inimicum, accuſatorem,

odioſum,

odioſum, aſſiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco: quod agam in magiſtratu: quod agam ex eo loco: ex quo me populus Ro. ex Cal. Ian. ſecum habere de Rep. ac de hominibus improbis uoluit. Hoc munus ædilitatis meæ populo Ro. ampliſſimum, pulcherrimumq́; polliceor. moneo: prædico: ante denuntio: qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe: quiq; ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam ſuam profeſſi ſunt: abſtineant in hoc iudicio manus animosq́; ab hoc ſcelere nefario. Erit tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem ædilis: hoc eſt paulo amplius, q̃ priuatus. tamen hæc huiuſmodi res eſt: quam me acturum eſſe polliceor: ita populo Ro. grata, atq; iucũda: ut ipſe Cons. in hac cauſa, præ me minus etiam, ſi fieri poſſit, quàm priuatus eſſe uideatur. omnia nonmodo commemorabuntur: ſed etiam expoſitis certis rebus agentur: quæ intra decem annos, poſteaquam iudicia ad ſenatum trás lata ſunt: in rebus iudicandis nefarie, flagitioſeq; facta ſunt. cognoſcet ex me populus Ro. quid ſit: quamobrem cum equeſter ordo iudicaret: annos propè quinquaginta continuos nullo iudice equite Ro. iudicante, ne tenuiſſima quidem ſuſpicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam conſtituta ſit: quid ſit, quod iudicijs ad ſenatorium ordinem translatis, ſublatáq; populi Ro. in unumquenq; noſtrum poteſtate, Q. Calidius damnatus dixerit: minoris HS XXX prætorium hominem honeſte non poſſe damnari: quid ſit, quod P. Septimio ſenatore damnato Q. Hortenſio prætore de pecunijs repetundis, lis eſtimata ſit eo nomine: quod ille ob rem

iudicandam pecuniam accepiſſet: quod in C. Herennio, quod in C. Pōpilio ſenatoribus: qui ambo peculatus dānati ſunt: quod in M. Attilio, qui de maieſtate damnatus eſt: hoc planum factum eſt: eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quod inuenti ſunt ſenatores: qui C. Verre Pr. urbano ſortiente, exirent in eum reum: quē incognita cauſa condemnarent: quod inuentus eſt ſenator: qui cum iudex eſſet: in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet: quam iudicibus diuideret: & ab accuſatore: ut reum damnaret. Iam uero quomodo illam labem ignominiam calamitatemq́; totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate: cum ſenatorius ordo iudicaret: ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominū ſententiæ notarentur. Hæc omnia me diligenter ſeuereq́; acturum eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis? ſiquid in hoc ipſo iudicio intellexero, ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atq; commiſſum. cum præſertim planum facere multis teſtibus poſſim: C. Verrem in Sicilia multis audientibus ſæpe dixiſſe: ſe habere hominem potentem: cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neq; ſibi ſoli pecuniam quærere: ſed ita triennium illud præturæ ſicilienſis diſtributum habere: ut ſecum præclare agi diceret: ſi unius anni queſtum in rem ſuam conuerteret: alterum patronis & defenſoribus ſuis traderet: tertium illum uberrimum queſtuoſiſſimumq́; annum totum iudicibus reſeruaret. Ex quo mihi uenit in mentem illud dicere: quod apud M. Glabrionem nuper cum in reijciendis iudicibus commemoraſſem: intellexi uehementer populum Ro. commoueri. me arbitrari fore: uti nationes exteræ legatos ad populum Ro. mitterent: ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq́; tolleretur. ſi enim

iudicia nulla ſint: tantum unumquenq; ablaturum putant: quantum ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitrarentur. nunc quod eiuſmodi iudicia ſint: tantum unumquenq; auferre: quantum ſibi, patronis, aduocatis, prætoribus, iudicibus ſatis futurum ſit. hoc profecto infinitum eſſe. ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe: nocentiſſimæ uictoriæ non poſſe. O commemoranda iudicia: præclaramq; exiſtimationem noſtri ordinis: cum ſocij populi Ro. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt: quæ à maioribus noſtris ſociorũ cauſa comparata ſunt. an iſte unquam de ſe bonam ſpem habuiſſet: niſi de uobis malam opinionem animo imbibiſſet? quo maiore etiã ſi fieri poteſt: apud uos odio eſſe debet: quàm eſt apud populum romanum: cum in auaritia, ſcelere, periurio, uos ſui ſimiles arbitretur. Cui loco per deos immortales iudices conſulite: ac prouidete. moneo: prædicoq;, id quod intelligo: tempus opportuniſſimum uobis hoc diuinitus datum eſſe: ut odio, inuidia, infamia, turpitudine, totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla deniq; exiſtimantur eſſe iudicia. itaq; à populo Ro. contemnimur: deſpicimur: graui diuturnaq; iam flagramus infamia. neq; enim ullam aliam ob cauſam populus Ro. tribunitiam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cum poſcebat: uerbo illam poſcere uidebatur: re uera iudicia poſcebat. neq; hoc Q. Catulum hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit: qui Cn. Pompeio uiro fortiſſimo, & clariſſimo de tribunitia poteſtate referenti, cum eſſet ſententiã rogatus: hoc initio eſt ſumma cũ authoritate uſus: patres cõſcriptos iudicia male & flagitioſe tueri. quod ſi in rebus iudicandis populi Ro. exiſtimationi ſatisfacere uoluiſſent: non tantopere

hominés fuiſſe tribunitiá poteſtatem deſideraturoſ. Ipſe deniq; Cn. Pompeius, cum primum concionem ad urbẽ Cons. deſignatus habuit: ubi, quod maxime expectari ui debatur: oſtendit: ſe tribunitiá poteſtatem reſtituturum: factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixiſſet: populatas, uexatasq́; eſſe prouincias: iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri: ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro. ſignificauit uoluntatem. Nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant quemadmodum ſe unuſquiſq; ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq́; legibus: uident adhuc poſt legem tribunitiam unum ſenatorem uel tenuiſſimum eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt: tamen magnopere quod laudent, non habent. nulla eſt enim laus ibi eſſe integrum: ubi nemo eſt, qui aut poſſit: aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium in quo uos de reo, populus Ro. de uobis iudicabit: in hoc homine ſtatuetur: poſſit ne ſenatoribus iudicantibus homo nocentiſſimus pecunioſiſſimusq́; damnari. Deinde eſt huiuſmodi reus: in quo homine nihil ſit, præter ſumma peccata, maximamq́; pecuniam: ut ſi liberatus ſit: nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quæ turpiſſima eſt: reſidere poſſit. non gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non deniq; aliquo mediocri uicio, tot tantaq́; eius uicia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. Poſtremo ego cauſam ſic agam iudices: eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam: ut nemo à uobis ut iſtum abſoluatis per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam atq; rationem: qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. Ita res à me age

tur:ut in eorum conſilijs omnibus nonmodo aures hominum,ſed etiam oculi populi Ro.intereſſe uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem,atq; infamiam delere potiſtis.conſtat inter omnes:poſt hæc iudicia,quibus nunc utimur:nullum hoc ſplendore,atq; hac dignitate conſilium fuiſſe.hic ſi quid erit offenſum:omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos,quod fieri non poteſt:ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur.Quapropter primum ab dijs immortalibus,quod ſperare mihi uideor: hoc idem iudices peto: ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum,qui iam pridem inuentus eſt:reperiatur.Deinde ſi plures improbi fuerint:hoc uobis, hoc populo Ro.iudices confirmo: uitam mehercule mihi prius,quam uim, perſeuerantiamq; ad illorum improbitatem perſequendam defuturam.uerum quod ego laboribus,periculis,inimicitijsq; meis,tum cum admiſſum erit:dedecus ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor:id ne accidat tu tua ſapientia,authoritate,diligentia M.Glabrio potes prouidere.ſuſcipe cauſam iudiciorum:ſuſcipe cauſam ſeueritatis, integritatis,fidei,religionis:ſuſcipe cauſam ſenatus:ut is hoc iudicio probatus,cum populo Ro.& in laude,& in gratia eſſe poſſit.cogita quo loco ſis:q̄d dare populo romano, quid reddere maioribus tuis debeas.fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem:qua lege populus Ro. de pecunijs repetundis optimis iudicijs ſeueriſſimisq; iudicibus uſus eſt.circunſtant te ſummæ authoritates: quæ te obliuiſci laudis domeſticæ non ſinant:quæ te dies,noctesq; commoneant: fortiſſimum tibi patrem, ſapientiſſimum auum,grauiſſimum ſocerum fuiſſe.quare ſi

Glabrionis patris uim, & acrimoniam cœperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis: ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas inſidias: quæ tuæ atq; horum famæ comparantur: ſi ſoceri Scauri conſtantiam: ut nequis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus Ro. integerrimo, atq; honeſtiſſimo prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis. Mihi certum eſt non committere ut in hac cauſa prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci: ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum conſs. non mouerunt: cum eos nouo exemplo arceſſerent: eos tum lictores conſulum uocent: ut homines miſeri, antea ſocij, atq; amici populi Ro. nunc ſerui, ac ſupplices, nonmodo ius ſuum, fortunasq; omnes eorum imperio amittant: uerum etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeát. non ſinam profecto cauſa à me perorata, XXX diebus interpoſitis, tum nobis deniq; reſpondeant: cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitatis adducta ſit. non committam ut tum res iudicetur: cum hæc frequẽtia totius Italiæ Roma diſceſſerit: quæ conuenit uno tempore undiq;, comitiorum, iudiciorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij, & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum, laborem ſollicitudinemq;, noſtram, ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoq; dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouum: ſed ab alijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt: ante factum: ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouum iudices cognoſcetis: quod ita teſtes conſtituam: ut crimen totum explicem. ubi id interrogando, argumentis,

ludorum

atq; oratione firmauero: tum teſtes ad crimen accommodem: ut nihil inter illam uſitatam accuſationem, atq; hãc nouam interſit: niſi quod in illa tunc, cum omnia dicta ſunt: teſtes dantur: hic in ſingulas res dabuntur: ut illis quoq; eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; ſit. ſiquis erit: qui perpetuam orationem, accuſationemq́; deſideret: altera actione audiet. nunc id quod facimus, ea ratione facimus: ut maliciæ illorum conſilio noſtro occurramus: neceſſario fieri intelligant. Hæc primæ actionis erit accuſatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinoſe, multa crudeliter, in ciues Ro. atq; in ſocios, multa in deos, hominesq́; nefarie fecerit: tum præterea CCCC ſextertia ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis publicisq́; authoritatibus, ita uobis planũ faciemus: ut hoc ſtatuatis: etiã ſi ſpacium ad dicendum noſtro commodo, uacuosq́; dies habuiſſemus: tamen oratione longa nihil opus fuiſſe.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III. ORATIO VI.

n

EMINEM ueſtrum ignorare arbitror Iudices: hūc per hoſce dies ſermonem uulgi, atq; hanc opinionem populi Ro. fuiſſe: C. Verrem altera actione reſponſurum non eſſe: neq; ad iudicium affuturum. quæ fama non idcirco ſolum emanarat: quod iſte certe ſtatuerat, ac deliberauerat, non adeſſe: uerum etiam, quod nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur: qui tam nefarijs criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora iudicum aſpicere, aut os ſuum populo Ro. oſtendere auderet. Eſt idem Verres qui fuit ſemper: ut ad audendum proiectus: ſic paratus ad audiendum. præſto eſt: reſpondet: defenditur: ne hoc quidem ſibi reliqui fecit: ut in rebus turpiſſimis, cum manifeſto teneatur: ſi reticeat: & abſit: tamen impudentiæ ſuæ pudentem exitum quæſiſſe uideatur. patior Iudices: & non moleſte fero: me laboris mei, uos uirtutis ueſtræ fructum eſſe laturos. nam ſi iſte id feciſſet: quod primo ſtatuerat: ut non adeſſet: minus aliquanto quàm mihi opus eſſet: cognoſceretur: quid ego in hac accuſatione comparanda, conſtituendáq; elaboraſſem. ueſtra uero laus tenuis planè, atq; obſcura Iudices eſſet. neq; enim hoc à uobis populus Ro. expectat: neq; eo poteſt eſſe contentus: ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit: et ſi fortes fueritis in eo: quem nemo ſit auſus defendere. immo uero adſit: reſpondeat: ſumis opibus,

fuiſſe.

ſumno ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate: ueſtra integritas cum iſtius pecunia: teſtium conſtantia cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum demum illa uicta uidebuntur: cum in contentionem certamenq́; uenerint. abſens ſi iſte eſſet damnatus: non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, quàm inuidiſſe ueſtræ laudi uideretur. neq; enim ſalus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri poteſt: quàm populum Ro. intelligere: diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, Remp. ſenatorio conſilio maxime poſſe defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies poteſt accedere: quàm opinione populi Ro. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. Itaq; mihi uideor magnam, & maxime ægrã, & propè depoſitam Reip. partem ſuſcepiſſe: neq; in eo magis meæ quàm ueſtræ laudi exiſtimationiq́; ſeruiſſe. acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uitupe rationemq́; tollendam: ut cum hæc res pro uoluntate populi Ro. eſſet iudicata: aliqua ex parte mea diligentia conſtituta authoritas iudiciorum uideretur. poſtremo ut eſſet hoc iudicatum: ut finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ conſtitueretur. etenim ſine dubio Iudices in hac cauſa ea res in diſcrimen adducitur. reus eſt enim nocentiſſimus. qui ſi condemnatur: deſinent homines dicere: his iudicijs pecuniam plurimum poſſe. ſin abſoluitur: deſinemus nos de iudicijs transferendis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius, neq; ipſe iam ſperat: nec populus Ro. metuit. de impudentia ſingulari, quod adeſt: quod reſpõdet: ſunt qui mirẽtur: mihi propter eius audaciam, atq; amentiam ne hoc quidem mirandum uidetur. multa enim & in deos, et in homines impie, nefarieq; commiſit. quorũ

ſcelerum pœnis agitatur: & a mente, conſilioq; dedu-
citur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romano-
rum: quos partim ſecuri percuſſit: partim in uinculis
necauit: partim implorantes iura libertatis, & ciuita-
tis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dÿ
patrÿ: quod iſte inuentus eſt: qui è complexu parentum
abreptos filios ad necem duceret: & parentes preci-
um pro ſepultura liberum poſceret. religiones uero,
cerimoniæq; omnium ſacrorum, fanorumq́; uiola-
tæ, ſimulacraq́; deorum, quæ nonmodo ex ſuis tem-
plis ablata ſunt: ſed etiam iacent in tenebris ab iſto re-
truſa, atq; abdita: conſiſtere eius animum ſine furore,
atq; amentia non ſinunt. neq; iſte mihi uidetur ſe ad da
mnationem offerre ſolum: neq; hoc auariciæ ſupplicio
communi, qui tot ſceleribus ſe obſtruxerit: contentus eſſe:
ſingularem quandam pœnam iſtius immanis atq; im-
portuna natura deſiderat. non id ſolum quæritur: ut
iſto damnato bona reſtituantur ÿs, quibus erepta ſunt: ſed
& religiones deorum immortalium expiandæ: & ci-
uium R. cruciatus, multorumq́; innocentium ſanguis,
iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim furem, ſed erepto-
rem, non adulterũ, ſed expugnatorem pudicitiæ, non ſa
crilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq́;, non ſicar-
rium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium ſociorũq;,
in ueſtrum iudicium adduximus. ut ego hunc unum
eiuſmodi reum, poſt hominum memoriam fuiſſe arbi-
trer: cui damnari expediret. nam quis hoc non intelli-
git? iſtum abſolutum dÿs hominibusq́; inuitis, tamen ex
manibus populi Ro. eripi nullo modo poſſe? quis hoc nõ
perſpiciat? præclare nobiſcum actum iri: ſi populus Ro.
iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit:

non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe: cum fana ſpoliaret: cum tot homines innocentes necaret: cum ciues Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit: cum prædonum duces accepta pecunia dimiſerit: quàm eos, ſi qui iſtum tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent. non eſt non eſt in homine cuiquã peccandi locus Iudices: non is eſt reus: non id tempus: non id conſilium (metuo ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is: cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus, aut occultæ ſurripi, aut impune eripi poſſit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cœpiſſe? ſuſtinebunt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus romanis, tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtiſſimis, ex tam illuſtri prouincia, tot populorum priuatorumq; literis non credidiſſe? tantæ populi Ro. uoluntati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus: ſi iſtum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus: quibus probemus, iſtum in quæſtura pecuniã publicam Cn. Carboni Conſ. datam auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine à quæſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis: pecuniã abſtuliſſe. erunt qui & in eo quoq; audaciam eius reprehendãt: quod aliquot nominibus de capite quantum commodũ fuerit frumenti decumani, detraxerit. erunt etiam fortaſſe Iudices: qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent: quod iſte M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quæ nomine, illorum; re uera, populi Ro. & erant: & habebantur: ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum, atq; amicorum non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium: quos accepta pecunia liberauit: uideat qd

de illis reſpondeat: quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruauit: quærat non ſolum quemadmodū noſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi: meminerit ſe priore actiōe clamore populi romani infeſto, atq; inimico excitatū, confeſſum eē: duces à ſe prædonū ſecuri nō eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur: eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id, quod negari non poteſt: ſe priuatum hominē prædonum duces uiuos, atq; incolumes domi ſuæ, poſteaquam Romam redierit: uſq; dum per me licuerit: tenuiſſe. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit: ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoq; euaſerit. proficiſcatur eò, quo me iam pridem uocat populus romanus. de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium: et recte putat. confringat iſte ſanè ui ſua, conſilia ſenatoria: quæſtiones omnium perrumpat: euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi credite arctioribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus Ro. populus romanus: qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret: ſublatum eſſe in crucem dixerunt: credēt omnes V & XXX tribus homini grauiſſimo, atq; ornatiſſimo M. Annio: qui ſe præſente ciuem Ro. ſecuri percuſſum eſſe dixit: audietur à populo romano uir primarius eques romanus L. Flauius: qui ſuū familiarē Herennium negociatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues Ro. cognoſcerent: lachrymanteſq; defenderent: pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum: probabit fidem, & authoritatem, & religionem ſuam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: q iuratus apud uos dixit: multos ciues romanos in latumijs

iſtius imperio crudeliſſime ꝑ uim morte eſſe mulctatos. Hác ego cauſam cum agá beneficio populi Ro. de loco ſuperiore: nó uereor ne aut iſtum uis ulla ex populi Ro. ſuffragijs eripere: aut à me ullum munus ædilitatis amplius, aut gratius populo Ro. eſſe poſſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iam quod in hac cauſa peccare Iudices quiſquam, niſi ueſtro periculo poſſit. mea quidem ratio cum in præteritis eſt rebus cognita: tum in reliquis explorata, atq; prouiſa eſt. ego meum ſtudium in rempublicam, iam illo tempore oſtendi: cum longo interuallo ueterem conſuetudinem retuli: & rogatu ſociorum, atq; amicorum populi Ro. meorum autem neceſſariorum nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſſimi uiri, atq; ornatiſſimi, quo in numero é uobis complures fuere: ita probauerunt: ut ei, qui iſtius quæſtor fuiſſet: & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur: nonmodo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet: facerent poteſtatem. in Siciliam ſum inquirendi cauſa profectus: quo in negocio induſtriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & teſtiũ declarauit: pudorem uero, ac religionem, quod cum ueniſſem Senator ad ſocios populi romani: qui in ea prouincia quæſtor fuiſſem: ad hoſpites meos, ac neceſſarios, cauſæ communis defenſor, diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxiliũ petiuiſſent. nemini meus aduentus labori, aut ſumptui, neq; publice, neq; priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui: quantam mihi lex dabat: non quantam habere poteram iſtorum ſtudio: quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia redij: cum iſte, atq; iſtius amici homines lauti, & urbani ſermones huiuſcemo-

di diſſipaſſent: quo animos teſtium retardarent: me magna pecunia à uera accuſatione eſſe deductum: tametſi probabatur nemini: quod ex Sicilia teſtes erant ij, qui quæſtorem me in prouincia cognouerant: & hinc homines maxime illuſtres, qui, ut ipſi noti ſunt: ſic noſtrũ unumquenq; optime norunt: tamen uſq; eo timui, ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret: donec ad reijciendos iudices uenimus. ſciebam in reijciendis iudicibus nõnullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionem non uitaſſe: cum in ipſa accuſatione eorum induſtria, ac diligẽtia probaretur. ita reieci iudices: ut hoc cõſtet: poſt hũc ſtatum populi romani, quo nũc utimur: ſimili ſplẽdore, & dignitate conſiliũ nullum fuiſſe. quam iſte laudem communem ait ſibi eſſe mecum: qui cum P. Galbam iudicem reieciſſet: M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret: cur ſuos familiariſſimos Sex. Peduceum, Q. Conſidium, Q. Iunium reijci paſſus eſſet: reſpondit: quod eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiæq; cognoſceret. Itaq; iudicibus reiectis ſperabam iam onus meũ uobiſcum eſſe commune: putabã non ſolum notis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cum iſte infinita largitione contra me uteretur: populus Ro. iudicauit: iſtius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuiſſet: apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum conſediſtis: quis tam inimicus huic ordini fuit? quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus? qui non conſpectu, conſeſſuq; ueſtro commoueretur? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiæ referret: id ſum aſſecutus: ut

ma hora, qua cœpi dicere: reo audaci, pecunioſo, pro-
fuſo, perdito, ſpem iudicij corrumpendi præciderem: ut
primo die teſtium tanto numero citato populus Ro. iudi
caret, ipſo abſoluto Remp. ſtare non poſſe: ut alter dies
amicis iſtius, & defenſoribus nonmodo ſpem uictoriæ,
ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies
ſic hominem proſterneret: ut morbo ſimulato non quid
reſponderet, ſed quemadmodum non reſponderet: de-
liberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his
teſtibus, & urbanis, & prouincialibus, ſic obrutus, atq;
oppreſſus eſt: ut his ludorum diebus interpoſitis, nemo
iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret.
Quapropter ego, quod ad me attinet Iudices: uici. non
enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi Ro.
concupiui. meum fuit: cum cauſa accedere ad accuſan-
dum. quæ cauſa fuit illuſtrior? quàm à tam illuſtri pro
uincia defenſorem conſtitui: & deligi? Reipublicæ con
ſulere. quid iam Reip. honeſtius? quàm in tanta inui-
dia iudiciorum adducere hominem: cuius damnatio-
ne totus ordo cum populo Ro. & in laude, & in gra-
tia poſſit eſſe? oſtendere, ac perſuadere hominem nocen
tem adductum eſſe. quis eſt in populo Ro. qui hoc non
ex priore actione abſtulerit? omnium ante damnato-
rum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum conferã-
tur: uix cum huius parua parte æquari, conferriq; poſ
ſe? uos quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalu-
temq; communem pertinet Iudices: proſpicite: atq; conſu
lite. ſplendor ueſter facit: ut peccare ſine ſummo Reip.
detrimento, ac periculo non poſſitis. non enim poteſt ſpe
rare populus romanus: eſſe alios in ſenatu qui recte poſ
ſint iudicare: uos ſi non potueritis. neceſſe eſt cum de to-

to ordine deſperarit: aliud genus hominum, atq; aliam rationem iudiciorum requirat. hoc ſi uobis ideo leuius uidetur: quod putatis onus eſſe graue, & incommodum iudicare: intelligere debetis: primum intereſſe, utrum id onus uoſmetipſi reieceritis: an quod probare populo Ro. fidem ueſtram, & religionem non potueritis: eò uobis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogitate: quanto periculo uenturi ſimus ad eos iudices: quos propter odium ueſtri populus Ro. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id quod intellexi Iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam: quos tantum odium ueſtri ordinis teneat: ut hoc palàm iam dictitent: ſe iſtum, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimum: hoc uno nomine abſolui uelle: ut ab ſenatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq; auferantur. Hæc me Iudices pluribus uerbis uobiſcum agere coegit non timor meus de ueſtra fide: ſed ſpes illorum noua: quæ cum Verrem à porta ſubito ad iudicium retraxiſſet: nonnulli ſuſpicati ſunt non ſine cauſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. Nũc ne nouo querimoniæ genere uti poſſit Hortenſius: & ea dicere: opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator: nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium: quàm tacere aduerſarios: & ne aliter quàm ego uelim, meũ laudet ingenium: cum dicat: me, ſi multa dixiſſem, ſubleuaturum fuiſſe eum, quem contra dicerem: quia non dixerim: perdidiſſe: morem illi geram: utar oratione perpetua: non quoniam hoc ſit neceſſe: uerum ut experiar: utrùm ille ferat moleſtius: me tunc tacuiſſe: an nunc dicere? hic tu fortaſſe eris diligens: ne quam ego horá de meis legitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt: abuſus ero: querere: deum atq;

hominum

hominum fidē implorabis:circumueniri C. Verrē: quod accuſator nolit tam diu, ꝗ̄ diu liceat, dicere. qđ mihi lex mea cauſa dèt: eo mihi non uti non licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſa datum eſt: ut poſſem oratione mea crimina cauſamq; explicare. hoc ſi non utor: non tibi iniuriam facio: ſed de meo iure aliquid, et commodo detraho. cauſam enim inquit cognoſci oportet. ea re quidem, quod aliter condemnari reus non poteſt: quamuis ſit nocens. id igitur tu moleſte tuliſti: à me aliquid factum eſſe: quominus iſte condemnari poſſet? nam cauſa cognita multi poſſunt abſolui: incognita quidem condemnari nemo poteſt. adimo enim comperēdinatum: quod habet lex in ſe moleſtiſſimum: bis ut cauſa dicatur. quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, ꝗ̄ tua: aut nihilo tua potius, ꝗ̄ mea. nāſi bis dicere eſt commodū: certe utriuſq; commune eſt. ſi eum, qui poſterius dixit: opus eſt redargui: accuſatoris cauſa, ut bis ageretur, conſtitutum eſt. uerum ut opinor Glaucia primus tulit: ut comperēdinaretur reus: antea uel iudicari primo poterat: uel amplius pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor illam ueterem: qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis teſtibus condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neq; tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. accuſabo. reſpondebis. teſtibus editis ita mittam in conſilium: ut etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem: tamen iſti turpe ſibi exiſtiment: non primo iudicare. uerum ſi cauſam cognoſci opus eſt: parum ne cognita eſt? diſſimulamus Hortenſi: quod ſæpe in di-

cendo experti ſumus. quis nos magnopere attendit unquam, in hoc quidem genere cauſarum: ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non'ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione me planum eſſe facturũ C. Verrem HS. quadringenties cõtra legẽ abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſſem? ſi ita narraſſem. Dio quidam fuit Aleſinus: qui cum eius filio prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet: nihil habuit neq; negocij, neq; controuerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam: ſtatim Meſſanam literas dedit: Dionem euocauit: calũniatores ex ſinu ſuo appoſuit: qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ commiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſeipſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare: deinde ad extremũ id, quod accidit: dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe: ut cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarum eius iſtiũ abigendos curaſſe: argenti ueſtis'q; ſtragulæ quod fuerit: curaſſe auferendum. hæc neq; cum ego dicerem: neq; cũ tu negares: magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret? animum'q; attenderet? cum Dio ipſe prodiret: cum cæteri: qui tum in Sicilia negocijs Dionis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret: reperiretur pecunias ſumpſiſſe mutuas: nomina ſua exegiſſe: prædia uendidiſſe: cum tabulæ uirorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dioni dederunt: dicerent: ſe iam tum audiſſe eo nummos ſumi: ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis hominis honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerent. opinor cum hæc fierent: tum uos audiretis: ſicut audiſtis: tum cauſa agi uideretur. ſic à me ſunt

acta omnia priore actione: ut in criminibus omnibus nullum eſſet: in quo quiſquam ueſtrum perpetuam accuſationem requirat. nego eſſe quicquã à teſtibus dictum: quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum: aut cuiuſquam oratoris eloquentiã quæreret. etenim ſic meipſum egiſſe memoria tenetis: ut in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem: & explicarem: ut cum rẽ totam in medio propoſuiſſem: tum deniq; teſtem interrogarem. Itaq; nonmodo uos, quibus eſt iudicandum: noſtra crimina tenetis: ſed etiam populus Ro. totam accuſationem, cauſamq; cognouit. tametſi ita de meo facto loquor: quaſi ego illud mea uoluntate potius, quàm ueſtra iniuria adductus fecerim. interpoſuiſtis accuſatorem: qui cum ego mihi C & X dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem: C VIII ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cũ eripuiſſetis ad agendum maxime appoſitos: reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis: ut cum horis noſtris nos eſſemus uſi: tu binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſpõderes: deinde ita tempus duceretur: ut à M. Glabrione Pr. & à magna parte horũ iudicum, ad prætorẽ aliũ, iudiceſq; alios ueniremus. Hæc ſi ego non uidiſſem: ſi me non omnes noti ignotiq; monuiſſent: id agi: id cogitari: in eo laborari: ut res in illud tempus rejiceretur: credo ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem: uererer ne mihi crimina nõ ſuppeterent: ne oratio deeſſet: ne uox uireſq; deficerent: ne quẽ nemo prima actione defendere auſus eſſet: eum ego bis accuſare non poſſem. ego meum conſilium tum iudicibus, tum populo ro. probaui. nemo eſt qui alia ratione iſtorum iniuriæ, atq; impudentiæ potuiſſe obſiſti arbitretur. etenim qua ſtulticia fuiſſem? ſi, quam diẽ qui

iſtum eripiendum redemerunt: in cautione uiderunt: cum ita cauerent: ſi poſt Cal. Ian. in conſilium iretur: in eam diem ego, cum potuiſſem uitare: incidiſſem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur: quoniam in animo eſt, cauſam omnem exponere: habenda ratio eſt diligenter. itaq; primum illum actum iſtius uitæ turpiſſimum, & flagitioſiſſimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quæ qualis fuerit: aut meminiſtis: aut ex eo, quem ſui ſimillimum produxit: recognoſcere poteſtis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; ſolum quid iſtum audire, uerum etiam quid me deceat dicere: conſiderabo. uos quæſo date hoc, & concedite pudori meo: ut aliquam partem de iſtius impudétia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit, antequam iſte ad magiſtratus Remq; publicam acceſſit: habeat per me ſolutum, ac liberum: ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ, res patris eius, ætas ipſius pertulit: prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. quæſtor Cn. Papirio Conſuli fuiſti, abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hanc diem quæ feciſti in iudicium uoco. hora nulla uacua à furto, à ſcelere, crudelitate, flagitio, reperietur. hi ſunt anni conſumpti in quæſtura, & legatione Aſiatica, & Prætura urbana, & Prætura ſicilienſi. Quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſatióis meæ. Quæſtor, ex S. C. Prouinciam ſortitus es: obtigit tibi Cóſularis: ut cum Conſ. Cn. Carbone eſſes: eamq; prouinciam obtine

res. erat tum diſſenſio ciuium: de qua nihil ſum dictu-
rus, quid ſentire debueris: unum hoc dico: in eiuſmodi
tempore, ac ſorte, ſtatuere te debuiſſe, utrum malles ſen=
tire, atq; defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quæſto
rem obtigiſſe, hominem ſingulari luxuria, atq; inertia:
uerum tamen ornabat eum beneficijs omnibus. ne diu-
tius teneã: pecunia attributa numerata eſt. profectus eſt
quæſtor in prouinciam: uenit in Galliã expectatus ad
exercitum Conſularem cum pecunia: ſimulac primum
ei occaſio uiſa eſt (cognoſcite hominis principium magi
ſtratuum gerendorum, & Reip. adminiſtrandæ) auer
ſa pecunia publica quæſtor conſulem, exercitum, prouin
ciamq́; deſeruit. Video quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi
auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine, uolunta=
tis, diſſenſionisq́; eorum, qbus Cn. Carbonis mortui no-
men odio ſit. quibus illam reiectionem, proditionemq́;
Conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uero id cupidi=
tate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit:
ac non apertiſſime conſulem, exercitum, prouinciamq́;
compilarit: & propter impudentiſſimum furtum aufu-
gerit. eſt enim obſcurum, et eiuſmodi factum eius: ut poſ
ſit aliquis ſuſpicari: C. Verrem, quod terrere nouos ho=
mines non potuerit: ad nobilitatem, hoc eſt ad ſuos trã
ſiſſe: nihil feciſſe propter pecuniam. uideamus rationes
quemadmodum retulerit: iam ipſe oſtendet, quamobrẽ
Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. primũ
breuitatem cognoſcite. ACCEPI inquit VICIES
DVCENTA QVINQVE MILLIA QVA
DRINGENTOS XVI NVMMOS. DEDI
STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS,
PROQVAESTORIBVS, COHORTI PRAE

TORIAE HS MILLE QVINGENTA QVADRAGINTAQVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVI NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortenſi, aut quiſquam omnium retulit? quid hoc eſt? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen* HS *ſexcenta millia, quæ neq; falſo quidem potuit deſcribere, quibus data eſſent: quæ ſe* Arimini *ſcribit reliquiſſe: quæ ipſa* HS *ſexcenta millia reliqua facta ſunt: neq;* Carbo *attigit: neq;* Sylla *uidit: neq; in ærarium relata ſunt. oppidum ſibi elegit* Ariminũ: *quod, cum iſte rationes ferebat: oppreſſum, direptumq́; erat. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet: ſatis multos ex illa calamitate* Ariminenſium, *teſtes nobis in hác rem reliquos eſſe. recita denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS RES RATIONVM RELATARVM: *recita.* EX S. C. *ut hoc pacto rationẽ referre liceret: eò* Syllanus *repente factus eſt: nõ ut honos, et dignitas nobilitati reſtitueretur. quod ſi illinc inanis profugiſſes: tñ iſta tua fuga, nefaria, proditio* Conſulis *tui, ſcelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo* Cn. Carbo *fuit. fuerit alijs: tibi quando eſſe cœpit? poſteaquam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes ſuas, exercitumq́; commiſit. nam ſi tibi antea diſplicuiſſet: idem feciſſes: quod anno poſt* M. Piſo *quæſtor, cum* L. Piſoni Conſuli *obtigiſſet: non attigit pecuniã: non ad exercitum profectus eſt: quod de* Rep. *ſenſit: ita ſenſit: ut nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinem ſortis læ*

deret. etenim ſi hæc perturbare omnia, & permiſcere uolumus: totam uitam periculoſam, inuidioſam, infeſtamq́; reddemus: ſi nullam religionem ſors habebit: nullam ſocietatem coniunctio ſecundæ, dubiæq́; fortunæ: nullam authoritatem mores, atq; inſtituta maiorũ. omnium eſt communis inimicus: qui fuit hoſtis ſuorum. nemo unquam ſapiens proditori credendum putauit. Ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit: ab ſe hominem, atq; ab exercitu ſuo remouit: Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat: ubi iſte ſummæ rei, cauſæq; nocere nihil poſſet. ei præmia poſtea tamẽ liberaliter tribuit: bona quædam proſcriptorum in agro beneuentano diripiẽda cõceſſit. habuit honorem ut proditori: non ut amico fidẽ. Nunc, quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerunt: ſed quid ipſis in tali re metuendum ſit: cogitare. commune eſt hoc malum: communis metus: commune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ: q̃ hæ, quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. nam eum qui palàm eſt aduerſarius: facile cauendo uitare poſſis. hoc uero occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum nonmodo non exiſtit: uerum etiã opprimit: antequam perſpicere, atq; explorare potueris. itane uero? tu cum quæſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos nõ ſolum pecuniæ, ſed etiam Conſulis: particeps omnium rerum, conſiliorumq́; fueris: habitus ſis in liberum loco: ſicut mos maiorum ferebat: repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? O ſcelus: O portentum in ultimas terras exportandum. non enim poteſt ea natura quæ tantum facinus commiſerit: hoc uno ſcelere eſſe

contenta: neceſſe eſt ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt in ſimili audacia perfidiáq; uerſetur. Itaque idem iſte, quem Cn. Dolobella poſtea C. Mallcolo occiſo Proquæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiam hæc neceſſitudo fuerit, quàm illa Carbonis: ac plus iudiciũ uoluntatis ualere, q̃ ſortis debeat) idem in Cn. Dolobellã, qui in Cn. Carbonem fuit. nam quæ in ipſum ualebãt crimina: contulit in iſtum: cauſamq; illius omnem ad inimicos, accuſatoresq; detulit. ipſe in eum, cui Legatus Proquæſtore fuerat: inimiciſſimum, atq; improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cum eſſet: tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tum multo ex maxima parte iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? ad aliquam ſpem, tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbonem ſortem, in Cn. Dolobellam uoluntatem neglexerit: ac uiolarit: eoſq; ambos non ſolum deſeruerit: ſed etiam prodiderit: atq; oppugnarit. Nolite quæſo Iudices breuitate orationis meæ potius, quàm rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandũ neceſſario eſt: ut omnia uobis, quæ mihi conſtituta ſunt: poſſim exponere. quamobrem quæſtura iſtius demonſtrata, primiq; magiſtratus, & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum, ac rapinarũ prætermittam: neq; ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eum certis, propriiſq; criminibus accuſabo. quamobrem hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaq̃ Cn. Dolobellæ prouincia Cilicia cõſtituta eſt: O dii

immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolobellæ principium maximæ calamitatis fuit. nam ut iſte profectus eſt: quacunq; iter fecit: eiuſmodi fuit: non ut legatus populi romani, ſed ut quædam calamitas peruadere uideretur. In Achaia (prætermittam minora omnia: quorum ſimile forſitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare: niſi quod ſi in alium reum diceretur: incredibile uideretur) magiſtratum Sicyonium nummos popoſcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret: animaduertit. improbum: ſed non inauditum. genus animaduerſionis uidete: quæretis ex quo genere hominem iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atq; humidis in loco anguſto fieri iuſſit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi ro. ſocium, atq; amicum fumo excruciatum, ſemiuiuum reliquit. Iam quæ iſte ſigna, quas tabulas pictas, ex Achaia ſuſtulerit: non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis audiſtis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolobellæ iudicio. dictum? etiam æſtimatum. huius conſilij non modo participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clàm ſuſtulit ſigna pulcherrima, atq; antiquiſſima: eáq; in onerariam nauem ſuam conijcienda curauit. poſtridie cum ſpoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant: grauiter ferebant. eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atq; antiquitas: ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant: ne forte ea res ad Dolobellam ipſum

pertineret. Tum ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ Iudices: ut nonmodo proficiſci, cum cuperet, Dolobella non poſſet: ſed uix in oppido conſiſteret. ita magnĩ fluctus ejiciebantur. hic nauis illa prædonis iſtius onuſta ſignis religioſis, expulſa, atq; eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolobellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolobella de loco proficiſcitur. Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis: nunc tamen in metu periculóq; tuo, tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi? cum recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non his artibus, & diſciplinis inſtitutus eras: ut ea quæ literis mandata ſunt: diſceres: atq; cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti: potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinã, temporibus exactis fugiſſe Delum: atq; ibi Apollinem Dianamq; peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantáq; eius authoritas religionis & eſt: & ſemper fuit: ut ne Perſæ q; dem, cum bellum toti græciæ dijs hominibusq; indixiſſent: & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent: quicquam conarentur aut uiolare: aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atq; amentiſſime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? et ſi tum hæc non cogita-

bas:ne nunc quidem recordaris?nullum eſſe tantum malum: quod non tibi pro ſceleribus tuis iam diu debeatur? In Aſiam uero poſtquam uenit: quid ego aduentus iſtius prandia, cœnas, equos, muneráq; commemorē? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe. item Erythris, & Haliacarnaſſo. Tenedo (prætereo pecuniam quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habetur: qui urbē illam dicitur condidiſſe: cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipſum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidiſtis: abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis Samiæ, quàm luctuoſa Samijs fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud deos? quàm nemini ueſtrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Aſiam Samo ueniſſent: reſponſum tulerunt: eiuſmodi querimonias, quæ ad Legatum populi Ro. pertinerent: non ad prætorem, ſed Romam deferri oportere. quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper: cum obſignandi gratia ueniſſem. quæ ſigna nunc Verres ubi ſunt? illa quæro: quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in ſylua deniq; diſpoſita ſub diuo uidimus. cur ea q̃ diu alium prætorem, cum his iudicibus, quos in horum locum ſub ſortitus es: de te in conſilium iturum putaſti: tam diu domi fuerunt? poſteaquam noſtris teſtibus nos, quàm horis tuis uti malle uidiſti: nullum ſignum domi reliquiſti? præter duo, quæ in medijs ædibus ſunt: quæ ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc

rem teſtimonia denunciaturum? qui tuæ domi ſæpe fuiſſent: ex quibus quærerem ſigna ſcirent ne fuiſſe: quæ nō eſſent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es? cum uiderent: te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra quæſtorem, ſectoremq́; pugnare? qua de re Charidemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cum eſſet Ariſtarchus: & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur: iuſſu Dolobellæ fuiſſe una cū iſto Sami: ſeſeq́; tum ſcire, ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samum: poſteaq́; ſe cauſam apud Chios ciues ſuos Samijs accuſantibus publice dixiſſe: eoq́; ſe eſſe abſolutum: quod planum feciſſet: ea, quæ Legati Samiorum dicerent: ad Verrem, non ad ſe pertinere. Aſpendum uetus oppidū, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico: nullum te Aſpendi ſignum Verres reliquiſſe: omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportataq́; eſſe. atq; etiā illū Aſpendiū Cithariſtam, de quo ſæpe audiſtis id, quod eſt græcis hominibus in prouerbio: quem omnia intus canere dicebāt: ſuſtulit: & in intimis ſuis ædibus poſuit: ut etiam illū ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergæ fanum antiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianæ ſcimus eſſe. id quoq; à te nudatum, & ſpoliatum eſſe, ex ipſa Diana quod habebat auri detractum, atq; ablatum eſſe dico. quæ malum eſt iſta tanta audacia, atq; amentia? quas enim ſociorum, atq; amicorum urbes adiſti legationis iure, & nomine: ſi in eas ui, cum exercitu imperioq́; inuaſiſſes: tamen opinor quæ ſigna, atq; ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes: hæc non in tuam domum, neq;

in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracuſas urbem ornatiſſimam cœpit? quid de L. Scipione? qui bellum in Aſia geſſit: Antiochumq; Regem potentiſſimum uicit? quid de Flaminio? qui regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paulo? q regem Perſen ui, ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mummio? qui urbem pulcherrimam, atq; ornatiſſimam Corynthum pleniſſimam rerum omnium ſuſtulit: urbesq; Achaiæ, Boetiæq; multas ſub imperium populi Ro. ditionemq; ſubiunxit? quorum domus cum honore & uirtute florerent: ſignis, & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totam, templa deorum, omnesq; italiæ partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. uereor ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur. ita enim tum æquabiliter omnes erant huiuſmodi: ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ, non ſolum hominum, uerum etiam temporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius uir clariſſimus, maximis rebus geſtis adeſt: de te ſententiam laturus eſt: Olinthum ui, copijs, conſilio, uirtute cœpit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortiſſimi uiri profero. nam poſtea Seruilius imperator populi Ro. Olinthum urbem hoſtium cœpit: quam tu in hiſdem illis locis Legatus quæſtorius oppida pacata ſociorum, atq; amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quæ ex fanis religioſiſſimis per ſcælus, & per latrocinium abſtuliſti: ea nos uidere niſi in tuis, amicorumq; tuorum tectis non poſſumus. P. ſeruilius quæ ſigna atq; ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atq; imperatorio iure ſuſtulit:

ea populo Ro. apportauit: per triumphum uexit: in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſſimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſq; magnitudinem, figuram, ſtatum, literis definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriæq; iucunditas: q̃ iſta uoluptas: quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi Ro. quàm te tua furta notata, atq; deſcripta. dices tua quoq; ſigna, et tabulas pictas ornamento urbi, foróq; populi Ro. fuiſſe. memini: uidi ſimul cum populo romano forum, comitiumq; adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atq; amicorum. quo quidem tempore Iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoq; peccatorum nactus eſt. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant: harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationesq; exteræ, ſpem omnium tum primũ abiecere rerum, ac fortunarum ſuarũ: propterea, quod caſu Legati ex Aſia, atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt: qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itemq; cætera ſigna & ornamenta cum cognoſcerent: alia alio in loco lachrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus: nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atq; amicorum: cum quidem uiderent in foro populi romani, quo in loco antea qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant: ibi eſſe palàm poſita ea: quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptáq;

eſſent. Hic ego non arbitror illum negaturum: ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: ſed ut opinor ſolet hæc, quæ rapuit, & furatus eſt: nonnunquam dicere, ſe emiſſe. Quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam, ſumptu publico, & legationis nomine mercator ſignorum tabularumq; pictarum miſſus eſt: habeo & iſtius, & patris eius accepti tabulas omnes: quas diligentiſſime legi: atq; digeſſi. patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te confeciſſe. nam in iſto Iudices hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confeciſſe: quæ eſt opinio hominum de Antonio falſa. nam fecit diligentiſſime. uerum ſit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio feciſſe: ſed ex tempore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiam huiuſce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum eſt: quod hic nobis reſpondit: cum ab eo tabulas poſtularemus: uſq; ad M. Terentium, & C. Caſſium Conſules confeciſſe: poſtea deſtitiſſe. alio loco hoc cuiuſmodi ſit: conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uerſor: habeo tabulas & tuas, & patris. plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas deportaſſe te, negare non potes: atq; utinam neges. unum oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum eſſe: uiciſti. ne hæc quidem duo ſigna pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum ſtant: quæ multos annos ad ualuas Iunonis ſamiæ ſteterũt: habes quomodo emeris. hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis ſola iam ſunt: quæ ſectorẽ expectant, relicta, ac deſtituta à cæteris ſignis. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atq; effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua aut modo continebantur

tur. quam multis iſtum ingenuis, quàm multis matri-
busfamilias, in illa tetra, atq; impura Legatione uim
attuliſſe exiſtimatis? & quo in oppido pedem poſuit:
ubi non plura ſtuprorum, flagitiorumq́; ſuorum, quàm
aduentus ſui ueſtigia reliquerit? ſed ego omnia, quæ
negari poterunt: prætermittam. etiam hæc quæ cer-
tiſſima ſunt, & clariſſima relinquam. unū aliquod de
nefariys iſtius factis eligam: quo facilius ad Siciliam poſ
ſim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negocijq; impoſuit:
peruenire. Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacum
Iu. in primis Aſiæ prouinciæ clarū, et nobile: homines
autem ipſi Lampſaceni, tum ſumme in omnes ciues ro-
manos officioſi: tum præterea maxime ſedati, & quie
ti, propè præter cæteros, ad ſummum græcorum ocium
potius, quàm ad ullam uim, aut tumultum accommoda
ti. accidit, cum iſte à Cn. Dolobella efflagitaſſet: ut ſe ad
regem Nicomedē regemq́; Sadalam mitteret: cumq́; iter
hoc ſibi magis ad quæſtum ſuum, q̄ ad Reip. tempus ac-
commodatum depopoſciſſet: ut illo itinere ueniret Lam
pſacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ci-
uitatis. deducitur iſte ad Ianitorem quendam hoſpitem:
comitesq́; eius item apud cæteros hoſpites collocantur. ut
mos erat iſtius: atq; ut eum ſuæ libidines flagitioſæ fa
cere admonuerant: ſtatim negocium dat illis ſuis comi
tibus, nequiſſimis, turpiſſimisq́; hominibus: ut uideāt:
& inueſtigent: ecquæ uirgo ſit, aut mulier, digna, quam
obrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. erat co-
mes eius Rubrius quidam, homo factus ad iſtius libidi
nes: qui miro artificio, quocunq; uenerat: hæc inueſtiga-
re omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert: Philoda
mum eſſe quendam genere, honore, copijs, exiſtimatione,

facile

facile principem Lampſacenorum: eius eſſe filiam: quæ
cum patre habitaret: propterea, quod uirum non ha-
beret: mulierem eximia pulchritudine: ſed eam ſumma
integritate, pudicitiaq́; exiſtimari. homo ut hæc audiuit:
ſic exarſit ad id, quod nonmodo ipſe nunquam uide-
rat: ſed ne audierat quidem: ab eo, qui ipſe uidiſſet: ut
ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes
Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur: ueritus ne quid in ipſo ſe
offenderit: hominẽ ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui ho
ſpitis relinquendi cauſam reperire nõ poſſet: alia ſibi ra
tione uiam munire ad ſtuprum cœpit. Rubrium de-
licias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuũ,
& conſcium, parum laute diuerſari dicit: ad Philoda-
mum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatum:
tametſi erat ignarus, quantum ſibi, ac liberis ſuis iam
tum mali conſtitueretur: tamen ad iſtum uenit: oſten-
dit munus illud ſuum non eſſe: ſe, cum ſuæ partes eſſent
hoſpitum recipiendorum: tum ipſos tamen prætores, &
Conſules, non legatorum aſſeclas recipere ſolere. iſte, ꝗ
una cupiditate raperetur: totum illius poſtulatum cau-
ſamq́; neglexit: per uim ad eum, qui recipere non de-
bebat: Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, po
ſteaquam ius ſuũ obtinere non potuit: ut humanitatem,
conſuetudinemq́; ſuam retineret: laborabat. homo, qui
ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusq́; noſtrorum homi
num exiſtimatus eſſet: noluit uideri ipſum illum Rubriũ
inuitus in domum ſuam recepiſſe: magnifice, & ornate,
ut erat in primis inter ſuos copioſus: conuiuium compa-
rat: rogat Rubrium ut quos ei commodum ſit inuitet: lo
cum ſibi ſoli ſi uideatur relinquat. ut etiã filium ſuum
lectiſſimum adoleſcentem foras ad propinquum ſuum

quendam mitteret ad cœnam. Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio: ut græco more biberetur: hoſpes hortatur: poſcunt maioribus poculis: celebratur omniũ ſermone, lætitiaq́; conuiuium. poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt: quæſo inquit Philodame, cur ad nos filiam tuam non introuocari iubes? homo qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet: obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſponderet: negauit moris eſſe græcorum: ut in conuiuio uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendum hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuam clauderent: et ipſi ad fores aſſiſterent: imperat. quod ubi ille intellexit, id agi: atq; id parari: ut filiæ ſuæ uis afferretur: ſeruos ſuos ad ſe uocat: his imperat: ut ſe ipſum negligant: filiã defendant: excurrat aliquis: q hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atq; hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir primus, & homo honeſtiſſimus: pro ſe quiſq; manus affert: aqua deniq; feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nunciata ſunt: ſtatim exanimatus ad ædes contendit: ut & uitæ patris, & pudicitiæ ſororis ſuccurreret. omnes eodem animo Lampſaceni, ſimul ut hoc audiuerunt: quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat: ad ædes noctu conuenerunt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio ad auferendam mulierem collocatus: occiditur: ſerui nonnulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. Iſte, qui ſua cupidita-

te tantos tumultus concitatos uideret: cupere aliqua euo-
lare, ſi poſſet. poſtridie mane homines in concione ueni-
unt: quærunt quid optimum factu ſit: pro ſe quiſq;, ut
in quoq; erat authoritatis plurimum: ad populum loque
batur: inuentus eſt nemo, cuius non hæc & ſententia eſ
ſet, & oratio: non eſſe metuendum, ſi iſtius nefarium ſce
lus Lampſaceni ulti ui, manuq; eſſent: ne Senatus popu
luſq; Ro. in eam ciuitatem animaduertendum putaret.
quod ſi hoc iure legati populi Ro. in ſocios, nationeſq;
exteras uterentur: ut pudicitiam liberorum ſeruare ab
eorum libidine tutam non liceret: quiduis eſſe perpeti ſa
tius: quàm in tanta ui, atq; acerbitate uerſari. Hæc cum
omnes ſentirent: et cum in eam rationem pro ſuo quiſq;
ſenſu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in
qua iſte diuerſabatur: profecti ſunt. cædere ianuã ſaxis:
inſtare ferro: ligna et ſarmenta circundare: ignem ſubij
cere cœperunt. Tum ciues Ro. qui Lampſaci negociaban
tur: concurrunt: orant Lampſacenos: ut grauius apud
eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur. ſeſe
intelligere hominem illum eſſe impurum, ac nefarium:
ſed quoniam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet: neq; fu
turus eſſet Lampſaci poſtea: leuius eorum peccatum fo-
re: ſi homini ſcelerato pepercisſent: quàm ſi legato non
pepercisſent. Sic iſte multo ſceleratior, et nequior, quàm
ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille quod eius
auariciam ciues Ro. ferre non potuerant: Vticæ domi
ſuæ uiuus exuſtus eſt. idq; ita illi merito accidiſſe exiſti-
matum eſt: ut lætarentur omnes: neq; ulla animaduerſio
conſtitueretur. hic ſociorum ambuſtus incendio, tamen
ex illa flamma, periculoq; euolauit: neq; adhuc cauſam
ullam excogitare potuit: quamobrẽ commiſerit: aut quid

euenerit:ut in tantum periculum ueniret. non enim po teſt dicere: cum ſeditionem ſedare uellem: cum frumentum imperarem: cum ſtipendium cogerem: cum aliquid deniq; Reip. cauſa gererem: quod acrius imperaui: quod animaduerti: quod minatus ſum. quæ ſi diceret: tamen ignoſci non oporteret: ſi nimis atrociter imperando ſocijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipſe cauſam illius tumultus neq; ueram dicere, neq; falſam confingere audeat: homo autem ordinis ſui frugalisſimus, qui tum accenſus C. Neroni fuit: P. Tettius hæc eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit: uir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia Tribunus militum fuit: hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare: quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit: quàm ad ueſtrum iudicium reſeruare? niſi uero illud dicet: quod et in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit: ſi quid eſſet: quod poſſet dicere: ſe tacere nõ poſſe: ut quã diu in cæteris rebus tacuerit: ſcire omnes poſſemus: nihil habuiſſe quod diceret. Hoc tum dixit: Philodamum & eius filium à C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram: tantum dico: ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium: quod Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret: putaſſe non oportere eſſe, ne in ulaſcenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi poteſtatem. in quo uideo Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis: ſed illos damnatos eſſe cædis. Verum iſta damnatio tamen cuiuſmodi fuit? audite quæſo Iudices: & aliquando miſeremini ſociorum: & oſtendite aliqd his in ueſtra fide præſidij eſſe oportere. quod toti Aſiæ iure occiſus uidebatur iſtius ille, uerbo lictor, re

uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis: pertimuit iſte ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat: et orat Dolobellá: ut de ſua prouincia decedat: ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumen eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atq; aliquando Romam uenire licuiſſet. commotus eſt Dolobella: fecit id, quod multi reprehenderunt: ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret: & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſa in alienam prouinciam proficiſceretur. poſteaquam ad Neronem uenit: contendit ab eo: ut Philodami cauſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio: & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & tribunos militares ſuos: quos Nero omnes in conſilium uocauit: erat in conſilio etiam æquiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nonnulli togati creditores græcorum: quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſq; legati plurimũ prodeſt gratia. ille miſer defenſorẽ reperire neminem poterat. quis enim eſſet aut togatus, qui Dolobellæ gratia, aut græcus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? Accuſator autem apponitur ciuis Ro. de creditoribus Lampſacenorum: qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet: per eiuſdem iſtius lictores à populo pecuniá poſſet exigere. cum hæc omnia tanta contentione copijs, tantis agerentur: cum illũ miſerum multi accuſarent: nemo defenderet: cumq; Dolobella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio: Verres fortunas agi ſuas diceret: idem teſtimonium diceret: idem eſſet in conſilio: idem accuſatorem paraſſet: hæc cum omnia fierent: & cum hominem conſtaret occiſum: tamen tanta uis iſtius iniuriæ, tanta in iſto improbitas putabatur: ut de Philodamo amplius pronunciaretur. quid ego nunc in alteram actionem Cn. Dolobellæ ſpiritus? quid

huius lachrymas,& concurſiones proferam? quid C. Neronis uiri optimi,atq; innocentiſſimi nõnullis in rebus animum nimis timidum,atq; demiſſum? qui in illa re q̃d facere potuerit,non habebat: niſi forte id quod omnes tum deſyderabant: ut ageret eam rem ſine Verre, et Dolobella: quicquid eſſet ſine his actum,omnes probarẽt. Tum uero quod pronunciatum eſt,non per Neronem iudicatum,ſed per Dolobellam ereptum exiſtimabatur. condemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus,et eius filius. adeſt: inſtat: urget Dolobella: ut quamprimum ſecuri feriantur: quoquam minime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. conſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum,& miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium: ex altera parte filius: ille quod pudicitiam liberorum,hic quod uitam patris,famamq́; ſororis defenderat. flebat uterq;,non de ſuo ſupplicio: ſed pater de filij morte,de patris filius. quid lachrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum,& gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes,nobiles,ſocios populi romani,atq; amicos,propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atq; improbiſſimam cupiditatem? Iam iam Dolobella neq; tui, neq; tuorum liberorum,quos tu miſeros in egeſtate atq; in ſolitudine reliquiſti: miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit? ut eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui uelles? idcirco ne exercitum,atq; hoſtem relinquebas? ut tua ui, & crudelitate,iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quod enim eum tibi quæſtoris in locum conſtitueras: idcirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti? neſcie

bas ab eo Cn. Carbonem Conſ. cuius re uera quæſtor fuit: nonmodo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, pecunia, nefarie oppugnatum, et proditum? expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos contulit: cum in te homo ipſe nocens acerrimum teſtimonium dixit: cum rationes ad ærarium niſi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt? ut eas capere, ac ſuſtinere non prouinciæ populi romani, non nationes exteræ poſſint? tu ne quod uideris: quod audieris: quod concupieris: quod cogitaris: niſi id ad nutum tuum præſto fuerit: niſi libidini tuæ cupiditatiq; paruerit: immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nonmodo pacatæ, uerumetiam ſociorum, atq; amicorum, ad uim atq; ad arma confugient? ut ab ſe atq; ab liberis ſuis legati populi romani ſcelus, atq; libidinem propulſare poſſint? nam quæro abs te, circūſeſſus ne ſis Lampſaci? cœperit ne domum, in qua diuerſabare: illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum populi romani comburere uiuum Lampſaceni? negare non potes. habeo enim teſtimonium tuum: quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. recita hunc ipſum locum de teſtimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellum ne populo romano Lampſaca ciuitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine noſtro uolebat? uideo enim, & ex his quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate nonmodo legatus populi romani circunſeſſus, nonmodo igni, ferro, manu, copijs, oppugnatus, ſed aliqua ex parte uiolatus ſit: niſi publice ſatisfactum ſit: ei

ciuitati bellum indici, atq; inferri ſolere. quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tu te ſcribis: domum tuam concurrerent? tu enim neq; in literis, quas Neroni mittis: neq; in teſtimonio, cauſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circundata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet: de tui comitis iniuria, quæſtum ad te potius, quàm te oppugnatum uenirent. cum igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint: ipſe celarit: nonne cauſam hanc, quam nos propoſuimus: tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur Iudices? cuius tanta peccata ſunt: ut hi, quibus iniurias fecerit: neq; legitimum tempus expectare ad ulciſcendum, neq; uim tantam doloris in poſterum differre potuerunt. circunſeſſus es: à quibus? à Lampſacenis: barbaris hominibus credo: aut ijs q populum Ro. contemnerent? immo uero ab hominibus, & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis. porrò autem populi Ro. conditione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis ſceleris fuiſſet: ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quàm perpetiendum putarent: nunquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe: ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere ſocios, atq; exteras nationes, hoc uti perfugio: quo, niſi uos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſa

cenos in iſtum nunquam ulla res mitigaſſet: niſi eum pœnas Romæ daturum credidiſſent. & ſi talem accẽperant iniuriam: quam nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs: quàm dolori ſuo permittere maluerunt. tu mihi, cum circunſeſſus à tam illuſtri ciuitate ſis, propter tuum ſcelus atq; flagitium: cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos quaſi deſperatis noſtris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma, confugere: cum in oppidis, & ciuitatibus amicorum non legatum populi romani, ſed tyrannũ libidinoſum, crudelemq; præbueris: cum apud exteras nationes imperij, nominiſq; noſtri famam tuis probris flagitijſq; uiolaris: cum te ex ferro amicorum populi Ro. eripueris: atq; è flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? erras. ut huc incideres: non ut hic conquieſceres: illi te uiuum exire paſſi ſunt. & ais, iudicium eſſe factum: te iniuria circunſeſſum eſſe Lampſaci: quod Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid ſi doceo: ſi planum facio, teſte homine nequã, uerũ ad hanc rẽ tamen idoneo (te ipſo inquam teſte docebo) te huius circunſeſſionis tuæ cauſam, & culpam in alios transtuliſſe? neq; in eos, quos tu inſimularas: eſſe animaduerſum? iam nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita quas ad Neronẽ literas miſit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS Themiſtagoram & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe. quem populum? qui te circunſedit: qui te uiuũ comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mi-

hi ipſius Verris teſtimoniũ. uideamus quid idẽ iſte iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudiciũ? qd Philodami dãnatio? legatus cũ eſſes circunſeſſus: cum'q;, quemadmodum tu te ad Neronem ſcripſiſti: populo romano, communi'q; cauſæ legatorũ facta eſſet iniuria inſignis: non es perſecutus: dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi. quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius legationis? cur cauſam populi Ro. deſeruiſti: ac prodidiſti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquiſti? non'ne te ad Senatum cauſam deferre? non de tam atrocibus iniurijs conqueri? non eos homines, qui populum concitarant: conſulum literis euocandos curare oportuit? nuper M. aurelio Scauro poſtulante, quod is Epheſi ſe quæſtorem ui prohibitum eſſe dicebat: quo minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet: abduceret: Pericles Epheſius homo nobiliſſimus Romam euocatus eſt: quod author iniuriæ illius fuiſſe argueretur. tu, ſi te legatum ita Lampſaci tractatum eſſe ſenatum docuiſſes: ut tui comites uulnerarẽtur: lictor occideretur: ipſe circunſeſſus penè incenderere: eius autem rei duces, et authores, et principes fuiſſe, quos ſcribis Themiſtagoram & Theſſalum: quis non commoueretur? quis nõ ex iniuria quæ tibi eſſet facta: ſibi prouideret? qs non in ea re cauſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiuſmodi eſſe debet: quod nonmodo inter ſociorũ iura, ſed etiá inter hoſtiũ tela incolume uerſetur. magnũ hoc Lampſacenum crimẽ

eſt, libidinis, atq; improſſimæ cupiditatis. accipite nunc auariciæ propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quæ eum præſidÿ cauſa Myndũ proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atq; armatum dederunt. hoc præſidio Myndum profectus eſt. nam, quid mileſÿs lanæ publicæ abſtulerit: item de ſumptu in aduentum, de contumelÿs, & iniurÿs in magiſtratum mileſium, tameiſi dici tum uere tum grauiter, & uehementer poteſt: tamen dicere prætermittam: eáq; omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neq; taceri ullo modo poteſt: neq; dici pro dignitate: cognoſcite. milites, remigesq; Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe Myoparonem pulcherrimũ, de decem Mileſiorum nauibus electum L. Magio, & L. Rabio, qui Myndi habitabant: uendidit. Hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi Ro. hoſtes uſque ab Dianio, quod in Hiſpania eſt: ad Sinopam, quæ in Ponto eſt: nauigauerunt. O dÿ immortales, incredilibilem auariciam, ſingularemq; audaciam. nauem tu de claſſe populi Ro. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet: auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficÿ, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat: ne illud quidem cogitabas: huius improbiſſimi furti, ſiue adeo nefariæ prædæ, tam illuſtrem ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an quia tum Cn. Dolobella in eum, qui myoparoni præfuerat: Mileſÿsq; rẽ geſtam renunciarat: animaduertere tuo rogatu conatus eſt: renunciationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legibus: tolli iuſſerat: iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta

feſellit opinio: & quidem multis in locis. ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore: ſi aut referri aliquid in literas publicas uetuiſſes: aut quod relatum eſſet: tolli coegiſſes. hoc quàm nihil ſit: tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti: tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quam diu adſunt hi, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt: non ſolũ illud perſcribunt: quod tum prohibiti ſunt: ſed etiam cauſam adſcribunt: cur non tum in literas relatum ſit. manent iſtæ literæ Mileti: manẽt: et dũ erit illa ciuitas: manebunt. Decem enim naues iuſſu L. Murenæ, populus Mileſius ex pecunia uectigali populi Ro. fecerat: ſicut pro ſua quæque parte Aſiæ cæteræ ciuitates. quamobrẽ unam ex decem non prædonum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam in literas publicas retulerunt. ſunt Romæ legati Mileſij homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium & conss. deſignatorum nomen expectant: tamen hoc tantum facinus nõmodo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domeſticarum metu, quid illo Myoparone factum ſit: oſtendent C. Verrẽ in ea claſſe, quæ contra piratas ædificata ſit: piratam ipſum conſceleratũ fuiſſe. C. Malleolo quæſtore Cn. Dolobellæ occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt: unam quæſtoriæ procurationis. nam à Dolobella ſtatim Proquæſtore iuſſus eſt eſſe. alteram tutelæ. nam cum pupilli Malleoli tutor eſſet: in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam ſic copioſe profectus erat: ut

domi prorſus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos: & ſyngraphas fecerat: argenti optimi cœlati grande pondus ſecum tulerat (nam ille quoq; ſodalis iſtius erat in hoc morbo & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. iſte quod argenti placuit: inuaſit: quæ mancipia uoluit: abduxit: uina, cæteráq;, quæ in Aſia facillime comparantur: quæ ille reliquerat: aſportauit: reliqua uendidit: pecuniam exegit. cum ad HS XXD quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam rediit: nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos & literatos, ſuos eſſe dicebat: ſe emiſſe. cum ſæpius mater, & auia pueri poſtularent: uti, ſi nõ redderet pecuniã: nec rationem daret: diceret saltẽ quãtum pecuniæ Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit HS decies: deinde in codicis extremam ceram nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies HS ſexcenta ſunt facta: quomodo de eodem modo quadrarint: ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta facta ſunt: quomodo Chryſogono expenſa lata ſunt: cur id nomen infimum, in lituráq; ſit: uos exiſtimabitis. tamen HS ſexcenta millia cum accepta retuliſſet: HS quinq; millia ſoluta non ſunt. homines, poſteaquam reus factus eſt: alij redditi: alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicariíq; retinentur. Hæc eſt iſtius præclara tutela. en cui tuos liberos committas: en memoria mortui ſodalis: en metus uiuorum exiſti-

mationis. cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac uexandam tradidiſſet: cum tibi expoſita eſſet omnis ad prædandũ Pãphilia: contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus à tutela, manus à Pupillo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti? Iam te non Siculi, non aratores (ut dictitas) circumueniunt: non hi, qui decretis edictisq; tuis in te concitati, infeſtiq; ſunt. Malleolus à me productus eſt, & mater eius atq; auia: quæ miſeræ, flentes, euerſum à te puerum patris bonis eſſe dixerunt. quid expectas? an dum ab inferis ille Malleolus exiſtat? atq; abs te officia tutelæ, ſodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſime & ſpurcaſſime, redde bona ſodalis filio: ſi non, quæ abſtuliſti: at quæ confeſſus es. cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſodalis ſocrum, domum deniq; totam ſodalis mortui, contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſimas, electiſſimasq; fœminas in tantum uirorum conuentum inſolitas inuitasq; prodire cogis? recita omnium teſtimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. Proquæſtore uero quomodo iſte commune Miliadum uexarit: quomodo Lyciam, Pamphiliam, Piſidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, æſtimando hac ſua, quam tum primũ excogitauit: Siciliensi æſtimatione afflixerit: nõ eſt neceſſe demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus, quæ res per eum geſtæ ſunt: cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret: neq; ea ſumeret: pro his rebus pecuniam exigeret: his nominibus ſolis, Cn. Dolobellæ HS ad tricies litem eſſe æſtimatam. quæ omnia, etiam ſi uoluntate Dolobellæ fiebant: per iſtum omnia

tamen gerebâtur. conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodē genere. recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLOBELLAE POPVLO RO. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A' COMMVNI MILIADVM. te hæc coegiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eandemq; ut, & iniuria cum pecunias maximas cogeres: per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemq; peruaſiſſe demonſtro. Itaq; M. Scaurus, qui Cn. Dolobellam accuſauit: iſtum in ſua poteſtate ac ditione tenuit. homo adoleſcens cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret: fecit perite, & callide: uolumen eius rerum geſtarum maximum, iſti oſtendit: ab homine quæ uoluit in Dolobellā abſtulit: iſtum teſtem produxit: dixit iſte quæ uelle accuſatorem putauit. Quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt: ſi uti uoluiſſem: magna copia fuiſſet: qui ut ſe periculo litium, coniunctione criminum liberarent: quo ego uellem deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt: qui hæc omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequam Dolobella condemnatus eſt: non audet referre. impetrat à ſenatu ut dies ſibi prorogaretur: quod tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolobellæ obſignatas diceret: proinde quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. ſolus eſt hic: qui nunquam rationes ad ærarium referat. Audiſtis quæſtoriam rationem tribus uerſiculis relatam: legationis, non niſi condemna

to, & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc deniq; præturæ, quam ex S. C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit: quæſtorem ſe in ſenatu expectare dixit. proinde quaſi non & quæſtor ſine prætore poſſet rationem referre, ut tu Hortenſi, ut omnes: eodem modo ſine quæſtore prætor. dixit idem, Dolobellam imperaſſe omnem magiſtratibus conſcriptis, qua cauſa placuit probauerunt. uerum quæſtores quoq; iam pridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum, ex ea fece legationis, quæſtoriæq; tuæ procurationis illa ſunt nomina: quæ Dolobellæ neceſſario ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLOBELLAE PR. ET PROPR. quod minus Dolobella Verri acceptum retulit: quàm Verres illi expenſum tulerit: HS quingenta triginta quinq; millia: & quod plus fecit Dolobella Verrem accepiſſe: quàm iſte in ſuis tabulis habuit: HS ducenta triginta duo millia: & quod plus frumenti fecit accepiſſe iſtum: HS decies & octingenta millia: q̄d tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas. Hinc illæ extraordinariæ pecuniæ: quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus: redundarunt. hinc ratio Q. & Cn. Poſtumijs, Curtijs, multis nominibus: quorum in tabulis iſte habet nullũ. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis teſtibus planum faciam. hinc empta apertiſſime prætura: niſi forte id etiam dubium eſt: quomodo iſte prætor factus ſit. Homo ſcilicet, aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione præclara, aut deniq;, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante quæſturam cum meretricibus, lenonibusq; uixiſſet: quæſturam ita geſſiſſet: quemadmodum cognouiſtis: Romæ poſt quæſturam illam

ram illam nefariam uix triduum conſtitiſſet: abſens nõ in obliuione iacuiſſet: ſed in aſſidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet: is repente, ut Romam uenit: gratis prætor factus eſt. Alia porrò pecunia ne accuſaretur data: nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe tum inter omnes recenti negocio facile conſtabat. homo ſtultiſſime, & amentiſſime tabulas cum conficeres: & cum extraordinaria pecunia crimen ſubterfugere uelles: ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare: ſi quibus pecuniam credebas: ijs expenſum non ferres? neq; in tuas tabulas ullum nomen referres: cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturũ exiſtimaſti? Verum ad illam iam ueniamus præclarã præturam: criminaq; ea, quæ notiora ſunt his, qui adſunt: quàm nobis, qui meditati ad dicendum, paratiq; uenimus. in quibus non dubito, quin offenſionem negligentiæ uitare, atq; effugere non poſſim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit: in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit: quæ mihi, aut amico meo facta eſt: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt: hoc eſt populo Ro. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo: non negligentia mea fore: ut multa prætereami: ſed quod alia teſtibus integra reſeruari uelim: multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda exiſtimem. fatebor etiam illud inuitus: me prorſus, cum iſte punctum temporis nullum uacuum peccato præterire paſſus ſit: omnia, quæ ab iſto commiſſa ſunt: non potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de præturæ criminibus auditote: ut ex utroq; genere,

et iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis: quæ maxime digna ſunt eo reo: cui paruũ, ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut prætor factus eſt: qui auſpicato à Chelidone ſurrexiſſet: ſortem nactus eſt urbanæ prouinciæ, magis ex ſua, & Chelidonis, q̃ ex populi Ro. uoluntate. qui principio, qualis in edicto conſtituendo fuerit: cognoſcite. P. Annius Aſellus mortuus eſt C. Annio Sacerdote prætore. is cum haberet unicam filiam: neq; cenſus eſſet: quod natura hortabatur: lex nulla prohibebat: fecit: ut filiam bonis ſuis hæredẽ inſtitueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta prætorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Aſellus eſt mortuus. iſte prætor deſignatus (utrum admonitus, an tentatus, an qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine indice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio. uos tantum hominis audaciam, amentiamq́; cognoſcite) appellat hæredem L. Annium: qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi perſuadetur: iſtum ab illo prius appellatum. dicit ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem: docet hominem quid poſſit fieri: illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iſte tametſi ſingulari eſt audacia: tamen ad pupillæ matrem ſummittebat: malebat pecuniam accipere: ne quid noui ediceret: quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam prætori ſi pupillæ nomine dediſſent: grandem præſertim: quemadmodum in rationem inducerent: quemadmodum ſine periculo ſuo dare poſſent: non uidebãt. ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſæpe appellati pernegauerunt. iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hæreditatem ereptam li-

beris: quàm æquum edictum ſcripſerit, quæſo cognoſcite. CVM INTELLIGAM LEGEM VOCONIAM. quis unquam crederet Verrém mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit: ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? Cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. quid potius, non modo his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæſo cætera. delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, authoritas. QVI AB AVLO POSTVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POST VE EA, FECIT, FECERIT. fecit, fecerit? quis unquam edixit iſto modo? quis unquam eius rei fraudem, aut periculũ propoſuit edicto: quod neq; poſt edictum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, authoritate omnium, qui conſulebantur: teſtamentum P. Annius fecerat non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet: tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. uoconia lex te uidelicet delectabat, imitatus eſſes illum ipſum C. Voconium: qui lege ſua hæreditatem ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: ſanxit in poſterum: qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet: ne quis hæredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia nõ eſt, fecit, fecerit: neq; in ulla præteritum tempus reprehẽditur: niſi eius rei, quæ ſua ſponte ſcelerata, ac nefaria eſt: ut etiam ſi lex non eſſet: magnopere uitanda fuerit. atq; in his rebus multa uidemus ita ſancta eſſe legibus: ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, Teſtamentaria, Nummaria, cæteræ complures. in quibus non ius aliquod nouum po

pulo conſtituitur:ſed ſancitur:ut quod ſemper malum fa cinus fuerit:eius quæſtio ad populum pertineat ex cer-to tempore. De iure uero ciuili ſiquid noui quis inſtituit: omnia quæ ante acta ſunt:rata eſſe patitur. cedo mihi leges Atinias,Furias,Fuſſias,ipſam, ut dixi, Voconiã, omnes præterea de iure ciuili:hoc reperies in omnibus ſtatui ius:quo poſt eam legem populus utatur. qui pluri=mum tribuunt edicto:prætoris edictum legem annuam dicunt eſſe. tu edicto plus complecteris quàm lege. Si finem edicto prætoris afferunt Cal. Ianuarij: cur non initium quoq; edicti naſcitur à Cal. Ianuarij? an in eũ annum progredi nemo poterit edicto: quo prætor alius futurus eſt:in illum,quo Prætor alius fuit:regredietur? Ac ſi hoc iuris nó unius cauſa hominis edixiſſes: cautius compoſuiſſes. ſcribis,ſiquis hæredem fecit,fecerit. quod ſi plus legarit:quàm ad hæredem hæredesúe perueniat: quod per legem Voconiam ei qui cenſus non ſit,licet: cur hoc cum in eodem genere ſit:non caues? quia non generis,ſed hominis cauſam uerbis amplecteris: ut facile appareat te precio eſſe commotum. atq; hoc ſi in poſterum edixiſſes:minus eſſet nefarium:tamen eſſet improbum. ſed tum uituperari poſſet:in dubium uenire non poſſet. nemo enim committeret. nunc eſt eiuſmodi edictum:ut quiuis intelligat,non populo eſſe ſcriptum,ſed P. Annij ſecundis hæredibus. itaq; cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario proœmio eſſet ornatum: ecquis eſt inuentus poſtea prætor:qui illud idem edice=ret? non modo nemo edixit:ſed ne metuit quidem quiſ=quam,ne quis ediceret. nam poſt te prætorẽ multi teſtamenta eodem modo fecerunt. in his nuper Annia ea de multorum propinquorum ſententia,pecunioſa mulier,

quod cenſa non erat: teſtamento fecit hæredem filiam. Itaq; hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate: quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet: id neminem metuiſſe: ne quis reperiretur: qui iſtius inſtitutum ſequi uellet. ſolus enim tu inuentus es: cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorum: niſi etiam reſcinderes mortuorum. Tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti: uoluiſti, ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent: ex urbano edicto decernere. quam poſtea tibi tu defenſionem relinquebas: in ea maxime offendiſti: cum tuam authoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atq; ego non dubito: quin ut mihi, cui filia maxime cordi eſt: res hæc acerba uideatur, atq; indigna: ſic unicuiq; ueſtrum: qui ſimili ſenſu, atq; indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius? quid carius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia indulgentiáq; conſumatur? homo importuniſſime cur tantã iniuriã P. Annio mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atq; oſſibus inuſſiſti? ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita eriperes? & cui tibi eſſet commodũ: condonares? qbus cum uiui bona noſtra partimur: his prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem inquit nec poſſeſſionem dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunæ, ſed etiam ingenuitatis? miramur ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur iſtum de prouincia decedentem clã Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus: ueſtigium iſtius in foro non eſſet relictum. pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat: ut ab iure non abeat:

quid habes quod reprehendas? nihil opinor. at ego con cedo: prohibe, ſi potes: ſi habes, qui te audiat: ſi poteſt tibi edicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus Ro. non manu uindicaſſet: niſi te huic tempori, atq; huic iudicio reſeruaſſet. Poſteaquam ius prætorium conſtitutum eſt: ſemper hoc iure uſi ſumus: ſi tabulæ teſtamenti non proferrentur: tū uti quenq; potiſſimum hæredem eſſe oporteret: ſi is inteſtato mortuus eſſet: ita ſecundum eum poſſeſſio daretur. quare hoc ſit æquiſſimum: facile eſt dicere. ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtendere: omnes antea ius ita dixiſſe: et hoc uetus edictum translatitiumq; eſſe. Cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur: adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium: mira prudentia. Minutius quidam mortuus eſt ante iſtum prætorem. eius teſtamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentem Minutiam ueniebat. ſi habuiſſet iſte edictum: quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt: poſſeſſio Minutiæ genti eſſet data. ſi quis teſtamento ſe heredem eſſe arbitraretur: quod tum non extaret: lege ageret in hæreditatem: aut pro præde litis uindiciarum, cum ſatis accepiſſet: ſponſionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete ut hoc iſte correxerit. componit edictum his uerbis: ut quiuis intelligere poſſit: unius hominis cauſa conſcriptum eſſe: tantum quod hominem non nominat: cauſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI

POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. *iam quid id ad prætorem: uter poſſeſſor ſit? non'ne id quæri oportet: utrum poſſeſſoré eſſe oporteat? ergo quia poſſeſſor eſt: non moues poſſeſſione. ſi poſſeſſor non eſſet: non dares. nuſquam enim ſcribis: neq; tu aliud quicquam edicto amplecteris: niſi eá cauſam, pro qua pecuniá acceperas. Iam hoc ridiculum eſt.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM È LEGE OPORTEAT: AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc translatitiũ eſt. ſequi illud oportet ſi tabulæ teſtamenti non proferẽtur. quid ait? ſe ei daturum qui dicat hæredem eſſe. quid ergo intereſt proferantur nec'ne? ſi protulerit: uno ſigno ut ſit minus, quám ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet dabis. Quid nunc dicam neminem unquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum: neminem fuiſſe qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in ſicilienſi edicto hoc non habet. exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hæreditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter iſtum.* EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *At per deos immortales quid eſt quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quæro abs te, ſicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatũ poſſeſſionibus: cur ea capita in edictum prouinciale tráſfer*

re nolueris? utrũ digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia: quàm nos: qui æquo iure uteremur? an aliud Romæ æquum eſt? aliud in Sicilia? nõ enim hoc poteſt hoc loco dici: multa eſſe in prouincijs aliter edicenda. non de hæreditatum quidẽ poſſeſſionibus, non de mulierum hæreditatibus. nam utroq; genere uideo nonmodo cæteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe: quot uerbis edici Romæ ſolet. quæ Romæ magna cum infamia, precio accepto edixeras: ea ſola te, ne gratis in prouincia male audires: ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. Et cum edictum totum eorum arbitratu quãdiu fuit deſignatus, componeret: qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundinarentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine ulla religione decernebat. Itaq; L. Piſo multos codices impleuit earum rerum: in quibus ita interceſſit: quod iſte aliter, atq; ut edixerat: decreuiſſet. quod uos oblitos eſſe non arbitror: quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto prætore ſolitus ſit conuenire. Quem iſte collegã niſi habuiſſet: lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eò leuiores iſtius iniuriæ uidebantur: quod erat in æquitate, prudentiáq; Piſonis paratiſſimum perſugium: quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. nam quæſo redite in memoriam Iudices: quæ libido iſtius in iure dicendo fuerit: quæ uarietas decretorum: quæ nundinatio: quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent: quàm plena, atq; referta Chelidonis: à qua muliere cum erat ad eum uentum: & in aurem eius inſuſurratum: aliâs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat: decretumq; mutabat: aliâs inter alios contrariũ ſine ulla

religione decernebat: ac proximis paulo ante decreue rat. hinc illi homines erant: qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandum eſſe: ius tam nequam eſſe Verrinũ. alij etiã frigidiores erant: ſed quia ſtomachabantur, ridiculi uidebantur eſſe: cum Sacerdotem execrabantur: qui Verrẽ tam nequam reliquiſſet. quæ ego non commemorarem: neq; enim perfacete dicta, neq; porrò hac ſeueritate digna ſunt: niſi uos illud uellem recordari: iſtius nequitiã, & iniquitatem, tum in ore uulgi, atq; in communibus prouerbijs eſſe uerſatam. In plebem uero romanã utrũ ſuperbiam prius memorem? an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atq; atrocior. oblitos ne igitur hos putatis eſſe: quemadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit: cum eum, quem uirgis iſte cæciderat: in proſpectum populi Ro. produxit. cuius rei cognoſcendæ faciam uobis ſuo tempore poteſtatem. ſuperbia uero quæ fuerit: quis ignorat? quemadmodum is tenuiſſimũ quẽq; contempſerit: deſpexerit: liberũ eſſe nũquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honeſtos complures facit hæredes. in his facit ſuum libertum. is A. Trebonium fratrẽ habuerat proſcriptum. ei cum cautum uellet: ſcripſit, ut hæredes iurarent, ſe curaturos, ut ex ſua quiſq; parte: ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere ſe iurare facturos eſſe, quod contra legem Corneliam eſſet: quæ proſcriptum iuuari uetat. impetrant ut ne iurent. dat his poſſeſſionem. id ego non reprehendo. etenim erat iniquum homini proſcripto, egen

ti, de fraternis bonis quicquam dari. & ille libertus, niſi ex teſtamento patroni iuraſſet: ſcelus ſe facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres poſſeſſionem hæreditatis negat ſe daturum: ne poſſet patronum ſuum proſcriptum iuuare: ſimul ut eſſet pœna, quod alterius patroni teſtamento obtemperaſſet. das poſſeſſionem ei qui non iurauit. concedo. prætorium eſt. adimis tu ei qui iurauit? quo exẽplo? proſcriptum iuuat. lex eſt. pœna eſt. quid ad eũ qui ius dicat? utrum reprehendis quod patronum iuuabat eum: qui tum in miſeriis erat? an quod alterius patroni mortui uoluntatem conſeruabat: à quo ſummũ beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? Et hoc tum de ſella uir optimus dixit: Equiti Ro. tam locupleti libertinus ſit homo hæres? O modeſtum ordinem: quod illinc uiuus ſurrexit. poſſum ſexaginta decreta proferre: in quibus, ut ego pecuniam nó dicam interceſſiſſe: ipſa decretorum nouitas iniquitaſq; declarat. uerum ut ex uno, de cæteris coniecturam facere poſſitis: id quod priore actione cognoſtis audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus eſt C. Sacerdote prætore, neſcio an antequam Verres præturam petere cœperit. facit hæredem M. Octauium Ligurem: Ligur hæreditatem adiit: poſſedit Sacerdote prætore ſine ulla controuerſia. poſteaquam Verres magiſtratum iniit: ex edicto iſtius, quod edictum ſacerdos non habuerat: Sulpitii patroni filia ſextam partẽ hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat: L. frater eius cauſam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur: in poſſeſſionem ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere: quæ ante

eum prætorem ueniſſent. ſi hoc tum fuiſſet edictum: fortaſſe Ligurem hæreditatem aditurum non fuiſſe. æqua poſtulatio, ſumma hominum authoritas, precio ſuperabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin ſi ipſe Verrem conueniſſet: æquitate cauſæ, & authoritate ſua commouere hominem poſſet: domum ad eum uenit: rem demonſtrat: quàm pridem ſibi hæreditas ueniſſet, docet: quod facile in cauſa æquiſſima homini ingenioſo fuit: multa, quæ quẽuis mouere poſſent, dixit: ad extremum petere cœpit: ne uſq; eo ſuam authoritatem deſpiceret: gratiamq́; contemneret: ut ſe tanta iniuria afficeret. homo Ligurem accuſare cœpit: qui in re aduenticia, atq; hæreditaria tam diligens, tam attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoq; rationem ducere: multa ſibi opus eſſe: multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. non poſſum illa planius commemorare: quàm ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis. quid enim Verres? utrum ne his quidem teſtibus credetur? an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid eſt Verres quod planum fieri teſtibus poſſit: ſi hoc non fit? an id, quod dicunt, leue eſt? nihil leuius: quàm prætorem Vrbis hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere: omnibus his, quibus hæreditas uenerit: cohæredem prætorem eſſe oportere. an uero dubitamus: quo ore iſte cæteros homines inferiore loco, authoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipijs, quo deniq; ore, quos nunquam liberos homines duxerit, ſolitus ſit appellare: qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem hominem ornatiſſimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uero quem-

admodum ſeſe geſſerit: quid ego dicam? dixerunt qui ſen ſerunt. ſunt alij qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt: et proferuntur. dixit C. Fannius Eques Ro. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. recita Teſtimonium C. Fannij. noliti C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem inſimulat auariciæ, & audaciæ: quæ uicia uidentur in quēuis potius, quam in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit: quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. recita nomina Q. Tadij. recita teſtimonium Q. Tadij. Ne tabulis quidem, Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. q̄d igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud omnibus omnia peccata, & maleficia concedere: niſi hoc: hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorū tabulis non credere? Nam quid ego de quotidiano ſermone querimoniaq́; populi romani loquar, de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo clariſſimoq́; monumento, quod templum in oculis, quotidianoq́; aſpectu populi romani eſt poſitum: quo ſæpenumero ſenatus conuocatur: quo maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes fiunt: in eo loco, in ſermone hominum, audaciæ ſuæ monumentum æternum relinquere. Aedem Caſtoris Iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla Q. Metello conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius conſs. ædes ſacras locauiſſent: neq; potuiſſent omnia ſarta tecta exigere: neq; ij prætores, quibus erat

negocium datum, C. Sacerdos, & M. Ceſius: factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitum, & iudicatum nõ eſſet: uti C. Verres, P. Celius prætores cognoſcerent: & iudicarent. qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis: ueruntamen cum eſſet omnibus in rebus apertiſſime, impudentiſſimeq; prædatus: hoc uoluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum: de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus. Quæſiuit quis ædẽ Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iuniũ ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum eſſe filium. homo, qui ſemper ita palàm dictitaſſet: pupillos, & pupillas certiſſimam prædam eſſe prætoribus: optatum negocium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamuis ſarctum tectum integrumq; eſſet: tamen aliquid inuenturum in quo moliri prædariq; poſſet, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Iſte ad ſe Rabonium uocat: quærit: ecquid ſit: quod à pupillo traditum non ſit: quod exigi debeat. cũ ille id quod erat, diceret: facilem pupillo traditionem eſſe: ſigna, & dona comparere omnia: ipſum templum omni opere eſſe integrum: indignum iſti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere ſe non opimum præda, præſertim à pupillo, diſcedere. uenit ipſe in ædem Caſtoris: conſiderat templum: uidet undiq; tectum, pulcherrime laqueatum, præterea cætera noua, atq; integra. uerſat ſe: quærit quid agat: dicat ei quidam ex illis canibus, quos iſte Ligari dixerat, eſſe circa ſe multos: tu Verres

hic quod moliare:nihil habes:niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus, quærit, quid ſit ad perpendiculum. dicunt ei, ſere nullam eſſe columnam: quæ ad perpendiculum eſſe poſſit. Nam meherculè inquit ſic agimus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius qui legem noſſet: qua in lege numerus tantum columnarum traditur: perpendiculi mentio fit nulla: & qui non putaret ſibi expedire, ita accipere: ne eodem modo reddendum eſſet: negat id ſibi deberi: negat oportere exigi. Iſte Rabonium quieſcere iubet: & ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum, & minime pertinacem facile coheræt: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat. noua res, atq; improuiſa pupilli calamitas nunciatur ſtatim C. Muſtio uitrico pupilli: qui nuper eſt mortuus: M. Iunio patruo, P. Potitio tutori homini frugaliſſimo. hi rem ad uirum primarium ſummo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor: deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligentia pluribus uerbis: ne per ſummam iniuriam pupillum Iunium fortunis patris conetur euertere. Iſte qui iam ſpe, & opinione prædam illam deuoraſſet: neq; ulla æquitate orationis, neq; authoritate M. Marcelli commotus eſt. itaq; quemadmodum oſtendiſſet: ſe id exacturum eſſe reſpondit. Cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent: apud quem non ius, non æquitas, non miſericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam authoritas pro precio, non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu: quod cuiuis ueniſſet in mentem: petere auxilium

à Chelidone: quæ iſto prætore, nonmodo in iure ciuili, priuatorumq; omniũ controuerſijs populo romano præfuit: uerum etiam in his ſartis tectis dominata eſt. uenit ad Chelidonem C. Muſtius eques Ro. publicanus, homo cum primis honeſtus uenit M. Iunius patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: uenit homo ſummo honore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui P. Potitius tutor. O' multis acerbam, O' miſeram, atq; indignam præturam tuam. ut mittam cætera: quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum ueniſſe arbitramini? qui nulla conditione iſtã turpitudinem ſubiſſent: niſi officij, neceſſitudinis'q; ratio coegiſſet. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det poſſeſſionem: mihi ne adimat: in me iudiciũ ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant: domus erat non meretricio cõuentu, ſed prætoria turba referta. ſimulac poteſtas primum data eſt: adeunt hi quos dixi: loquitur Muſtius: rẽ demonſtrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. Reſpondit illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait ſe eſſe facturam: & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet. tum diſcedunt: poſtridie reuertuntur. negat illa poſſe hominem exorari: permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. uereor ne quis forte de populo, qui priori actione non affuit: hæc, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia: fingi à me arbitretur. ea uos antea Iudices cognouiſtis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius tutor, & patruus. Muſtius dixiſſet, ſi uiueret: ſed pro Muſtio, recenti re de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cum ſci

ret me ex Muſtio uiuo audiſſe: quod eo ſum uſus pluri mum: etenim iudicium, quod propè omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit: me uno defendente uicit. cum hoc, ut dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum eſſe deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: aliò reſponſionem ſuã deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis, pudor fuit: ut aliquãdiu, cum à me premeretur: omnia potius reſponderet: quàm Chelidonem nominaret. primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe præturam: quam L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? Reiecti à Chelidone capiunt conſilium neceſſarium: ut ſuſcipiant ipſi negocium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, tranſigunt HS ducentis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius: ut ſibi uidebatur, ſatis grandẽ pecuniam, et ſatis impudentem eſſe. iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet: male accipit uerbis Rabonium: negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat. tutores hæc neſciunt: quod actum erat cum Rabonio: putant id eſſe certiſſimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iſte uero non procraſtinat: locare incipit non proſcripta, neq; edicta die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis foro ornato. Itaq; renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. iſti color immutatus eſt: uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret cœpit cogitare. ſi opus pupillo redimeretur: ſi res abiret ab eo mancipe: quem ipſe appoſuiſſet:

ſibi nullam

ſibi nullam prædam eſſe. itaq; excogitat. quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uerum callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. ſi pupillo opus redimitur: mihi præda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uendẽdis omnium Conss. Cenſorum. Prr. Quæſtorum deniq;? ut optima conditione ſit is: cuia res ſit: cuium periculum? excludit eum ſolum: cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturũ eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædijs populo cautum eſt. & ſi non putas cautũ: ſcilicet tu Pr. uel mea bona quos uoles immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? O peræprecium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic quæſo clarius. C. VERRES PR. VRBIS ADDIDIT. corriguntur leges, cenſorie. quod enim uideo in multis ueteribus legibus: Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius Cenſores addiderunt: uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS: SOCIVM NE ADMITTITO: NEVE PARTEM DATO: NEVE REDIMITO. Quid ita? ne uicioſum opus fieret? at erat probatio

tua-ne parum locuples eſſet? at erat: & eſſet amplius, ſi uelles, populo cautum prædibus, & prædijs. hic te ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriæ tuæ non commouebat: ſi pupilli calamitas, propinquorum lachrymæ, D. Bruti, cuius prædia ſubierunt periculum: M. Marcelli tutoris authoritas, apud te ponderis nihil habeat: ne illud quidem animaduertebas? eiuſmodi fore hoc peccatum tuum: quod tu neq; negare poſſes: in tabulas enim retuliſti: nec cum defenſione aliqua confiteri. Addicitur id opus HS DLX *millibus: cum tutores* HS LXXX *millibus id opus, ad illius hominis iniquiſſimi arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. etenim quid erat operis? id quod uos uidiſtis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis: machina appoſita, nulla impenſa deiectæ, eiſdemq; lapidibus repoſitæ ſunt. hoc tu* HS DLX *millibus locauiſti. atq; in illis columnis, dico eſſe, quæ à tuo redemptore commotæ non ſint: dico eſſe ex qua tantum tectorium uetus deletum ſit, et nouum inductum. quod ſi tanta pecunia columnas dealbari putaſſem: certe nunquam ædilitatem petiuiſſem. At ut uideatur tamen res agi: & non eripi pupillo.* SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS: REFICITO. *quid erat quod reſcinderet: cum ſuo quęq; loco lapidem reponeret?* QVI REDEMERIT: SATISDET DAMNI INFECTI EI: QVI À VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. *deridet: cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium.* PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. *quibus de bonis? eius, qui quod tu* HS DLX *millibus locaſti:* HS LXXX *millibus effecturum eſſe clamauit. quibus de bonis? pupilli. cuius æta*

tem,& ſolitudinem,etiam ſi tutores non eſſent: defen-dere prætor debuit: tutoribus defendentibus nonmodo patrias eius fortunas,ſed etiam bona tutorum ademiſti. HOC OPVS BONVM SVO CVIQVE FACITO. lapis aliquis cædendus & apportandus fuit,machina ſua.nam illo non ſaxum,non materies aduecta eſt.tantum operis,& in iſta locatione fuit quantum paucæ operæ fabrorum mercedes tulerunt et manus precium machinæ. Vtrum exiſtimatis minus operis eſſe:unã colũnam efficere ab integro nouam,nullo lapide rediuiuo? an quatuor illas reponere?nemo dubitat:quin multo maius ſit nouam facere.Oſtendam in ædibus priuatis,longa,difficiliq; uectura, columnas ſingulas ad impluuium HS quadragenis millibus nó minus magnas locatas.Sed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluribus uerbis diſputare:præſertim cum iſte aperte tota lege omnium ſermonem,atq; exiſtimationem contempſerit:qui etiam ad extremum conſcripſerit. REDIVIVA SIBI HABETO. quaſi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur:ac nõ totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. At enim ſi pupillo redimi non licebat: non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire:poterat aliquis ad id negocium de populo accedere.omnes excluſi ſunt,non minus aperte, quàm pupillus.diem præſtituit operi faciundo Cal.Decembris.locat circiter Idus Septembris.anguſtijs temporis excluduntur omnes.quid ergo?Rabonius iſtam diem quomodo aſſequitur?nemo Rabonio moleſtus eſt neq; Cal.Decembris,neq; nonis,neq; Idibus.deniq; aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius,quàm opus effectum eſt. poſteaquam reus factus eſt:primo negabat opus in acce

ptum referre poſſe: cum inſtaret Rabonius: in me cau-ſam conferebat: quod tum codicem obſignaſſem. petit à me Rabonius: & amicos allegat: facile impetrat. iſte qd ageret, neſciebat. ſi in acceptum non retuliſſet: putabat ſe aliquid defenſionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam eſſe patefacturum: tametſi quid poterat eſſe apertius: quàm nunc eſt: ut uno minus teſte haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriēnio poſtquam diem operi dixerat. Hac conditione, ſi quis de populo redemptor acceſſiſſet: cum die cæteros redemptores excluſiſſet: tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat: qui ſibi ereptam prædam arbitraretur. Non'ne argumentamur quo iſta pecunia peruenerit? fecit ipſe iudicium. Primum cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet: qui de ſua pecunia HS CCL millia numerauit: quod iam iſte ferre non poterat opē addicto: prædibus acceptis de HS DLX millibus, remiſit D. Bruto HS CX millia. Hoc, ſi aliena res eſſet: certe facere non potuiſſet. deinde nummi numerati ſunt Cornificio: quem ſcribam ſuum fuiſſe negare non poteſt. Poſtremo ipſius Rabonij tabulæ prædam illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Rabonij. Hic etiam priore actione Q. Hortenſius pupillum Iunium ueniſſe prætextatum in ueſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente quæſtus eſt: & me populariter agere, atq; inuidiam commouere, quod puerum producerem: clamitauit. quid erat Hortenſi tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi, produxeram filium: ut nomine ipſo, & memoria patris, animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis

de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus, et propinquis, tum legibus, tum æquitati magiſtratuũ, tum iudicijs ueſtris commendandũ putauit. hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq́; latrocinio bonis patrijs, fortunisq́; omnibus ſpoliatus uenit in iudiciũ: ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus: paulo tamen obſoletius ueſtitum uideret. Itaq; tibi Hortenſi non illius ætas, ſed cauſa, non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur: neq; te tam cõmouebat: quod ille cum toga prætexta, quàm quod ſine bulla uenerat. ueſtitus enim nimunem commouebat is: quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atq; inſigne fortunæ: hoc ab iſto prædone ereptum eſſe, grauiter, & acerbe homines ferebant. neq; erant hæ lachrymæ populares magis, q̃ noſtræ, quàm tuæ Q. Hortenſi, quàm horum qui ſententiam laturi ſunt. ideo quod communis eſt cauſa: commune periculum: communi præſidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt. habemus enim liberos paruos: incertum eſt quàm longa noſtrum cuiuſq; uita futura ſit: conſulere uiui, ac proſpicere debemus: ut illorum ſolitudo, & pueritia quamfirmiſſimo præſidio munita ſit. quis eſt enim, qui tueri poſſit liberum noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuum? mater credo. ſcilicet magno præſidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos homines'q; implorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero, apud iſtiuſmodi prætorem: à quo M. Marcelli tutoris in cauſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & authoritas repudiata eſt. quæremus etiam, quid iſte in ultima

phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipſe fuerit? qui in foro Populi romani pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iſte in hoſtium præda molitus ſit? qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit: qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus quid dicant ex Sicilia teſtes? quis unquam templum illud aſpexit? quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ teſtis eſſet? quis à ſigno Vertumni in circum maximũ uenit? quin is uno quoq; gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thenſarum, atq; pompæ eiuſmodi exegiſti: ut tu ipſe illa ire non audeas. te putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiũctus eſſes: ſocijs temperaſſe? qui ædẽ Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe uolueris: quã populus romanus quotidie, Iudices etiã tum, cum de te ſententiam ferrent: uiderent. Atq; etiam iudicium in Prætura publicum exercuit. non enim prætereundũ eſt ne id qdẽ. petita mulcta eſt apud iſtum prætorẽ à Q. Opimio: qui adductus in iudiciũ uerbo, quod cum eſſet Tr. plebis: interceſſiſſet contra legem Corneliam: quod in Tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. de quo iudicio ſi uelim dicere omnia: multi appellandi, ledendiq; ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tantum dicam: paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus euertiſſe. is mihi etiam queritur: quod à nobis VIIII ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta ſit: cum apud ipſum tribus horis Q. Opimius ſenator populi Ro. bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit. cuius propter indignitatem iudicij, ſæpiſſime eſt actum

in Senatu: ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiuſmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iſte prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum eſt dicere. hoc dico: niſi uobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planum fecero: fingi à me hoc totum temporis cauſa putatote. Iam qui ex calamitate ſenatoris populi Ro. cum Prætor iudicio eius præfuiſſet: ſpolia domum ſuam referre, & manubias detrahere, conatus eſt: is ullam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari? nam de ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audes dicere? difficile eſt. non enim me tua ſolum, & iudicum authoritas, ſed etiam annulus aureus ſcribæ tui deterret. non dicam id quod probare difficile eſt? hoc dicam: quod oſtendam multos ex te uiros primarios audiſſe: cum diceres, ignoſci tibi oportere: quod falſum codicem protuleris. nam qua inuidia C. Iunius conflagrarit: ea, niſi prouidiſſes: tibi ipſi tum pereundum fuiſſet. hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuæ proſpicere didicit, referendo in tabulas, & priuatas & publicas quod geſtum non eſſet: tollendo quod eſſet: & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando. eo enim uſque progreditur: ut ne defenſionem quidem maleficiorum ſuorum ſine alijs maleficijs reperire poſſet. Eiuſdem modi ſortitionem homo amentiſſimus ſuorum quoque Iudicum fore putauit, per ſodalem ſuum Q. Curtium Iudicem quæſtionis: cui niſi ego ui populi, & hominum clamore, atq; conuitio reſtitiſſem: ex hac decuria noſtra cuius mihi copiam quàm largiſſime factam opor-

tebat: erepta eſſet facultas eorum: quos iſte annuerat in ſuum conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur. *

Deſideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

m VLTA mihi neceſſario Iudices prætermittenda ſunt: ut poſſim aliquo modo aliquando de his rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſunt: dicere. recepi enim cauſam Siciliæ: ea me ad hoc negocium prouincia attraxit. ego tamen hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcepi enim cauſam totius ordinis: ſuſcepi cauſam populi romani: quod putabam tum deniq; recte iudicari poſſe: ſi non modo reus improbus adduceretur: ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ cauſam ueniendum eſt, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs: ut & uiribus quàm integerrimus agere: & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. Atq; adeo antequam de incommodis Siciliæ dico: pauca mihi uidentur eſſe de prouinciæ dignitate, uetuſtate, utilitate, dicenda. Nam cum omnium ſociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis: tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis, iuſtiſſimisq; de cauſis. primum quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidemq; populi Ro. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij eſt: prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quàm præclarum eſſet exteris gentibus imperare: ſola fuit ea fide, beneuolentiaq; erga populum romanũ: ut ciuitates eius inſulæ, quæ ſemel in amicitiam noſtrã

ueniſſent: nunquam poſtea deficerent: pleræq; autem, et maxime illuſtres in amicitia perpetuo manerent. itaq; maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus eſt. neq; enim tã facile opes Carthaginis tantæ concidiſſent: niſi illud, & rei frumentariæ ſubſidium, et receptaculum claſſibus noſtris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monumentisq; pulcherrimis exornauit: ut quos uictoria populi Ro. maxime lætari arbitrabatur: apud eos monumenta uictoriæ plurima collocaret. deniq; ille ipſe M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidem cæteri Siculi perſpexerunt: non ſolũ ſocijs in eo bello conſuluit: uerum etiam ſuperatis hoſtibus temperauit: urbem pulcherrimam Syracuſas, quæ cum manu munitiſſima eſſet: tum loci natura terra, ac mari claudebatur: cum ui conſilioq; cœpiſſet: non ſolũ incolumem paſſus eſt eſſe: ſed ita reliquit ornatam: ut eſſet idem monumentum uictoriæ, manſuetudinis, continentiæ: cum homines uiderent, & quid expugnaſſet: & quibus peperciſſet: & quæ reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit: ut ne hoſtium quidẽ urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus: ut quicquid ex ſeſe poſſet efferre: id non apud eos naſci, ſed domi noſtræ conditum putaremus. quando illa frumentũ, quod deberet: non ad diem dedit? quando id, quod opus eſſe putaret: non ultro pollicita eſt? quando id, quod imperaretur: recuſauit? itaq; ille M. Cato ſapiens, cellam penariam Reip. noſtræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti ſumus, italico maximo difficillimoq; bello Siciliam nobis non pro pe-

naria cella, ſed pro ærario illo maiorum uetere, ac re ferto fuiſſe. nam ſine ullo ſumptu noſtro corijs, tunicis, fru mentoq́; ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſti- uit: aluit: armauit. quid illa? quod forſitan ne ſenti- mus quidem iudices: quanta ſunt? quod multis locu- pletioribus ciuibus utimur: quod habent propinquam fidelem, fructuoſamq́; prouinciam: quo facile excur- rant: ubi libenter negocium gerant. quos illa partim mercibus ſuppeditandis cum quæſtu compendioq́; dimit tit: partim retinet: ut arare, ut paſcere, ut negociari li- beat: ut deniq; ſedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre populi Ro. eſt: tantum ciuiū Ro. numerum, tam propè ab domo, tam bonis, fructuo ſisq́; rebus, detineri. Et quoniam quaſi quædam præ- dia populi Ro. ſunt, uectigalia noſtra, atq; prouinciæ: quemadmodum propinquis uos ueſtris prædijs maxi- me delectamini: ſic populo Ro. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciæ. Iam uero hominum ipſorum Iu- dices ea pacientia, uirtus, frugalitasq́; eſt: ut proxime ad noſtram diſciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbuit: uideantur accedere. nihil cæterorum ſi mile græcorum: nulla deſidia: nulla luxuria: contra ſummus labor in publicis, priuatisq́; rebus: ſumma par ſimonia: ſumma diligentia. ſic porrò noſtros homines di ligunt: ut his ſolis neq; publicanus, neq; negociator odio ſit. magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multo rum tulerunt: ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum, præſidiumq́; ueſtrum publico conſilio confuge- rent. tametsi & illum annum pertulerant: qui ſic eos afflixerat: ut ſalui eſſe non poſſent: niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato ueniſſet: ut bis ex eadem familia ſalus

Siciliæ conſtitueretur: poſtquam M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. Sic à maioribus ſuis acceperant: tanta populi Ro. in Siculos eſſe beneficia: ut etiam iniurias noſtrorum hominum perferendas putarent. In neminem ciuitates ante hunc teſtimonium publice dixerunt. hunc deniq; ipſum pertuliſſent: ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi deniq; uno aliquo in genere peccaſſet. ſed cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auariciam, ſuperbiam: cum omnia ſua commoda, iura, beneficia S. P. q; Ro. unius ſcelere ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt: aut iſtius iniurias per uos ulciſci, & perſequi: aut ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem auxiliumq; ferretis: urbes ac ſedes ſuas relinquerent: quando quidem iam ante iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. Hoc conſilio à L. Metello legationes uniuerſæ petiuerunt: ut quam primum iſti ſuccederet. hoc animo totiens apud patronos de ſuis miſerijs deplorarunt. hoc commoti dolore poſtulata conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina uiderentur eſſe: ediderunt. fecerunt etiam, ut me, cuius fidẽ continentiamq; cognouerant: propè de uitæ meæ ſtatu dolore, ac lachrymis ſuis deducerent: ut ego iſtum accuſarem: à quo mea longiſſime ratio uoluntaſq; abhorrebat. quanquam in hac cauſa multo pluris partes mihi defenſionis, quàm accuſationis ſuſcepiſſe uideor. Poſtremo homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq; publice priuatimq; uenerunt: grauiſſima, atq; honeſtiſſima quæq; ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta eſt. At quemadmodum Iudices uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere: quàm forſitan ipſi uelint. ſaluti enim eorum potius conſulam, quàm uolun-

tati. Ecquem exiſtimatis unquam ulla in prouincia reum abſentem, contra inquiſitionem accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? quæſtores utriuſq; prouinciæ, qui iſto Pr. fuerant: cum faſcibus mihi præſto fuerunt. hi porrò, qui ſucceſſerunt: uehementer iſtius cupidi liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete quid potuerit: qui quatuor in prouincia quæſtores ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoresq; habuerit: prætorem uero, cohortemq; totam ſic ſtudioſam: ut facile appareret: non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant: quàm Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat: prouinciam fuiſſe. minari Siculis ſi decreſſent legationem: quæ contra iſtum diceret: minari, ſi qui eſſent profecti: alijs ſi laudarent benigniſſime promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſtes, qbus nos præſentibus denuntiauimus: eos ui cuſtodijsq; retinere. quæ cum omnia facta ſunt: tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quæ publicæ legatos, qui iſtum laudarent: miſerit. eius autem legationis principem ciuitatis nobiliſſimum, C. Heium iuratum dicere audiſtis: iſti nauem onerariá maximam Meſſanæ eſſe publicæ coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorum legatus, iſtius laudator, non ſolum iſtum bona ſua, uerum etiam ſacra, deoſq; penates à maioribus traditos ex edibus ſuis eripuiſſe dixit. præclara laudatio: cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur: in laudando, atq; repetendo. Atq; ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit: dicetur certo loco. reperietis enim, quæ cauſæ beneuolentiæ ſint Mamertinis erga iſtum: eas ipſas cauſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. Alia ciuitas nulla Iudices publico conſilio laudat. uis illa ſum

mi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates: ut aut leuiſſimi quidam ex miſerrimis, deſertiſſimisq; oppidis inuenirentur: qui iniuſſu populi, ac ſenatus proficiſcerentur: aut hi qui contra iſtum legatos decreuerant: & teſtimonium publicum, mandataq; acceperant: ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamen uſu ueniſſe non moleſte fero: quo reliquæ tot, & tantæ, & tam graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus authoritatis apud uos haberet: cum uideretis nulla ui retineri: nullo periculo prohiberi poſſe: quo minus experirentur: ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquiſſimorũ, fideliſſimorumq; ſociorum. nam quod fortaſſe nõ nemo ueſtrũ audierit: iſtum à Syracuſanis publice laudari: id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio cuiuſmodi eſſet cognouiſtis: tamen uobis alio loco, ut ſe tota res habeat: quod ad eam ciuitatem attinet: demonſtrabitur. intelligetis enim nullis hominibus quenquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis eſſe, & fuiſſe. At enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur: Ciues Ro. qui in Sicilia negociantur: defendunt: diligunt: ſaluum eſſe cupiunt. Primum ſi ita eſſet: tamen uos in quæſtione de pecunijs repetundis, quæ ſociorum cauſa conſtituta eſt: lege iudicioq; ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere potuiſtis priore actione ciues Ro. ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent alijs eſſe factas, pro teſtimonio dicere. Ego hoc quod intelligo Iudices, ſic confirmo. Videor mihi gratum feciſſe Siculis: quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſequutus. non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe:

qui hoc exiſtimant: iuris, libertatis, rerum, fortunarũq; ſuarum ſalutem, in iſtius damnatione conſiſtere. Quapropter de iſtius Prætura Sicilienſi non recuſo, quin ita me audiatis: ut ſi cuiquam generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit: ſi non horum omnium communis hoſtis prædoq; fuerit: ſi cuiquam deniq; ulla in re unquam temperauit: ut uos quoq; temperetis. Qui ſimul atq; ei ſorte prouincia Sicilia obuenit: ſtatim Romæ, & ab urbe antequam proficiſceretur: quærere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis cœpit: quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet. nolebat in agendo diſcere. tametſi non prouinciæ rudis erat, & tyro. ſed in Siciliam paratus ad prædam, meditatuſq; uenire cupiebat. O praeclare coniectum à uulgo in illam prouinciam omen communis famæ, atq; ſermonis: cum ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare poſſet: cum iſtius in quæſtura fugam, & furtum recognoſceret: cum in legatione oppidorum, fanorumq; ſpoliationes cogitaret: cum uideret in foro latrocinia Præturæ: qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? Atq; ut intelligatis eum Romæ quæſiſſe nonmodo genera furandi, ſed etiam nomina: certiſſimum accipite argumentum: quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis. Quo die Siciliam tetigit (uidete ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euertendam prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana literas Haleſam mittit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror. nam ſimulatq; è naui egreſſus eſt: dedit

operam ut Haleſinus ad ſe Dio continuo ueniret: ſe de hæreditate uelle cognoſcere: quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone ueniſſet. ea erat Iudices per grandis pecunia. hic eſt Dio Iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis Ro. factus: de quo multis uiris primariis teſtibus, multorumq; tabulis uobis priore actione ſatisfactum eſt, HS undecies numeratum eſſe: ut eã cauſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe: iſto cognoſcente obtineret. præterea greges nobiliſſimarum equarum abactos: argenti, ueſtiſq; ſtragulæ, domi quod fuerit, eſſe direptum. ita HS undecies Q. Dionem, quod hæreditas ei obueniſſet: nullam aliam ob cauſam, perdidiſſe. quid? hæc hæreditas quo prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij Senatoris filiæ: eodem, quo M. Liguri ſenatori: C. Sacerdote Prætore. quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus, quàm Liguri Sacerdote prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi forte exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum præſto fuiſſe. ad urbem cum eſſet: audiuit Dioni cuidam Siculo permagnam ueniſſe hæreditatem: hæredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet: Veneri Erycinæ eſſe mulctatum. tametſi poſitæ eſſent ex teſtamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet: cauſam pecuniæ ſe reperturum. itaq; apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem. nõ enim quæſtor petit ut eſt conſuetudo is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſa: ut ipſe prætor cum quæreret calumniatorem: paulo tamen conſideratiorem

men conſiderationem reperire non poſſet.hunc hominem Veneri abſoluit:ſibi condemnat.maluit uidelicet homines peccare,quàm deos: ſe potius à Dione,quod non licebat:quàm Venerem,quod non debebatur:auferre. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? qui cauſam egit Dionis:qui omnibus rebus interfuit:hominis honeſtiſſimi:tametſi ciuis Ro.uirtutis cauſa iam diu eſt:tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi.quid ipſius Q. Cecilij Dionis hominis probatiſſimi,ac prudentiſſimi? quid L.Veteclij Ligeris,T. Manlij, L.Caleni? quorum omnium teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt.dixit hoc idem M. Lucullus,ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio,quod ſibi cum eo eſſet:iam ante cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit:melius hæc cognouit: quàm tu Hortenſi? qui Romæ fuiſti:ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauiſſime per literas cum Verre queſtus es?noua tibi hæc ſunt,& inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione? nihil de ſocru tua fœmina primaria Seruilia uetere Dionis hoſpita audiſti?non'ne multa mei teſtes, quæ tu ſcis, neſciunt? non'ne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit, non iſtius innocentia,ſed legis exceptio? TESTIMONIA M.LVCVLLI,CHLORI,DIONIS.

Satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo,qui è Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet: Veneris nomine quæſiſſe uidetur? Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſippus,et Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes.horũ pater ab hinc duo et XX annos eſt mortuus.in cuius teſtamento quodam loco ſi commiſſum quid eſſet:mulcta erat Veneri.

ipſos XX annos, cum tot interea Prætores, tot quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent: hæreditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS. CCCC millia ab duobus fratribus. multorum teſtimonium audiſtis antea. uicerunt Agyrinenſes fratres, ita, ut egentes inanesq́; diſcederent. at enim ad Verrem pecunia iſta non peruenit. quæ eſt iſta defenſio? utrum aſſeueratur in hoc: an tentatur? mihi enim res noua eſt. Verres calũniatores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant: tu mihi ita defendas? non eſt iſta Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoq; teſtes idem dicunt: Volcatio dicunt ſeſe dediſſe. quæ uis erat Volcatio tanta? ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? et quis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet: unam libellam dediſſet? ueniat nunc: experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadrigenties accepiſſe te arguo contra leges: nego tibi ipſi ullum nummum eſſe numeratum. ſed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata, pecuniæ dabantur: non erat quærendum cuius manu numerarentur: ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: Præfecti, Scribæ, Medici, Accenſi, Aruſpices, Præcones, manus erant tuæ: quo quiſq; te maxime cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat: ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit: quàm ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent: tua manus ſine controuerſia fuit. quicquid ab horum quopiam captum eſt: id nonmodo tibi datum, ſed tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc

defenſionem probabitis: non accepit ipſe: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquam tam reus, tam nocens adducetur: qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit unquã poſt hac reus tam perditus: qui non ad Q. Mutij innocentiam referatur: ſi cum iſto conferatur? neq; nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur: quàm in Verre defenſionis tentare rationem. Qua de re Iudices uobis magnopere prouidẽdum eſt. pertinet hoc ad ſummam reipublicæ, & ad exiſtimationem ordinis, ſalutemq; ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus: non ſolũ nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. Primum omnium opera tanta danda eſt: ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ capitiq; conſulát. deinde ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ ſefellerit: ut uindicemus: miſſos faciamus: ſemper ita uiuamus: ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc hominis liberaliſſimi. uerũtamen ea liberalitas eſt probanda: quæ ſine periculo exiſtimationis eſt: ut in illo fuit. Cum ab eo quidã uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret: ut ſe præfectum in Africam duceret: & id ferret moleſte: noli inquit mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror: peto, ut mecum præfectus proficiſcatur: & adhuc impetrare non poſſum. etenim re uera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus: ut eant nobiſcum in prouinciam: quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. Sed tu, cum & tuos amicos in prouinciam quaſi in prædam inuitabas: ac cum illis, ac per eos prædabare: & eos in concione annulis aureis donabas: non ſtatuebas tibi non ſo

lum de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe red dendam? Cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos atq; uberes, ex his cauſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendã. Dubium nemini eſt: quin omnes omniũ pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant: & eorum qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundũ, nemo bona patria obtinere: ſi cum hæc à quopiam ueſtrum petita ſunt: prætor improbus, cui nemo interdicere poſſit: det quem uelit iudicem: iudex nequam & leuis, quod prætor iuſſerit: iudicet. ſi uero illud quoq; accidet: ut Prætor in ea uerba iudicium det: ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris, & officij peritiſſimus non poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto, ſi apparet fundum Capenatem quo de agitur ex iure æquum P. Seruilij eſſe: neq; is fundus Q. Catulo reſtituetur: non neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundum reſtituere? aut cõdemnare eum: quem non oporteat? eiuſdemmodi totum ius Prætorium, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETITVR, DVCAS. C. Fuſicium duci iuſſit petitorem: L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES RO. ERANT, SI SICVLI ESSENT TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI SI CIVES RO. ESSENT. Verum ut totum genus amplectamini iudiciorum: prius iura Siculorum, dein

de iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt: ut quod ciuis cum ciue agit, domi certet ſuis legibus. quod Siculus cum Siculo non eiuſdem ciuitatis, ut de eo prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum ſententia ſtatuit: quam legem Siculi Rupiliam uocant: ſortiatur. quod priuatus à populo petit: aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur: cũ alternæ ciuitates reiectæ ſunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit: Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue Romano, ciuis Ro. datur. cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium romanorum conuentu proponi ſolent. Inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant: iudicia fiunt. Hæc omnia iſto prætore nonmodo perturbata, ſed planè & ſiculis, & ciuibus ro. erepta ſunt. Primum ſuæ leges, quod ciuis cum ciue ageret: aut eum iudicem, quem commodum erat: præconem, Aruſpicem, Medicum ſuum dabat: aut ſi legibus erat iudicium conſtitutum: & ad ciuem ſuum iudicem uenerant: libere ciui iudicare non licebat. Edictum eni hominis cognoſcite: quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem. ſiquis perperam iudicaſſet: ſe cogniturum: cum cognoſſet: animaduerſurum. idq; cum faciebat: nemo dubitabat, quin cum iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum: ſeq; in eo capitis periculum aditurum: uoluntatem ſpectet eius: quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. Selecti è conuentu, aut propoſiti ex negociatoribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte ſua dare nõ ſolebat: ſed C. Verris. cuiuſmodi cohortẽ putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS.

eum quoq; oſtendã, ſi quãdo ſit datus: coactu iſtius qđ nõ ſenſerit, iudicaſſe. Ex lege Rupilia ſortitio nulla: niſi cũ nihil intererat iſtius. lege Hieronica iudicia plurimarũ controuerſiarũ ſublata uno nomine oĩa. de conuẽtu, ac negociatoribus nulli iudices. quantã poteſtatem habuerit uidetis: quas res geſſerit cognoſcite. Heraclius eſt Hieronis filius Syracuſanus, homo imprimis domu ſuæ nobilis, & ante hũc Pr. uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum: nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaricia, atq; iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit teſtamento propinqui ſui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq; ſtragulæ ueſtis, preacioſiſſimorumq; mancipiorum. quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſaniam quis ignorat? Erat in ſermone res: magnam Heraclio pecuniam ueniſſe: non ſolum Heraclium diuitem, ſed etiam ornatum ſupellectili, argento, ueſte, mancipijs futurum. audit hæc etiam Verres: & primo, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur: ut eum roget inſpicienda, quæ non reddat. deinde à quibuſdam Syracuſanis admonetur. hi autem quidam erant affines iſtius, quorum uxores iſte nunquam alienas exiſtimauit: Cleomenes, & Heſcrio: qui quantũ apud iſtum, & quàm turpi de cauſa potuerint: ex reliquis criminibus intelligetis. hi ut dico hominem admonent: rem eſſe præclarã, refertam omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum: & eum præter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet: habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille hæres eſſet: ſcriptum: ut ſtatuas in paleſtra deberet ponere. faciemus ut paleſtritæ negent ex teſtamento eſſe poſitas: petant hæredita=

tem: quod eam palestræ commiſiſſe dicant. placuit ratio Verri. nam hoc animo prouidebat: cum tanta hæreditas in controuerſiam ueniſſet: iudicioq́; peteretur: fieri nô poſſe: ut ſine præda ipſe diſcederet. approbat conſilium: author eſt ut quamprimum agere incipiant: hominemq́; id ætatis minime litigioſum quam tumultuoſiſſime adoriantur. ſcribitur heraclio dica. primo mirantur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabâtur: partim planè uidebant adiectum eſſe oculum hæreditati. interea dies aduenit: quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat: paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri: quod lex Rupilia uetaret diebus XXX ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies XXX nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi illum diem effugiſſet: ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime expectabat: ſucceſſurum. iſte omnibus iudicijs diem diſtulit: & eam diem conſtituit: ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies XXX ex lege poſſet. poſteaquam ea dies uenit: iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri: Heraclius cum aduocatis adit: & poſtulat: ut ſibi cum paleſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano æquo iure diſceptare liceat. aduerſarij poſtulant: ut in eam rem iudices dentur ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius contra ut iudices è lege Rupilia dentur: ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab authoritate Senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrē? quis ueſtrum non ex urbana iuriſditione cognouit? quis unquam iſto Prætore Chelidone inuita lege agere po-

tuit? non iſtum ut non neminem prouincia corrupit: idem fuit qui Romæ. cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius: ius eſſe certum Siculis, inter ſe quo iure certarent: legem eſſe Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet: hoc omnes ſemper in Sicilia Conſules Prætoresq; ſeruaſſe: negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum: quinq; iudices, quos commodum ipſi fuit: dedit. quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenies? præſcriptum tibi cum eſſet homo deterrime, & impudẽtiſſime quemadmodum inter Siculos iudices dares: cum imperatoris Po. Ro. authoritas, legatorum decem ſummorum hominum dignitas, Senatus C. intercederet: cuius conſulto P. Rupilius Prætor ex legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat: cum omnes ante te prætores Rupilias leges in cæteris rebus, et in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis authoritas? nullum exẽplum, quod ſequi uelles? Verum, ut inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent: ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent: eo die nihil actũ eſt: adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea cum omnes inſidias à prætore fortunis ſuis fieri uideret: capit conſilium de amicorum, & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium. itaq; Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cũ multo maturius, quàm unquam antea, ſurrexiſſet: iudices citari iubet. ubi comperit Heraclium non adeſſe: cogere incipit eos: ut abſen

tem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt: ut, ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo: nec cogat ante horam decimam de abſente, ſecundum præſentem iudicare. impetrant. interea ſanè perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre cœperunt, Heraclium profugiſſe: putabant abſentis damnationem, præſertim tantæ pecuniæ, multo inuidioſiorem fore: quam ſi præſens damnatus eſſet. eò accedebat: quod iudices è lege Rupilia dati non erant: multo etiam rem turpiorem & iniquiorem uiſum iri intelligebant. itaq; hoc dum corrigere uult: apertior eius cupiditas, improbitasq; facta eſt. nam illis quinque iudicibus uti ſeſe negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat: citari Heraclium, & eos qui dicam ſcripſerant: aitq; ſe iudices è lege Rupilia uelle ſortiri. quod ab eo pridie, cum multis lachrymis eum oraret, atq; obſecraret Heraclius: impetrare non potuerat: id ei poſtera die uenit in mentem: è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs ut abſentem Heraclium condemnent imperat. itaq; condemnant. Quæ malum iſta fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti? ecquando his de rebus tales uiros audituros exiſtimaſti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona calumniæ? neq; hoc ſolum: ſed ita res agitur: ut ne ſimulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur. nam per deos immortales, quid intereſt: utrum prætor imperet, uiq; cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere? an huiuſmodi iudicium det: quo iudicio indicta cauſa fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? profecto enim ne

gare non potes: te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe: cum præſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices: te Heraclij uoluntate ab lege receſſiſſe: ipſe te impedies: ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit: cum ex eo numero iudices haberet: quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es: ſi eos, qui erant antea dati, utriuſq; dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Poſtumius quæſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo conuentū reperiere ſortitus. ergo inquiet aliquis donauit populo Syracuſano illam hæreditatem. primum ſi id confiteri uelim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt. neq; enim permiſſum eſt: ut impune nobis liceat: quod alicui eripuerimus: id alteri tradere. uerum ex iſta reperietis hæreditate ita iſtum prædatum: ut perpauca occulte fecerit: populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſua infamia alieno præmio perueniſſe: paucos Syracuſanos, eos qui ſe nunc publicæ laudationis cauſa ueniſſe dicunt: & tunc participes prædæ fuiſſe: & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium æſtimationem ueniſſe. poſteaquam damnatus eſt abſens: non ſolum illius hæreditatis, de qua ambigebatur: quæ erat HS tricies: ſed omnium bonorum paternorum ipſius Heraclij, quæ non minor erat pecunia: paleſtræ Syracuſanorum hoc eſt Syracuſanis poſſeſſio traditur. quæ eſt iſta Prætura? eripis hæreditatem: quæ uenerat à propinquo: uenerat teſtamento: uenerat legibus: quæ bona, is qui teſtementum fecit: huic Heraclio, antequam eſt mortuus: omnia utenda ac poſſidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te prætorem eſſet mortuus: controuer

ſia fuerat nulla: mentionem fecerat nemo. uerum eſto: eripe hæreditatem propinquis: da paleſtritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimulac profugit: quàm impudenter, quàm palàm, quàm acerbe dij immortales illa bona direpta ſunt: quàm illa res calamitoſa Heraclio, quæſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus uidebatur. nam illud quidem ſtatim curatur: ut quicquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur: quicquid Corinthiorum uaſorum, ſtragulæ ueſtis. hæc nemo dubitabat, quin nonmodo ex illa domo capta, & oppreſſa, uerum ex tota prouincia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. mancipia quæ uoluit abduxit: alia diuiſit: auctio facta eſt: in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt. uerum illud eſt præclarum. Syracuſani qui præfuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re diſpertiendis: reddebant eorum negociorum rationem in Senatu: dicebant ſcyphorum paria complura, hydrias argenteas, precioſam ueſtem ſtragulam, multa mancipia precioſa Verri data eſſe: dicebant quantum cuiq; eius iuſſu nummorum eſſet datum. gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iuſſu prætoris data. fit maximus clamor omnium, nonmodo optimi cuiuſq;, neq; eorum, quibus indignum ſemper uiſum erat bona priuati populi nomine per ſummam iniuriam erepta: uerum etiam ipſi illi authores iniuriæ, & ex aliqua particula ſocij prædæ, ac rapinarum, clamare cœperunt: ſibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus eſt: ut populus concurre-

ret. res ab omni conuentu cognita celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitaſſent: hoſtis omnibus, qui acclamaſſent: exarſit iracundia, ac ſtomacho. uerum tamen fuit tum ſui diſſimilis: noſtis os hominis: noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt. ubi ſe collegit: uocat ad ſe Syracuſanos. quia non poſſet negare ab illis pecuniam datam: non quæſiuit procul alicunde: neq; enim probaret: ſed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe: oſtendit ſe reddere coacturum. qui poſteaquam id audiuit: habuit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis ſuæ rationem: uerba apud Senatum fecit: docuit ad ſe nihil pertinere: de iſto, id quod omnes uidebant, neq; ille quidem obſcure, locutus eſt. itaq; illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & is ubi primum potuit: iſtum reliquit: de prouinciaq; deceſſit. et tamen aiunt eum queri ſolere nonnunquam, ſe miſerum: quod non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuit: genere electus adoleſcens unum annum tecum fuit: ſodales uiri fortes legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus: non ita multum tecum fuit: qui ſi ſemper una fuiſſet: tamen ſumma cura tum tuæ, tum multo etiam magis ſuæ famæ peperciſſet. quid eſt quod tu alios accuſes? quid eſt quamobrem putes, te tuam culpam nonmodo deriuare in aliquem: ſed communicare cum aliquo poſſe? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudo tyrũ reuertantur: tabulis, uobis et teſtibus Iudices planum faciam. Ex hac iniquitate iſtius, & improbitate Iudices,

quod præda ex illis bonis ad multos Syracuſanos inuito populo Senatuq; Syracuſano uenerat: & illa ſcelera, quoq; per Theomnaſtum & Heſcrionem & Dionyſodorum & Cleomenem inuitiſſima ciuitate facta ſunt: primum ut urbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos homines, quos nominaui: omne ebur ex ædibus ſacris, omnes undiq; tabulas pictas, deorum deniq; ſimulacra quæ uellet auferret: deinde ut in curia Syracuſis, quem locum illi Buleuterũ uocant: honeſtiſſimo loco & apud illos clariſſimo, ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Syracuſanis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege poſſet: conſeruauit: & reddidit: ſtatua ex ære facta, ibi inauratam iſtius & alteram filio ſtatuam poſuerunt. ut dum iſtius hominis memoria maneret: Senatus Syracuſanus ſine lachrimis & gemitu in curia eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum furtorum uxorumq; ſocios iſtius imperio Syracuſis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diẽ feſtum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant: tum generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mitridates in Aſia, cũ eam prouinciam totam occupaſſet: Mutia non ſuſtulit. hoſtis, & hoſtis in cæteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis deorum religione conſecratum uiolare noluit. tu Syracuſanis unum diem feſtum Marcellis impertiri uetuiſti: per quos illi adepti ſunt: ut cæteros dies feſtos agere poſſint. At uero præclarum diem repoſuiſti: Verrea ut agerent: & ut ad eum diem quæ ſacris, epuliſq; opus eſſerit, in complures annos locarentur. Iam in tanta iſtius impuden-

tia remittendum aliquid uidetur: ne omnia contendamus: ne omnia cum dolore agere uideamur. nã me dies, uox, latera deficiant: ſi hoc nunc uociferare uelim: q̃ miſerum indignumq́; ſit: iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe: qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. O' Verrea præclara: quoquam ſi acceſſiſti: quo non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum, quam urbem adiſti? quod fanum deniq;? quod nõ euerſum, atq; exterſum reliqueris? quare appellentur ſane iſta Verrea: quæ nõ ex nomine, ſed ex manibus, naturáq; tua conſtituta eſſe uideantur. Quam facile ſerpat iniuria: & peccandi conſuetudo quàm non facile reprimatur: uidete Iudices. Bidis oppidum eſt tenue ſanè, nõ longe à Syracuſis. huius longe primus ciuitatis eſt Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atq; ita propinqua, ut ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua: Epicratem Bidinorum legibus hæredem eſſe oporteret. recens Syracuſana erat illa res, quam ante demonſtraui: de Heraclio Syracuſano: qui bona non perdidiſſet: niſi ei ueniſſet hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperunt eius inimici nihilo minus eodem prætore hunc euerti bonis poſſe: quo Heraclius eſſet euerſus. rem occulte inſtituunt: ad Verrem per eius interpretes deferunt: ita cauſa componitur: ut item paleſtritæ Bidenſes peterent ab Epicrate hæreditatem: quemadmodum paleſtritæ Syracuſani ab Heraclio petiſſent. nunquam uos prætorem tam Paleſtricum uidiſtis. uerum ita paleſtritas defendebat: ut ab illis ipſe unctior diſcederet. q ſtatim quod præſenſiſſet iubet cuidã ſuorum amicorũ numerari HS LXXX. res occul

tari ſatis non poſſe. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates certior. primo negligere, & contemnere cœpit: quod cauſa prorſus, quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret: & iſtius libidinem noſſet: commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clàm abire. itaq; fecit: profectus eſt Rhegium. qđ ubi auditum eſt: æſtuare illi qui dederant pecuniam: putare nihil agi poſſe abſente Epicrate. nam Heraclius tamen affuerat: cum primum dati ſunt iudices. de hoc, qui antequam in ius aditum eſſet: antequam deniq; mētio controuerſiæ facta eſſet: diſceſſiſſet: putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcuntur: Epicratem conueniunt: demonſtrant id, qđ ille ſciebat: ſe HS LXXX dediſſe: rogant eum ut id, quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe caueat quemadmodum uelit, de illa hæreditate cum Epicrate neminem eſſe acturum. Epicrates homines multis uerbis male à ſe acceptos dimiſit. redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut fit: incipiunt: ſeſe HS LXXX nummum fruſtra dediſſe. res percrebuit: in ore, atq; ſermone omnium cœpit eſſe: Verres refert illam ſuam Syracuſanam: ait ſeſe uelle de illis HS LXXX cognoſcere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt: iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquiſſimo nummos affert: qui nihil amitteret: reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc uerrem repræhendis? qui non modo ipſe fur non eſt: ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe? attendite: iam intelligetis hanc pecuniam qua uia modo uiſa eſt exire ab iſto: eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit prætor? cum con-

ſilio re cognita cum comperiſſet, ſuum comitem iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſa, qua in re ipſius prætoris caput, existimatioq; ageretur: pecuniã accepiſſe? Bidinos autem contra prætoris famam, ac fortunas dediſſe? non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe? et in eos, qui dediſſent? tu qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent: quod ſæpe per imprudẽtiam fit: hos pateris impune diſcedere? qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium, pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit, eques romanus tanta accepta ignominia. nam q̃d eſt turpius ingenuo? quid minus libero dignum? quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet: quo nonmodo eques romanus, ſed quiuis liber debet eſſe: aſpicere te poſtea non potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet, tanta contumelia accepta: niſi tecum colluſiſſet: & tuæ potius exiſtimationi ſeruiſſet: quàm ſuæ. qui quàm tibi amicus nonmodo tum fuerit: quãdiu tecum in prouincia fuit: uerum etiam nunc ſit: cum iã à cæteris amicis ſis relictus: & tu intelligis: & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolum argumentum eſt nihil iſto imprudente factum? quod Volcatius ei non ſuccenſuit? quod iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? eſt magnum argumentum: uerum illud maximum: quod illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit: à quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet: idcirco ſuum decretum pecunia eſſe tentatum: his inquam ipſis nonmodo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat: ſed ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat: bona patria, fortunasq; eius,

naſq; eius, Bidinis tradidit. oſtendit enim nouo modo, ſiquis quid abſente peteret: ſe auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores poſtulant, ut ſe ad leges ſuas reijciat: aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iuberat. aduerſarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. inſimulant hominem fraudandi cauſa diſceſſiſſe: poſtulant ut bona poſſidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, ſi quis quid peteret iudicio: ſe paſſuros, iudicatum ſolui ſatis daturos eſſe dicebant. cum omnia iudicia frigerent: admonitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corrupiſſe: à qua ſuſpicione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudicium, ne quæ ipſius cognitio, illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare nõ deſiſtebant: ut ſe ad leges ſuas reijceret. Iſte amplam occaſionem calumniæ nactus, ubi uidet eſſe aliquid quod amici abſentem Epicratem nollent defendere: aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturũ. cum omnes perſpicerent ad iſtum nonmodo illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant: reuertiſſe: ſed multo etiã plures eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterũt. Iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa HS D millia hæreditaria, acceſſit ipſius antiqua HS quindecies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta eſt? an ad extremum ita perducta eſt? an ita parua eſt pecunia? an is homo Verres? ut hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe uideantur? Hic nunc de miſeria Siculorum Iud. audite. & Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam uenerunt: ſordidati maxima bar-

ba, & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Cum L. Metellus in prouinciam profectus eſt: tum iſti bene commendati cum Metello una proficiſcuntur. Metellus ſimul ac uenit Syracuſas: utrunq; reſcindit & de Epicrate, & de Heraclio. in utriuſq; bonis nihil erat: quod reſtitui poſſet: niſi quod moueri loco non poterat. fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus: ut omnes iſtius iniurias, quas modo poſſet: reſcinderet: & irritas faceret. Heraclium reſtitui iuſſerat: non reſtituebatur: quiſquis erat ductus Senator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat. itaq; permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt. alia iudicia Lilybei, alia Agrigenti, alia Panormi reſtituta ſunt: cenſus qui iſto prætore ſunt habiti, nõ ſeruaturũ ſe Metellus oſtenderat: decumas quas iſte contra legẽ Hieronicam uendiderat: ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat. Omnia erant Metelli eiuſmodi: ut totam ſuam Præturam retexere uideretur. Simul atq; ego in Siciliam ueni: mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis. itaq; eo iſte tabellario ſemper uſus eſt. is epiſtolas complures attulerat. in his unam domo: quæ totum immutarat hominem. repente cœpit dicere: ſe omnia Verris cauſa uelle: ſibi cum eo amicitiam, cognationemq́; eſſe. mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem ueniſſe: poſteaquam tam multis eum factis, decretisq́; iugulaſſet. Erant qui putarent Letilium legatum à Verre ueniſſe: qui gratiam amicitiam, cognationemq́; commemoraret. Ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere: teſtes non ſolum deterrere uerbis: ſed etiam ui retinere cœpit. Quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem: & apud Sicu-

los non Metelli,ſed Glabrionis literis,ac lege pugnaſſem:tam multos huc euocare nō potuiſſem. Verum,quod inſtitui dicere:miſerias cognoſcite Siculorū. Heraclius ille,& Epicrates longe mihi obuiam cum ſuis omnibus proceſſerunt:uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes:Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi oppida complura etiam reliqua: quæ adire uellem: conſtitui cum hominibus,quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuntium miſerunt: ſe à prætore retineri. quibus ego teſtimonium denuntiaui: quorum nomina edidi Metello:cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti,adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij:ut his ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat. Iā Heraclij Centuripini optimi,nobiliſſimiq́; adoleſcentis teſtimonium audiſtis: à quo HS C millia per calumniā, malitiamq́; petita ſunt. Iſte pœnis compromiſſiſq́; interpoſitis HS CCC extorquenda curauit: quodq́; iudicium ſecundum Heraclium de compromiſſis factum erat:quod ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicaſſet: id irritum iuſſit eſſe:eumq́; iudicē falſum iudicaſſe iudicauit:in Senatu ne eſſet:locis,commodiſq́; publicis uti uetuit:ſiquis eum pulſaſſet:edixit ſeſe iudicium iniuriarū non daturum:quicquid ab eo peteretur iudicem de ſua cohorte daturum:ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius authoritas tantum ualuit:ut neq; illum pulſaret quiſquam cum prætor in prouincia ſua uerbo ꝑmitteret:re hortaretur:neq; quiſquam ab eo quicquam peteret: cum iſte calumniæ licentiā ſua authoritate poſſediſſet. ignominia autem illa grauis tam diu in illo homine fuit: quādiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus,nouo more,nullo exemplo, ecquam rem

putatis eſſe in Sicilia niſi ad nutum iſtius iudicatam? utrũ id ſolũ uidetur eſſe actum: quod eſt tamen actum: ut Heraclio pecunia eriperetur? an etiam illud? in quo præda erat maxima: ut nomine iudiciorum, omnium bona, atq; fortunæ in iſtius unius eſſent poteſtate? Iam uero in rerum capitalium quæſtionibus quid ego unamquãq; rem colligam, & cauſam? ex multis ſimilibus ea ſumam: quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciẽſis, homo domi ſuæ cũprimis locuples, atq; honeſtus. is ab inimicis ſuis apud C. Sacerdotem prætorem rei capitalis cum accuſatus eſſet: facile eo iudicio eſt liberatus. huic eidẽ Sopatro iidẽ inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti ſucceſſiſſet: eiuſdem rei nomen detulerunt. res Soprato facilis uidebatur: & quod erat innocens: & quod Sacerdotis iudiciũ improbare iſtum auſurum non arbitrabatur. citatur reus: cauſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore ea, quæ erant antea non ſolum defenſione, uerum etiam iudicio diſſoluta. cauſam Sopatri defendebat Q. Minutius eques Ro. in primis ſplendidus, atq; honeſtus, uobisq; Iudices non ignotus. nihil erat in cauſa: quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis: rerum huiuſmodi omnium tranſactor, et adminiſter: ad Sopatrum uenit: monet hominem ne nimis iudicio Sacerdotis, & cauſæ confidat: accuſatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam prætori dare: Prætorem tamen ob ſalutem malle accipere: & ſimul malle, ſi fieri poſſet: rem iudicatam nõ reſcindere. Sopater, cum hoc illi improuiſum, atq; inopinatum accidiſſet: com

motus eſt ſanè: neq; in præſentia Timarchidi quid reſponderet habuit: niſi ſe conſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciendum: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent authores redimendæ ſalutis: ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominē ad HS LXXX perducit: eamq; ei pecuniam numerat. poſteaquam ad cauſam dicendam uentum eſt: tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebāt: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acceperat. qui poſſit dubitare quidnam eſſet futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multò maiorē pecuniā prætori polliceri: quàm quātum hic dediſſet: proinde, ſi saperet: uideret quid ſibi eſſet faciendū. Homo, quanquam erat & Siculus, & reus: hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidē non potuit. facite inquit quod uobis libet: daturus non ſum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur. atq; eo etiam magis: quod iſte, quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat: tamen in conſilio habebat homines honeſtos è conuentu Syracuſano: qui Sacerdotis quoq; in conſilio fuerant: tum cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebāt: facere eos nullo modo poſſe: ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopratum condemnarent iidem homines: qui antea abſoluiſſent. itaq; hac una ſpe ad iudiciū uenitur. quo poſteaquā uentum eſt: cum in conſiliū frequētes conueniſſent iidem qui ſolebant: & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, & dignitate: et quod erant, ut dixi, iidē qui antea Sopatrū eodē

illo crimine liberarant: cognoſcite hominis apertam, ac nonmodo nõ ratione, ſed ne diſſimulatione quidẽ tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium equitem Ro. quem habet in conſilio: iubet operam dare: quod rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat: quod ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe uellet: ipſe Verres retineret. iſte homo liberalis, negat ſe quenquam retinere eorum: qui Petilio uellent adeſſe. itaq; diſcedunt omnes. nam cæteri quoq; impetrant, ne retineantur: qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant: adeſſe. itaq; iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur. Non dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat: quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet: illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cum repente iubetur dicere. reſpondet, ad quos? ad me inquit: ſi tibi idoneus uideor: qui de homine Siculo, ac græculo iudicem. idoneus es inquit: ſed peruellem adeſſent hi: qui affuerant antea: cauſam'q; cognorant. dic inquit: illi adeſſe non poſſunt. nam hercule inquit Q. Minutius me quoq; Petilius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit: & ſimul à ſubſellis abire cœpit. iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur: atque ei grauius etiam minari cœpit: quod in ſe tantum crimen, inuidiam'q; conflarit. Minutius qui Syracuſis ſic negociaretur: ut ſui iuris, dignitatis'q; meminiſſet: & qui ſciret, ita ſe in prouincia rem augere oportere: ut ne quid de libertate deperderet: homini quæ uiſa ſunt, & quæ tempus illud tulit, & cauſa, reſpondit. cauſam ſeſe dimiſſo, atq; ablegato conſilio defenſurum negauit. itaq; à ſubſellijs diſceſſit: idem'q; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici aduocati'q; fecerunt. iſte quanquam eſt incre-

dibili importunitate, & audacia: tamen ſubito ſolus deſtitutus pertimuit: & conturbatus eſt. quid ageret: quo ſe uerteret: neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem: poſt illis adhibitis, quos ablegarat: abſolutum iri Sopatrum uidebat. ſin autem hominem miſerum, atq; innocentem condemnaſſet: cum ipſe prætor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atq; aduocatis fuiſſet: iudiciumq́; C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. itaq; æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranq; partem non ſolum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq́; pugnare. erat hominum conuentus maximus: ſummum ſilentium: ſumma expectatio: quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurem Timarchides. tum iſte aliquando, age dic inquit. Sopatrus implorare hominum atq; deum fidem: ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixiſſe pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſilium reuerteretur: ita properans de ſella exiluit: hominem innocentem, Sacerdote abſolutum, indicta cauſa de ſententia Scribæ, Medici, Aruſpicisq́; condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate Iudices: parcite: & conſeruate: ut ſit qui uobiſcum res iudicet: qui in Senatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidē nobis, minus populo R. laborandū eſt: qualis iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. quæ enim eius authoritas erit? quando iſte ſententiá dicere audebit? aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atq; de

ſidia, niſi februario menſe aſpirabit in curiam? uerum ueniat ſanè: decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolomeum: quæ uult Hortenſius, omnia dicat: & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale: illud eſt formidoloſum: illud optimo cuiq; metuendũ: quod iſte ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit: in iudicibus ſit neceſſe eſt: ſententiam de capite ciuis Ro. ferat: ſit in eius exercitu ſignifer: qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus Ro. recuſat: hoc ferre non poteſt: clamat: permittitq; uobis: ut ſi iſtis hominibus delectemini: ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atq; ornamentum curiæ conſtituere uelitis: habeatis ſanè uobiſcum iſtum ſenatorem: iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſiqui extra iſtum ordinem ſunt: quibus ne reijciundi quidem amplius quàm trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt poteſtatem: hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolũt iudicare. etenim ſi illud eſt tam flagitioſum (quod mihi omniũ rerum turpiſſimum, maximeq; nefariũ uidetur) ob rem iudicandam pecuniam accipere: precio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius? eum à quo pecuniam ob abſoluendum acceperis: condemnare: ut ne prædonum quidem prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret. Scelus eſt accipere ab reo: quanto magis ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius ab utroq;? fidem cum propoſuiſſes uenalem in prouincia: ualuit apud te plus is: qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cum uero fidem ac reli-

gionem tuam alteri addictam pecunia accepta habueris: poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades cui uoles? & ei, quem fefelleris: ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiuſmodi monſtrum, aut prodigium audiuimus? aut uidimus? qui cum reo tranſigat: poſt cum accuſatore decidat: honeſtos homines, qui cauſam norint: ableget: conſilioq; dimittat: ipſe ſolus reum abſolutum, à quo pecuniam acceperit: condemnet: pecuniamq; non reddat. hunc hominem iudicũ numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriã iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iſte nonmodo cera, uerum etiam ſanguine, ſi uiſum erit: notabit. quid enim horũ ſe negat feciſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe eſt: pecuniã accepiſſe. quid ni iſte neget? at eques Ro. qui Sopatrum defendit: qui omnibus eius conſilijs, rebusq; interfuit: Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam: iuratus dicit Timarchidem dixiſſe maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. Dicent hoc Siculi omnes: dicent omnes Haliciẽſes: dicet etiam, prætextatus Sopatri filius: qui ab iſto homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniaq; patria priuatus eſt. uerum ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem: illud negare poſſes? aut nunc negabis? te conſilio tuo dimiſſo, uiris primarijs, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerant: tibiq; eſſe ſolebant: remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito conſilio, cauſa cognita, abſoluiſſet: eundẽ remoto conſilio, cauſa incognita condemnaſſe? cum hæc cõfeſſus eris: quæ in foro palã Syracuſis, in ore, atq; oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanè ſi uoles: pecu-

niam accepiſſe. reperies credo aliquem: qui cum hæc quæ palàm geſta ſunt: uideat: quærat quid tu occulte egeris: aut qui dubitet, utrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. dixi iam antea, me non omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent: enumeraturum: ſed electurum ea, quæ maxime excellerent. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſæpe commemoratum, & eiuſmodi: ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate: auctum per ſtuprum: crudelitate perfectum, atq; concluſum. Sthenius eſt, is qui nobis aſſidet: Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq́; nobilitatem, nunc propter ſuam calamitatem, atq; iſtius inſignem iniuriam omnibus notus. huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus: & cum apud eum nonmodo Thermis ſæpenumero fuiſſet: ſed etiam habitaſſet: domo eius omnia abſtulit: quæ paulo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere. etenim Sthenius ab adoleſcentia paulo ſtudioſius hæc comparabat, ſuppellectilem ex ære elegantiorem, & deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti benefacti, pro ut Thermitani hominis facultates ferebãt: ſatis. quæ, cum eſſet in Aſia adoleſcens: ſtudioſe, ut dixi, comparabat, non tam ſuæ delectationis cauſa, quàm ad inuitationes, aduentusq́; noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atq; hoſpitum. quæ poſteaquam iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia poſcendo, alia ſumendo: ferebat Sthenius ut poterat. tangebatur tamen animi dolore neceſſario: quod domum eius exornatam, atq; inſtructam ferè iam iſte reddiderat nudam, atq; inanem. ueruntamen dolorem ſuum nemini impartiebat: præto-

ris iniurias tacite, hoſpitis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iſte illa ſua nota, atq; apud omnes peruulgata, cum ſigna quædam pulcherrima, atq; antiquiſſima Thermis in publico poſita uidiſſet: adamauit: à Sthenio petere cœpit: ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur: ſéq; adiuuaret. Shenius uero non ſolum negauit: ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe: ut ſigna antiquiſſima, monumenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperióq; populi Ro. tollerentur. etenim, ut ſimul P. Africani quoq; humanitatem cognoſcatis: oppidum Himeram Carthaginenſes quondam cœperant: quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio qui hoc dignum populo ro. arbitraretur: bello confecto ſocios ſua per noſtrã uictoriam recuperare: Siculis omnibus Carthagine captæ quæ potuit: reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat: ij ſeſe Thermis collocarant in hiſdem agri finibus, neq; longe ab oppido antiquo. hi ſe patrum fortunam ac dignitatem recuperare arbitrabãtur: cum illa maiorum ornamenta in eorũ oppido collocabantur. erant ſigna ex ære complura: in his mira pulchritudine ipſa Himera in muliebrem figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine & fluminis. erat etiam Steſichori poetæ ſtatua, ſenilis, incurua, cum libro, ſummo ut putant artificio facta, ab eo, q̃ fuit Himeræ, ſed eſt & fuit tota in Græcia ſummo propter ingenium honore & nomine. Hæc iſte ad inſaniã concupierat. etiã, quod pene præterij: Capella quædam: ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus: intelligere poſſumus: ſcite facta, & uenuſte. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat: ut homo intel

ligens Verres auferre poſſet: ſed Thermitanis reſtituerat: non quo ipſe hortos, aut ſuburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret: nullum haberet: ſed ſi domum abſtuliſſet: non diu Scipionis appellabantur: ſed eorum, ad quoſcunq; ipſius morte ueniſſent. nunc his locis poſita ſunt: ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur: itáq; dicantur. Hæc cum iſte poſceret: agereturq; ea res in Senatu: Sthenius uehemẽtiſſime reſtitit: multáq;, ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt: commemorauit: urbẽ relinquere Thermitanos eſſe honeſtius: quàm pati tolli ex urbe monumenta maiorum, ſpolia hoſtiũ, beneficia clariſſimi uiri, indicia ſocietatis populi Ro. atque amicitiæ. commoti animi ſunt omnium: repertus eſt nemo: qn mori diceret ſatius eſſe. itaq; hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè ſolum in orbe terrarum: unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil precio poſſet auferre. uerumtamen haſce eius cupiditates exponam alio loco: nũc ad Sthenium reuertar. itaq; iſte uehementer Sthenio incenſus, hoſpitiũ ei renunciat: domo eius emigrat: atq; adeo exit: nam iam ante migrarat. eum autem inimiciſſimi Stheníj domum ſuam ſtatim inuitant: ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. Hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus: qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam: de qua iſte audierat. itaq; ad generum Agathini migrare maluit. una nox interceſſerat: cum iſte Dorotheum ſic diligebat: ut diceres omnia inter eos eſſe communia: Agathinum ita obſeruabat: ut aliquẽ affinem ac propinquum. contemnere etiã ſignum illud Himeræ iam uidebatur: quod eum mul=

to magis figura, et liniamenta hoſpitæ delectabant. itaq; hortari homines cœpit: ut aliquid Sthenio periculi crearent: criminisq́; confingerent. dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. tum iſte his aperte oſtendit: & confirmauit: eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent: ſimul atq; ad ſe detuliſſent: probaturos. ita illi non procraſtinant: Sthenium ſtatim educunt: aiunt ab eo literas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat: ut ſecum ſui ciues agant de literis publicis corruptis: eiusq́; rei legibus Thermitanorum actio ſit: cum S. Po. q; Romanus Thermitanis, quod ſemper in amicitia, fideq́; manſiſſent: urbes, agros, legesq́; ſuas reddidiſſet: P. q; Rutilius poſtea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet: ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent: idemq́; hoc habuerit Verres ipſe in edicto: ut de his omnibus cauſis ſe ad leges rejiceret. Iſte homo omnium æquiſſimus, atq; à cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obſcurum quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neq; enim ipſe ſatis occultarat: nec mulier tacere poterat. intellectum eſt id iſtum agere: ut cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet: tum homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, ſuoq́; hoſpite, uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum: de amicorum hoſpitumq́; ſuorum ſententia, Thermis Sthenius Romam profugit: hyemi fluctibusq́; ſeſe committere maluit: quàm non iſtam communem Siculorũ tempeſtatem, calamitatemq́; uitare. Iſte homo certus, & diligens ad horam octauam præſto eſt: Sthenium citari iubet. quem poſteaquam uidet non adeſſe, dolore ardere, atq; iracundia fierere cœ

pit:uenereios in domum Stheni mittere: equites circum agros eius,uillaſq; dimittere.itaq; cum expectat quidnã ſibi certi afferatur: ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit.poſtridie mane deſcendit: Agathinum ad ſeſe uocat:iubet eum de literis publicis in abſentem Sthenium dicere.erat eiuſmodi cauſa:ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet, quid diceret. itaq; tantum uerbo poſuit:Sacerdote prætore, Sthenium literas publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixerat:cum iſte pronunciat Sthenium literas publicas corrupiſſe uideri. & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo:ob eam rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Stheni bonis exacturum: bonáq; eius ſtatim cœpit uendere. & uendidiſſet: ſi tantulum moræ fuiſſet:quo minus ei pecunia illa numeraretur.ea poſteaquã numerata eſt: contentus hac iniquitate non fuit:palàm de ſella, ac tribunali pronunciat:ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet:: ſeſe eius nomen recepturum. & ſimul ut ad cauſam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouum affinem, atq; hoſpitem cœpit hortari.tum ille clare, omnibus audientibus,ſeſe id non eſſe facturum: neq; ſe uſque eo Sthenio eſſe inimicum: ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret.hic tum repente Pacilius quidam homo egens,& leuis accedit: ait,ſi liceret:nomen abſentis deferre ſe uelle. iſte uero & licere: & fieri ſolere: & ſe recepturum. itaq; defertur. edicit ſtatim ut Cal. decembr.adſit Sthenius Syracuſis. hic,qui Romam ueniſſet:ſatiſq; feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet:omniaq; habuiſſet æquiora, & placabiliora:quàm animum prætoris, atq; hoſpitis: rem ad

amicos ſuos detulit. quæ ut erant acerba, atque indi-
gna: ſic uidebantur omnibus. itaq; in Senatu continuo
Cn. Lentulus, & Lucullus conss. faciunt mentionem
placere ſtatui, ſi Patribus C. uideretur: ne abſentes ho-
mines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cau
ſam Stheni totam, & iſtius crudelitatem, & iniquita-
tem Senatum docent. aderat in Senatu Verres pater
iſtius: & flens unumquenq; ſenatorem rogabat: ut filio
ſuo parceret. neq; tamen multum proficiebat. erat enim
ſumma uoluntas Senatus. itaq; ſententiæ dicebantur: cũ
Sthenius abſens reus factus eſſet: de abſente iudicium
nullum fieri placere: & ſi quod eſſet factum: id ratum
eſſe non placere. Eo die tranſigi nihil potuit: quod &
id temporis erat: & ille pater iſtius inuenerat homi-
nes, qui dicendo tempus conſumerent. Poſtea ſenex
Verres defenſores, atque hoſpites omnes Stheni con-
uenit: rogat eos: atq; orat: ne oppugnent filium ſuum:
de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe
eſſe: nequid ei per filium ſuum noceretur: ſe homines
certos eius rei cauſa in Siciliam, & terra, & mari miſ
ſurum. et erat ſpacium dierum ferè triginta ante Cal.
decembris: quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edi-
xerat. commouentur amici Sheni: ſperant fore: ut pa-
tris literis, nuncijsq;, filius ab incepto furore reuocetur.
in Senatu poſtea cauſa non agitur. ueniunt ad iſtum do
meſtici nuncij: literasq; à patre afferunt ante Cal. decem
bris: cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet:
eodemq; ei tempore, de eadẽ re literæ complures à mul-
tis eius amicis, ac neceſſarijs afferũtur. hic iſte, qui præ
cupiditate neq; officij ſui, neq; periculi, neq; pietatis, neq;
humanitatis rationem habuiſſet unquã: neq; in eo, quod

monebatur, authoritatem patris, nec in eo, quod rogaba tur, uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuæ. ma ne Cal. decembris, ut edixerat: Sthenium citari iubet. Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petiſſet: grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet. cum uero abs te cui capitis cauſa peteret: hominesq; certos domo miſiſſet: hiq; eo tempore ad te ueniſſent: cum tibi in inte=gro tota res eſſet: ne tum quidem te potuit ſi non pietatis, at ſalutis tuæ ratio ad officium ſanitatemq́; reducere? Ci tat reum: non reſpondet. citat accuſatorē (attendite quæ=ſo: uidete quantopere iſtius amentiæ fortuna ipſa aduer ſata ſit: & ſimul uidete quis Sthenij cauſam caſus adiu uerit) citatus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit. ſi præſens Sthenius reus eſſet fa-ctus: ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen cum accu ſator non adeſſet: Sthenium condemnari non oporteret. etenim ſi poſſet reus abſente accuſatore dānari: non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela ueniſſem: quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cau=ſam: ne tu ex reo eximerere: ſi ego nō affuiſſem ad diē. quod igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum: me, cum ci tatus eſſem, non adeſſe: cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere: cum eius accuſator non affuiſſet? Itaq; fecit ut exitus principio ſimillimus reperiretur. quem abſentem reum fecerat: eum abſente accuſatore condemnat. Nun=ciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoq; ad eum pluribus uerbis ſcripſerat: agitatam rem eſſe in Senatu: etiam in concione Tribunum pl. de cauſa Ste nij M. Palicanū eſſe queſtum: poſtremo me ipſum apud

collegium

collegium hoc Tribunorum plebis, cum eorum omniũ edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet: egiſſe cauſam Sthenij: cum rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos: docuiſſemq; hanc damnationem duci non oportere: Tribunos pl. hoc ſtatuiſſe: idq; omniũ ſententia pronunciatum eſſe: non uideri Sthenium impediri edicto: quo minus ei liceret Romæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur: timuit aliquando: et commotus eſt. uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam. nihil enim ſibi reliqui fecit: quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita defenderet: recipi nomẽ abſentis licet: hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet: ſe imprudentem feciſſe: exiſtimaſſe id licere. quanquam hæc perditiſſima defenſio eſt: tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat: & facit coràm delatum eſſe. Hic uidete in quot laqueos ſe induerit: quorum ex nullo ſe unquam expediret. Primum ipſe in Sicilia ſæpe, & palàm de loco ſuperiore dixerat: & in ſermone multis demonſtrarat: licere nomen recipere abſentis: ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eum dictitaſſe priore actione & Sex. Pompeius Chlorus dixit: de cuius uirtute antea commemoraui: et Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompei clariſſimi uiri iudicio plurimis maximiſq; in rebus probatiſſimus, & omnium exiſtimatione ornatiſſimus: & Poſſides Matro ſolentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute: & hac actione quam uoletis multi dicent: & qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis: & alij qui interfuerint: cum abſentis nomen re

ciperetur. Deinde Romæ cum res eſſet acta in Senatu: omnes iſtius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat: licere fieri: ſæpe eſſe factum: iſtum, quod feciſſet, aliorum exemplo, inſtitutóq; feciſſe. Dicit præterea teſtimonium tota Sicilia: quæ in communibus poſtulatis ciuitatum omnium Conſulibus edidit: rogare, atq; orare patres conſcriptos, ut ſtatuerent, ne abſentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clariſſimum adoleſcentem dicere audiſtis: Siculos, cum ſe cauſam, quæ pro his ſibi in Senatu agenda eſſet: docerent: de Sthenij calamitate queſtos eſſe: propteróq; hanc iniuriam, quæ Sthenio facta eſſet: eos ſtatuiſſe, ut quod dico poſtularetur. Quæ cum ita eſſent: tanta ne amentia præditus, atq; audacia fuiſti: ut in re tam clara, tam teſtata, tam abs te ipſo peruagata, tabulas publicas corrũpere auderes? At quemadmodum corrupiſti? nõ ne ita: ut omnibus nobis tacentibus ipſæ te tuæ tabulæ condẽnare poſſent? quæſo codicem circunfer: oſtende. uidetis ne totum hoc nomen, corãm ubi facit delatum, eſſe in litura? quid fuit iſtic antea ſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? quid à nobis Iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ ſunt in medio: quæ ſe corruptas atque interlitas eſſe clamant. Ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe confidis? cum te nos, non opinione dubia, ſed tuis ueſtigijs perſequamur: quæ tu in tabulis publicis expreſſa ac recentia reliquiſti. Is mihi etiã, Sthenium literas publicas corrupiſſe cauſa incognita iudicauit: qui defendere non potuerit ſe non ex ipſius Sthenij nomine literas publicas corrupiſſe. Videte porrò aliam dementiam: uidete, ut dum expedire ſeſe uult, induat. cognitorem aſcribit Sthenio. quem? cogna

tum aliquem, aut propinquum? non. Thermitanum aliquem honeſtum hominem, ac nobilem? ne id quidem. at Siculum, in quo aliquis ſplendor, dignitaſq; eſſet? minime. quid igitur? Ciuem romanum. cui hoc probari poteſt? cum eſſet Sthenius ciuitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitijs: cum præterea tota Sicilia multum authoritate, & gratia poſſet: inuenire neminem Siculũ potuit: qui pro ſe cognitor fieret? hoc probabitis? an ipſe Ciuem Romanũ maluit? cedo cui Siculo, cum is reus fieret: Ciuis Romanus cognitor factus unquã ſit. omnium prætorum literas, qui ante fuerunt, profer: explicat: ſi unum inueneris: ego hoc tibi quẽadmodũ in tabulis ſcriptum habes: ita geſtum eſſe concedam. At credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit: eligere è Ciuium Ro. numero, ex amicorum, atq; hoſpitum ſuorũ copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius C. Filius palatina. non quæro quis hic ſit Claudius: quàm ſplendidus: quàm honeſtus: quàm idoneus: propter cuius authoritatem, & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet: & Ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro. fortaſſe enim Sthenius non ſplendorem hominis, ſed familiaritatem ſecutus eſt. quid? ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum ſemper, tum in his ipſis rebus, et temporibus fuit? ſi de literis corruptis contrauenit? ſi contra omni ratione pugnauit? utrum potius pro Sthenio inimicum cognitorẽ eſſe factum, an te in Sthenij periculũ inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? Ac ne quis forte dubitet, cuiuſmodi totum ſit negocium: tametſi iamdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe

confido: tamen paululum etiam attendite. Videtis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur: ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius: qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, confector negociorum, prope collega Timarchidi numerabatur: nunc obtineat eum locum: ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur: & qui ſe non Timarchidis ſed ipſius Verris collegam & ſocium eſſe dicebat. Dubitate etiamſi poteſtis: quin eum iſte potiſſimum ex omni numero delegerit: cui improbam perſonam imponeret: quem & huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur. Hic uos dubitatis Iudices tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi? qui damnato Cn. Dolobella damnationem Philodami Opuncij reſciderunt? quod is, non abſens reus factus eſſet: quae res iniquiſſima, & acerbiſſima eſt: ſed cum ei legatio Romam a ſuis ciuibus eſſet data. quod illi iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerunt aequitatem ſecuti: uos id ſtatuere in grauiſſima cauſa praeſertim aliorum authoritate iam confirmatum dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria, affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem nonmodo ſine crimine, & ſine teſte, uerum etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem dij immortales. non dicam amicum tuu, quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt. nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo quod reprehendi poſſit inuenio: niſi quod homo frugaliſſimus, atq; integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij,

ſceleris domum ſuam inuitauit: niſi quod qui C·Marij, & Cn·Pompeij C·Marcelli, L·Siſennæ, tui defenſoris, cæterorum fortiſſimorum hoſpes fuiſſet, atq; eſſet: ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoq; nomen aſcripſerit·quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror·hoc dico, non his qui Sthenium norunt: hoc eſt nemini eorum qui in Sicilia fuerunt·nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplẽdore, qua apud omnes Siculos dignitate, atq; exiſtimatione ſit·ſed ut illi quoq;, qui in ea prouincia non fuerunt: intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi: quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem, acerbum omnibus, atq; intolerandum uideretur: eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillime cum adeptus eſſet: ampliſſime, ac magnificentiſſime geſſit? qui oppidum non maximum, maximis ex pecunia ſua locis communibus, monumentisq; decorauit? cuius de meritis in Rẽp·Thermitanorũ, Siculosq; uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum & inciſum? quæ tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc à me tamen reportata eſt: ut omnes, huius honores inter ſuos, & amplitudinem poſſent cognoſcere· eſt ne hic? q apud Cn·Pompeiũ clariſſimum uirũ cum accuſatus eſſet: quod propter C·Marij familiaritatem, & hoſpitium contra Remp· ſenſiſſe eum inimici, & accuſatores eius dicerent: quod tum magis inuidioſo crimine, quàm uero acerſeretur: ita à Cn·Pompeio abſolutus eſt: ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porrò laudatus defenſusq; ab omnibus Siculis: ut idem Pompeius non ab

homine ſolum, ſed etiam à prouincia tota ſe huius ab ſolutione inire gratiã arbitraretur? poſtremo eſt ne hic? qui & animum in Remp. habuit eiuſmodi: & tantum authoritate apud ſuos ciues potuit: ut perficeret in Sicilia ſolus te prætore quod nonmodo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet: ut ex oppido Thermis nullum ſignum, nullum, ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cum præſertim eſſent multa præclara: & tu omnia concupiſſes. Deniq; nunc uide qd inter te cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur: et præclara illa celebrantur: cui ſtatuæ Romæ ſtant inauratæ à communi Sicilia quẽadmodum inſcriptum uidemus datæ: uide inquam quid inter te & hunc Siculum, qui abs te eſt patrono ſiciliæ condẽnatus: interſit. Hunc ciuitates ex Sicilia permultæ teſtimonio ſuo, legationibusq; ad eam rem miſſis publice laudant: te omnium Siculorum patronum una Mamertina ciuitas ſocia furtorum ac flagitiorum tuorum, publice laudat: ita tamen nouo more: ut legati lædant: legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, teſtimonijs accuſant: queruntur: arguunt: ſi tu abſolutus ſis: funditus euerſas eſſe arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiã in Eryco monte monumentum tuorum flagitiorum crudelitatisq; poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen aſcriptum eſt. uidi argenteum cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res: quamobrem in eo potiſſimum Sthenianum præmiũ poneretur? utrum hoc ſignum cupiditatis tuæ, an trophe um neceſſitudinis, atq; hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti? faciunt hoc homines: quos in ſumma nequitia non ſolum libido, & uoluptas, uerum etiam ipſius ne=

quitiæ fama delectat: ut multis in locis notas ac ueſtigia ſcelerum ſuorum relinqui uelint. ardebat amore illius hoſpitæ: propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolum ſciri tum, uerum etiam commemorari ſemper uolebat. itaq; ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat: Veneri potiſſimum deberi præmium ſtatuit: quæ illam totam accuſationem iudiciumq́; conflarat. putarē te gratum in deos: ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti: præſertim cum tibi illo ipſo anno à Chelidone ueniſſet hæreditas. Hic ego ſi hanc cauſam non omnium Siculorum rogatu recepiſſem: ſi hoc à me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet: ſi me animus atq; amor in Republicā, exiſtimatioq́; offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet: atq; hæc una cauſa fuiſſet: quod amicum atq; hoſpitem meum Sthenium, quem ego in quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem: de quo optime exiſtimaſſem: quem in prouincia exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq́; cognoſſem: tam crudeliter, ſcelerate, nefarieq́; tractaſſes: tamen digna cauſa: cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem: ut hoſpitis ſalutem fortunasq́; defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros: fecit etiam nuper homo clariſſimus Cn. Domitius: qui M. Syllanum Conſularem uirum accuſauit propter Egritomari tranſalpini hoſpitis iniurias. putarē me idoneum qui exemplum ſequerer humanitatis, atq; officij: proponeremq́; ſpem meis hoſpitibus, ac neceſſarijs: quo tutiorem uitam ſeſe meo præſidio uicturos eſſe arbitrarētur. cum uero in communibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoq; cauſa contineatur: multiq́; uno tempore à me hoſpites, atq; amici publice, priuatimq́; defendantur:

profecto uereri non debeo: nequis hoc quod facio, nõ exiſtimet ſummi officij ratione impulſum coactumq́; ſuſcepiſſe. Atq; ut aliquando de rebus ab iſto cognitis, iudicatisq́;, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus: & quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt: nos modum aliquem, & finem orationi noſtræ, criminibusq́; faciamus: pauca ex alijs generibus ſumemus. Audiſtis ob ius dicundum Q. Varium dicere procuratores ſuos iſti centum & triginta millia nummum dediſſe: meminiſtis Q. Varij teſtimonium: remq́; hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatiſſimi teſtimonio comprobari: ſcitis Cn. Sertium, M. Modium equites romanos, ſexcentos præterea ciues Ro. multosq́; Siculos dixiſſe, iſti pecuniam ob ius dicundũ dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem: cum totum poſitum ſit in teſtibus? quid porrò argumenter: qua de re dubitare nemo poſſit? an hoc dubitabit qſquam omnium? quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionẽ habuerit: qui Romæ totum edictum, atq; omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit: qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum popoſcerit. quod enim præterea genus pecuniæ cogendæ præterijt? quod non ab omnibus alijs præteritum, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur: in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio: quin eam rem tu ad tuum quæſtum, nũdinationemq́; hominum traduxeris? dicta ſunt priore actione & priuatim, & publice teſtimonia: legati Centuripini, Haleſini, Cathinenſes, Panormitaniq́; dixerunt: multarum præterea ciuitatum. iam uero priuatim plurimi. quorum ex teſtimonijs cognoſcere potuiſtis: tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate Senatorem

factum eſſe gratis: neminem, ut leges eorum ſunt, ſuf-fragijs: neminem niſi iſtius imperio, aut literis: atq; in his omnibus Senatoribus cooptandis, nonmodo ſuffragia nulla fuiſſe: ſed ne genera quidem ſpectata eſſe: ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neq; cenſus, neque ætatis, neq; cætera Siculorum iura ualuiſſe. quicunq; Senator uoluerit fieri: quamuis puer: quamuis indignus: quamuis ex eo loco, ex quo non liceret: ſi is precio apud iſtum fieret idoneus, ut uinceret: factũ eſſe ſemper: nonmodo Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges: ſed ne ab Senatu quidem populóq; Ro. datas. quas enim leges ſocijs amicisq; dat is, qui habet imperium à Populo romano, authoritatem legum dandarum à Senatu: hæ debent, & populi Ro. & Senatus exiſtimari. Haleſini pro multis, & magnis ſuis, maiorumq; ſuorum in Remp. noſtram meritis, atq; beneficijs ſuo iure, nuper L. Licinio Q. Mutio Conſſ. cum haberent inter ſe controuerſias de Senatu cooptando: leges ab Senatu noſtro petiuerunt. decreuit Senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit. in quibus multa ſanxit de ætate hominum: ne quis minor triginta annis natu: de quæſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur: de cenſu, de cæteris rebus. quæ omnia ante iſtum Prætorem, & noſtrorum magiſtratuũ authoritate, & Haleſinorũ ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & præco, qui uoluit, iſtum ordinem precio mercatus eſt: & pueri annorum ſenum ſeptenumq; denum Senatorium nomen nũdinati ſunt: & quod Haleſini antiquiſſimi, & fideliſſimi ſo-

cij, atq; amici Romæ impetrarant, ut apud ſe ne ſuffra gijs quidem fieri liceret: id precio ut fieri poſſet, ffecit. Agrigentini de Senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent. in quibus & eadem illa ſancta ſunt: & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint: unum ueterum, alterum colonorum: quos T. Manlius Prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. Iſte q omnia iura precio exequaſſet: omniúq; rerum delectum, atq; diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet: non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæſtusq; permiſcuit: ſed etiam in his duobus generibus ciuium nouorum, ueterumq; turbauit. nam cum eſſet ex ueterum numero quidam Senator demortuus: & cum ex utroq; genere par numerus reliquus eſſet: ueterem cooptari neceſſe erat legibus: ut his amplius numerus eſſet. quæ cum ita ſe res haberet: tamen ad iſtum uenerunt emptũ locum illum Senatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit, ut precio nouus uincat: literaſq; à Prætore afferat. Agrigentini ad iſtum legatos mittunt: qui eum leges doceant: conſuetudinemq; omnium annorum demonſtrent: ut iſte intelligeret: ei ſe illum locum uendidiſſe: cui ne commertium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum precium iam accepiſſet: ne tantulum quidem commotus eſt. idem fecit Heracleæ. nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit: legeſq; ſimiles de cooptando Senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud cæteros, pecuniam accepit: ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiſcuit. Nolite expectare dum omnes obeã

orationemea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia. neminem iſto Prætore Senatorem fieri potuiſſe: niſi qui iſti pecuniam dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione: quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortito capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cum ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt: res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio: ut pro ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renunciaretur. in ſorte, cui imperare non poterat: expectabant homines quidnam, acturus eſſet. homo id quod erat facillimum: primo uetat ſortiri: iubet extra ſortem Theomnaſtum renũciari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorum ullo modo fieri poſſe: fas deniq; negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur. in qua ſcriptum erat: ut quot eſſent renunciati: tot in hydriam ſortes conijcerentur: cuius nomen exiſſet: ut is haberet ſacerdotium. Homo ingenioſus, & peracutus optime inqt. nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erũt: quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. nunquid igitur oportet, niſi tres ſortes conijci? unam educi? nihil. conijci iubet tres: in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus: cum id uniuerſis indignum, atq; nefarium uideretur. Ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus: quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo ſanè locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo pote-

rat. ſi Herodotus quidam adeſſet: ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur: ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur: et iſtius more deciditur. toreumata ſanè nota, ac precioſa auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum: ſi pridie ueniſſet. Iſte ne aut alio menſe ac fas erat: comitia haberētur: aut Herodoto præſenti honos adimeretur: id, quod iſte non laborabat: Climachias minime uolebat: excogitat. dixi iam dudum: nō eſt homo acutior quiſquam, nec fuit. excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo, comitia haberētur: nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq́; græcorum, quod ſuos dies menſesq́; congruere uolunt cum ſolis lunæq́; ratione: ut nonnunquam ſi quid diſcrepet: eximant unum aliquem diem: aut ſummum biduū ex menſe: quos illi exhereſimos dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quæ iſte cum cognouiſſet: nouus aſtrologus, qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duceret: eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq́; menſem hoc modo: ut quo die uerbi cauſa eſſe oporteret Idus ianuarias: eo die Cal. Martias proſcriberet. itaq́; fit omnibus recuſantibus, et implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renunciatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur dies ut ipſe putabat, quindecim ante comitia: offendit eum menſem comitialem comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum: ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. hoc ſi Romæ fieri poſſet: certe aliqua ratiōe expugnaſſet iſte:

ut dies XLV inter binos ludos tollerentur: per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſunt: operæpreciũ eſt cognoſcere. ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur à populo propter hác cauſam: quod omnes Siculi ex cenſu quotannis tributa conferunt: in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummæq́; faciundæ cenſori permittitur. itaq́; cum populus, cui maximam fidem ſuarum rerum habeat: maxima cura deligit: et propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. In ea re nihil obſcure facere uoluit: non in ſortitione fallere: neq; dies de faſtis eximere: nihil ſane uafre nec malicioſe facere conatus eſt: ſed ut ſtudia, cupiditatesq́; honorum, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret: quæ res euertendæ Reipublicæ cauſa ſolent eſſe: oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus Cenſores eſſe facturum. Tanto mercatu Prætoris indicto, concurritur undiq; ad iſtum Syracuſas: flagrabat domus tota prætoria ſtudio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantaq́; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo incluſa. exquiſitis palàm precijs, & licitationibus factis deſcribebat Cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuisq́; acceſſionibus huius negocij, atq; operis moleſtiam conſequebatur: ut ad iſtum ſine ulla ſollicitudine ſumma pecunia referretur. Iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, planè adhuc cognoſcere non potuiſtis: ueruntamen priore actione quàm uarie, quàm improbe prædatus eſſet, multorum ex teſtimonijs cognouiſtis. Sed ne miremini qua ratione hic tan

tum apud iſtum libertus potuerit: exponam uobis breuiter, quid hominis ſit: ut & iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo præſertim numero, ac loco: & calamitatem prouinciæ cognoſcatis. in mulierum corruptelis, et in omni eiuſmodi luxuria, atq; nequitia mirandū in modum reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines, ſingularemq́; nequitiam natum, atq; aptum fuiſſe: inueſtigare: adire: appellare: corrumpere: quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter. eundem mira quædam excogitare genera furandi: nā ipſum Verrem tantum ſemper auaricia hiante atq; imminenti fuiſſe, ingenio, & cogitatione nulla: ut quicquid ſua ſponte faciebat: item ut uos Romæ cognouiſtis, eripere potius, q̄ fallere uideretur. hæc uero eius erat ars, & malicia miranda: quod acutiſſime tota prouincia quid cuiq; eſſet neceſſe, indagare, & odorari ſolebat: omnium inimicos diligenter cognoſcere: colloqui: attentare: ex utraq; parte cauſas, uoluntates perſpicere, facultates, & copias: quibus opus eſſet: metum afferre: q̄bus expediret: ſpem oſtendere: accuſatorum, & quadruplatorum quicquid erat: habebat in poteſtate: quod cuiq; negocij conflari uolebat: nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, literas peritiſſime, & callidiſſime uenditabat: ac non ſolum erat adminiſter iſtius cupiditatum: uerum etiam ipſe ſui meminerat æquæ: non ſolum nummos, ſi qui iſti exciderant: tollere ſolebat: ex quibus pecuniam maximam fecit: ſed etiam uoluptatum, flagitiorumq́; iſtius ipſe reliquias colligebat. itaq; in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cœpit: ſed Timarchidem fugitiuum omnibus, oppidis per triennium ſcitote re-

gnaſſe: in Timarchidis poteſtate ſociorum populi Ro. antiquiſſimorum, atq; amiciſſimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasq; omnes fuiſſe. Is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto precio Cenſores dimiſit. comitia iſto prætore Cenſorum ne ſimulandi quidem cauſa fuerunt. Iam hoc impudentiſſime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) ſingulis Cenſoribus denarij trecenti ad ſtatuam prætoris imperati ſunt. Cẽſores CXXX facti ſunt. pecuniam illam ob cenſuram contra leges, clàm dederunt: hæc denaria XXXVIIII millia palàm ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. primum quo tantam pecuniam? deinde quamobrem Cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo aliquis Cenſorũ eſt collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice ciuitates iſtos honores habent: aut ſi generatim homines: ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Cenſores quidem qui magis, quàm Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita eſſe: nam erepta nõ audebis dicere? te eos magiſtratus hominibus beneficij nõ Reip. cauſa permiſiſſe? hoc autem tute fatebere? quiſquã dubitabit? quin tu iſtam apud populos prouinciæ iſtius inuidiam atq; offenſionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, ſed pecuniæ conciliandæ cauſa ſuſceperis? Itaq; Cenſores fecerunt idem, quod in noſtra Rep. ſolent ij: qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam: ut ita poteſtatem gererent: ut illam lacunam rei familiaris explerent. ſic cenſus habitus eſt te prætore: ut eo cenſu nullius ciuitatis Reſpu. poſſet adminiſtrari. nam locupletiſſimi cuiuſq; cenſus extenuerant: tenuiſſimi auxerant. Itaq; in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur: ut etiam

ſi homines tacerent: res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt. nam L. Metellus, qui poſteaquam ego inquirendi cauſa in Siciliam ueni: repente Letilij aduentu iſtius nonmodo amicus, uerum etiam cognatus factus eſt: is, quod uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe: eum cenſum obſeruari iuſſit: qui uiro fortiſſimo, atq; innocentiſſimo Sex. Peduceo prætore habitus eſſet. erant enim tum Cẽſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus: quibus, ſiquid commiſiſſent: pœnæ legibus erant conſtitutæ. te autem prætore, qui Cenſor aut legem metuerit? qua non tenebatur: quoniam creatus lege non erat? aut animaduerſionem tuã? cum id quod abs te emerat: uẽdidiſſet? Teneat iam ſane meos teſtes Metellus: cogat alios laudare: ſicut in multis conatus eſt: modo hæc faciat, quæ fecit. qs enim unquã tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? Quinto quoq; anno Sicilia tota cenſetur: erat cenſa prætore Peduceo: quintus annus cum te prætore incidiſſet: cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionem tui cenſus fieri uetat: cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanum cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet: tameiſi animo æquo prouincia tuliſſet: inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius. aliter enim, ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe: facere non potuit. expectas etiam quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet: minore ignominia te affeciſſet: quàm cum ea, quæ in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit: atq; irrita iuſſit eſſe. Neq; in hac re ſola fuit eiuſmodi. ſed antequam ego in Siciliam ueni: in maximis rebus, ac plurimis. nam et Heraclio Syracuſano tuos

cuſano tuos illos paleſtritas bona reſtituere iuſſit: et Epi crati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: & niſi mature Letilius in Siciliã ueniſſet cum literis: minus XXX diebus Metellus totam trienny præturã reſcĩdiſſet. Et quoniam de ea pecunia quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt: dixi: non mihi prætermittendum uidetur, ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ: quam tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti. Video enim eius pecuniæ ſummam eſſe pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: & iſte hoc concedit: nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat? cum hæc tam improba ſunt: quæ fatetur? quid enim uis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt: tantam ab ſocijs pecuniam auferri: ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur: qua uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur inquies. ſcilicet expectemus legitimũ illud quinquennium. ſi hoc interuallo non conſumpſerit: tum deniq; nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarũ nomine deferemus. reus eſt maximis plurimiſq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris: nõ opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris: quis erit tam amens, qui te ex tot, tantiſq; criminibus elapſum, poſt quinquẽnium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neq; adhuc conſumpta iſta pecunia eſt: & eſt perſpicuum, non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationẽ:

quare & iſte HS CXX millia uno genere conciliaꝛrit: & cœperit: & cæteri, ſi à uobis hoc erit comprobatum: quam uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint: ut iam uideamur non à pecuniys capiendis homines abſterrere: ſed cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus: honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere. Etenim ſi C. Verres HS CXX millia populum uerbi gratia Centuripinum popoſciſſet: eamq́; ab his pecuniam abſtuliſſet: non opinor eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planum fieret: condemnari neceſſe eſſet. quid ſi eundem populum HS CCC millia popoſcit? eaq; coegit: atq; abſtulit? num icirco abſoluetur? quod aſcriptum eſt, eam pecuniam datam ſtatuarũ nomine? non opinor. niſi forte id agimus: non ut magiſtratibus noſtris moram accipiendi, ſed ut ſocijs cauſam dandi auferre uideamur. Quod ſi quẽ ſtatuæ magnopere delectant: & ſi quis earum honore & gloria ducatur: is hæc tamen conſtituat neceſſe eſt: primum auerti pecuniam domum non placere: deinde ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. Ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei: cui poſſent optima conditione locare? an aliquem curatorem præficere: qui ſtatuis faciundis præeſſet? an tibi, an cui tu imperaſſes adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuæ fiebant: à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine quæſo ſimulare te, cum in manifeſto furto teneare: gloriæ ſtudioſum, ac monumentorum fuiſſe. quid uero modum ſtatuarum haberi nullum placet? at qui habeatur neceſſe eſt. etenim ſic conſi

derate. Syracuſana ciuitas (ut eam potiſſimũ nominem) dedit ipſi ſtatuam. eſt honos. & patri. bella hæc pietatis, & quæſtuoſa ſimulatio. et filio. ferri hoc poteſt. hunc enim puerum non oderant. uerum quotiens, & quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerent, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quæ Romæ ponerentur: imperaſti: ut ijdem darent homines aratorum nomine: dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliæ conferrent: etiam id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniam contulerit: idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipſa uos admonet: ut putetis modum aliquẽ huic cupiditati conſtitui oportere? quod ſi hoc uoluntate ſua nulla ciuitas fecit: ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarum nomine contulerunt: per deos immortales num cui dubium eſſe poterit? quin, etiam ſiquis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere: idem tamen ſtatuat, eripere certe non licere? Primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliã citabo: quæ mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam per uim coactam eſſe demonſtrat. nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata ſunt: etiam hoc ediderunt: ut ſtatuas ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet: pollicerentur. Tot prætores in Sicilia fuerunt: totiens apud maiores noſtros Siculi Senatum adierunt: totiens hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atq; principium tua prætura attulit. quid enim tam nouum, nó ſolum re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera quæ ſunt in ijſdem poſtulatis de iniurijs tuis, ſunt noua: ſed tamen non nouo modo poſtulantur. rogant, et orant Siculi pa-

tres conſcriptos:ut noſtri magiſtratus poſt hac decumas lege Hieronicæ uendant. tu primus contra uendideras. audio. ne in cellam quod imperatur: æſtiment. hoc quoq; propter tuos ternos denarios nunc primum poſtulatur. ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur. ex Sthenij calamitate, & tua natum eſt iniuria. cætera non colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi: ut crimina collecta in unum te reū eſſe uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habēt: ſed poſtulationum formulas uſitatas. hoc poſtulatum de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei: qui rem ſententiamq; non perſpiciat. poſtulant enim non ut ne cogantur ſtatuere. quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt: ut id tibi facere ne liceat. pete potius ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo inquit. negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluum eſſe uis: mihi impone iſtam uim: ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua prætura primum nata eſt hæc poſtulatio. qua cum utuntur: hoc ſignificant: atque adeo aperte oſtendunt: ſeſe ad ſtatuas pecuniam metu, ac malo coactos inuitiſſimos contuliſſe. Quid? ſi hoc non dicant: tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide & perſpice qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renunciatur, ita conſtitui à tuis patronis hominibus ingenioſis cauſam tuā: & ita eos abs te inſtitui: & doceri: ut quiſq; ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honeſtior teſtimonium uehementius dixerit: ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerūt: te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt: propterea quod arator eſt. itaq; uno genere opinor circunſcribere habetis in animo genus hoc arato-

rum: quod eos inſenſo animo, atq; inimico ueniſſe dicatis: quia fuerit in decumis iſte uehementior. Ergo aratores inimici: omnes aduerſarij: nemo eorum eſt quin periſſe te cupiat. omnino præclare te habes: cum is ordo, atq; id genus hominum, quod optimum, atq; honeſtiſſimum eſt: à quo uno & ſumma Reip. & illa prouincia maxime continetur: tibi eſt inimiciſſimum. uerũ eſto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nuc quod mihi abs te datur: id accipio: eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis, propter decumas. concedo: non quæro iure an iniuria ſint inimici. quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt? quæ populi Ro. oculos, animosq; maxime offendũt: propter ædem Vulcani? nam ſcriptum eſſe uideo, quandam ex his ſtatuã aratores dediſſe. ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt: inimici non ſunt: credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ conſulunt. ſin autem metu coacti dederunt: confiteare neceſſe eſt: te in prouincia pecuniã ſtatuarum nomine per uim ac metum coegiſſe. utrum tibi commodum eſt elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam: ut mihi tu illud concedas: quod tibi honeſtiſſimum eſt: aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe. da mihi hoc. iam tibi maximam partem defenſionis præcideris. non enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atq; inimicos dicere. O cauſam ſingularem: O defenſionem miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore: et eum reum qui prætor in Sicilia fuerit: aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe: aratores de eo bene exiſtimare: amicos eſſe: ſaluũ eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtimetis. obruitur enim aratorum teſtimonijs. utar eo quod datur. certe ita

nobis hoc iudicandum eſt: eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt: ut ipſe exiſtimari uult: ad iſtius honores, atq; monumẽta pecuniam non uoluntate ſua contuliſſe. atq; ut hoc tamen facillime intelligi poſſit: quem uoles eorum teſtium, quos produxero: qui in Sicilia teſtes ſint: ſiue ciuem Ro*manum uelis, ſiue* Siculum*, rogato: & eum qui tibi inimiciſſimus eſſe uidebitur: qui ſe ſpoliatum à te dicet: ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit? neminem reperies, qui neget. & enim omnes dederunt. quenquam igitur putas dubitaturum: quin is, quem inimiciſſimum tibi eſſe oporteat: qui abs te grauiſſimas iniurias acceperit: pecuniam ſtatuæ nomine dederit ui, atq; imperio adductus, non officio, ac uoluntate.* Et *huius ego pecuniæ* Iudices, *quæ permagna eſt, impudentiſſiméq; coacta ab inuitis: non habui rationem: neq; habere potui: quantum ab aratoribus, quantum ab negociatoribus, qui* Syracuſis, *qui* Agrigenti, *qui* Panormi, *qui* Lilybei *negociantur: eſſet coactum: quoniam intelligitis ipſius quoq; confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe.* Venio *nunc ad ciuitates* Siciliæ: *de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis poteſt. an etiam* Siculi *inuiti contulerunt? non eſt probabile. etenim ſic* C. Verrem *præturam in* Sicilia *geſſiſſe conſtat: ut cum utriſq; ſatisfacere non poſſet, &* Siculis, *et togatis: officij potius in ſocios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit.* Itaq; *eum non ſolum patronum iſtius inſulæ, ſed etiam* Sothera *inſcriptum uidi* Syracuſis. *hoc quantum eſt? ita magnum: ut latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirum* Sother: *qui ſalutem dedit. huius nomine etiam dies feſti agitantur pulchra illa* Verrea, *non quaſi* Marcellea, *ſed pro marcelleis, quæ illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. huius fornex in foro* Syracu

ſis eſt: in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. huius ſtatuæ omnibus * quæ hoc demonſtrare uideantur: propemodum non minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis: quàm abſtuliſſe. huic etiam Romæ uidemus in baſi ſtatuarũ maximis literis inciſum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari poteſt cuiquam? tantos honores habitos eſſe ab inuitis? Hic tibi etiam multo magis, quàm ante in aratoribus uidendum et conſiderandum eſt: quid uelis. magna res eſt. utrum tibi Siculos publicæ priuatimq; amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos: quid te futurum eſt? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum maximum numerum abs te abalienaſti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos eſſe amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt: ut in eum publicæ teſtimonium dicerent: cum præſertim ex ea prouincia condẽnati ſint complures, qui ibi prætores fuerunt: duo ſoli abſoluti: huc conueniunt cum literis: ueniunt cum mãdatis: ueniunt cum teſtimonijs publicis: qui ſi te publicæ laudarent: tamen id more potius ſuo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publicæ conqueruntur: non'ne hoc indicant? tantas eſſe iniurias: ut multo maluerint de ſuo more decedere: quàm de tuis moribus non dicere? confitendum eſt igitur tibi neceſſario: Siculos inimicos eſſe: qui quidem & in te grauiſſima poſtulata Conſulibus ediderunt: & me ut hanc cauſam, ſalutisq; ſuæ defenſionem ſuſciperem: obſecrarunt: qui cum à prætore prohiberentur: à quatuor quæſtoribus impedirentur: omnium minas, atq; omnia pericula præ

ſalute ſua lenia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq́; dixerunt: ut Artemonem Centuripinum legatum, & publicæ teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam legatus à ſuis ciuibus electus eſt: ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quàm apertiſſime uobis, planiſſimeq́; explicare. Dixerunt Haleſini, Catinēſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis quam multi, & quam multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes deniq; hoc in hac cauſa intelligent: hoc animo eſſe Siculos: ut ſi in iſtum animaduerſum non ſit: ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atq; adeo fugiendum eſſe arbitrentur. Hos homines tu perſuadebis, ad honores, atq; amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo. q te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent: ij monumenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit: ut cupierint. iam dudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor: utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere: an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit? ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt Iudices: in Siculis qui-

dem, & in omnibus græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis: niſi iacentes, reuulſaſq; uidiſſem: propterea quod apud omnes græcos hic mos eſt: ut honorē hominibus habitum in monumentis huiuſmodi, nonnulla religione deorum conſecrari arbitrentur. itaq; cum Rhodij bellum illud propè ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint: omneſq; eius copias, acerrimūq; eius impetum, à mœnibus, litoribus, claſſibuſq; ſuis exceperint: cum & regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco: ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur: quem ipſum hominem cuperent euertere: eius effigiem ſimulacrumq; ſeruare. ſed tamen uidebam, apud eos cum eſſem: & religionem eſſe quandam in his rebus à maioribus traditam: & hoc diſputare: cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet: cum homine uero, quo gereret bellum: atq; hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinem, religionemq; græcorum, quæ monumenta hoſtiū in bello ipſo ſoleat defendere: eam ſumma in pace prætoris populi ro. ſtatuis præſidio non fuiſſe. Tauromenitani, quorum eſt ciuitas fœderata: homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe præſidio fœderis: hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt. qua ablata, baſim tamen in foro manere uoluerunt: quod grauius in iſtum fore putabant: ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Tauromenitanis eſſe deiectam: quàm ſi nullam unquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro: & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontini miſera in ciuitate, atq; inani, tamen iſtius in

Gymnaſio ſtatua deiecta eſt. Nam quid ego de Syracu ſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorũ: ſed & illorum commune, & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur: tum cum ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atq; euerſæ. at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum ſepim, in primo aditu, ueſtibuloq́; templi. quod niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet: atq; illam imperio, edictoq́; prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. Atq; ego hoc non uereor: ne quid horum nonmodo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt, nonmodo quàm ego Siciliam, uerum etiam quàm iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum: nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſſi: quæ ſunt geſta: cognoſcite. Centuripinorum Senatus decreuit: populusq́; iuſſit: ut quæ ſtatuæ C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent: eas quæſtores demoliendas locarent: dumq́; ea demolitio fieret: Senatores XXX non minus adeſſent. Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neq; eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerunt: quas inuiti per uim, atq; imperiũ dediſſent: neq; eius hominis: in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod nunquam antea, Romam mandata, legatosq́; miſiſſent. & id grauius eſſe putauerunt: ſi publico conſilio, quam ſi per uim multitudinis factum uideretur. cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliſſent: audit Metellus: grauiter fert: euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas: uehementer ijs minatur. Illi ad Senatum renunciant: ſtatuæ, quæ iſtius cauſæ nihil pro

deſſent: reponuntur. Hic ego aliud alij concedo: Metello homini ſapienti prorſus non poſſum ignoſcere: ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore? ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc neq; crimen ullum, neq; reprehenſio. ex quo igitur crimen, atq; accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiſſet: hæc dicerem. uidete Iudices quantum, & quàm acerbum dolorem ſociorum, atq; amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ: cum Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo Ro. coniuncta eſt: ut non ſolum Remp. noſtram, ſed etiã in quo uis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit: ea publico conſilio, atq; authoritate iudicarit: C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod ueriſſime poſſem: commemorarem X millia ciuium Centuripinorum fortiſſimorum, fideliſſimorumq; ſociorum: eos omnes ſtatuiſſe monumentum iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. Hæc tum dicerem: ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. uelim quærere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & authoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire. neq; enim ſi maxime ſtatuæ deiectæ eſſent: eas ego uobis poſſem iacẽtes oſtendere: hoc uno uterer: ciuitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit. hoc etiam addidit: ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, atq; amicis imperari: ut ijs, ne in ſuis quidẽ beneficijs, libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem: ut coniectu-

ram faceretis, qualem in iis rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis: in quibus rebus obeſſe mihi poſſet: cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit: in qua nihil obfuit. ſed ego Metello non iraſcor: neq; ei ſuam purgationem eripio: qua ille apud omnes utitur: ut nihil malitioſe, neq; conſulto feciſſe uideatur. Iam igitur eſt ita ꝑſpicuum, ut negare non poſſis: nullam tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquam datam: nullam pecuniam ſtatuarum nomine niſi ui expreſſam, & coactam. quo quidē in crimine non illud ſolum intelligi uolo: te ad ſtatuas HS CXX millia coegiſſe: ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt: quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum ſit: & fuerit: in quo quæ ueſtra defenſio futura ſit: coniectura aſſequi non queo. oderunt Siculi. togatorum enim cauſa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimiciſſimiq; ſunt. inimicos habeo ciues romanos: quod ſociorum commoda, ac iura defendi. at ſocij in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. aratores inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immunes, liberoſq; arant: cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicyenſes? quod genus hominum? quem numerum? quem ordinem proferre poſſis? qui te non oderit? ſiue ciuium romanorum, ſiue Siculorum? ut etiam ſi cauſam, cur te oderint, non poſſim dicere: tamen illud dicendum putem: quem omnes mortales oderint: eum quoq; uobis odio eſſe oportere. An hoc dicere audebis? utrū de te aratores, utrum deniq; Siculi uniuerſi, bene exiſtiment, ad rem id non pertinere? neq; tu hoc dicere audebis: neq;, ſi cupies: licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum Siculorum, atq; aratorum, ſtatuæ illæ

equeſtres: quas tu paulo ante, quàm ad urbem uenires: poni inſcribiq́; iuſſiſti: ut omnium inimicorum animos accuſatorumq́; tardares. quis enim tibi moleſtus eſſet? aut quis appellare auderet? cum uideret ſtatuas ab negociatoribus, ab aratoribus, à communi Siciliæ? quod eſt aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq́; à ſingulis eius partibus, non ſolum diligitur: ſed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negociatorum, Siculorumq́; omnium teſtimonia? cum eorum nominibus in ſtatuarũ inſcriptione poſitis, omnem te ſperabas inuidiã, atq; infamiam tuam extinguere poſſe. An quorum authoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es: eorum ego dignitate accuſationem meã comprobare non potero? niſi forte, quod apud publicanos gratioſus fuiſti: in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quæ gratia nequid tibi prodeſſe poſſet: ego mea diligentia perfeci: ut etiam obeſſe deberet: tu tua ſapientia curaſti. Etenim rem totam Iudices breuiter cognoſcite. In Scriptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui & ſui queſtus cauſa, & fortaſſe quod ſociorum intereſſe arbitrabatur: bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit. Is cum prætorem circum omnia fora ſectaretur: neq; ab eo unquam diſcederet: in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq́; in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendisq́; negocijs: ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior: quod idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur: fœnori dabat. ea autẽ fœneratio erat huiuſmodi Iudices: ut etiã hic quæſtus huic cederet. nam quas pecunias ferebat is

expenſas, quibus cum contrahebat: aut ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiam ipſi iſti referebat acceptas. Idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fœnerabatur. Hic primo Carpinatius antequã in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet: aliquotiens ad ſocios literas de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat: furta quoq; iſtius permulta nominatim ad ſocios ꝑſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erant exportata: portum autem, & ſcripturas eadem ſocietas habebat. Ita factum eſt: ut eſſent permulta: quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtum, ac proferre poſſemus. uerum accidit: ut Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine, præterea ratione coniunctus eſſet: crebras poſtea literas ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem communem, beneficijsq́; mitteret. & enim tum iſte omnia quæcunq; Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat ad ſocios: ut, ſi poſſet: quæ antea ſcripſerat: ea planè extingueret. Ad extremum uero, cum iſte iam decedebat: eiuſmodi literas ad eos miſit: ut huic frequẽtes obuiam prodirent: gratiasq́; agerent: facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerentur. Itaq; ſocij fecerunt, uetere inſtituto publicanorum, non quo iſtum ullo honore dignum arbitrarentur: ſed quod ſua intereſſe putabant, ſe memores gratosq́; exiſtimari: gratias iſti egerũt: Carpinatium ſæpe ad ſe de eius officijs literas miſiſſe dixerunt. iſte cum reſpondiſſet: ea ſe libenter feciſſe: operasq́; Carpinatij magnopere laudaſſet: dat amico ſuo cuidam negocium, qui tum magiſter erat eius ſocietatis: ut diligenter caueret: atq; proſpiceret: nequid eſſet in literis ſociorũ: quod contra ſuum caput, atq; exiſtimatio-

nem ualere poſſet. Itaq; ille multitudine ſociorum remota, decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, atq; decernunt: ut hæ literæ quibus exiſtimatio C. Verris læderetur: remouerentur: operáq; daretur: ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. Si oſtendo hoc decreuiſſe decumanos: ſi planum facio hoc decreto remotas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condẽnatum? nempe eorum: quos hi, qui ſeueriora iudicia deſiderant: arbitrentur reos iudicari oportere: publicanorũ iudicio. quos uidelicet nũc populus iudices poſcit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legẽ ab homine non noſtri generis, non ex equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo promulgatam uidemus: Decumani, hoc eſt principes, & quaſi Senatores publicanorum, remouendas de medio literas cenſuerunt. Habeo ex his qui affuerunt: quos producam homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, iſtos principes, Equeſtris ordinis: quorum ſplendore uel maxime iſtius, qui legem promulgauit: oratio, & cauſa nitatur. uenient in medium: dicent, quid ſtatuerint: profecto ſi recte homines noui, non mentiẽtur. literas enim communes de medio remouere potuerunt: fidem ſuam, & religionem remouere non poſſunt. Ergo Equites Ro. te ſuo iudicio condemnari noluerunt. Vos nunc utrum illorum iudicium, an uoluntatem ſequi malitis, conſiderate. At uide, quid te amicorũ tuorum ſtudium, quid tuum conſilium, quid ſociorũ uoluntas adiuuet? dicam paulo amplius. neq; enim iam uereor, ne quis hoc me magis accuſatorie, quàm libere dixiſſe arbitretur. Si iſtas literas non decreto Decumanorum magiſtri remouiſſent: tantum poſſem in te dicere:

quantum in literis inueniſſem. nunc decreto iſto facto, literiſq; remotis, tantum mihi licet dicere: quantum poſſum: tantum iudici ſuſpicari: quantum uelit. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam ueſtem melitenſem, plurimam ſtragulam, multam deliacam ſupellectilem, plurima uaſa corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam, Syracuſis exportaſſe. his pro rebus, quod portorium non eſſet datum: literas ad ſocios miſiſſe L. Canuleium: qui in portu operas daret. ſatis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum opinor maius. quid defendet Hortenſius? poſtulabit ut literas Canulei proferam? crimen huiuſmodi niſi literis confirmetur: inane eſſe dicet? clamabo literas remotas eſſe de medio: decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monumenta furtorum. Aut hoc contendat nunquam eſſe factum: aut omnia tela excipiat neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio. deſcendo. æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producam teſtes: & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum eſt, una fuerunt: nunc quoq; una ſunt. cum interrogabũtur: obligentur non ſolũ iuriſiurãdi, atq; exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia: ſi planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe literis quod Verrem læderet. nonmodo id non dices: ſed ne illud quidem tibi dicere licebit: tantum, quantum ego dicam, non fuiſſe. Ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis: ut, quemmadmodum paulo ante dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur: & iudicibus libera poteſtas, ad credendum. quod cum ita ſit: nihil fingam tamen: meminero me non ſumpſiſſe, quem

pſiſſe, quem accuſarem: ſed recepiſſe, quod defenderem: uos ex me cauſam non à me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere: me Siculis ſatis eſſe facturũ: ſi quæ cognoui in Sicilia: quæ accepi ab ipſis: diligenter expoſuero: populo romano: ſi nullius uim, nullius potentiam pertimuero: uobis: ſi facultatem uere, atq; honeſte iudicandi, fide, & diligentia mea fecero: mihi in eo: ſi ne minimum quidem de meo curriculo uitæ, quod mihi ſemper propoſitum fuit: decessero. quapropter nihil eſt, quod metuas: ne quid mecum fingam: etiam quod lætere habes. multa enim quæ ſcio abs te eſſe cõmiſſa: quod aut nimium turpia, aut parum credibilia ſunt: prætermittam. tantum agam de hoc toto nomine ſocietatis: ut eam ſcire poſſitis. quæram decretum ne ſit? cum id inuenero: quæram remotæ ne ſint literæ? cum id quoq; conſtabit: uos iam me tacito intelligetis: ſi illi, qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, equites romani: nunc ijdem in eum iudices eſſent: iſtum ſine dubio condemnarent: de quo literas eas, quæ iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe. quẽ igitur ab ijs eqtibus romanis, qui iſtius cauſa cupiunt omnia: qui ab eo benigniſſime tractati ſunt: condemnari neceſſe eſſet: is à uobis Iudices nulla ui, aut ratione abſolui poteſt. Ac ne forte ea quæ remota de medio, atq; erepta uobis ſunt: omnia ita condita fuiſſe, atq; ita abdite latuiſſe uideantur: ut hac diligentia, quàm ego à me expectari maxime puto: nihil horum inueſtigari: nihil aſſequi potuerit: quæ conſilio aliquo aut ratione inueniri potuerunt: inuenta ſunt iudices. manifeſtis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam quod in publicanorũ cauſis uel plurimum ætatis meæ uerſor: uehementerq; illum ordinem

obſeruo: ſatis commode mihi uideor eorum conſuetudinem uſu, tractandoq; cognouiſſe. itaq; ut hoc comperi remotas eſſe literas ſocietatis: habui rationem annorum: per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quæſiui: quod erat inuentu facillimum: qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent: ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent: conſuetudinem eſſe: ut cum tabulas nouo magiſtro traderent: exempla literarum ipſi habere non nollent. itaq; ad L. Vibium Equitem Ro. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno: qui mihi maxime quærendus erat: primum ueni. ſane homini præter opinionem improuiſo incidi: ſcrutatus ſum, quæ potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis: in quibus erat ratio ſcripta menſium cõplurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio. itaq; obſignaui ſtatim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex ſociorum literis reperire cupiebam. uerum tantum inueni iudices: quod apud uos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamen quicquid erit in his libellis: quantulũcunq; uidebitur eſſe: hoc quidem certe manifeſtum erit. de cæteris ex hoc coniecturã facere debebitis. recita mihi quæſo hunc primum libellum. deinde illum alterum Libellum, Canulei. Iam nõ quæro unde CCCC amphoras mellis habueris: unde tantam Melitenſem ueſtem: unde quinquaginta tricliniorum lectos: unde tot candelabra: non inquam iam quæro unde hæc habueris: ſed quo tibi tantum opus fuerit: id quæro. mitto de melle. ſed tantum ne Melitenſium? quaſi etiam amicorum uxores: tantum lectorum? quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes. Cum hæc

paucorum menſium ratio in his libellis ſit: facite ut uobis trienny totius ueniat in mentem. ſic contendo. ex his paruis libellis apud unum magiſtrum ſocietatis repertis, uos iam coniectura aſſequi poſſe: cuiuſmodi prædo iſte in illa prouincia fuerit: quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non ſolum numeratam, uerum etiam huiuſcemodi rebus poſitam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ ſunt: ſcribit HS LX ſocios perdidiſſe ex uicesſima portory Syracuſis. pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli, & contempti libelli indicant: furta prætoris, quæ eſſent HS duodecies ex uno oppido ſolo exportata ſunt. Cogitate nunc, cum illa ſit hæc inſula: quæ undiq; exitus maritimos habeat: quid ex cæteris locis exportatum putetis? quid Agrigento? quid Lilybeo? quid Panormo? quid Thermis? quid Haleſa? quid Catina? quid ex cæteris oppidis? quid uero Meſſana? quem iſte ſibi locum maxime tutum arbitrabatur: ubi animo ſemper ſoluto liberoq; erat: quod ſibi iſte Mamertinos delegerat: ad quos omnia quæ aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant: deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius ſunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant, hoc nos ſine cupiditate agere: his ipſis libellis contenti ſumus. Nunc ad ſociorum tabulas accepti, & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt: & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis: quæ ſignificabant multis nominibus eos homines uerſuram à Carpinatio feciſſe: qui pecuniam Verri dediſſent. Erit uobis luce clari-

us Iudices: cum eos ipſos produxero: qui dederunt. intelligetis enim illa tempora, per quæ, cum eſſent in periculo: precio ſeſe redemerunt: cum ſocietatis tabulis non ſolum Conſulibus, uerum etiam menſibus conuenire. cum hæc maxime cognoſceremus: & iam in manibus tabulas haberemus: repente aſpicimus literas eiuſmodi, quaſi quædam uulnera tabularum recentia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos animumq; trãſtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, ſic tamen, ut uſq; alterum, r, literæ conſtarent integræ: reliquæ omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi nomina. Cum manifeſta res, tum flagitioſa tabularum, atq; inſignis turpitudo teneretur: quærere incœpimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius: qui tum tantæ pecuniæ rationem haberet? hærere homo: auerſari: rubere. quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum: quo minus Romam deportentur: ut res quammaxime clara, ac teſtata eſſe poſſet: in ius ad Metellum Carpinatium uoco: tabulaſq; ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum: & quod erat Carpinatij nota cum iſto prætore ſocietas, ac fœneratio: ſumme expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas proſpexiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe: meq; hoc perſpicere ex Conſulum menſiumq; ratione: hunc Verrutium neq; ante aduẽtum C. Verris, neq; poſt deceſſionem, quicquã cum Carpinatio rationis habuiſſe. poſtulo mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius: mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia ſit? an deceſſerit? clamare omnes ex cõuentu: neminem unquam ex Sicilia fuiſſe Verrutium.

ego inſtare, ut mihi reſponderet: ubi eſſet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit: ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? Atq; hæc poſtulabam: non quo illum cogi putarem oportere: ut ea mihi reſponderet inuitus: ſed ut omnibus, iſtius furta, illius flagitium, utriuſq; audacia perſpicua eſſe poſſet. Itaq; illum iniuriæ metu, conſcientiáq; peccati mutum, atq; exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: literæ lituræq; omnes aſſimulatæ, expreſſæ, de tabulis in libros transferuntur. Hæc omnia ſumma cura, & diligentia, recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. Si Carpinatius tum mihi reſpondere noluit: reſponde mihi nunc tu Verres: quem eſſe hunc, tuũ penè gentilem, Verrutium putes? fieri non poteſt: ut quẽ uideo te prætore in Sicilia fuiſſe: & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe: eum tu in tua prouincia nõ cognoris. Atq; adeo hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit: procedite in medium: explicate deſcriptionem, imaginemq; tabularum: ut omnes mortales iſtius auariciæ nõ iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. uidetis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremã partem nominis, caudam illam Verris tanquam in luto demerſam eſſe in litura? Sic habent ſe tabulæ Iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium neceſſe eſt: aut te eſſe Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Craſſi illi, & Antonij: quod crimina diluere dilucide, quod copioſe reorum cauſas defendere ſolebant. nimirum illi, non ingenio ſo

lum his patronis,ſed fortuna etiam præſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat:ut defenſioni locum non relinqueret:nemo ita uiuebat:ut nulla eius uitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers:nemo ita in manifeſto peccato tenebatur:ut cum impudens fuiſſet in facto:tum impudentior uideretur:ſi negaret. nunc uero quid faciat Hortenſius?auariciæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumq; defendit. an ab hac eius infamia,nequitia,ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior,magis uir inter mulieres,quàm impura inter uiros muliercula,proferri non poteſt. at mores commodi. quis contumacior?quis inhumanior?quis ſuperbior? ad hæc ſine cuiuſquam malo:quis acerbior?quis inſidioſior?quis crudelior unquam fuit?in hoc homine,atq; in eiuſmodi cauſa,quid facerent omnes Craſſi,& Antonij? tantum opinor Hortenſi,ad hanc cauſam non accederent: neq; in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent. liberi enim ad cauſas,ſolutiq; ueniebant:neq; cõmittebant:ut ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent:ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES qui alterum Iudices nullis impulſi inimicitijs, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. cauſa uocant: prouidere debent, nõ ſolum quid oneris in præſentia tollant: ſed etiam quantum in omnem uitam negotij ſuſcipere conentur. legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, uirtutumq́; omnium, qui ab altero rationem uitæ repoſcunt: atq; eo magis, ſi id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. nam qui ſibi hoc ſumpſit: ut corrigat mores aliorum: ac peccata reprehendat: quis huic ignoſcat: ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt: qui non ſolũ Reip. ciuem improbum remouet: uerum etiam ſeipſum eiuſmodi fore profitetur: ac præſtat: ut ſibi nonmodo communi uoluntate uirtutis, atq; officij: ſed etiam, ut quadã magis neceſſaria ratione recte ſit, honeſteq́; uiuendum. Ita hoc Iudices ex homine clariſſimo, atq; eloquentiſſimo L. Craſſo ſæpe auditum eſt: cum ſe nullius rei tam pœnitere diceret: quàm quod C. Carbonem unquam in iudicium uocauiſſet. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat: & uitam ſuam pluribus, q̃ uellet, obſeruari oculis arbitrabatur. Atq; ille his præſidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamen hac cura continebatur: quam ſibi nondum confirmato conſilio, ſed ineunte æta

te ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorũ uirtus, & integritas: qui ad hanc rẽ adoleſcentuli, q̃ qui iam firmata ætate deſcendunt. illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint: gloriæ cauſa, atq; oſtentationis accuſant. nos, qui iam & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus: niſi facile cupiditates noſtras teneremus: nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq́; uiuendi. atq; hoc ego plus oneris habeo: quàm qui cæteros accuſarunt (ſi onus eſt id appellandum: quod cum lætitia feras, ac uoluptate) uerumtamen hoc ego amplius ſuſcepi, quàm cæteri: quod ita poſtulatur ab omnibus: ut ab iis ſe abſtineant maxime uiciis: in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auariciæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quæ uindicaris in altero: tibi ipſi uehementer fugienda ſunt. etenim nonmodo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferẽdus eſt is: qui quod in altero uicium reprehendit: in eo ipſe deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ poſſunt in homine perdito nefarioq́; eſſe, reprehendo: nullum eſſe indicium libidinis, ſceleris, audaciæ, qđ non in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hanc Iudices mihi ſtatuo: uiuendum ita eſſe: ut iſti nonmodo factis, dictisq; omnibus, ſed etiam oris, oculorumq́; illa contumacia, ac ſuperbia, quam uidetis: diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non

moleſte Iudices: eam uitam, quæ mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit: nunc iam mea lege, et conditione neceſſariam quoque futuram. Et in hoc homine ſæpe à me quæris Hortenſi: quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſſitudinisq; Siculorum: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eſſe, q̃ contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum, & uoluntatum? fidem ſanctiſſimã in uita qui putat: poteſt ei non inimicus eſſe: qui quæſtor Conſulem ſuum conſilijs commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem, & pudicitiam qui colit: poteſt animo æquo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult: ei, qui fana ſpoliarit omnia: qui ex Thẽſarum orbitis prædari ſit auſus: inimicus nõ eſſe qui poteſt? qui iure æquo omnes putat eſſe oportere: is tibi nõ infeſtiſſimus ſit? cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat: is in te non expilatione Aſiæ, uexatione Pamphiliæ, ſqualore & lachrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium Ro. iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult: is non tibi plus etiam, quàm inimicus eſſe debeat? cum tua uerbera, cum ſecures, cum cruces, ad ciuium Ro. ſupplicia fixas recordetur? an ſi qua in re cõtra rem meam decreſſet aliquid iniuria: iure me ei inimicum eſſe arbitrarer. cum omnia contra omnium bonorum rẽ, cauſam, rationem, utilitatem, uoluntatemq; fecerit: quæris cur ei ſim inimicus? cui Po. Ro. infeſtus

ſit:qui præſertim plus etiam quàm pars uirilis poſtu-lat:pro uoluntate populi Ro. oneris,ac muneris ſuſcipe re debeam. quid illa,quæ leuiora uidentur eſſe:non ne iuſuis animum poſſunt mouere?quod ad tuá ipſius amicitiam,cæterorumq; omnium maiorum, atq; nobiliũ, faciliorem aditum iſtius habet nequitia, & audacia, q̃ cuiuſquam noſtrum uirtus,& integritas. odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depreſſam extinctamq; cupitis:Verrem amatis.ita credo:ſi non uirtute,non induſtria,non innocentia,nõ pudore,non pudicitia,at ſermone,at literis,at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contraq; ſunt omnia:cum ſummo dedecore ac turpitudine,tum ſingulari ſtulticia,atq; inhumanitate oblita. Huic homini ſi cuius domus patet:utrum ea patere:an hiare,ac poſcere aliq̃d uidetur?hunc ueſtri ianitores,hunc cubicularij diligunt:hunc liberti ueſtri,hunc ſerui,ancillæq; amãt: hic cum uenit: extra ordinem uocatur:hic ſolus introducitur: cæteri ſæpe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt:eos uobis eſſe cariſſimos: qui ita uixerunt:ut ſine ueſtro præſidio ſalui eſſe non poſſint. Quid hoc cuiquam ferendum putas eſſe? nos ita uiuere in pecunia tenui:ut prorſus nihil acquirere uelimus? ut dignitatem noſtram populiq; Ro. beneficia non copijs,ſed uirtute tueamur? iſtum rebus omnibus undiq; ereptis,impune eludẽtem,circunfluere, atq; abũdare?huius argento domos ueſtras,huius ſignis,& tabulis forum, comitiumq; ornari? præſertim cum uos ueſtro marte his rebus omnibus abundetis?Verrem eſſe: qui ueſtras uillas ſuis manubijs ornet:Verrem eſſe:qui

cum L. Mummio certet: ut plures hic ſociorum urbes, quàm ille hoſtium ſpoliaſſe uideatur: plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum, quàm ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe. et is erit ob eam rem uobis carior: ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiát. uerum hæc dicentur alio loco: & dicta ſunt. nunc proficiſcemur ad reliqua: ſi pauca ante erimus à uobis Iudices deprecati. Superiore omni oratione perattentos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodú: ſed multo erit gratius: ſi reliqua uoletis attendere. propterea quod in his omnibus, quæ antea dicta ſunt: erat quædam ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio. núc tractare cauſam inſtituimus frumentariam: quæ magnitudine iniuriæ ferè crimnibus cæteris antecellit: iucunditatis in agendo, & uarietatis minus habebit: ueſtra autem authoritate, & prudentia digniſſimum eſt Iudices: in audiēdo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda, hæc uobis proponite Iudices: uos de rebus, fortuniſq́; Siculorum omnium, de ciuiú Ro. qui arant in Sicilia: bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq́; populi ro. cogniteros. quæ ſi magna, atq; adeo maxima uobis uidentur: quàm uarie, & quàm copioſe dicantur, expectare nolite. Neminem ueſtrum præterit Iudices: omnem utilitatem, opportunitatemq́; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi ro. adiuncta ſit: conſiſtere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia: hac uero alimur, ac ſuſtinemur. Ea cauſa tripartita Iudices erit in accuſatione. primú enim de decumano: deinde de empto dicemus frumento: poſtremo de æſtimato. Inter Sici

liam cæteraſq; prouincias Iudices in agrorum uectiga
lium rationibus hoc intereſt: quod cæteris, aut impo=
ſitum uectigal eſt certum: quod ſtipendiarium dicitur: ut
Hiſpanis, & pleriſq; Pœnorum, quaſi uictoriæ præ-
mium ac pœna belli: aut cenſoria locatio conſtituta eſt:
ut Aſia lege Sempronia. Siciliæ ciuitates ſic in amicitiá,
fidemq; recepimus: ut eodem iure eſſent, quo fuiſſent:
eadem conditione populo Ro. parerent: qua ſuis antea pa
ruiſſent. perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello à maiori-
bus noſtris ſubactæ: quarum ager cum eſſet publicus
populi Ro. factus: tamen illis eſt redditus. is ager à Cen-
ſoribus locari ſolet. fœderatæ ciuitates duæ ſunt: qua-
rum decumæ uenire non ſoleant: Mamertina, & Tau
romenitana. quinq; præterea ſine fœdere immunes ciui
tates, ac liberæ: Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Hali
cyenſis, Panormitana. præterea omnis ager Siciliæ ci-
uitatum decumanus eſt: itemq; ante imperiũ populi Ro.
ipſorum ſiculorum uoluntate, & inſtitutis fuit. Videte
nunc maiorum ſapientiam: qui, cum Siciliam tam opor
tunum ſubſidiũ belli, atq; pacis ad Remp. adiunxiſſent:
tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt: ut non=
modo eorum agris uectigal nouum nullum imponе-
rent: ſed ne legem quidem uenditionis decumarum: ne=
ue uendundis, aut tempus, aut locum commutarent: ut
certo tempore anni: ut ibidem in Sicilia: deniq; ut lege
Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ip-
ſos intereſſe: eorum animos, nonmodo lege noua, ſed
ne nomine quidem legis nouo commoueri. Ita decu-
mas lege Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt: ut
iis iucundior eſſet muneris illius functio: ſi eius regis,
qui Siculis cariſſimus fuit: non ſolum inſtituta commu-

tato imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem prætorem Siculi ſemper uſi ſunt. hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius ſocietatis, conuellere, & commutare auſus eſt. Qua in re primum illud reprehendo, & accuſo: cur in re tam ueteri, tam uſitata quicquam noui feceris? ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt: prudentia conſilioq; uiciſti? eſt tuum: eſt ingenij prudentiæq; tuæ: do hoc tibi: & concedo: ſcio te Romæ cum prætor eſſes: edicto tuo poſſeſſiones hæreditatum ad alienos: à primis hæredibus, ad ſecundos: à legibus, ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe: & poſſeſſiones hæreditatum non ſecundum eos, qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: eaſq; res nouas abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio. eundemq; te memini, Cenſorias quoq; leges in ſartiſtectis exigendis, tollere, & commutare: ne is redimeret: cuia res eſſet: ne pupillo tutores, propinquiq; conſulerent: quo minus fortunis omnibus euerteretur: exiguam diem præfiniri operi, qua cæteros ab negocio excluderes: ipſe in tuo redemptore nullam certam diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominem in edictis prætorijs, in Cenſorijs legibus, tam prudentem, tam exercitatum. non inquam miror, te aliquid excogitaſſe. ſed quod tua ſponte, iniuſſu Populi, ſine Senatus authoritate, iura prouinciæ Siciliæ mutaris: id reprehendo: id accuſo. L. Octauio et C. Cottæ cóſulibus Senatus permiſit: ut uini, et olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quæſtores

in Sicilia uendere conſueſſent: Romæ uẽderent: legémq; his rebus, quam ipſis uideretur: edicerent. cum locatio fieret: publicani poſtularunt, quaſdã res ut ad legem adderent: neq; tamẽ à Cenſorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romæ fuit: tuus hoſpes Verres, hoſpes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. conſules cauſam cognouerunt: cum uiros primarios, atq; ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent: de conſilij ſententia pronunciarunt: ſe lege Hieronica uendituros. Ita ne uero? prudentiſſimi uiri, ſumma authoritate præditi, quibus Senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatem permiſerat: Populusq; Ro. idem iuſſerat: ſiculo uno recuſante, cum amplificatione uectigalium, nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt. tu homo minimi conſilij, nullius authoritatis, iniuſſu populi, ac Senatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento, atq; adeo exitio uectigalium, totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. At quam legem corrigit Iudices? atq; adeo totam tollit? acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam: quæ omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem decumano tradit: ut neq; in ſegetibus, neq; in areis, neq; in horreis, neq; in amouendo, neq; in aſportando frumento, grano uno poſſet arator ſine maxima pœna fraudare decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt: ut eum ſcripſiſſe appareat: qui alia uectigalia non haberet. ita acute: ut Siculum. ita ſeuere: ut Tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani: ut tamen ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. Cum hæc eſſent ita conſtituta: Verres tot annis, atq; adeo ſeculis inuentus eſt: qui hæc,

non commutarit: ſed euerterit: eáq́; , quæ iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatem Reip. compoſita, comparatáq́; eſſent: ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret. qui primum certos inſtituerit, nomine decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarũ: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atq; uaſtatam iudices: ut eam multis annis multorum innocentia, ſapientiáq́; recreare nequeamus. Eorum omnium, qui Decumani uocabãtur: princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari, grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. aſpicite Iudices uultum hominis, & aſpectum: & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet: illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate: ac recordamini. hic eſt Apronius: quem, in prouincia tota Verres cum undiq; nequiſſimos homines conquiſiſſet: et cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos: nequitia, luxuria, audacia, ſui ſimillimum iudicauit. itaq; iſtos inter ſe perbreui tempore, non res, non ratio, non commẽdatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudóq́; coniunxit. Verris mores improbos, impuroſq́; noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem: qui in omnibus iſtis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit. is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolum uita ſed etiam corpore, atq; ore ſignificat: immenſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorum, turpitudinumq́; omnium. hunc in omnibus ſtupris, in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq́; habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atq; concordiam: ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni commodus, ac diſertus uideretur: ut, quem

omnes odiſſent: neq; uidere uellent: ſine eo iſte eſſe nõ poſſet: ut, cum alij ne conuiuijs quidẽ ijſdem, quibus Apronius: hic ijſdem etiam poculis uteretur: poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem ut aiunt ne beſtiæ quidem ferre poſſent: uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus: in cubiculo ſolus: in conuiuio dominus: ac tum maxime: cum accubante prætextato prætoris filio, in conuiuio ſaltare nudus cœperat. hunc, uti dicere inſtitui, principẽ Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendaſq; eſſe uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati, fideliſſimos ſocios optimoſq; ciues ſcitote hoc Præ. traditos Iudices, atq; addictos fuiſſe, nouis inſtitutis, & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta et repudiata. Primum edictum Iudices audite præclarum: quantum Decumanus edidiſſet aratorẽ ſibi decumæ dare oportere: ut tantum arator Decumano dare cogeretur. quomodo? quantum popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum Prætoris inſtitutum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictum, atq; imperium tyranni? ego tantundem, quantum ille popoſcerit? poſcet omne quantum & arauero. quid omne? plus immo etiam inquit: ſi uolet. quid tum? quid cenſes? aut dabis: aut contra edictum feciſſe dãnabere. per deos immortales quid eſt hoc? ueriſimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo Iudices: tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putetis: tamen hoc uobis falſum uideri. ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret: tamen affirmare non auderem: ſi hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſem: ſicuti faciam. da quæſo Scribæ. recitet ex codice. Recita Edictum de profeſſione. Negat me recitare totum: nam

tum: nam id nutu ſignificare uidetur. quid prætereo? an illud ubi caues tamen Siculis: & miſeros reſpicis aratores? dicis enim te in Decumanum, ſi plura ſuſtulerit: quàm debitum ſit: in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod poſtulat, totum. Recita Edictum. de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator Decumanum perſequatur? miſerum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum: ab aratro ad ſubſellia: ab uſu rerum ruſticarum, ad inſolitam litem, atq; iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Aſiæ, Macedoniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipſius Italiæ, quæ uectigalia ſunt: cum in his inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, nó ereptor, neq; poſſeſſor ſoleat eſſe: tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt de aratoribus, ea iura conſtituebas: quæ omnibus alijs eſſent contraria. Vtrū eſt æquius Decumanum petere: an aratorem repetere? iudiciū integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæſierit, an eum qui digito licitus ſit, poſſidere? quid qui in ſingulis iugis arant: q̧ ab opere ipſi non recedunt: quo in numero magnus ante te prætorē numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cum dederint Apronio: quod popoſcerit: relinquent arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient Syracuſas? ut te prætore uidelicet, æquo iure Apronium delicias, ac uitam tuam iudicio recuperatorio perſequantur? Verum eſto: reperietur aliquis fortis, experiens, arator: qui cum tantum dederit Decumano: quantum ille deberi dixerit: iudicio repetat: & pœnam octupli perſequatur. expecto uim edicti: ſeueritatem Prætoris: faueo aratori: cupio

octupli damnari Apronium. quid tandẽ poſtulat arator? nihil, niſi ex edicto iudicium in octuplũ. quid Apronius? non recuſat. quid Prætor? iubet Recuperatores reijcere decurias. ſcribamus quas decurias. de cohorte mea reijcies inquit. quid? iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſij aruſpicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de conuentu nullum unquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat eſſe: qui unam agri glebam poſſiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalaſſent. O' præclarum, & commemorandum iudicium: O' ſeuerum edictum: O' tutum perfugium aratorum. Atq; ut intelligatis cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum: cuiuſmodi, iſtius de cohorte recuperatores exiſtimati ſint: ſic attendite. Ecquẽ putatis Decumanum hac licentia permiſſa, ut tantum ab aratore, quantum popoſciſſet, auferret: plus quàm deberetur popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uos metipſi: ecquẽ putetis? præſertim cum id non ſolum ſine auaritia, ſed etiam imprudentia accidere potuerit. multos neceſſe eſt. at ego omnes dico, plus quàm decumas abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli dãnatus ſit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriã ſibi factam queri poſſet: nemo Decumanorum, qui grano amplius, ſibi quàm deberetur, deberi profeſſus eſſet. immo uero contra, rapiebat, & aſportabat quantum à quoq; uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur: neq; tamen ullum iudicium reperietur. quid eſt hoc? uiri for=

tes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot Equites Ro. ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo læſi, pœnam octupli ſine ulla dubitatione commiſſam non perſequebantur? quæ cauſa? quæ ratio eſt? una illa Iudices, quam uidetis: quod ultro etiam illuſos, ſe, & irritos ab iudicio diſceſſuros uidebant. etenim quod eſſet iudicium? cum è Verris turpiſſimo flagitioſiſſimóq; comitatu tres recuperatorum nomine aſſediſſent, aſſeclæ iſtius, non à patre ei traditi, ſed à meretricula commendati? ageret uidelicet cauſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum: bona ſua etiam direpta: ſe pulſatum, uerberatumq́;, diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulierculis, ſi quas, à prætore abeuntes poſſent deprehēdere: res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas publicani, non ut Decumanus ſqualoris plenus, ac pulueris, ſed unguentis oblitus, uino, uigilijsq; languidus: omnia primo motu, ac ſpiritu ſuo, uini, unguenti, corporis odore compleſſet: dixiſſet hæc, quæ uulgo dicere ſolebat: non ſe decumas emiſſe: ſed bona, fortunasq; aratorum: non ſe Decumanum eſſe Apronium: ſed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quæ cum dixiſſet: illi uiri optimi de cohorte iſtius Recuperatores, non de abſoluendo Apronio deliberarent: ſed quærerent, quomodo petitorem ipſum Apronio permiſiſſent: ut quantum uellet, poſceret: quantum popoſciſſet: auferret. hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas? habuiſſe te edictum, Recuperatores datu- rum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani ſplendidiſſimorum hominum, honeſtiſſimorumq; faceres poteſtatem aratori, nonmodo reijcien di, ſed etiam ſumendi recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo poſſet: te cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes: et rem de manibus amiſiſſes: tum bona tua repetere, ac perſequi liti, atq; iudicio? cum uero uerbo iudicium ſit in edicto: re quidem uera tuorũ comitum hominum nequiſſimorum colluſio cum Decumanis ſocijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præſertim cum id nonmodo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijsq; Decumanorũ, nullum ex iſto præclaro edicto nonmodo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur. Erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nam qui in Decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit: idem habuit in edicto: ſe in aratorem in quadruplum daturum. quis hũc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quanto lenior eſt, q̃ in publicanum. edixit ut quod Decumanus edidiſſet, ſibi dari oportere: id ab aratore magiſtratus ſiculus exigeret. quid dereliquit iudicij: quod in aratorem dari poſſet? non malum eſt inquit eſſe iſtam formidinem: ut cum exactum ſit ab aratore: tamen ne ſe commoueat: reliquus metus iudicij ſit. ſi iudicio à me uis exigere: remoue ſiculum magiſtratum. ſi hanc uim adhibes: quid opus eſt iudicio? quis porrò erit: qui non malit Decumanis tuis dare quod poſcerent: quàm ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? illa uero præclara eſt clauſula edicti: quod omnium controuerſiarum, quæ eſſent inter aratorem, & decumanum: ſi uter uelit: edixit ſe Recuperatores daturum. primum quæ poteſt eſſe controuerſia: cum is qui petere debet: aufert? & cum is non quantum debetur: ſed quantum commodum eſt: auferat? ille autem unde ablatum eſt: iudicio ſuum recupe=

rare nullo modo poteſt? deinde in hoc homo luteus: etiã callidus, ac ueterator eſſe uult: quod ita ſcribit: ſi uter uolet Recuperatores dabo. quam lepide ſe furari putat? utriq; facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcripſerit: ſi uter uolet: an ſi Decumanus uolet: nihil itereſt. arator enim tuos iſtos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiuſmodi ſunt? quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio honeſtiſſimo homine, equiteq; Ro. reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma non daturum: exoritur peculiare edictum repentinum: ne quis frumentum de area tolleret: antequam cum Decumano pactus eſſet. ferebat hanc queq; iniquitatem Septitius: & hymbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, & quæſtuoſiſſimum naſcitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto, non ſiculi (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atq; affiixerat) ſed iſti ipſi Equites romani, qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati: ſplendidi homines, & alijs prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim cuiuſmodi edicta ſunt. ne tollat inquit ex area: niſi erit pactus. ſatis hæc magna uis eſt, ad inique paciſcendum. malo enim plus dare: quàm non mature ex area tollere. at iſta ui Septitium, & nonnullos Septitij ſimiles non coercet: qui ita dicunt: ne tollam potius, quàm paciſcor. his hoc apponitur. deportatum habeas ante Cal. ſextilis. deportabo igitur. niſi pactus eris: non commouebis. ſic deportandi dies præſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, niſi pactus eſſet: uim adhibeat pactioni, nõ uoluntatem. Iam uero illud non ſolum contra legem Hieronicam,

nec ſolum contra conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiã contra omnia iura Siculorum, quæ habent à Senatu populoq; romano: ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur. ſtatuit iſte ut arator Decumano, quod uellet Decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoq; Apronio, cum ex Leontino uſq; Lilybeum aliquem uaderetur ex miſeris aratoribus: calumniandi quæſtus accederet. Quanquam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio: quod edixerat: ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quæ res cum ad pactiones iniquiſſimas magnam uim habuit: ſicut oſtendemus: nec ad ullam utilitatem Reip. pertinuit: tũ uero ad calumnias: in quas omnes inciderent: quos uellet Apronius. ut enim quiſq; contra uoluntatem eius dixerat: ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ ſunt. non quo iugerum numerum uere profiteri eſſet difficile: aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi: quod ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto prætore: ſi quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis: ſcire debetis. Quid igitur eſt quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim Iudices? iniuriam ne factam ſocijs? at uidetis. authoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium iſto Prætore potuiſſe? confiteatur neceſſe eſt. ſed uos fortaſſe, quod uos lex cõmonet: id in hoc loco quæretis: nunquas ex hiſce rebus pecunias cœperit. docebo cœpiſſe maximas: omneſq; eas iniquitates, de quibus antea dixi: ſui quæſtus cauſa conſtituiſſe conuincam: ſi prius

illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus uſurum ſe putat: ex defenſione eius deiecero. magno inquit decumas uendidi. quid ais? an tu decumas homo audaciſſime, atq; amentiſſime uendidiſti? tu partes eas, quas te S. P. Q. R. uoluit? an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorum omnes uendidiſti? ſi palàm præco iuſſu tuo prædicaſſet: non decumas frumenti, ſed dimidias uenire partes: et ita emptores acceſſiſſent: ut ad dimidias partes emendas: ſi pluris uendidiſſes tu dimidias, quàm cæteri decumas: cui nam mirum uideretur? quid uero? ſi præco decumas pronunciauit: re uera hoc eſt lege, edicto, conditione, plus etiam quàm dimidiæ uenierunt? tamen hoc tibi præclarũ putabis: te pluris quod non licebat: quàm cæteros quod oportebat: uẽdidiſſe? pluris uendidi decumas quàm cæteri. quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? aſpice ædem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiæ. diligentia? cõdias lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris: & iis tacitum os tuum præbere malueris: quam uis & te, et patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. qua re igitur id, quod ais: aſſecutus es? magna eſt enim laus: ſi ſuperiores conſilio uiciſti: poſterioribus exemplum, atq; authoritatem reliquiſti. tibi fortaſſe idoneus fuit nemo: quẽ imitarere. at te uidelicet inuentorem rerum optimarum, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te prætore decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectum beneficio putauit: cum tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos: qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt? uide inter importunitatem tuam, ſe-

natuſq; bonitatem quid interſit. Senatus, cum temporibus Reip. cogitur: ut decernat: ut alteræ decumæ exigantur: ita decernit: ut pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus: ut quod plus ſumitur, quàm debetur: idem non auferri putetur. tu cum tot decumas non S. C. ſed nouis edictis tuis, nefarijſq; inſtitutis exigeres: & eriperes: magnum te feciſſe arbitrabere: ſi pluris uendideris, quàm L. Hortenſius pater iſtius Q. Hortenſij, quàm Gn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab inſtitutis, non receſſerunt. an tibi unius anni aut bienni ratio habēda fuit? ſalus prouinciæ, cōmoda rei frumentariæ, ratio Reip. * ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur: et aratoribus tamen arare atq; agros colere expediret. quid effeciſti? quid aſſecutus es? ut prætore te neſcio quid ad decumas accederet: deſerendas arationes, relinquendaſq; curaſti. ſucceſſit tibi L. Metellus. tu innocentior quàm Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim Conſulatus quærebatur: Metello paternus honor & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quàm tu: ſed etiam quàm qui ante te uendiderunt. quæro ſi ipſe excogitare nō poterat: quemadmodum quamplurimo uenderet: ne tua recentia proximi prætoris ueſtigia perſequi poterat? ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; inſtitutis uteretur? ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet: ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo unquam poſt hominum memoriam fecit: cum ſibi in prouinciã proficiſcendũ putaret: literas ad Siciliæ ciuitates miſit: p quas hortatur: et rogat: ut arent: ut ſerant: in beneficio populi Ro. hoc petit aliquãto ante aduentum ſuũ: et ſimul oſtendit ſe lege Hieronica uenditu-

rum: hoc eſt in omni ratione decumarũ nihil iſti ſimile fa
cturum. atq; hæc non cupiditate aliqua ſcribit addu-
ctus: ut in alienam prouinciam mittat literas ante tem
pus: ſed conſilio: ne ſi tempus ſationis præteriiſſet: granũ
in prouincia Sicilia nullum haberemus. cognoſcite
Metelli literas. Recita Epiſtolam L. Metelli. Hæ
literæ Iudices L. Metelli, quas audiſtis: hoc quantum
eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam
commoſſet in agro decumano Siciliæ nemo: ſi Metellus
hanc epiſtolam non miſiſſet. quid Metello diuinitus hoc
uenit in mentem? an ab Siculis, qui Romam frequen-
tiſſimi conuenerant: negociatoribusq; Siciliæ doctus eſt?
quorum quanti conuentus ad Marcellos antiquiſſimos
Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium Conſ. de
ſignatum, cæterosq; illius prouinciæ neceſſarios, fieri
ſoliti ſint: quis ignorat? quod quidem iudicium nul-
lo unquam de homine factum eſt: ut abſens accuſa-
retur ab iis palàm: quorum in bona, liberosq; ſum-
mum imperium poteſtatemq; haberet. tanta uis erat
iniuriarum: ut homines quiduis perpeti, quàm non de
iſtius prauitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mal
lent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè ſuppli-
citer miſiſſet Metellus: tamen antiquum modum ſationis
nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permul
ti: id quod oſtendam: non ſolum arationes, ſed etiam ſe-
des ſuas patrias iſtius iniuriis exagitati reliquerant.
non mehercule criminis augendi cauſa dicam Iudices:
ſed, quem accepi ipſe oculis, animoq; ſenſum: hunc uere
apud uos, & ut potero planiſſime exponam. nam cum
quadriennio poſt in Siciliam ueniſſem: ſic mihi affecta
uiſa eſt: ut hæ terræ ſolent, in quibus bellum acerbum,

diuturnumq́; uerſatum eſt. quos ego campos antea, colleſq́; nitidiſſimos, uiridiſſimoſq́; uidiſſem: hos ita uaſtatos nunc, ac deſertos uidebam: ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, & Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinenſis ita relictus erat ex maxima parte: ut non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitudinem quæreremus. Aetnenſis uero ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus: & quod caput eſt rei frumentariæ campus Leontinus, cuius antea ſpes hæc erat: ut cum obſitum uidiſſes: annonæ caritatem nõ uerere: ſic erat deformis, atq; horridus: ut in uberrimas Siciliæ partes Siciliam quæreremus. labefactarat enim uehementer aratores iã ſuperior annus: proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earũ rerũ iure prouincia Sicilia conſiſtat: euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta nonmodo rem, ſed ne ſpem quidem ullam reliquam cuiquam feceris: aliquid te populare putabis habere: cum dices te pluris, quàm cæteros decumas uendidiſſe? quaſi uero aut populus Ro. hoc uoluerit: aut Senatus hoc tibi mandauerit: ut cum omnes aratorum fortunas decumarũ nomine eriperes: in poſterum fructu illo, commodoq́; rei frumentariæ populum Ro. priuares. deinde ſi quam partem tuæ prædæ ad ſummã decumarũ addidiſſes: bene de populo Ro. meritus uiderere. atq; hæc perinde loquor: quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda: quod propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos ſumma decumarũ uinceret: acerbiorem legem, duriora edicta, interpoſuerit: omnium ſu

periorum authoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidiſti. quid ſi doceo te non minus domum tuã auertiſſe: quàm Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua? cum ex prouincia populi Ro. æquam partem tu tibi ſumpſeris: atq; populo Ro. miſeris. quid ſi duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtuliſſe: quàm populo Ro. miſiſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum? & populo ſe ad coronam daturum? Hæc uos antea Iudices audiſtis: uerum fortaſſe ita audiſtis: ut authorem rumorem haberetis, ſermonemq́; omnium. cognoſcite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam: ut ſimul illam quoque eius uocem probam agnoſcatis: qui ſe uno quæſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iam diu Iudices: nego quenquam eſſe ueſtrũ, quin ſæpe audierit: ſocios iſtius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum falſo eſſe dictum, ab ijs, qui male de iſto exiſtimarint: niſi hoc. nam ſocij putandi ſunt: quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq́; aratorum omnes, iſtius fuiſſe dico: Apronium, Veneriosq́; ſeruos, quod iſto Pr. fuit nouum genus Publicanorum: cæterosq́; decumanos, procuratores iſtius quæſtus, & miniſtros rapinarum dico fuiſſe. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatum? opinor ex eo maxime: quod iniquam legem, nouamq́; dixiſſet. quis enim unquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum uituperatione ſine quæſtu? pergam atq; inſequar longius. iniqua lege uendebas: quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam

ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multum poſſet accedere: ſubito atq; ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium Decumano *quocunq; is uellet: promitteretur: ut ex area, niſi pactus eſſet: arator ne tolleret:* Cal. *ſextilibus decumas deportatas haberent: hæc omnia uenditis decimis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi* Reip. *cauſa faceres: in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſa faciebas: quod erat imprudentia prætermiſſum: id quæſtu, ac tempore admonitus reprehendiſti.* Illud *uero cui probari poteſt? te ſine tuo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexiſſe? cum totius* Siciliæ *quotidie gemitus, querimoniasq; audires: cum, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares: cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua nõ abhorreret: paterere tamen aratores indigniſſimus iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia: tamen abs te totam alienari prouinciam: tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles: niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret.* Etenim *quoniam ſummam, & numerum iniuriarum* Iudices *uobis non poſſum exponere: ſigillatim autem de uniuſcuiuſque incommodo dicere infinitum eſt: genera ipſa iniuriarum quæſo cognoſcite.* Nympho *eſt* Centuripinus *homo nauus, & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet: quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in* Sicilia *facere conſueuerunt: easq; magna impenſa, magno inſtrumento tueretur: tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt: ut nonmodo arationes relinque-*

ret:ſed etiam ex Sicilia profugeret: Romamq; cum multis una ab iſto eiectis ueniret. fecit ut Decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem niſi ad huiuſmodi quæſtus pertinebat: numerum iugerum profeſſum non eſſe. Nympho cum ſe uellet æquo iudicio defendere: iſte uiros optimos Recuperatores dat, eundem illum Medicum Cornelium: is eſt Artemidorus Pergameus: qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianæ templum fuit: & aruſpicem Voluſianum, & Valerium præconem. Nympho antequam plane conſtitit: condemnatur. quanti fortaſſe quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis quod in areis eſſet. ſic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atq; cœlatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni nobiliſſimi hominis uxoris fundus erat colono locatus. colonus quod Decumanorum iniurias ferre non poterat: ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudiciū dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat: fundum elocatum eſſe dicebat: dabat teſtes. iudicium, ſi pateret iugera eiuſmodi fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus: tum Xeno damnaretur. dicebat ille, nonmodo non araſſe ſe: id quod ſatis erat: ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locatorem: uxorem eſſe: eam ipſam ſuum negocium gerere: ipſam locauiſſe. defendebat Xenonem homo ſummo ſplendore, & ſumma authoritate præditus M. Coſſetius. Iſte nihilominus iudicium HS LXXX dabat. ille tametſi Recuperatores de cohorte latronum ſibi pa

rari uidebat: tamen iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat: ut Xenonem audirent: dum res iudicaretur: hominem ut aſſeruarent: cum iudicatum ſit: ad ſe adducant. & illud ſimul dixit: ſe non putare illum, ſi propter diuitias poenas damnationis contemneret: etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iſte imperauit: exoluit. Polemarchus eſt Murgentinus uir bonus, atq; honeſtus. is cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur: quod recuſabat: domum ad iſtum in ius deductus eſt: & cum iſte etiam cubaret: in cubiculum introductus eſt: quod niſi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conſciſſus eſſet: qui DCC medimnis decidere noluiſſet: mille promiſit. Eubulides eſt Groſphus Centuripinus, homo cum uirtute, & nobilitate domi ſuae, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iudices honeſtiſſimae ciuitatis honeſtiſſimo, non modo frumenti ſcitote, ſed uitae, & ſanguinis tantum relictum eſſe: quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus eſt: ut frumenti daret, non quantum haberet: ſed quantum cogeretur. Soſtratus, & Numenius, & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres conſortes profugiſſent: quod ijs plus frumenti imperabatur: quá quantum exararant: hominibus coactis in eorum arationes Apronius uenit: omne inſtrumentum diripuit: familiam abduxit: pecus abegit. poſtea, cũ ad eum Nymphodorus ueniſſet Aetnam: & oraret: ut ſibi ſua reſtituerentur: hominem corripi, ac ſuſpendi iuſſit in oleaſtro quadam, quae eſt arbor Iudices in foro. tam diu pependit in arbore ſocius, amicusq; populi Ro=

manì, in ſociorum urbe, ac foro colonus, aratorq́; ue- ſter: quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam du dum innumerabilium iniuriarum Iudices ſingulis no minibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. uos ante oculos animosq́; ueſtros tota Sici lia Decumanorum hos impetus, aratorum direptio- nes, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Contempſit Siculos: non duxit homines: nec ipſos ad p ſequendum uehementes fore: & uos eorum iniurias le uiter laturos exiſtimauit. eſto: falſam de illis habuit opi nionem: malam de uobis. ueruntamen cum de Siculis male mereretur: ciues romanos coluit: his indulſit: eorũ uoluntati, & gratiæ deditus fuit. iſte ciues romanos? at nullus inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla: mit to carcerem: mitto uerbera: mitto ſecures: crucem deniq; illam prætermitto: quam iſte ciuibus Romanis teſtem hu manitatis in eos, ac beneuolentiæ ſuæ uoluit eſſe: mitto inquam hæc omnia: atque in aliud dicendi tempus reij cio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in arationibus diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti Iudices audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. hæc, quoniam huiuſmodi caſus affuit: ferenda ſunt: nihil ua luiſſe æquitatem: nihil conſuetudinem: damna deniq; Iu dices nulla tanta ſunt: quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid? ſi Equi tibus Romanis non obſcuris, neq; ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto prætore ſine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum? ut eò ce- lerius de iſto tranſigamus: quo maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum:

uenire? qui C. Matrinium Iudices ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit: atq; Apronio Iudices homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesq́; accommodato, Equitem Ro. ſcitote biduum cibo tectoq; prohibitum: biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij retentum, atq; ſeruatum: neq; ante dimiſſum: quàm ad conditiones eius depactus eſt. Nã quid ego de Q. Lollio Iudices dicam Equite Ro. ſpectato atq; honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum: tota Sicilia celeberrima, atq; notiſſima: qui cum araret in Aetnenſi: cumq́; is ager Apronio cum cæteris agris eſſet traditus: equeſtri uetere illa et authoritate, & gratia fretus, affirmauit, ſe Decumanis pluſquam deberet non daturum. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere: ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores à prætore aſſignatos habuiſſe Decumanũ: ſi mediocre argumentũ uideri poteſt: iſtum Decumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius è palæſtra rediſſet: & in triclinio, quod in foro Aetnæ ſtrauerat: decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule quæ loquor crederem Iudices: tametſi uulgo audieram: niſi mecum ipſe ſenex, cum mihi, atq; huic uoluntati accuſationis meæ lachrymans gratias ageret: ſumma cum authoritate eſſet locutus. ſtatuitur, ut dico, Eques Ro. propè annos LXXXX natus in Apronij conuiuio. cum interea Apronius caput, atq; os ſuum unguento perfricaret: quid eſt Lolli inquit? tu niſi malo coactus recte

coactus recte facere neſcis? homo quid ageret: taceret: reſponderet: quid faceret deniq; illa authoritate, & ætate præditus: neſciebat. Apronius interea cœnã, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui & moribus iiſdem eſſent, quibus dominus: & eodem genere, ac loco nati: præter oculos Lolli hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ; cachinnari ipſe Apronius: niſi forte exiſtimatis, eum in uino, ac lucro non riſiſſe: qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere non poſſit. ne multa Iudices: his contumeliis ſcitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; ueniſſe. Lollius ætate, & morbo impeditus ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. qd opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adoleſcens lectiſſimus præſto eſt: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accuſauit: adoleſcens, & bonus & fortis, & inprimis diſertus, cum his iniuriis, contumeliisq; commotus in Siciliam eſſet profectus: in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eò ſit occiſus: quod habere clauſa non potuerit ſua cõſilia de Verre. iſte porrò non dubitabat: quin is, qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet: ſibi aduenienti præſto eſſet futurus: cum eſſet parentis iniuriis, & domeſtico dolore commotus. Iam ne intelligitis Iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq; prouincia uerſata ſit? iam uidetis, quam ob cauſam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpeſſa, hoc non potuerit nouum, ac ſingulare, atq; incredibile genus iniuriarum, contu-

meliarumq; ferre? Iam omnes intelligunt cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit: cuius iſte fidei, diligentiæ, perſeuerantiæ, nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes, & improbos accuſatos, & ueſtra, & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis? ecquem audiſtis? in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum? Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice ſibi conuiuia parari: ſterni triclinia etiam in foro iubebat: euocari homines honeſtiſſimos, non ſolum Siculos, ſed etiã Equites romanos: ut quo cum inire conuiuiũ nemo unquam, niſi turpis, impuruſq; uoluiſſet: ad eius conuiuiũ ſpectatiſſimi, atq; honeſtiſſimi uiri tenerentur. Hæc tu omniũ mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime cum ſcires: cum audires quotidie: cum uideres: ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent: cum tanto periculo tuo fieri paterere? atq; concederes? et tantũ apud te quæſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blandiciæ flagitioſæ ualuerunt? ut nunquam animum tuũ cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non ſolum per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolum per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto prætore peruaſerit. uidetis pendere alios ex arbore: pulſari autem alios & uerberari: porrò alios in publico cuſtodiri: deſtitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone prætoris: bona tamen interea nihilominus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid eſt hoc? populi Ro. imperium? populi Ro. leges? iudicia? ſocij fideles? pro-

uincia ſuburbana? non'ne omnia potius eiuſmodi ſunt? quæ, ſi Athenio uiaſſet: in Sicilia non feciſſet. non inquã Iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. Priuatim hoc modo. quid publice? Ciuitates quemadmodũ tractatæ ſunt? audiſtis permulta iudicia, & teſtimonia ciuitatum: & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorem locupletum, ſummorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emiſſet idem Apronius: Agyrium uenit. qui cum eo cũ apparitoribus, minis, ac ui ueniſſet: poſcere pecuniã grãdem cœpit: ut accepto lucro diſcederet. nolle ſe negocij q̃c quam habere dicebat: ſed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt homines Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat: ſed homines, & ſatis fortes, & ſatis planè frugi, ac ſobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor Iudices. Itaq; homini in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes: ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno præſertim emiſſet: non additu ros. Apronius certiorem facit iſtum: cuia res erat: quid rei eſſet. ſtatim tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra Rempublicam facta, aut legatus prætoris pulſatus eſſet: ita Agyrio magiſtratus, & quinq; primi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent: contra edictum prætoris feciſſe. quærebant quid? reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. iſte æquiſſimus homo formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat: recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur.

Agyrinenſes uiri fortiſſimi, iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorum medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & huiuſmodi Recuperatores: quorum ciuis Ro. nemo erat: ſed græci ſacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenſes quicquid ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet: illum perfacile probaturum. condemnari cum iſtius inuidia, infamiáq; malebant: quam ad eius conditiones pactionesq; accedere. quærebant quæ in uerba Recuperatores daret: reſpondebat, ſi pateret aduerſus edictum feciſſe, quæ in iudicio dicturum eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis Recuperatoribus, conflictari malebant: quàm quicquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidem: qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. pernegabant. quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte clare omnibus audientibus, qui damnatus erit inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atq; orare cœperũt: ut ſibi ſuas ſegetes, fructuſq; omnes, arationeſq; uacuas Apronio tradere liceret: ut ipſi ſine ignominia, moleſtiáq; diſcederent. hac lege Iudices decumas uendidit Verres. dicat Licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. hæc conditio fuit iſto prætore aratorum: ut ſecum præclare agi arbitrarentur: ſi uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi: tantum ex edicto dandum erat. etiam ne ſi plus ediddiſſet: quàm quantum natum eſſet? etiam. quomodo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. qd

ſi minus arator dediſſet: quàm popoſciſſet Apronius? iudicium in aratorẽ in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte prætoris præclara honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: Recuperatores reijce: quod aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat eſſe?) uirgis te ad necem cædi neceſſe erit. his legibus, his conditionibus, erit quiſquam tã ſtultus qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat iſtum ſibi quæſtui prædæq; habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet: facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc quid imperarit: & diſſimulate uos ſi poteſtis: uos intelligere: ipſum prætorem quod tota Sicilia perſpexerit, Redemptorem decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuiſſe. imperat Agyrinẽſibus, ut decumas ipſi publice accipiant: Apronio lucrum dent. ſi magno emerant: quoniam tu es qui diligentiſſime precium exquiſiſti: qui ut ais magno uendidiſti: quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quãobrem imperabas ut adderent? quid eſt aliud capere, et conciliare pecunias: in quo te lex tenet: ſi hoc non eſt? ui atq; imperio cogere inuitos lucrum dare alteri: hoc eſt pecuniam dare. age quid tum? ſi Apronio delicijs prætoris lucelli aliquid iuſſi ſunt dare: putate Apronio datum: ſi Apronianum lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIIII. quid eſt hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanæ propè men-

ſtrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cum tantum lucri Decumano ſit datum: profecto ſi precium exquiſiſſes diligenter: tum cum uendebas X medimna potius addidiſſent: quàm HS D C poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua: & diligenter attendite: quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à Cõſulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret Apronius hoc triticum: imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio HS III. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat nonmodo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat. frumenti tantus numerus imperio tuo datur: & cogitur. non eſt ſatis: nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriáq; prætoris eripiuntur tritici medimna XXX III: & præterea HS LX. At hæc obſcura ſunt: aut ſi omnes homines uelint: obſcura eſſe poſſunt: quæ tu palàm egiſti: in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinq; primi, quos tui quæſtus cauſa euocas: acta & imperia tua domum ad Senatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata eſt: quorum legati homines nobiliſſimi Romæ ſunt: qui hoc idem pro teſtimonio dixerũt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas literas. deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publi-

tas. teſtimonium publicum. Animaduertiſtis in hoc teſtimonio Iudices: Apollodorum, cui Perragi cognomen eſt: principem ſuæ ciuitatis lachrymantem teſtari, ac dicere? nunquam poſt populi Ro. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenſes contra quenquam infimum ciuem Ro. dixiſſe, aut feciſſe quippiam: qui nunc contra prætorem populi Ro. magnis iniurijs, & magno dolore publicæ teſtimonium dicere cogerentur. uni meher cule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes. tanta authoritas eſt in eorũ hominum fidelitate: tantus dolor iniuriæ: tanta religio in teſtimonio. uerum nõ una te, ſed uniuerſæ ſimilibus affictæ incommodis, legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit. at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum à foro, iudicijs, controuerſijs: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſime conſeruare debuiſti. Primo anno uenierunt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. Attidius iſtius item miniſter in decumis, cum emiſſet: et præfecti nomine cum ueniſſet Herbitam cum Venerijs: locus'q; ei publicæ, quo diuerteretur: datus eſſet: coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici modium XXXVII millia: cum decumæ ueniſſet tritici modium XVIII. atq; hoc triticum lucri coguntur dare publicæ: cum iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atq; exagitati Decumanorũ iniurijs profugiſſent. Anno ſecundo cum emiſſet Apronius decumas tritici modium XXV millibus: & ipſe Herbitam cum illa prædonis copia, manu'q; ueniſſet: populus publicæ coactus eſt ei conferre lucri tritici

modium XXVI: & acceſſionem HS MM. de acceſſione dubito an Apronio ipſi data ſit merces ferè, preciumq́; impudentiæ. de tritici quidem numero tanto, qs poteſt dubitare? quin ad iſtum prædonem frumentariũ ſicut Agyrinenſe frumentum, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros reges Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum: hæc in crines. ita populos habent uniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuæ, uerum etiam adminiſtros. Eandem iſtius, qui ſe regem Siculorum eſſe dicebat: licentiam, libidinemq́; fuiſſe cognoſcite. Aeſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa: cuius nomen iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt. de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra prætoris caput ſcribebantur. hic Aeſchrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitenſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cum uiderent, ſi ad Aeſchrionem precium rediſſet: ſe ad arbitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri: liciti ſunt uſque eo, quo ad ſe efficere poſſe arbitrabãtur. ſupra adiecit Aeſchrio. neq; enim metuebat, ne prætore Verre decumana mulier dãno affici poſſet. Addicatur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quam ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur: & eo magis: quod iam ſuperioribus annis exhauſti erant, ac penè perditi. intellexit iſte ita magno ueniſſe: ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMM, referri, DMMD, & IIII. Hordei decumas eiuſdem agri Docimus emerat. hic eſt Docimus: ad quem iſte deduxerat Tertiã

Iſidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus, quàm cæterarum, ac propè dicam tantum apud iſtum in Siciliensi prætura authoritas ualuit: quantum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo prætoris æmuli non moleſti, mulierucularum deterrimarum improbiſſimi cognitores: incipiunt poſtulare: poſcere: minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenſes uadimonium Syracuſas. eò poſteaquam uétum eſt: coguntur Aeſchrioni, ideſt Pippæ dare tantum, quantum erat de capite demptum: tritici modios MMMDC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare: ne forte ab nocturno ſuo quæſtu animum ad uectigalia redimẽda transferret. tranſactum putabant Herbitenſes: cum iſte, quid de hordeo inquit, & Docimo amiculo meo? qd cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atq; in lectulo ſuo. negabant illi ſibi qcquam eſſe mandatum. non audio: numerate HS XV. quid facerent miſeri? aut qd recuſarent? præſertim cum in lectulo, Decumanæ mulieris ueſtigia uiderent recentia: quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. Ita ciuitas una ſociorum, atq; amicorum duabus deterrimis mulierculis Verre prætore uectigalis fuit. Atq; ego nunc, cum frumenti numerum, & eas publice pecunias Decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorum iniurijs ciues ſuos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc Decumanis merces dabatur: ut aliquando ex eorum agris, atq; ex urbibus abirent. Itaq; cum

Philinus Herbitenſis homo diſertus, & prudens, & do mu nobilis de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertiſtis Iu dices gemitum populi romani: cuius frequentia huic cau ſæ nunquã defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco di cam. nunc illud, quod præterijt, non omnino relinquen dum uidetur. nam per deos immortales, quod de capi te ipſi dempſit, quo tandem modo ferendum: uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit poſt Ro= mam conditam: dij immortales faxint: ne ſit alter: cui Reſp. totam ſe tradidit, temporibus coacta, & malis do meſticis: L. Sylla. hic tantum potuit: ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere poſſet: tan- tum animi habuit ad audaciam: ut dicere in concione non dubitaret: bona ciuium Ro. cum uenderet: ſe præ- dam ſuam uendere. eius omnes res geſtas non ſolum ob tinemus: uerum etiam propter malorum, incommodo- rum, & calamitatum metum publica authoritate defen dimus. Vnum hoc aliquod S. conſulto reprehenſum, de cretumq; eſt: ut quibus ille de capite dempſiſſet: hi pecu nias in ærarium referrent. ſtatuit Senatus hoc, ne illi qui dem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia: à populo factа- rum, quæſitarumq; rerum ſummas imminuere. illum uiris fortiſſimus iudicarunt patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe. te mulieri deterrimæ recte re- miſiſſe Senatores iudicabunt? ille de quo lege Populus Ro. iuſſerat: ut ipſius uoluntas, & poſſe eſſet pro lege: tamen in hoc uno genere ueterum religione legum re- prehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tene- bare: libidinem tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo re prehenditur quod ex ea pecunia remiſerit: quam ipſe

quæſierat. tibi concedetur? qui de capite uectigalium populi Ro. remiſiſti? Atq; in hoc genere audaciæ, multo etiá impudentius in decumis Segeſtenſium uerſatus eſt: quas cum addixiſſet eidem illi Docimo hoc eſt tritici modios quinq; millia: et acceſſionem aſcripſiſſet HS M D: coegit Segeſtenſes à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segeſtenſiũ publico teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium publicum. Audiſtis quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modios quinq; millia & acceſſionem. cognoſcite nunc quanti ſe uendidiſſe retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidiſtis tritici modium MMM de capite eſſe dempta. quæ cum de populi Ro. uictu, de uectigalium neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarij: Tertiæ Mimæ condonauit. Vtrum impudentius à Socijs abſtulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum ſeueritate te ulla uis eripiet? aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit: non intelligit hæc, quæ iam dudum loquor: ad aliam quæſtionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaq; hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam quam inſtitui cauſam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum hoc eſt per Apronium Verrem alterum depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius eſt in Sicilia interpres: quo iſte interprete non ad linguam græcam, ſed ad furta, & flagitia uti ſolebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egens repente Decuma

mus: emit agri Liparenſis miſeri, atq; ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenſes uocantur. ipſi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales utrum tibi ſumes ad defenſionem? tanto ne minoris tibi decumas uendidiſſe? ut ad medimna D C HS XXX millia lucri, ſtatim ſua uolũtate ciuitas adderet: hoc eſt tritici medimna II millia. an cum magno decumas uendidiſſet: te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hãc pecuniam? ſed quid ego ex te quæro, quid defenſurus ſis potius, quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſium. deinde quemadmodum Valentio nummi ſint dati. TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT EX LITERIS PVBLICIS. Etiam ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atq; à conſpectu remota, ſeiuncta à Sicilia, in inſula inculta, tenuiq; poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumentario genere, prædæ tibi, & quæſtui fuit? quam tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum condonaras: ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam mediterraneis exigebantur? itaq; qui tot annis agellos ſuos ante te prætorem redimere à priuatis ſolebant: ijdem ſeipſos à te precio impoſito redemerunt. quid ergo? à Thiſſenſibus perparua, & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimus, frugaliſſimisq; hominibus, non'ne plus lucri nomine eripitur? quàm, quantum frumenti omnino exararant? ſed quos tu? Decumanum Diognetum Venerium miſiſti nouum genus publicani. cur hoc authore non Romæ ſerui publici ad uectigalia accedant? an-

no ſecundo Thiſſenſes HS XXI lucri dare coguntur inuiti. tertio anno HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit: uicarium nullum habet: nihil omnino peculij. uos etiam nunc dubitate: ſi poteſtis: utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit? an huic exegerit? atque hæc ex publico Thiſſenſium teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PVBLICVM THISSENSIVM. obſcure Iudices prætor ipſe Decumanus eſt? cum eius apparitores, frumentum à ciuitatibus exigant: pecunias imperent: aliquanto plus ipſi auferant: quàm quantum populo Ro. decumarum nomine daturi ſunt. Hæc æquitas in tuo imperio fuit: hæc prætoris dignitas: ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te prætore fuit: ut aratores in ſeruorum numero eſſent: ſerui, in publicanorum. Quid Ameſtratini miſeri, impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret: non'ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Ceſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare HS XXII. quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab Senatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi non erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Ceſio renunciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. Quo S. C. erat hoc legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam: &

Sex. Vennonio datam: ex eodem teſtimonio cognouiſtis. At Ameſtratinos homines tenues cum eorum decumas med. DCCC uendidiſſes: Banobali Venerio (cognoſcite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant: cum magno ueniſſent. dant Banobali med. DCCC, HS MD. profecto nunquam iſte tam amens fuiſſet: ut ex agro populi Ro. plus frumenti ſeruo Venerio, quàm prætori tribui pateretur: niſi omnis ea præda ſerui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cùm eorum decumæ magno addictæ eſſent: tamen inuitiſſimi P. Neuio Turpioni improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote prætore dãnatus eſt: HS VII dare coacti ſunt. ita ne diſſolute decumas uendidiſti? ut cum medimnum HS XV millibus ueniſſent: aut MMM hoc eſt HS XXXXV: ut lucri Decumano HS MMM darentur. At permagno decumas eius agri uendidiſti. uidelicet igitur non Turpioni lucrum datum: ſed Petrinis pecuniæ ereptæ.

Quid Halicyẽſes, quorũ incolæ decumas dant: ipſi agros immunes habent: non'ne huic eidem Turpioni cum decumæ C med. ueniſſent: HS XV dare coacti ſunt? ſi id quod maxime uis: poſſes probare: hæc ad Decumanos lucra ueniſſe: nihil te attigiſſe: tamen hæ pecuniæ per uim, atq; iniuriam tuá captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cum uero hoc nemini perſuadere poſſis: te tam amentem fuiſſe: ut Apronium, ac Turpionem ſeruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quenquam exiſtimas? quin illis emiſſarijs, hæc tibi omnis pecunia quæſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symachus Decumanus immittitur. is

ab iſto literas affert: ut ſibi contra iura omnia, contráq; legem Rupiliam, extra forum uadimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segeſtanos miſerit. LITERAE C. VERRIS. Hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit: ex una pactione hominis honeſti, gratioſiq; cognoſcite. in eodem enim genere ſunt cætera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris, ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano, nam commertium in eo agro nemini eſt: conductum habebat HS ſex millibus. pro decuma cum pulſatus à Venerio eſſet: dedit HS ſexdecim millia & DCLIIII. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho, anneus Brochus Senator homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos præter frumentum coactus eſt dare. Venerio ne ſeruo te prætore talis uir, Senator populi Ro. quæſtui fuit? hunc ordinem, ſi dignitate antecellere non exiſtimabas: ne hoc quidem ſciebas: iudicare? antea, cum Equeſter ordo iudicaret: improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebant publicanis: ornabant eos, quicunq; in operis erant: quencunq; equitem Ro. in prouincia uiderant: beneficijs ac liberalitate proſequebantur: neq; tantum illa res nocentibus proderat: quantum obfuit multis: cum aliquid contra utilitatem eius ordinis uoluntatémq; fecissent. retinebatur hoc tum neſcio quomodo quaſi communi conſilio ab illis diligenter: ut qui unum Equitem Ro. contumelia dignum putaſſet: ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. tu ſic ordinem Senatorium deſpexiſti? ſic ad iniurias libidinésq; tuas omnia coæquaſti? ſic habuiſti ſtatutum cum animo, ac deliberatum?

omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te prætore attigiſſent: Iudices reiicere? ut illud non cogitares? tamen ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret: tamen eſſet illa cogitatio: in alterius iniuria ſeſe deſpectos: dignitatemq; ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule Iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia: quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime poſſunt. ſpoliaſti Siculos. ſolent enim multi eſſe in iniurijs ſuis graues. uexaſti negociatores. inuiti enim Romam, raroq; decedunt. Equitem Ro. ad Apronij iniurias dediſti. quid enim iam nocere poſſunt: quibus non licet iudicare? quid cum Senatores ſummis iniurijs afficis? quid aliud dicis? niſi hoc? cedo mihi etiã iſtum Senatorẽ: ut hoc ampliſſimum nomen Senatorum nonmodo ad inuidiam imperitorum: ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe uideatur. neq; hoc in uno fecit Anneo, ſed in omnibus Senatoribus: ut ordinis nomen non tantum ad honorẽ, quantum ad ignominiam ualeret. In C. Caſſio uiro clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo iſtius anno Conſ. eſſet: tanta improbitate uſus eſt: ut cum eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino: frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. Hunc tu in hac cauſa teſtem Verres habebis: quoniam iudicem ne haberes, prouidiſti. uos autem Iudices putare debetis: eſſe quiddam nobis inter nos commune, atq; coniunctum. multa ſunt impoſita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum. ſic eſt hic ordo quaſi

do quaſi propoſitus, atq; editus in altum: ut ab omnibus uentis inuidiæ circunſtari poſſe uideatur. in hac tam miſera, & indigna conditione uitæ, ne hoc quidem retinebimus Iudices? ut magiſtratibus noſtris, in obtinendo iure noſtro, ne contemptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt, q decumas emerent agri ſui. magni ſua putabant intereſſe: publice potius, quamuis magno emi: quàm in aliquem iſtius emiſſarium incidere. appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non deſtitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo poſſe: contenderunt: poſtremo liceri deſtiterunt. Addicitur Venuleio tritici mod. VII c. legatus Poſſidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur: tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VI: præterea HS MM millia. ex quo facile apparet, quæ merces Decumani, quæ prætoris præda eſſe uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas & teſtimonium. TABVLAE THERMITANORVM ET TESTIMONIVM. Imacharenſes iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miſeros, ac perditos coegiſti: ut Apronio darent HS XX millia. Recita decretum de tributis, & publicum teſtimonium. S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenſes, cum decumæ ueniſſent agri ennenſis medimnû MMM CC: Apronio coacti ſunt dare tritici mod. LXX MMM, & HS III millia. Quæſo attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro Decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent: percurrit oratio mea: & in hoc genere

nunc Iudices uerſor: in quo nō ſigillatim aratores euer ſi bonis omnibus ſunt: ſed quæ publicæ decumanis lucra data ſunt: ut aliquando ex eorum agris atq; urbibus expleti, atq; ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio: ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant: Ameſtrati M. Ceſio Decumano darent? quod neq; ante te prætorem illi fecerunt: neq; tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit: ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoq; ciuitatibus oſtendam: triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint cum Decumano Cn. Sergio: ſexies tantum quam quantum ſatum ſit: ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorum cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis. Cognoſcite item profeſſiones ſationū, & pactiones Menenorū. Recita ex literis publicis. Patiemini Iudices, à ſocijs, ab aratoribus populi romani, ab his qui uobis laborāt: uobis ſeruiunt: q̄ ita plebē Romanā ab ſeſe ali uolunt: ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit: quo ipſi ali poſſint: ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias, plus aliquanto ablatum eſſe: quàm natum ſit? Sentio Iudices moderandum mihi eſſe iam orationi meæ: fugiendamq; ueſtram ſacietatem: non uerſabor in uno genere diutius: et ita cætera de oratione mea tollam: ut in cauſa relinquam. Audietis Agrigentinorum fortiſſimorum, uirorum diligentiſſimorum, querimonias: cognoſcetis Iu-

dices Entellinórum ſummi laboris, ſummæq; induſtriæ, dolorem, & iniurias: Heraclienſium, Ietienſium, Aetnenſium, Solentinorum, incommoda proferentur: Catinenſium locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorumq; agros uexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanam nobiliſſimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apollonienſem, Eggynam, Capitinam perditas eſſe hac iniquitate Decumanorum intelligetis: Murgentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines omnino abiectos eſſe ac perditos: omnes deniq; agros Decumanos per triennium populo Ro. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuiſſe: & pleriſq; aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit: id fuiſſe: tantum: quantum ex eo, quo iſtius auaricia contenta fuit: redundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros Iudices ferè optimos, ac nobiliſſimos Aetnenſium, & Leontinorum. Horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus trienny: unum annum eligam: quo facilius id, quod inſtitui: explicare poſſim. ſumam annum tertium: quod & recentiſſimus eſt: & ab iſto ita adminiſtratus: ut cum ſe certe deceſſurum uideret: non laboraret: ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus. agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. attendite Iudices diligenter. agri ſunt feraces: annus tertius: Decumanus Apronius. de Aetnenſibus perpauca dicam. Dixerunt enim ipſi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnenſem, legationis eius principem publice dicere: Apronium ueniſſe Aetnam cum Venerys: uocaſſe ad ſe magiſtratum: imperaſſe ut

in foro ſibi medio lecti ſternerentur: quotidie ſolitum eſſe nonmodo in publico, ſed etiam de publico conuiuari. cum in eis cóuiuijs ſymphonia caneret: maximiſq; poculis miniſtraretur: retinere ſolitũ eſſe aratores: atq; ab his nonmodo per iniuriam, ſed etiã per contumeliã tantum exprimi frumenti quantum Apronius imperaſſet. Audiſtis hæc Iudices: quæ nunc ego omnia prætereo: ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor: nihil de inſolentia: nihil de ſingulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæſtu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni: quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere poſſitis. Sed mihi Aetnenſium breuis eſt oratio. ipſi enim uenerunt: ipſi publicas literas deportarunt: docuerunt uos quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris Apronius. id quæſo ex ipſorum teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium Aetnenſium. quid ais? dic, dic quæſo clarius: ut populus romanus de ſuis uectigalibus, de ſuis aratoribus, de ſuis ſocijs, atq; amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris Decumæ uenierunt: quàm fuerunt? an cum ſatis magno ueniſſent: hic tantus tamen frumenti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt? utrum enim horum dixeris: in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Apronium nó perueniſſe tantum. ita te nonmodo publicis tenebo: ſed etiam priuatis aratorum pactionibus, ac literis: ut intelligas, non te diligentioré in faciendis furtis fuiſſe: quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quiſquam defendet? hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere uoluerint: ſuſtinebunt?

uno aduentu, ex uno agro, Q. Apronium præter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici, lucri nomine ſuſtuliſſe? Quid? hoc Aetnenſes ſoli dicunt? immo etiam Centuripini: qui agri Aetnenſis multo maximam partem poſſident. quorum legatis hominibus nobiliſſimis Androni, & Arthemoni Senatus ea mandata dedit: quæ publicæ ad ciuitatem ipſorum pertinebant: de his iniurijs, quas ciues Centuripini non in ſuis, ſed in aliorum finibus acceperunt: Senatus et populus Centuripinus legatos noluit mittere: ipſi aratores Centuripini, qui numerus eſt in Sicilia maximus, hominum honeſtiſſimorum, & locupletiſſimorum: tres legatos ciues ſuos delegerunt: ut eorum teſtimonio non unius agri, ſed propè totius Siciliæ calamitates cognoſceretis. arant enim tota Sicilia ferè Centuripini: et hoc in te grauiores, certioresq; teſtes ſunt: quod cæteræ ciuitates ſuis ſolum incommodis commouentur: Centuripini, quod in omnibus ferè finibus habent poſſeſſiones: etiam cæterarũ ciuitatum damna, ac detrimenta ſenſerunt. Verum, ut dixi, ratio certa eſt Aetnenſium, & publicis, & priuatis literis conſignata mea diligentia. penſum magis in Leontino agro eſt exigendum: propter hanc cauſam, quod ipſi Leontini publicæ non ſanè me multum adiuuerunt. neq; enim eos iſto prætore hæ Decumanorum iniuriæ læſerunt: potius etiam adiuuerunt. mirum fortaſſe hoc uobis, aut incredibile uideatur: in tantis aratorum incommodis, Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt: expertes incommodorum, atq; iniuriarũ fuiſſe. hoc cauſæ eſt Iudices: quod in agro Leontino, præter unam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſſidet nemo. itaq; Mnaſiſtrati hominis honeſtiſſimi, atq;

optimi uiri teſtimonium Iudices audietis: cæteros Leontinos, quibus nonmodo Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit: expectare nolite. etenim nonmodo incommodi nihil cœperunt: ſed etiam in Apronianis illis rapinis in quæſtu ſunt, compendioq́; uerſati. quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atq; legatio, propter eam, quam dixi, cauſam, defecit: mihimet ineunda ratio, et uia reperienda eſt: qua ad Aproni quæſtum, ſiue adeo qua ad iſtius ingentē, immanēq́; prædam poſſim peruenire. Agri Leontini Decumæ anno tertio uenierunt tritici med. XXXVI, hoc eſt tritici mod. CCXVI. magno Iudices: magno. neq; enim hoc poſſum negare. itaq; neceſſe eſt, aut damnum, aut certe non magnum lucrum feciſſe Decumanum. hoc enim ſolet uſu uenire ijs: qui magno redemerunt. quid? ſi oſtendo in hac una emptione, lucri fieri tritici modios C? quid? ſi CC? quid? ſi CCCC? dubitabitis etiam, cui iſta tanta præda quæſita ſit? iniquum eſſe quiſpiam dicet: qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti, atq; prædæ. quid? ſi docebo Iudices: eos, qui CCCC millia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe: ſi tua iniquitas ſit: ut ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq́; iniquitate dubitare? quin propter iniquitatem tam magnos quæſtus feceris? propter magnitudinem quæſtus, improbus eſſe uolueris? Quomodo igitur hoc aſſequar Iudices? ut ſciam lucri quantum factum ſit? non ex Aproni tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipſum eduxi: expreſſi ut conficere tabulas ſe negaret. ſi mentiebatur: quamobrem remouebat, ſi hæ tabulæ nihil tibi erant obfuturæ? ſi omnino nullas confece-

rat literas: ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuum negocium geſſiſſe? ea eſt enim ratio Decumarum: ut ſine plurimis literis confici non poſſit. ſingula enim nomina aratorum, & cum ſingulis pactiones Decumarum, literis perſequi, et conficere neceſſe eſt. Iugera profeſſi ſunt aratores omnes, imperio, atq; inſtituto tuo: non opinor quẽquam minus eſſe profeſſum: quàm quantum araſſet: cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerẽtur. in iugere Leontini agri medimnũ ferè tritici ſeritur, perpetua, atq; æquabili ſatione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur: uerum, ut omnes dij adiuuent: cum decimo. quod ſi quando accidit: tum fit, ut tantum Decumæ ſit: quantum ſeueris: hoc eſt, ut quot iugera ſunt ſata: totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita eſſet: primum illud dico: pluribus millibus medimnum ueniſſe decumas agri Leontini: q̃ quot millia iugerum ſata erant in agro Leontino. quod ſi fieri non poterat: ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent: medimnum ex iugere Decumano dari poterit: cum ager, id quod perraro euenit: cum decumo extuliſſet: quæ erat ratio Decumani? ſiquidem Decumæ ac non bona ueniebant aratorũ: ut pluribus aliquanto medimnis Decumas emeret? quàm iugera erant ſata? in Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio, non eſt plus XXX: Decumæ XXXVI medimnum uenierunt. Errauit? an potius inſaniuit Apronius? immo tum inſaniſſet: ſi aratoribus quod deberent: licitum eſſet: et non quod Apronius imperaſſet: neceſſe fuiſſet dare. ſi oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe Decumæ: concedes opinor: ut cum Decumano fructus arationis perceptus ſit: neminem minus tribus decumis

dediſſe. atq; hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio: ut iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multis autem non ſolum granum ullum: ſed ne paleæ quidem ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus eſt: unum in locum conuenerunt: hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium: eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum, & teſtem Centuripina ciuitas miſit: ut is apud eum cauſam aratorum ageret: ab eoq; peteret: ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quàm terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant: impetratum eſt. id cum impetrabatur: hoc uidelicet impetrabatur: ut pro ſingulis Decumis, ternas decumas dare liceret. quod ſi tua res non ageretur: à te potius poſtularent: ne amplius quàm ſingulas: quàm ad Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc ut hoc tempore ea quæ regie, ſeu potius tyrannice ſtatuit in aratores Apronius, prætermittam: neq; eos appellem: à quibus omne frumentum eripuit: & quibus nihil nonmodo de fructu, ſed ne de bonis quidẽ ſuis reliqui fecit: ex hiſce ternis medimnis, quod beneficij, gratiæq; cauſa conceſſit: quid lucri fiat, cognoſcite. Profeſſio eſt agri Leontini ad iugera. XXX. hæc ſunt ad tritica medimna XC, ideſt tritici mod. DXL. millia. deductis tritici mod. CCXVI, quanti decumæ uenierunt, reliqua tritici CCCXXIII. adde totius ſummæ DXL millia mod. tres quinquageſimas, ſit tritici mod.

XXXII. CCCC. *ab omnibus enim ternæ præterea qnquageſimæ exigebantur. Sunt hæc iam ad* HS CCC XL *mod. tritici. At ego* CCCC *lucri facta eſſe dixeram. Non enim duco in hac ratione eos quibus ternis medimnis non eſt licitum decidere. uerum ut hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi compleam: ad ſingula medimna multi* HS *duo: multi* HS *quinq; acceſſionis cogebantur dare: qui minimum: ſingulos nummos. hoc minimum ut ſequamur: quoniam* XC *medimnas duximus: accedant eo nouo peſſimoq; exemplo ad* HS XC *millia. Hic mihi etiam dicere audebit, magno ſe Decumas uendidiſſe? cum ex eodem agro, dimidio plus abſtulerit: quàm populo Ro. miſerit.* CC XVI *Decumas agri Leontini uendidiſti: ſi ex lege: magno. ſi ut lex eſſet libido tua: paruo. ſi, ut quæ dimidiæ eſſent, Decumæ uocarentur: paruo uendidiſti. multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerunt: ſi id te Senatus aut populus Ro. facere uoluiſſet. etenim ſæpe Decumæ tanti uenierunt cum lege Hieronica uenirent: quanti nunc lege Verrea uenierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas uenditas.* C. NORBANI DECVMAS VENDITAS AGRI LEONTINI. *Atq; tum neq; iudicium de modo iugerum dabatur: neq; enĩ erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neq; ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat: quantum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano: ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionem cogebatur arator dare: nec ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen populo Ro. magnus frumenti numerus mittebatur. Quid uero iſtæ ſibi quinquageſimæ? quid porrò num-*

morum acceſſiones uolunt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quomodo? aut unde? qui, ſi largiſſimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur: ut antea ſolebant facere, in decumis, cum æqua lege & conditione ueniebant. is nummum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te prætore quod uẽderet. de uino igitur erat aliquid reſecandum: ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollariũ nummorum adderetur. Iam id porrò utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, niſi ui, & malo cogebantur? Iam iſte homo amentiſſimus in uendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neq; multum: bina aut terna millia addebat. fiunt per triennium HS fortaſſe D millia. hoc neq; exemplo cuiuſquam, neq; ullo iure fecit: neq; eam pecuniam retulit: neq; hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit homo quiſquam unquam excogitauit. quod cum ita ſit: audes dicere te magnò Decumas uendidiſſe? cum ſit perſpicuum te bona, fortunasq; aratorum non populi romani, ſed tui quæſtus cauſa uendidiſſe. ut ſiquis uillicus ex eo fundo, qui HS dena meritaſſet: exciſis arboribus ac uẽditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino XX millia nummum pro X miſerit: ſibi alia præterea centum confecerit: primo dominus ignarus incommodi ſui gaudeat: uillicoq; delectetur: quod tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit. deinde cum audierit, eas res quibus fundi fructus, & cultura continentur: amotas, & uenditas: ſummo ſupplicio uillicum afficiat: & ſecum male actum putet. Item populus romanus cum audit pluris Decumas uẽdidiſſe C. Verrẽ; quã

innocentiſſimũ hominẽ, cui iſte ſucceſſit: C. Sacerdotem: putat ſe bonum in arationibus, fructibusq́; ſuis, habuiſſe cuſtodem, ac uillicum: cum ſenſerit iſtum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe: omnem ſpem poſteritatis auaricia ſua ſuſtuliſſe: arationes, & agros uectigales uaſtaſſe: atq; exinaniſſe: ipſum maximos quæſtus, prædasq́; feciſſe: intelliget ſecum actum eſſe peſſime: iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit. unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime: quod ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auariciam deſertus eſt. neq; id ſolum actum eſt: uti hi minus multis iugis arent: ſi qui in agris remanſerunt: ſed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores agros latos, ac fertiles deſererent: totasq́; arationes derelinquerent. Id adeo ſciri facillime poteſt ex literis publicis ciuitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur. Recita tandem quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profitean tur. TRIGINTA DVO. unũ et quinquaginta aratores ita uideo deiectos: ut his ne uicarij quidẽ ſucceſſerint. quot aratores aduenięte te fuerũt agri Muticenſis uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat: atq; adeo noſtra reſpublica, quoniã illa populi Ro. uectigalia ſunt: húc tot Patrum familias numerum deſiderat: & repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem: tertio centum uiginti. hinc centum triginta ſeptem patresfami-

lias extorres profugerunt. Agyrinenſis ager quorũ hominum? q̃ honeſtorũ? q̃ locupletum? ducentos q̃nquaginta aratores habuit primo anno præturæ tuæ. quid tertio anno octuaginta: quemadmodum legatos Agyrinenſes recitare ex publicis literis audiſtis. Pro dij immortales ſi ex prouincia tota centũ ſeptuaginta eiecisſes: poſſes ne ſeueris iudicibus ſaluus eſſe? unus ager Agyrinenſis centũ ſeptuaginta aratoribus inanior cũ ſit: uos cõiecturã totius prouinciæ nõ facietis? Atq; hoc peræque in omni agro Decumano reperietis. q̃bus aliq̃d tamen reliq̃ fuerit ex magno patrimonio: eos in agris minore inſtrumento, minus multis locis, minores remanſiſſe: quod metuebant: ſi receſſiſſent: ne reliquas fortunas omnes amitterent. quibus autem iſte nihil reliqui, quod perderent, fecerat: eos plane non ſolum ex agris, uerum ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi, qui remanſerant: uix Decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant: niſi ad eos Metellus Roma literas miſiſſet: Decumas lege Hieronica uenditurum: & niſi ab ijs hoc petiuiſſet, ut ſererent quã plurimum: quod illi ſemper ſua cauſa fecerant: cum eos nemo rogaret: quãdiu intelligebant ſeſe ſibi, & populo Ro. non Verri, & Apronio ſerere: impendere: laborare. Iam uero ſi Siculorum fortunas negligitis: ſi quẽadmodum ſocij populi Ro. a magiſtratibus noſtris tractentur, nõ laboratis: at uos communem populi Ro. cauſam ſuſcipite: atq; defendite. Eiectos aratores eſſe dico: agros uectigales uexatos, atq; exinanitos a Verre: populatam uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum teſtimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dũ L. Metellus is, qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deter-

ruit: idem abſens, de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non opinor. At is optime, qui ſucceſſit iſti, potuit cognoſcere. ita eſt: uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere: quo pacto ſe habeat prouincia. debet: ueruntamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat? non opinor. quid ſi teſtimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera eſſe docebo? quid dicetis? utrum Metellum falſum ſcribere? an amicum lædendi eſſe cupidum? an prætorem quemadmodum prouincia affecta ſit neſcire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Craſſum Conss. quas ad M. Mummium Prætorem, quas ad Quæſtores urbis miſit. EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. Cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe: quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe: ut omnes præter Verrem. cum ſcribit lege Hieronica uendidiſſe: quid ſcribit? ſe per iſtum erepta Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorũ, conditionem ſocietatis, amicitiæ, fœderum reddidiſſe. dicit quanti cuiusq; agri Decumas uendiderit: deinde quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME: VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. Cur igitur Metelle non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciam miſeram, perditamq; offendi. quid? id ipſum quod ſatum eſt: qua ratione quiſquam, qui ſereret: inuentus eſt? Recita literas. ait ſe miſiſſe, & confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe authoritatem. tantum quod aratoribus Metellus obſides non dedit:

ſe in nulla re Verri ſimilem futurum. At quid eſt tamen, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita. VT ARATORES QVI RELIQVI ERANT: QVAMPLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui quo ex bello? qua ex uaſtitate? quænam in Sicilia tanta clades? aut quod bellum tam diuturnum? tam calamitoſum te prætore uerſatum eſt? ut is, qui tibi ſucceſſerit: reliquos aratores collegiſſe, & recreaſſe uideatur? cum bellis Carthaginenſibus Sicilia uexata eſt: & poſt noſtram patrumq; memoriam cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uerſatæ ſint: tamen aratorum internitio facta nulla eſt. tum ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorũ, atq; aratorum. tum, qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio prætoribus in eam prouinciam ſucceſſerant: aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit? quàm aut Haſdrubal, cum Pœnorum exercitu? aut Athenio, cum fugitiuorum maximis copijs? ut temporibus illis, ſimul atq; hoſtis ſuperatus eſſet: ager araretur omnis? neq; aratori prætor per literas ſupplicaret: neq; eum præſens oraret, ut quamplurimum ſereret? nunc autem, ne poſt abitum quidem huius importuniſſimæ peſtis, quiſquam reperiretur: qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui: qui L. Metelli authoritate in agros, atq; ad ſuum larem familiarem redirent? His te literis homo audaciſſime atq; amentiſſime iugulatum ſentis? non uides, cũ is qui tibi ſucceſſit: aratores reliquos appellet: hoc eum diſerte ſcribere: reliquos hos eſſe, non ex bello, neq; ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere, impor

tumitate, auaricia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. *aratorum inquit penuria. ſi ego accuſator totiens de re eadem dicerem: uererer ne animos ueſtros offenderem* Iudices. *clamat* Metellus: *niſi literas miſiſſem: non eſt ſatis: niſi præſens confirmaſſem: ne id quidem ſatis eſt. reliquos inquit aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ* Siciliæ *ſignificat. addit: aratorum penuria.* Expectate etiam Iudices, *ſi poteſtis, authoritatem accuſationis meæ. dico aratores iſtius auaricia eiectos: ſcribit* Metellus *reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq; deſertas eſſe: ſcribit* Metellus, *aratorum eſſe penuriam. hoc cum ſcribit: illud oſtendit: deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi* Ro. *ſocios, atq; amicos. quibus ſi qua calamitas propter iſtũ ſaluis uectigalibus noſtris accidiſſet: animaduertere in eum uos oportebat: præſertim cum ea lege iudicaretis: quæ ſociorum cauſa eſſet conſtituta. cum uero perditis, profligatisq; ſocijs uectigalia populi* Ro. *ſint diminuta: res frumentaria, commeatus, copiæ, ſalus urbis, atque exercituum noſtrorum, in poſteritatem iſtius auaricia interierit: ſaltem populi* Ro. *commoda reſpicite: ſi ſocijs fideliſſimis proſpicere non laboratis.* Atq; *ut intelligatis ab iſto præ lucro, prædaq; præſenti nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem: cognoſcite quid ad extremum ſcribat* Metellus. *in reliquum tempus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe.* Non *ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe: niſi hoc uellet oſtendere: te uectigalia perdidiſſe. quid enim erat: quod uectigali-*

bus proſpiceret Metellus in Decumis, & in tota re frumentaria? ſi iſte non uectigalia populi Ro. ſuo quæſtu peruertiſſet? Atq; ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit: qui reliquos aratores colligit: quid aſſequitur? niſi hoc? ut arent, ſi qui poſſunt: quibus aratrum ſaltem aliquod, ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit: q tamen in agris ſpe atq; expectatione Metelli remanſerunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum? qui nonmodo ex agris eiecti ſunt: ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia deniq;, bonis, fortunisq; omnibus erepti profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot prætorum innocentia, ſapientiaq; opus eſt: ut illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris ac ſedibus collocetur? Ac ne miremini tantam multitudinem profugiſſe: quantam ex literis publicis, aratorumq; profeſſionibus cognouiſtis: ſcitote tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe (incredibile dictu eſt Iudices: ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; Decumanorum mortem ſibi ipſi cõſciuerint. Centuripinum Dioclem hominem locupletem ſuſpendiſſe ſe conſtat: quo die ſit ei nunciatum Aproniũ decumas redemiſſe. Dyrrhachinũ primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetiſſe, dixit apud uos homo nobiliſſimus Archonidas Elorinus: cum audiſſet tantum Decumanum profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi deberi: quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. Hæc tu, tametſi omnium hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimusq; ſemper fuiſti: tamen nunquam perpeterere: quod illi gemitus luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant: non inquam perpeterere: ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac

ſuſpendio

ſuſpendio quærerent: niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? Attendite Iudices. omnibus enim neruis mihi contendendum eſt: atq; in hoc laborandum: ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rem pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciáq; de pecunijs repetundis conſtituta, grauiſſimum: Prætorem ſocios habuiſſe Decumanos. Non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens prætor, cum prouinciam Siciliam obtineret: cum omnibus non ſolum id, quod commune eſt: propter imperium, ſed etiam id, quod iſtius præcipuum eſt: propter crudelitatem metueretur: millies audiuit: cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret: ſed conſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret. loquebantur enim Decumani palàm: & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimum poterat: maximosq; agros populabatur: Apronius: perparuum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire: prætorem eſſe ſocium. hoc cum palã Decumani tota prouincia loquerentur: tuumq; nomen in re tam turpi, nefariáq; interponerent: nihil ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil deniq; capiti ac fortunis tuis prouidere? cum tui nominis terror in auribus animisq; aratorum uerſaretur: cum decumani aratoribus ad pactiones faciẽdas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus ac nomen opponerent: ecquod iudicium Romæ tam diſſolutum, tam perditum, tam nummariũ fore putaſti? quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planum fieret, decumis contra inſtituta legis, conſuetudinemq; omnium uenditis, in aratorum bonis, for

tuniſq; diripiendis Decumanos dictitaſſe tuas eſſe partes, tuam rem, tuam prædam: idq; te tacuiſſe: & cum diſſimulare non poſſes: potuiſſe tamen perpeti: & perferre: quod magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem: pluſq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus poſſet. Eſto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum feciſti: ut hoc poſſes dicere: nihil eorum te audiſſe: nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id neſciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renunciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentuſq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracuſis te audiente maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit: ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium: hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis proſpiceres excitauit? tacuiſti: ſedaſti etiam lites illorum: & ſponſio illa ne fieret: laboraſti. Prò dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet: aut quamuis nocens: qui modo iudicia Romæ fore putaret: non aliqua re ſimulatione populi Ro. exiſtimationi ſe hominum uendicaſſet? qd eſt hoc? ſponſio fit de capite, ac fortunis tuis. tu ſedes? & quieſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quemadmodum prolatum ſit? ſi tibi ad aurem acceſſiſſet: & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit: uocare Apronium: nec illum ante tibi ſatisfacere: quàm tu omnium exiſtimationi ſatisfeciſſes. cũ uero in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc, uerbo, & ſimulatione Apronio, re uera tibi obiectum eſſet:

tu unquam tantam plagam tacitus accipere potuiſſes? niſi hoc ita ſtatuiſſes: in re tam manifeſta quicquid dixiſſes: te deterius eſſe facturum? quæſtores, legatos, præfectos ſuos, Tribunos multi miſſos fecerunt: & de prouincia decedere iuſſerunt: quod eorum culpa ſe minus commode audire arbitrarentur: aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitioſum, qui nonmodo animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet: eum in tanto tuo dedecore profecto ne uerbo quidem grauiore appellaſſes: neq; apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſet: ut tui capitis periculum negligeres: niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam uideres. Cum eodem Apronio poſtea P. Scandilius Eques Ro. quem uos omnes noſtis: eandem ſponſionem de ſocietate fecit: quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit: oppreſſit: nō remiſit: facta eſt ſponſio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem poſtulare. ſatis ne uobis prætori improbo circundati cancelli uidentur in ſua prouincia, immo uero in ſella, ac tribunali? ut aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur præſens, ac ſedens: aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? ſponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia, tua eſt: ades: abs te iudicium poſtulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturum. bene agis. tamen, ſi qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores: qui audeant in prouincia, cum prætor adſit: non ſolum contra uoluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare. uerum eſto: manifeſta res eſt: nemo eſſet: quin hoc ſe audiſſe liquido diceret: locupletiſſimus quiſq;, certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota: qui ne-

ſciret decumas eſſe Prætoris: nemo qui non audiſſet, ita Apronium dictitaſſe. præterea conuentus honeſtus Syracuſis: multi Equites Ro. uiri primarij: ex qua copia Recuperatores reici oporteret: qui aliter iudicare nullo modo poſſent. Inſtat Scandilius poſcere Recuperatores. tum iſte homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atq; ab ſe remouere cuperet: Recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum. Pro deum hominumq; fidem, quē ego accuſo? in quo meam induſtriā, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi romani, in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita: ut negare non poſſit. nam quid hic dicet? ſponſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium te ſibi in decumis eſſe dictitaret. expectant omnes quantæ tibi ea res curæ ſit: quemadmodum hominum exiſtimationi te, atq; innocentiam tuam probari uelis. hic tu Medicum, & Aruſpicem, & Præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianū iudicem habebas: ſi qua res maior eſſet: Papyrium potamonem, hominem ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina. Scandilius poſtulare de conuentu Recuperatores. Tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquā niſi ſuis commiſſurū. Negociatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare: ubi negocientur. Prætor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. O' impudentiā ſingularē. hic poſtulat ſe Romæ abſolui: qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe: qui plus exiſtimet apud lectiſſimos Senatores pecuniam, quàm apud

ires negociatores metum ualere. Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum Recuperatorem uerbum eſſe facturum: & tamen auget, atq; onerat te bonis conditionibus: ſi tu uti uelis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneum iudicem aut Recuperatorem nullum poſſe reperiri: poſtulat à te, ut Romam reijcias. hic enimuero tu exclamas, hominem improbum: qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudicium fieri: ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit: & ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis. quid? ſponſionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuæ iudicium. nõ facis. quid ergo? Apronio permittis: ut quos uelit, de cohorte ſumat Recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis ſumendi, quàm utriſq; ex æquis reijciendi fieri poteſtatem. neutrũ facis eorum. quid ergo? eſt aliquid quod improbius fieri poteſt. cogit enim Scandilium quinq; illa millia nummum dare, atq; adnumerare Apronio. Quid potuit elegantius facere, Prætor cupidus exiſtimationis bonæ: qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſare: qui ſe eripere ex infamia cuperet? Adductus erat in ſermonem, inuidiam, uituperationem: dictitarat homo improbus, atq; impurus Apronius, ſocium eſſe prætorem: uenerat res in iudicium, atq; diſcrimen: poteſtas erat iſti homini integro, atq; innocenti data: ut in Apronium cum animaduertiſſet: ſeſe grauiſſima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob ſingularem improbitatem, atq; audaciam, prædicationemq; nefariæ

ſocietatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. Quid interfuit homo audaciſſime, utrũ hoc decerneres? an id quod Apronius dictitabat: tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atq; adeo ſiquis metus fuiſſet: ſine ſupplicio dimittere non debuiſti: hunc abs te ſine præmio diſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis Iudices ex hoc uno crimine Satndiliano: primum, hoc non eſſe Romæ natum de ſocietate Decumarum: non ab accuſatore fictum: non ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac uernaculum: non ex tempore periculi tui conſtitutum: ſed uetus, cogitatum iam, & te prætore iactatum, & non ab inimicis Romæ compoſitum, ſed Romam de prouincia exportatum. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium: Apronij de iſto nonmodo confeſſio, uerum etiam commemoratio. eodem accedit: quod hoc quoq; intelligere poteſtis: iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudicium extra cohortem ſuam committendum fuiſſe nemini. Ecquis eſt iudex? cui non ab initio Decumani criminis perſuaſum ſit: iſtum in aratorum bona, fortunasq; impetum feciſſe? quis hoc nõ ex eo ſtatim iudicauit? quod oſtendi iſtum Decumas noua lege, atq; adeo nulla lege, contra omnium conſuetudinem, atq; inſtituta uendidiſſe? Verum ut iſtos ego Iudices tam ſeueros, tam diligentes, tam religioſos non haberẽ: ecquis eſt, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iam dudũ ſtatuerit? & iudicarit? etiam ſane ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legum, officij, reipublicæ, ſociorum, atque amicorum negligentior. quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare? cum tanta lucra facta, tam iniquas

pactiones ui, & metu expreſſas cognouerit? cum tanta præmia ciuitates ui, atq; imperio, uirgarum, ac mortis metu nonmodo Apronio, atq; eius ſimilibus, uerum etiã Venerijs ſeruis dare coactas? Quodſiquis ſociorum incommodis minus mouetur: ſi quem aratorum fugæ, calamitates, exilia, ſuſpendia deniq;, non permouent: non poſſum dubitare: quin is tamen cum uaſtatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum literis, & Epiſtola L. Metelli cognouerit: ſtatuat fieri non poſſe: ut de iſto non ſeueriſſime iudicetur. erit etiam aliquis qui hæc omnia diſſimulare: ac negligere poſſit. attuli ſpõſiones ipſo præſente factas de Decumarum ſocietate, ab ipſo prohibitas iudicari. quid eſt, quod poſſet quiſquam manifeſtius hoc, deſiderare? non dubito quin uobis ſatisfecerim Iudices. ueruntamen progrediar longius: nõ mehercule quo magis hoc uobis perſuadeatur: quam iam perſuaſum eſſe confido: ſed ut ille aliquando impudentiæ ſuæ finem faciat: aliquando deſinat: ea ſe putare emere: quæ ipſe ſemper habuit uenalia: fidem, iuſiurandum, ueritatem, officium, religionem: deſinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus eſſe poſſint. at qui amici? O' miſerum, atq; inuidioſum, offenſumq; paucorum culpa, atq; indignitate ordinem Senatorium. Albam Emilium ſedentem in faucibus macelli loqui palàm? uiciſſe Verrem: emptos habere iudices: alium HS CCCC millibus: alium HS D: quem minimo, CCC. atq; ei cum reſponſum eſſet: fieri non poſſe: multos teſtes eſſe dicturos: me præterea cauſæ non defuturum: licet hercules inquit omnes omnia dicant: in illo niſi ita res manifeſta erit allata: ut reſpondéri nihil poſſit: uicimus. Bene agis Alba: ad tuam ue-

niam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs conie-
ćturam: nihil ſuſpicionem: nihil ante actæ uitæ exiſti-
mationem: nihil bonorum uirorum teſtimonia: nihil ciui
tatum authoritates, ac teſtimonia: literas manifeſtas quæ-
ris. non quæro iudices Caſſianos: ueterem iudiciorum
ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem, digni-
tatem, religionem, in iudicando non imploro: Albam
habebo iudicem: eum hominē, qui ſe ipſe ſcurram im-
probiſſimum exiſtimari uult: qui à ſcurris potius ſem-
per gladiator, quàm ſcurra appellatus ſit. afferam rem
eiuſmodi in decumis: ut Alba fateatur: iſtum in re fru
mentaria, & in bonis aratorum, aperte, palamq; eſſe
prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit ſe
uendidiſſe. oſtendi iam illud initio: non exiſtimandum
magno uendidiſſe eum: qui uerbo decumas uendiderit:
re, & conditione, & lege, & edićto, & licentia Decu-
manorum, decumas aratoribus nullas reliquas fece-
rit. etiam illud oſtendi: uendidiſſe alios magno Decu-
mas agri Leontini, cæterorumq; agrorum: & lege Hie
ronica uendidiſſe: & pluris etiā quàm te uendidiſſe: nec
aratorē quenquā eſſe queſtū. nec enim fuit quod qſquam
queri poſſet: cum lege æquiſſime ſcriptæ uenirent. neq;
illud unquam aratoris interfuit: quanti Decumæ ueni-
rent. non enim ita eſt: ut ſi magno uenierint: plus ara
tor debeat: ſi paruo: minus. ut frumenta nata ſunt: ita
decumæ ueneunt. aratoris autem intereſt: ita ſe fru-
menta habere: ut decumæ quamplurimo uenire poſſint.
dum arator ne plus decuma det: expedit ei decumam eſ
ſe quàm maximam. Verum hoc ut opinor eſſe uis ca-
put defenſionis tuæ: magno te decumas uendidiſſe: agri
uero Leontini, qui plurimum efficit: tritici mod. CCVI

millibus. Si doceo, pluris aliquanto potuiſſe te uendere: neq; his uoluiſſe addicere: qui contra Apronium licerentur: & Apronio multo minoris, quàm alijs potueris, tradidiſſe: ſi hoc doceo: poterit ne te Alba tuus antiquiſſimus non ſolum amicus, uerum etiam amator, abſoluere? Dico Equitem Ro. hominem in primis honeſtum, Q. Minutium cum ſuis ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, ſed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluiſſe addere: & ei poteſtatem emendi non eſſe factam: ne res abiret ab Apronio. negare hoc, niſi forte negare omnia conſtituiſti: nullo modo potes. palàm res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia: propterea quod undiq; ad emendas decumas ſolent eò conuenire. quod ſiue fateris: ſiue còuinceris: quot & quammaximus in rebus teneare: non uides? primum tuam rem illam, & prædam fuiſſe. nam niſi ita eſſet: cur tu Apronium malebas: quem omnes tuum procurare in decumis negocium loquebantur: quàm Minutium decumas agri Leontini ſumere? deinde immenſum atq; infinitum lucrum eſſe factum. nam ſi XXX mod. tritici tu commotus non eſſes: certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dediſſet: ſi ille accipere uoluiſſet. quantum igitur illi ſpem prædæ propoſitam arbitramur fuiſſe: qui tantum præſens lucrum nulla opera inſumpta contempſerit? atq; deſpexerit? deinde ipſe Minutius nunquam tanti habere uoluiſſet: ſi decumas tu lege Hieronica uenderes. ſed quod tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quam decumas, ablaturum uidebat: icirco longius progreſſus eſt. At Apronio ſemper, plus etiam multo abs te permiſſum

eſt: quàm quod edixeras. quantum igitur quæſtum pu tamus factum eſſe per eum: cui quiduis licitum ſit: cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet: idem non liceret? Poſtremo illa quidem certe tibi præciſa defenſio eſt: in qua tu ſemper omnia tua furta, atq; flagitia latere poſſe arbitratus es: magno te decumas uendidiſſe: plebi Ro. conſuluiſſe: annonæ proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt: ſe unius agri decumas XXX mod. minoris quàm potuerit: uendidiſſe. ut etiam, ſi tibi hoc concedam: Minutio ideo te non tradidiſſe: quod iam addixiſſes Apronio: aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto: cupioq; te illud defendere. uerum ut ita ſit: tamen non potes hoc quaſi præclarum aliquid prædicare: magno te decumas uendidiſſe: cum fuiſſe fateare: qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam Iudices, & manifeſto tenetur auaricia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. Quid? ſi hæc, quæ dico, ipſius amici, defenſoresq; iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli prætoris cum omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet: aditum eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius Senator: à L. Metello, ut ex edicto ſuo iudicium daret in Apronium, quod per uim, aut metum abſtuliſſet: quam formulam Octauianam, & Romæ Metellus habuerat: & habebat in prouincia: non impetrat: cum hoc diceret Metellus, præiudicium ſe de capite C. Verris, per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius homo noſtri ordinis, à ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetra

re. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, & quemadmodum ipſum dicere audiui: neceſſario. nō reprehendo inquam Metellum. ſed hoc miror: quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores: de hoc ipſo nonmodo præiudicarit: uerum grauiſſime, ac uehementiſſime iudicarit. primum enim, ſi Apronium abſolutum iri putaret: nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur. deinde ſi condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris cauſam omnes erāt existimaturi: Metellus quidem certe iam hoc iudicabat: eorum rem, cauſamq; eſſe coniunctam: qui ſtatuerit Apronio condemnato, de iſto præiudicium futurum. & ſimul una res utriq; rei eſt argumento: & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dediſſe: et Apronium iſtius rem ſuo nomine egiſſe: cum L. Metellus ſtatuerit: non poſſe Apronium condemnari: quin ſimul de iſtius ſcelere, atq; improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolam Timarchidis, liberti iſtius, et accenſi. de qua cum dixero: totum hoc crimen Decumanum perorabo. Hæc epiſtola eſt Iudices: quam nos Syracuſis in ædibus Apronij, cum literas conquireremus: inuenimus. miſſa eſt, ut ipſa ſignificat: ex itinere: cum Verres iam de prouincia deceſſiſſet Timarchidis manu ſcripta. Recita Epiſtolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehēdo: quod aſcripſit accenſus. cur enim ſibi hoc ſcribæ ſoli ſumāt? L. Papyrius Scriba. uolo ego hoc eſſe commune accenſorum, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. *commendat Apronio Verrem: & hortatur ut inimicis eius reſiſtat. bono præſidio munitur exiſtimatio tua: ſiquidem in Apronij conſtituitur diligentia, atq; authoritate.* HABES VIRTVTEM ATQVE ELOQVENTIAM. *quàm copioſe laudatur Apronius à Timarchide? quàm magnificæ? cui ego non putem illum placere oportere: qui tantopere Timarchidi probatus ſit?* HABES SVMPTVM VNDE FACIAS. *neceſſe eſt, quod redundaret de ueſtro frumentario quæſtu: ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe.* SCRIBAS APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST: CAEDE: CONCIDE. *Videte quàm ualde maliciæ ſuæ confidat Timarchides: qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. Iam hoc cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur, ad omne genus nequiciæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *conſorti quidem in lucris, atq; furtis: gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN COHORTE CARVS HABEARE. *quid eſt hoc in cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtrã cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT: OPPONE. *qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe: qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe: dare: profundere: opponere, ſi uelis uincere. non hoc mihi tã moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem: quàm quod hoc idem patrono ſuo præcipit.* TE POSTV

LANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore: non Sacerdote, non Peduceo, non hoc ipſo Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc uero ferri iam non poteſt: irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. Hic uehementer errat Timarchides: qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe: aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. ſed errauit coniectura domeſtica. quia multos per ſe, & per alios multa ludibundos libidinoſe apud Verrem effeciſſe uidit: ad omnes eoſdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis à Verre: quod multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO TE ARATORES EVERTISSE. quis iſtuc Apronio attribuebat? cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi? cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat? aut Seſtio Lictori? cum aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant: quem nunc condemnari uolunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. uides ne hoc quàm clarum ſit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes non hoc crimen nos in te confingere? ſed iam pridem ad crimen, aliquam defenſionem libertum quærere? libertus, & Accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis, omnibus in rebus coniũctus, ac proximus, ad Apronium ſcribit: uul

go eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello: tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT: SI DII VOLENT. quod iſtuc ꝑ deos immortales, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicimus in aratores tam infeſtum odiũ? atq; tantum? quantã iniuriã fecerunt Verri aratores? ut eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo, aut literis inſequatur? Neq; ego huius fugitiui Iudices epiſtolam uobis recitaſſem: niſi ut ex ea totius familiæ præcepta, & inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. Videtis, ut moneat Apronium quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli? Vulteium corrumpat? Scribas, Accenſumq; precio deliniat? ea præcipit: quæ uidit: ea monet alienum hominem: quæ domi didicit ipſe. uerum in hoc errat uno: quod eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quanquam merito ſum iratus Metello: tamen hæc, quæ uera ſunt, dicam. Apronius ipſum Metellum non precio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ ſermone incituto, atq; improbo poſſet corrumpere. quibus rebus non ſenſim, atq; moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat: ſed breui tempore totum hominem, totamq; eius Præturam poſſederat. Cohortem autem Metelli q̃ uocat: quid erat quod corrumperet? ex qua recuperatores nulli dabantur. nam quod ſcribit Metelli Filium puerum eſſe: uehementer errat. non enim ad omnes prætorum filios iidem aditus ſunt. O' Timarchide, Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. ueſter ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem: ſi pueri eſſe illam culpam, ac

non patris exiſtimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam noſſes: in Siciliam tecum grandem prætextatum filium ducebas? ut etiam ſi natura puerum à paternis uicijs, atq; à generis ſimilitudine abduceret: conſuetudo tamen eum, et diſciplina degenerare nõ ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Lelij, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid ex eo boni ſperari, atq; effici poteſt? qui in patris luxurie ſic uixerit: ut nullum unquam pudicum, neq; ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per trienniũ inter impudicas mulieres, et intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil unquam à patre audiuit: quo pudẽtior, aut melior eſſet: nihil unquam patrem agere uidit: quod cum imitatus eſſet: non id, quod turpiſſimum eſt: ſimilis patri putaretur. Quibus in rebus non ſolum filio, uerum etiam Reip. feciſti iniuriã. ſuſceperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriæ: qui non modo tibi uoluptati, ſed etiam qui aliquãdo uſui Reip. eſſe poſſent. eos inſtituere, atq; erudire ad maiorum inſtituta, atq; ciuitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines debuiſti. eſſet inerti, atq; impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Reſp. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati. niſi hoc forte deterior eſt: ſi fieri poteſt: quod tu eiuſmodi euaſiſti, non in hominis luxurioſi, ſed tantum in furis, ac diuiſoris diſciplina educatus. quid iſto feſtiuius fore arbitramur? qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? Quem ego Iudices quamuis bonum, fortemq; facile paterer euadere. non enim me inimicitiæ commouent: ſi quæ mihi cum iſto futuræ ſint. nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, meiq; ſimilis: quid

mihi iſtius inimicitiæ nocebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero: non magis mihi deerit inimicus: quàm Verri defuit. etenim Iudices eiuſmodi Reſpu. debet eſſe: & erit, ueritate iudiciorum conſtituta: ut inimicus neq; deeſſe nocenti poſſit: neq; obeſſe innocenti. quapropter nulla res eſt: quamobrem ego iſtum nolim ex paternis probris, ac uicijs emergere: id, quod tametſi iſti diffile eſt: tamen haud ſcio an fieri poſſit: præſertim ſi (ut nũc fit) cuſtodes amicorum eum ſectabuntur: quoniã pater tam negligens, ac diſſolutus eſt. Verum huc longius, quàm uoluntas fuit, ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea. qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis innumerabilem frumenti numerum per triennium auerſum à Rep. eſſe: abreptumq́; aratoribus. Sequitur, ut de frumento empto uos Iudices doceam, maximo, atq; impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca, et magna dicam breuiter: attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex Senatus conſulto, & ex lege Terentia, & Caſſia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: unum certarum decumarum: alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet tritici mod. DCCC millia: precium autem conſtitutum decumano in mod. ſingulos HS ternos: imperato, HS IIII. ita in frumentum imperatum, HS duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur: quod aratoribus ſolueret: in alteras decumas fermè ad nonagies. ſic per trienniũ ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum eſt. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi, atq; exhauſto, datam ad frumentum,

hoc eſt ad

hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitæ, datum ut Siculis aratoribus, qbus tanta onera Reſp. imponeret: ſolueretur: ab te ſic laceratum eſſe dico: ut poſſim illud probare, ſi uelim: omnem te hanc pecuniã domum tuam auertiſſe. etenim ſic hanc rem totam adminiſtraſti: ut hoc, qđ dico, probari æquiſſimo iudici poſſit. ſed ego habebo rationem authoritatis meæ: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicam acceſſerim: nõ agam tecum accuſatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente: quod non ante mihimet ipſi probatum ſit. In hac pecunia publica Iudices hæc inſunt tria genera furtorum. primum eam, cum poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa: binis centeſimis fœneratus eſt. deinde per multis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino. poſtremo ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit: quantum commodum fuit: nulli, quod debitum eſt, reddidit. Ac primum hoc ex te quæro. tu cui Publicani ex Arpinati literis gratias egerunt: pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi Ro. ad emendum frumentum attributa, fuerit ne tibi quæſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te negaturum. turpis enim eſt, et periculoſa confeſſio. mihi autem hoc perarduum eſt demonſtrare. quibus enim teſtibus? publicani tractati honorificæ ſunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorum remotæ ſunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ, propter inopiam teſtium, ac literarum prætermittam? non faciam Iudices: utar teſte: quo? P. Vectio Chilone homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atq; ornatiſſimo: qui iſti ita amicus, et neceſſarius eſt: ut etiam ſi uir bonus non eſſet: tamen quod contra iſtum diceret: gra-

ne uideretur. ita uir bonus eſt: ut etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet: tamen eius teſtimonio credi oporteret. admiratur: & expectat, quidnam Vectius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore: nihil ex ſua uoluntate: nihil, cum utrũ uis, licuiſſe uideatur. miſit in Siciliam literas ad Carpinatum, cum eſſet magiſter ſcripturæ, & ſex Publicanorum. quas ego Syracuſis apud Carpinatum in literarum allatarum libris, Romæ in literarum miſſarum apud magiſtrum Tullium familiarem tuum inueni. quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæſo cognoſcite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. Præſto ſe tibi ait futurum Vectius: & obſeruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut ſi hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris: reddas ſocietati. Poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij, & C. Antiſtitis magiſtrorum primorum hominum, atq; honeſtiſſimorum, poſſumus authoritate ſocietatis, cuius literis utimur: quod dicimus obtinere? an aliqua firmiora, aut grauiora quærenda ſunt? Vectius tuus familiariſſimus, Vectius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio: tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæſtoris, impudiciſſimum tuũ furtum, certiſſimumq́; peculatum, nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio eſt appellanda. * Recita, reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe. ei quoq; Magiſtri minantur in literis. & caſu Scribæ tum duo Magiſtri fuerunt. cum Vectio binas centeſimas ab ſe ablatas ferundum non putant. & recte non putant. quis enim hoc fecit unquam? quis deniq; conatus eſt facere? aut poſſe

ſieri cogitauit? ut cum Senatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet: magiſtratus à Publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? Certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet: ſi Publicani, hoc eſt ſi Equites Ro. iudicarent. Minor eſſe cura nunc Iudices nobis diſceptantibus debet: et tanto minor: quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. Quid ad hæc respondere cogitas? utrum factum negabis? an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta authoritate literarũ, tot teſtibus Publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi me hercule te tuam pecuniam non populi romani in prouincia fœneratum docerem: tamen effugere non poſſes. ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed à Publicanis fenore accepto: hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cæteri, ſed ipſe nihil audacius improbiusq; feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur: de quo mihi deinceps dicendum eſt: poſſum Iudices dicere audacius eſſe: aut impudentius: quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino. maior hæc præda fortaſſe eſt: ſed illa impudẽtia certe non minor. Et quoniam de illa feneratione ſatis dictum eſt: nunc de hac tota pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt Iudices, ornatæ, atque honeſtæ. ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina. nullam enim reperietis aut officijs fideliorem: aut copijs locupletiorem: aut authoritate grauiorem. Huic iſte annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modiũ imperauiſſet: pro tritico nummos abſtulit: quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. Obſtupui Iudices: cum hoc mihi primum Haleſæ demonſtrauit in Senatu Haleſinorum homo

ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma authoritate præditus Haleſinus Aenias: *cui* Senatus *dederat publice cauſam: ut mihi, fratriq; meo gratias ageret: & ſimul, qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent: doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem, ac rationem fuiſſe: cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta: ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere à ciuitatibus: frumentum improbare: quantum frumenti* Romam *eſſet mittendum: tantum de ſuo queſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes: inſpicio literas: uideo frumenti granum* Haleſinos, *quibus* LX *millia modium imperata erant: nullum dediſſe: pecuniam* Volcatio, Timarchidi, Scribæ *dediſſe. reperio genus huiuſcemodi* Iudices *prædæ: ut prætor, qui frumentum emere debebat: non emat: ſed uendat: pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat: eas omnes auertat: atq; auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur. ciuitatum frumentum improbaſſe: precium ei frumento conſtituere: quod conſtituiſſet, id ciuitatibus auferre: quod à populo* Ro. *acœpiſſet, tenere. quot uultis eſſe in uno furto peccatorum gradus? ut ſi ſingulis inſiſtere uelim: progredi iſte non poſſet.* Improbas *frumentum* Siculum. *quid? ipſe quod mittis? peculiarem habes aliquam* Siciliam: *quæ tibi ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit? cum* Senatus *decreuit: ut ematur in* Sicilia *frumentum: aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit: ex* Sicilia Siculum *frumentum apportari oportere. tu cum ciuitatum* Siciliæ *uulgo omne frumentum improbas: num ex* Aegypto, *aut ex* Syria *frumentum* Romam *mittis? improbas* Haleſinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Ameſtratinum, Tynda=

ritanum, Herbitenſe, multarum præterea ciuitatum: quid accidit tamen: ut horum populorum agri frumentum eiuſmodi te prætore ferrent: quod nunquam antea neq; tibi, neq; populo Ro. poſſet probari? præſertim cum ex iiſdem agris, eiuſdemq; anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexiſſent. quid acciderat? ut ex eodem horreo decumanum probaretur: emptum non probaretur? dubium ne eſt? quin iſta omnis improbatio cogendæ pecuniæ cauſa nata ſit? eſto: improbas Haleſinum: habes ab alio populo quod probes. eme illud: quod placet: miſſos fac eos: quorum frumentum improbaſti. ſed ab iis quos repudias: exigis tantum pecuniæ: quantum ad eum numerum frumenti ſatis ſit: quem ciuitati imperas. dubium eſt quid egeris? in medimna ſingula uideo ex literis publicis tibi Haleſinos HS quinos denos dediſſe. oſtendam ex tabulis locupletiſſimorum aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidiſſe. quæ ergo iſta ratio? aut quæ potius amentia? frumentum improbare id, quod ex eo loco ſit: ex quo Senatus, et populus Ro. eum uoluerit: ex eo aceruo: ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris. deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere: cum ex ærario acceperis. utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi Ro. pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit? Iam uero ab iſto, omnem illam ex ærario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari: lucrifactam uidetis. accipis enim HS XV pro medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines HS XII. tanti enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege æſtimatum. Quid intereſt, utrum hoc feceris? an frumen

tum non improbaris? ſed frumento probato, & acce- pto, pecuniam publicam tenueris omnem? neq; quicquã ulli diſſolueris ciuitati? cum æſtimatio legis eiuſmodi ſit: ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te prætore etiã grata eſſe debuerit. eſt enim modius lege HS III *æſti- matus: fuit autem te prætore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris:* HS II. *ſed fuerit* HS III: *quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios ſingulos exe giſti. cum, ſi ſolueres ſiculis tantum, quantum te Popu- lus* Ro. *iuſſerat: aratoribus fieri gratiſſimum poſſet: tu nonmodo eos accipere, quod oportebat noluiſti: ſed etiam dare, quod non debebant: coegiſti.* Atq; *hæc ita geſta eſſe, iudices cognoſcite ex literis publicis ciuitatum, et ex te- ſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tem- pus accommodatum intelligetis. omnia quæ dicimus: ra- tionibus populorũ non interpoſitis, neq; perturbatis, neq; repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atq; confe- cta ſunt.* Recita rationes Haleſinorum. *cui pecu- niam datam dicit? dic, dic etiam clarius.* VOLCA- TIO, TIMARCHIDE, MEVIO. Q*uid eſt* V*erres? ne illam quidem tibi defenſionem reliquam feci- ſti: mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos: mancipes frumẽ- tum improbaſſe: mancipes precio cum ciuitatibus decidiſ- ſe: & eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe: deinde ipſos ſibi frumentum coemiſſe: nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio:* Præ*torem hoc dicere: ego frumentum neq; attigi: neq; aſpexi: mancipibus poteſtatem probandi, improbandiq; permi ſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt: ego au- tem quàm pecuniã populis dare debui: mancipibus de- di. mala eſt hæc quidem, ut dixi, defenſio criminis. ſed*

tamen hæc ipſa tibi, ſi uti cupias: non licet. uetat te Volatius tuæ, tuorumq; deliciæ, mentionem mancipis facere. Timarchides autem columen familiæ ueſtræ premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. Iam uero Scriba tuus annulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit: iſta te ratione uti non ſinet. Quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare: te Romã frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe: publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe. O conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus: cum pœna abfuit: & licentia conſecuta eſt. Iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur: ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniã numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus Conſularis: uidimus paucis poſt menſibus, & exercitum, & Conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totam Remp. tum occupauerat. iterum geſſit hæreditariam Quæſturam cum Dolobella: magnam pecuniam auertit. ſed eius rationem cum damnatione Dolobellæ permiſcuit. commiſſa eſt pecunia tanta prætori: non reperietis hominem timide, nec leuiter, hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. Ita ſerpit illud inſitum in natura malum conſuetudine peccandi libera: finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. tenetur igitur aliquando: & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. Atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe: non ſolum ut eas pœnas, quas proximo meruiſſet: ſolueret: ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolobellam uindicarentur. Etenim noua quoq; alia res extitit Iudices in hoc crimine: quæ tollat

omnem dubitationem ſuperioris illius Decumani criminis. nam ut illud miſſum faciam: permultos aratores in alteras Decumas, & in hæc DCCC millia modium: quod emptum populo Ro. darent, non habuiſſe: ſed à tuo procuratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe: ex quo intelligi poteſt: nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc præteream: quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum: poteſt illo quicquam eſſe certius: in tua poteſtate, atq; in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per triennium, atq; omnes fructus agri decumani fuiſſe? Cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas: unde erat frumentum quod Romam mitteres? ſi tu id non omne clauſum, & compreſſum poſſidebas? Itaq; in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit, ipſius frumenti: quod erat ereptum ab aratoribus. alter, quod id frumentum improbiſſime partum, non ſemel, ſed bis, neq; uno, ſed duobus precijs unum, & idem frumentum uendidiſti: ſemel ciuitatibus HS XV in medimnum: iterum populo Ro. à quo HS XXI in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. At enim frumentum Centuripinorum, et Agrigentinorum, & nonnullorum fortaſſe præterea probaſti: & his populis pecuniam diſſoluiſti. Sint aliquæ ciuitates in eo numero: quarum frumentum improbare nolueris: quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita eſt: diſſoluta eſt? unum mihi repperi, non populum, ſed aratorē: uide: quære: circunſpice: ſiquis forte eſt, ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuiſti: qui te nolit periſſe. unum inquam da mihi ex illis aratoribus: qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt: qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit ſolutum. confirmo Iudices, neminē eſſe dictu-

rum. ex omni pecunia quam aratoribus ſoluere debui-
ſti: certis nominibus deductiones fieri ſolebant: primum
pro ſpectatione, et collybo: deinde pro neſcio quo cera-
rio. hæc omnia Iudices non rerum certarum, ſed furto-
rum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus
eſſe qui potest? cum utantur omnes uno genere nummo-
rum? cerarium uero quid uocas? quomodo hoc nomen ad
rationes magiſtratus? quomodo ad pecuniam publicam
allatum eſt? nam illud genus tertium deductionis erat
eiuſmodi: quaſi nonmodo liceret: ſed etiam oporteret: nec
ſolum oporteret: ſed planè neceſſe eſſet. Scribæ nomine
de tota pecunia, binæ quinquageſimæ detrahebantur.
quis tibi hoc conceſſit? quæ lex? quæ Senatus authoritas?
quæ porrò æquitas? ut tantam pecuniam Scriba tuus au-
ferret, ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi Ro. uecti-
galibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria
detrahi: populus Ro. habeat: præſertim in tantis ærarij
anguſtijs. Sin autem & populus id uoluit: & æquũ ita
eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede po-
puli conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in
hac cauſa Scribarum ordinem in me concitabit Horten
ſius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppu-
gnari iniuria dicet? quaſi uero hoc Scribis ullo exem-
plo ſit, aut ullo iure conceſſum? Quid ego uetera repe-
tam? aut quid eorum Scribarum mentionem faciam?
quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocen-
tiſſimos fuiſſe? non me fugit Iudices: uetera exempla pro
fictis fabulis iam audiri: atq; haberi. in his temporibus
uerſabor miſeris, ac perditis. Nuper Hortenſi Quæſtor
fuiſti. quid tui Scribæ fecerint, tu potes dicere. Ego de
meis hoc dico: cum in eadem iſta Sicilia pro frumento

ciuitatibus pecuniam ſoluerem: & mecum duos frugaliſſimos homines Scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium: nonmodo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum Iudices: ſi illi unquam à me hoc poſtulaſſent: ſi unquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim Scriba deducat: ac non potius multo, qui adduxerit, tabellarius? cuius aduentu certiores facti, petiuerunt? præco, qui abire iuſſit? uiator, ac Venerius qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ aut opportunitatis in ſcriba eſt? cui rei, nonmodo merces tanta detur: ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat. ordo eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus: quod eorum hominũ fidei tabulæ publicæ, periculáq; magiſtratuũ committuntur. itaq; ex his Scribis, qui digni ſunt illo ordine: patribusfamilias, uiris bonis, atq; honeſtis, percunctamini quid ſibi iſtæ quinquageſimæ uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam atq; indignam uideri. ad eos me Scribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de ſcenicorum corollaris, cum decuriam emerunt: ex primo ordine exploſorum, in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos Scribas tecum diſceptatores huius criminis habebo: qui iſtos Scribas eſſe moleſte ferũt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos: qui ordo induſtriæ propoſitus eſt, & dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo eſſe? quo cuiuis licet precio peruenire? tu ex pecunia publica HS tredecies Scribam tuum permiſſu tuo cum abſtuliſſe fateare: reliquam tibi ullam defenſionem putas eſſe? hoc ferre quen

quam poſſe? hoc quenquam deniq; nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clariſſimo uiro, Conſulari homini HS VIII millibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum: ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille eſt annulus aureus: quo tu iſtum in concione donaſti. quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. ſæpe enim noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus, optime Rep. geſta, Scribas ſuos annulis aureis in concione donarunt. tu uero quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionē donandi cauſa aduocare auſus es? neq; enim ſolum Scribam tuum annulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium excellenti uirtute, authoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donaſti: M. Coſſutium ſanctiſſimum uirum, atq; honeſtiſſimum: M. Caſtritium ſummo ſplendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc ſibi horum trium ciuium Ro. dona uoluerunt? Siculos præterea potentiſſimos, nobiliſſimoſq; donaſti. qui non, quēadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt: ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs? de qua uictoria? qua ex præda, aut manubijs, hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quod te prætore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima Siciliæ propugnaculum, præſidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incenſa eſt? an quod ager Syracuſanus prædonum incendijs te prætore uaſtatus eſt? an q̄d forū Syracuſanū nauarchorū ſanguine redūdauit? an quod in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire: quáobrē te in iſtam amen-

tiam incidiſſe arbitrer. niſi forte id egiſti: ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarum male geſtarum liceret. annulo eſt aureo Scriba donatus: & ad eam donationem concio eſt aduocata. quod erat os tuũ? cum uidebas in concione eos homines: quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur: qui ipſi annulos aureos poſuerant: liberiſq; ſuis detraxerant: ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atq; Imperatoria: quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te prætore ulla facta eſt. an illa? quando quidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti: omnibusq; in iiſdem flagitiis mecum, & in legatione, et in Prætura, & hic in Sicilia uerſatus es: ob haſce res: quoniam te locupletaui: hoc annulo aureo dono. Vera hæc fuiſſet oratio. non enim iſte annulus aureus abs te datus, iſtum uirum fortem, ſed hominẽ locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum teſtem uirtutis duceremus: abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dictum Iudices eſt de Decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum eſt, de æſtimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere, quemuis debet commouere: te uero eo magis: qđ ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio cõparatur. Nam cum ex Sicilia & ex legibus frumentum ei in cellã ſumere liceret: idq; frumentum Senatus ita æſtimaſſet: quaternis HS tritici modium: binis, hordei: iſte numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denariis ternis æſtimauit. Non eſt in hoc crimen Hortenſi: ne

forte ad hoc meditere: multos ſæpe uiros bonos, & fortes, et innocentes, cum aratoribus, et cum ciuitatibus frumentum in cellam quod ſumi oporteret, æſtimaſſe: & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. ſcio quid ſoleat fieri: ſcio quid liceat: nihil quod antea fuerat in conſuetudine bonorum: nunc in iſtius facto reprehenditur: hoc reprehendo: quod cum in Sicilia HS II tritici modius eſſet: ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat: ſummum HS ternis: id quod & teſtimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt: tum iſte pro tritici modijs ſingulis, ternos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimen eſt: ut intelligas non ex æſtimatione: neq; ex ternis denarijs pendere crimen: ſed ex coniunctione annonæ: atq; æſtimationis. Etenim hæc æſtimatio nata eſt Iudices initio non ex Prætorum, aut Conſulum, ſed ex aratorum, atq; ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens: qui, cum frumentum deberetur: pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum: aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidiſſet: aut ſeruare uellet: aut in eum locum, quo imperabatur: frumentum portare nollet: petiuit in beneficij loco, & gratiæ: ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare, liceret. Ex huiuſcemodi principio, atq; ex liberalitate, atq; accommodatione magiſtratuũ conſuetudo æſtimationis introducta eſt. Secuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaricia ſua non ſolum uiam quæſtus inuenerunt: uerum etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare: ut uecturæ difficultate ad quam uellent æſtimationem peruenirent. In hoc genere facilior eſt exi-

ſtimatio, quàm reprehenſio. ideo quod eum, qui hoc facit: auarum poſſumus exiſtimare: crimen in eo conſtituere, non tam facile poſſumus. quod uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe: ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaq; hoc eſt, quod multi fortaſſe fecerunt: & ita multi, ut ij quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus: non fecerint. Quæro nunc à te Hortenſi: cum utris tandem iſtius factum collocaturus es? cum ijs credo: qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt: ut nummos pro frumento darent. Ita credo: petijſſe ab iſto aratores: ut cum HS ternis tritici modium uendere non poſſent: pro ſingulis modijs, ternos denarios dare liceret. an quoniam hoc non audes dicere: illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarēt? Philomelo ne Epheſum? uideo qd inter annonam intereſſe ſoleat: uideo quot dierum uia ſit: uideo Philomelēſibus expedire quanti Epheſi ſit frumentum: tantum dare potius in Phrygia: quàm Epheſum portare: aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & Legatos mittere. In Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna Mediterranea eſt maxime. coge ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt: frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam, uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa: eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt. nam totus quæſtus hic Iudices æſtimationis, ex annonæ natus eſt uarietate. hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt: ut ibi accipiat: ubi eſt cariſſimum. ideo ualet iſta ratio æſtimationis in Aſia: ualet in Hiſpania: ualet in his prouincijs:

in quibus unum precium frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uero quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neq; enim portandum erat: & quo quiſq; uehere iuſſus eſſet: ibi tantidem frumentum emeret: quanti domi uendidiſſet. quamobrem ſi quid Hortenſi docere uis, aliquid ab iſto ſimile æſtimatione, atq; à cæteris eſſe factũ: doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuiſſe. uide quam tibi defenſionem patefecerim: quàm iniquam in ſocios, quàm remotam ab utilitate reipublicæ, quàm ſeiunctam à uoluntate, atq; ſententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atq; in mea ciuitate, deniq; cum in ijs locis, in q̃bus es: uerſaris: rẽ geris: prouinciã adminiſtras: paratus ſim dare: angulum mihi aliquem eligas prouinciæ, reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri: quo portare: non expediat? ubi emere non poſſum? improbum facinus Iudices: non ferendum: nemini lege cõceſſum: ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego poſſe: Verri Iudices concedo: & largior. ſi ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit: quanti iſte æſtimauit: hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. Verum enimuero, cum eſſet HS, binis, aut etiam ternis quibus uis in locis prouinciæ: duodenos ſextertios exegiſti. ſi mihi tecũ neq; de annona, neq; de æſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia: quid ſedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduerſum leges, aduerſum Remp. cum maxima ſociorum iniuria? an uero id recte ordine, è Rep. ſine cuiuſquam iniuria, factum eſſe defendes? cum tibi Senatus ex ærario pecuniam prompſiſſet: & ſingulos tibi denarios adnumeraſ=

ſet: quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi quod L. Piſo ille frugi: qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cum emiſſes quanti eſſet: quod ſuperaret pecuniæ, retuliſſes. ſi ut ambitioſi homines, aut benigni: cum pluris Senatus æſtimaſſet: quàm quanti eſſet annona: ex Senatus æſtimatione, non ex annonæ ratione ſoluiſſes. ſin ut pleriq; faciunt: in quo etiam erat aliquis quæſtus: ſed is honeſtus, atq; conceſſus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes id nummorum: quod tibi Senatus cælle nomine conceſſerat. hoc uero quid eſt? quam habet rationem, non quæro æquitatis, ſed ipſius improbitatis, atq; impudentiæ? neq; enim eſt ferè quicquam: quod homines palàm facere audeant in magiſtratu, quamuis improbi, quin eius facti, ſi non bonam, at aliquam rationem afferre ſoleant. hoc quid eſt? uenit Prætor: frumentum inquit me abs te emere oportet. optume. modium denario. benigne, ac liberaliter: nam ego tribus HS, non poſſum uendere. mihi frumento non opus eſt: nummos uolo. nã ſperaueram inquit arator me ad denarios peruenturũ: ſed ſi ita neceſſe eſt: quanti frumẽtum ſit conſidera. Video eſſe binis HS. quid ergo à me tibi nummorũ dari poteſt: cum Senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſſit attendite. & uos quæſo ſimul Iudices æquitatem prætoris attendite. quaternos HS, quos mihi Senatus decreuit: & ex ærario dedit: ego habebo: et in ciſtam trãsferam ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero: tu mihi octonos HS dato. qua ratione? q̃d quæris rationẽ? nõ tantam rationẽ res habet: quantã utilitatem, atq; prædã. dic inquit ille planius. Senatus te uoluit mihi nummos metiri, frumentum dare: tu eos nũmos quos

mos quos mihi Senatus darę uoluit:ipſe habebis? a me, cui ſingulos denarios dari oportuit: binos auſers? & huic prædæ, ac direptioni cællæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te prætore: qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid eſſe reliqui poterat ei? qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur. quo enim ſe uerteret non habebat: ex quo fructu nummos quos tibi daret, inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum: quantum uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptóq; frumento, aut nihil datum: aut tantum datum quátum reliqui Scriba fecerat: aut ultro etiam, id quod didiciſtis: ablatum. coguntur etiá nummi ab aratore. quomodo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum: atq; omni lacerabantur iniuria: uidebatur id perdere arator: quod aratro ipſe quæſiſſet: in quo elaboraſſet: quod agri, ſegetesq; extuliſſent: quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolacium: quod id perdere uidebatur: quod alio prætore, eodem ex agro, reparare poſſet. nummos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quærit: boues, & aratrum ipſum, & omne inſtrumentum uendat neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur: non omnes, ſi quæ ſunt præterea: facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt: quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit: ac debeat. quanquam illi quoq; ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis eſt ſtatuendum: quid aratorem ipſum arationis nomi-

B

ne muneris in Remp. *fungi, ac ſuſtinere uelitis. imponitis decumas: patiuntur. alteras: temporibus ueſtris ſeruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt ſi uoletis.* Hæc *quàm ſint grauia: & quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri, ac reliqui peruenire: credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nunc eodem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite* Apronij, Veneriorumq; *ſeruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quanquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magiſtratibus noſtris frumentum* Siculos *gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atq; hoc ſcitote aratoribus hoc prætore optandum ac petendum fuiſſe.* Soſitenus *eſt* Entellinus *homo cumprimis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audiſtis: qui ad hoc iudicium legatus publice cum* Arthemone, *&* Meniſco *primarijs uiris miſſus eſt.* Is *cum in* Senatu Entellino *multa mecum de iſtius iniurijs ageret: hoc dixit: ſi hoc de cella, atq; hac æſtimatione concederetur: uelle* Siculos Senatui *polliceri frumentum in cellam gratis: ut poſt hæc tantas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus. perſpicere uos certo ſcio:* Siculis *quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, ſed ad minima malorum eligenda.* Nã *qui mille modium* Verri, *ſuæ partis in cellam gratis dediſſet: duo millia nummum, aut ſummum tria dediſſet. idem nunc pro eodem numero frumenti* HS VIII *millia dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per trienniũ certo fructu ſuo non potuit: uendiderit inſtrumentum neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc eſt* Sicilia *ferre, ac pati poteſt: populo* Ro. *ferat potius: quàm noſtris magiſtratibus. magna eſt pecunia: ma*

gnum, præclarumq́; uectigal. ſi modo id ſalua prouinciа, ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſſitis: nihil detraho. Magiſtratibus tantundem detur in cellam: quantum ſemper datum eſt. quod prætera Verres imperat: id ſi facere non poſſunt: recuſent: ſi poſſunt: populi Ro. potius hoc ſit uectigal, quàm præda prætoris. deinde cur in uno genere ſolo frumenti iſta æſtimatio conſtituitur? ſi eſt æqua, & ferenda: populo Ro. Sicilia decumas det, pro ſingulis tritici modijs, ternos denarios: ſibi habeat frumentum. Data tibi pecunia eſt Verres, una, qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus: quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumento, quod ad populum Ro. pertinet: exige eadem æſtimatione pecuniam à ciuitatibus: et refer quam accepiſti. tum refertius erit ærarium populi Ro. quàm unquam fuit. At enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hác rem in meo frumento tulit. proinde quaſi aut æquior ſit iſta æſtimatio in tuo, quàm in populi Ro. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu feciſti, inter ſe genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differat. Verum iſtam ipſam cellam ferre nullo modo poſſunt, ut omnia remittantur: ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te prætore tulerunt: in poſterum liberentur: iſtam ſe cellam, atque iſtam æſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Conſ. nuper homo diſertiſſimus, & omni doctrina, & uirtute ornatiſſimus pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter, ac copioſe dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. Ex quibus hoc, ijs qui aderant (nam ma-

gno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re Senatus optime, ac benigniſſime cum aratoribus egiſſet: large liberaliterq; æſtimaſſet: in ea re prædari prætorem: bonis euerti aratores: & id non modo fieri: ſed ita fieri: quaſi liceat: conceſſumq; ſit. Quid ad hæc Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atq; in hac hominum libidine, & , ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum: etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit: ſed ex eo, quod aliquis fecerit: id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quædam omnino in te ſingularia: quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire poſſint: quædam tibi cum multis communia. ergo, ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cætera: quæ forſitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui: quod ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes: eadem iſta ratione defendes? feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi: defenſionem tamen non probabo. potius enim te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur: quàm te abſoluto, alij q̃d audaciſſime fecerunt: recte feciſſe exiſtimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra oceanum iam nullus eſt,

neq; tam longinquus, neq; tam reconditus: quo non per hæc tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq́; peruaſerit: ſuſtinere iam populus Ro. omnium nationũ non uim, non arma, non bellum, ſed luctum, lachrymas, querimonias non poteſt. in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebitur: alios eadem feciſſe dicet: illi exẽpla non deerunt: Reip. ſalus deerit: ſi improborum exẽplis improbi, iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari quod reſtat: ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur nõ in media oratione mea conſurgitis: atq; diſceditis? Vultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrum ſit utilius, propter multos improbos uni parcere: an unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere. tametſi quæ iſta ſunt exempla multorũ? nam cum in cauſa tanta: cum in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt: factitatum eſſe aliqd: expectant ij qui audiunt exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiqtatis: hæc plurimum ſolent & authoritatis habere ad probandũ: & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lelios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat: tamen contra hominum authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre: hos recentes Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Sceuolam, M. Scaurum Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt: & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna eſt hominum authoritas.

& tanta: ut etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit. non habes ne ex his quidem hominibus qui nuper fuerunt: ullum authorem iſtius æſtimationis. quo me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in republica: cum & optimi mores erant: & hominum exiſtimatio grauis habebatur: & iudicia ſeuera fiebant: ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? et in quos aliquid exempli populus Ro. ſtatui putat oportere: ab iis tu defenſionis exempla quæris? non fugio ne hos quidem mores: dum modo ex his ea quæ probat populus Ro. exempla: non ea quæ condemnat, ſequamur. non circunſpiciam: non quæram foris: cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta authoritate ſunt, tantis rebus geſtis: ut in illo antiquorum, et clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi: numero reponantur. exēpla quærimus: & ea non antiqua. modo uterq; horum exercitum habuit. quære Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant: quid fecerint. Ita ne uero? Q. Catulus frumento eſt uſus: pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum præeſſet: & iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet: non ſtatuit ſibi quicquam licere: quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur: qui quod expediat: id licere dicat? quod nemo improbus fecerit: id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eē debet: huic præcipua lex iniuriæ definitur? ſed in iſta ipſa Sicilia, non quæram exemplum foris: hoc ipſo ex conſilio utar exemplis: C. Marcelle te apello. Siciliæ pro-

uinciæ, cum eſſes pro Conſule: præfuiſti. nunquæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ ſunt? neq; ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atq; conſilia ſumma laude digna: quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexiſti: atq; recreaſti. nam hoc de cella ante Lepidus quidē fecerat: cui tu ſucceſſiſti. Quæ ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ? ſi hoc crimen nonmodo Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidem potes defendere. An me ad M. Antonij æſtimationem frumenti, exactionemq́; pecuniæ reuocaturus es? ita inquit: ad M. Antonij. hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. ex omnibus ne igitur populi romani prætoribus, Conſulibus, imperatoribus, M. Antonium delegiſti? & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile eſt dicere? an his exiſtimare? ita ſe in iſto infinito imperio M. Antonium geſſiſſe: ut multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari: quàm ſe poſſit defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe. homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quiſpiā, proferre ſolent: ſed quid probarint. Antonium, cum multa contra ſociorū ſalutem, multa contra uoluntatem prouinciarum, & faceret: & cogitaret: in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tu mihi quaſi eius omnia facta, atque conſilia Senatus, populiq; romani iudices comprobarint: ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. At idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & ſumma prudentia præditum nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus: ſi eodē conſilio fecerit. nā genus æſtimationis ipſum, à me nunquam eſt reprehenſum. ſed eius æquitas, aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt re

prehendi ulla æſtimatio: quæ aratori nonmodo incommoda non eſt: ſed etiam grata eſt. Sacerdos ut in prouinciam uenit: frumentum in cellam imperauit. cum eſſet ante nouum tritici mod. HS XV: petiuerunt ab eo ciuitates ut æſtimaret. remiſſior aliquanto eius fuit æſtimatio, quàm annona. nã æſtimauit denarÿs III. uides eandem æſtimationem propter temporis diſſimilitudinem, in illo laudis cauſam habere, in te criminis? in illo beneficÿ, in te iniuriæ? Eodẽ tempore Antonius III denarÿs æſtimauit poſt meſſem, ſumma in uilitate: cum aratores frumentum dare gratis malebant: & aiebat, ſe tantidem æſtimaſſe, quanti ſacerdotem: neq; mentiebatur: ſed eadem iſta æſtimatione alter ſubleuarat aratores: alter euerterat. quod niſi omnis frumenti ratio, ex temporibus eſſet, & annona, non ex numero, neque ex ſumma conſideranda: nunquam tam grati hi ſeſquimodÿ Q. Hortenſi fuiſſent: quos tu cum ad menſuræ tam exiguã rationem, populo Ro. in capita deſcripſiſſes: gratiſſimum omnibus feciſti. caritas enim annonæ faciebat: ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. Idem iſtuc ſi in uilitate, populo Ro. largiri uoluiſſes: deriſum tuum beneficium eſſet, atque contemptum. Noli igitur dicere iſtum idem feciſſe, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; ſimili fecit annona. dicito potius, quoniam habes authorem idoneum: quod Antonius uno aduentu, & uix menſtruis cibarÿs fecerit: id iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiã M. Antonÿ facto, atq; authoritate defendito. Nã de Sex. quidem Peduceo fortiſſimo, atq; innocentiſſimo uiro q͂d dicitis? de quo quis unquam arator quæſtus eſt? aut qs non ad hoc tempus innocentiſſimam omnium diligen-

tiſſimámq; præturam illius hominis exiſtimauit? Biennio prouinciam obtinuit: cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quiſquam dedit? aut in caritate de æſtimatione frumenti quæſtus eſt? At uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neq; id eſt nouum, neq; reprehendẽdum. modo C. Sentiũ uidimus hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia: permagnam ex cibarijs pecuniam deportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis: ſi qua ad te lege uenerunt: iniuriã queror: improbitatem arguo: auariciam in crimen, et in iudicium uoco. Quod ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam: ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor. Etenim hoc dico: & magna uoce dico: ubicunq; hoc factum eſt: improbe factum eſt: quicunq; hoc fecit: ſupplicio dignus eſt. nam per deos immortales uidete Iudices: & proſpicite animis quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerunt (omnino ego neminem uideo, præter iſtum. ſed do hoc uobis: & concedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis. quid facere poteſtis? utrum cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata: tantam pecuniã captam negligere? an cum lex ſociorum cauſa rogata ſit: ſociorum querimonias non audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita: ſi uultis: ſed ne reliquas ſpes turbetis: atq; omnes prouincias euertatis: id prouidete: ne auariciæ, quæ antehac occultis itineribus, atque

anguſtijs uti ſolebat: authoritate ueſtra uiã pateſaciatis illuſtrẽ, atq; latam. nã ſi hoc probatis: et ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo niſi improbiſſimus fecit: poſthac nemo niſi ſtultiſſimus non faciet. improbi ſunt: qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti: qui quod licere iudicatum eſt: prætermittunt. Deinde Iudices uidete: quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primum iniuriæ gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius: qui non ſit deferendus? & in quo primum æſtimationis iniquitas, atq; improbitas reprehẽdatur? non enim à uobis ſumma, ſed genus æſtimationis eſt comprobatum: neq; hoc poteſtis iudicare: ternis denarijs æſtimare licere. ubi enim ſemel ab annonæ ratione, et ab aratorum uoluntate res ad prætoris libidinem translata eſt: non eſt iam in lege, atque in officio, ſed in uoluntate hominum, atq; audacia poſitus modus æſtimandi. Quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem æquitatis, & legis tranſieritis: ſcitote uos nullum cæteris in æſtimando finem improbitati, & auariciæ reliquiſſe. uidete igitur quàm multa ſimul à uobis poſtulentur. abſoluite eum: qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cœpiſſe. non ſatis. ſunt alij quoque complures: qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt: ut uno iudicio quãplurimos impios liberetis. ne id quidem ſatis eſt. facite, ut cæteris poſthac idem liceat. licebit. at hoc parum eſt. permittĩte, ut liceat: quàm quiſq; uelit, tanti æſtimabit. Videtis iam profecto Iudices hac æſtimatione

à uobis comprobata,neq; modum poſt hac auariciæ cuiuſquam,neq; pœnam improbitatis futuram. Quas ob res quid agis Hortenſi? conſul es deſignatus:prouinciam ſortitus es:de æſtimatione cum dices frumenti:ſic te audiemus:quaſi id quod ab iſto recte factum eſſe defendes; te facturum profiteare: & quaſi quod iſti licitum eſſe dices: uehementer cupias tibi licere.atqui ſi id licebit:nihil eſt, quod putetis quenquam poſt hac commiſſurum:ut de pecunijs repetundis condemnari poſſit. quantam enim quiſq; concupierit pecuniam:tantam licebit per cellæ nomen æſtimationis magnitudine conſequatur. At enim eſt quiddam:quod etiam ſi palàm in defendendo non dicit Hortenſius:tamen ita dicit:ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis:pertinere hoc ad commodum Senatorium:pertinere ad utilitatem eorum,qui iudicent:qui in prouincijs cum poteſtate,aut cum legatione ſe futuros aliquando arbitrentur.præclaros uiros exiſtimas iudices nos habere:quos alienis peccatis conceſſuros putes: quo facilius ipſos peccare liceat. Ergo id uolumus populum romanum, id prouincias, id ſocios, nationesq; exteras exiſtimare? ſi Senatores iudicent:hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per ſummam iniuriam cogendæ nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt:quid poſſumus contra illum prætorem dicere:qui quotidie templum tenet: qui Remp. ſiſtere negat poſſe:ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? quod ſi ille hoc unũ agitare cœperit: eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ ,ſenatorum commune, & iam propè conceſſum ordini:quo genere à ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur: neq; illud modo Senatorijs iudicijs reprehendi poſſe:idq; dum equeſter ordo iudicaret:nunquam eſſe commiſſum:

quis obſtet? quis erit tam cupidus ueſtri? tam fautor ordinis? qui de transferendis iudicijs poſſit recuſare? Atq; utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atq; uſitata defendere. minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium, iudicaretis. negaret hic æſtimatione ſe uſum. uos id credidiſſe homini, non factum comprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum: à quo pecunia cellæ nomine non ſit exacta. uellem etiam hoc poſſet dicere: nihil ad ſe iſtam rationem pertinere: per quæſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licet dicere: propterea quod ipſius literæ recitantur ad ciuitates de ternis denarijs miſſæ. quæ eſt igitur defenſio? feci quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine. ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis: licebit. periculoſum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio. pernicioſum noſtro ordini, populum ro. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur: leges in iudicando religioſe defendere. Atq; iſto prætore Iudices non ſolum æſtimandi frumenti modus non fuit: ſed ne imperandi quidem. neq; enim id quod debebatur: ſed quantum commodum fuit: imperauit. Sũmam faciam uobis ex publicis literis, & teſtimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto Iudices amplius iſtum, quàm quantum ei in cellam ſumere licitum ſit: ciuitatibus imperaſſe. Quid ad hanc impudentiam addi poteſt? ſi & æſtimauit tanti: ut homines ferre non poſſent? & tanto pluſquam erat ei conceſſum legibus, imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria Iudices, iam faciliime perſpicere

poteſtis, amiſſam eſſe populo Ro. Siciliam fructuoſiſſimam, atq; opportuniſſimam prouinciam: niſi eam uos iſtius damnatione recuperatis. quid eſt enim Sicilia? ſi ei agri cultionem ſuſtuleris? & ſi aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui? quod non ad miſeros aratores iſto prætore per ſummam iniuriam ignominiamq́; peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent: uix ipſis decumæ relictæ ſunt: cum pecunia deberetur: ſoluta non eſt: cum optima æſtimatione Senatus frumentum eos in cellam dare uoluiſſet: etiam inſtrumenta agrorum uendere coacti ſunt. dixi iam antea Iudices: ut has omnes iniurias tollatis: tamen ipſam rationem arandi ſpe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atq; emolumento teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum, certus quot annis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porrò precium, niſi in calamitate fructuum non habet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit: conſequitur uilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelligas: ſi proceſſit: aut male præceptos fructus: ſi recte licet uendere. Totæ autem res ruſticæ eiuſmodi ſunt: ut eas non ratio, neq; labor, ſed res incertiſſimæ uenti, tempeſtatesq́; moderentur. Hinc cum unæ decumæ lege, & conditione trahantur: alteræ nouis inſtitutis, propter annonæ rationem imperentur: ematur præterea frumentum quot annis publice: poſtremo etiam in cellam magiſtratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantum præterea eſt? quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorum fructuum? aut in ipſis fructibus ſolutum? Quod ſi hæc feruntur omnia: ſi uobis potius, ac populo roma-

no, quàm ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt: etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia prætorum, & Aproni dominationem, & Veneriorum ſeruorum furta, rapinaſq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne in cellam, cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs contumelijſq; perferre? Itaque hæc Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt: non pertulerunt. arationes totæ Siciliæ deſertas, atque à dominis relictas eſſe cognoſcitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſſimi ſocij, fideliſſimiq; Siculi, Coloni populi Ro. atq; aratores, ueſtra ſeueritate, et diligentia, me duce, atq; authore, in agros, atq; in ſedes ſuas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

u ENIO *nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat: ſtudium: ut amici eius: morbum, & inſaniam: ut Siculi: latrocinium. ego quo nomine appellem, neſcio: rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite Iudices: deinde fortaſſe non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe: aut quicquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum æneum, marmoreum eburneum: nego ullam picturam, neq; in tabulis, neq; textilem fuiſſe: quin quæſierit: inſpexerit: quot placitum ſit: abſtulerit. magnum uideor dicere. attendite etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi, neq; criminis cauſa augẽdi complector omnia: cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe: latine me ſcitote, non accuſatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem romanum denique iſtum, quod oculos, animumq́; accenderit: neq; priuati, neq; publici, neq; profani, neq; ſacri, tota in Sicilia reliquiſſe. Vnde igitur potius incipiam? quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atq;*

in delicijs fuit? aut ex quo potius numero? quàm ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt: qui accuſant: qui perſequuntur: cum apud tuos Mamertinos inueniare improbiſſima ratione eſſe prædatus. C. Heius eſt Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt uel optima Meſſanæ, notiſſima quidem certe, & noſtris hominibus apertiſſima, maximeq; perhoſpitalis. Ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit: ut urbi quoq; eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, menibus, portuq; ornata ſit: ab his rebus, quibus iſte delectatur: ſanè uacua, atq; nuda eſt. Erat apud Heium ſacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquũ: in quo ſigna pulcherrima quatuor ſummo artificio, ſumma nobilitate: quæ nonmodo iſtum hominem ingenioſum, atq; intelligentem: uerum etiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat: delectare poſſent: unũ Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiam, dũ in iſtum inquiro: artificum nomina) idẽ opinor artifex eiuſdẽmodi Cupidinem fecit illũ: qui eſt Theſpijs: propter quem Theſpiæ uiſuntur: nam alia uiſendi cauſa nulla eſt. Itaq; ille L. Mummius cum Theſpiade quæ ad ædem felicitatis ſunt, cæteráq; profana ex illo oppido ſigna tolleret: hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus: non attigit. uerum ut ad illud ſacrarium redeam: ſignum erat hoc, quod dico Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor: & certe. item ante hoſce deos erant tabulæ: quæ cuiuis ſacrarij religionem

gionem ſignificare poſſent. erant ænea præterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atq; ueſtitu: quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur. ſed earum artificem quem nam? recte admones. Policletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſq; noſtrum uenerat, hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe: uſus eſt hoc cupidine tam diu: dum forum dijs immortalibus, populoq; Ro. habuit ornatum: & cum eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus: ut illis benignis uſus eſt ad commodandũ: ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eiuſmodi Iudices: &, quid dico nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante, uidimus: qui forum ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, non furtis nocentium, ornarent: q tamen ſigna, atq; ornamenta ſua cuiq; reddebant: non ablata ex urbibus ſociorum quatridui cauſa per ſimulationem ædilitatis, domum deinde, atq; ad ſuas uillas auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, ſigna Iudices ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquam horum reliquit, neq; aliud ullũ tamen, præter unum peruetus ligneum, bonam fortunam. ut opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. Pro deũ hominumq; fidẽ, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ dico ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio uenit: quin uiderit. tot Prætores, tot Conſules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fue-

runt:tot homines cuiuſq; modi, non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis, uiſus eſt: qui ex illo ſacrario quicquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod ubiq; erit pulcherrimum auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas, domus iſtius una capiet? icirco nemo ſuperiorum attigit: ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit: ut C. Verres poſſet auferre? At non requirebat ille cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: ſacale illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat. an hæreditatem ſacrorũ non quærebat? meretrias hæredẽ quærebat? Sed qd ego tam uehementer inuehor? uerbo iã uno repellar. emi inquit. O' dij immortales præclaram defenſionem. mercatorem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus: qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas, coemeret: nihil cuiquã relinqueret. hæc enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur: emiſſe. Primũ, ſi id, quod uis, tibi ego concedam: ut emeris: quoniam in toto hoc genere hac una defenſione uſurus es: quæro cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe? ſi tibi hoc quenquam conceſſurum putaſti? te in Prætura, atq; imperio, tot res, tam precioſas, omnes deniq; res, quæ alicuius precij fuerint: tota ex prouincia coemiſſe. uidete maiorum diligentiam: qui nihil dum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur: ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterant: prouidebãt. neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus: tam amentem fore putarunt: ut emeret argentum. dabatur enim de publico. ut ueſtem. pre

bebatur enim legibus. mancipium putauerunt. quo & omnes utimur: & non prebetur à populo. ſanxerunt nequis emeret mancipium: niſi in demortui locum. ſiquis Romæ eſſet demortuus? immo ſiquis ibidem. non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia: ſed illum uſum prouinciæ ſupplere. quæ fuit cauſa? cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc Iudices: quod putabant ereptionem eſſe, non emptionem: cum uenditori ſuo arbitratu uendere nõ liceret. in prouincijs intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio, ac poteſtate: quod apud quenq; eſſet, emere uellet: idq; liceret: fore, uti quod quiſq; uellet, ſiue eſſet uenale: ſiue non eſſet: quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede ut impune emerit: modo ut bona ratione emerit: nihil ab inuito: nihil per iniuriam. ſic agam. ſi quid uenale habuit Heius: ſi id quanti æſtimabat: tanti uendidit: deſino quærere cur emeres. quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quærendum eſt credo, Heius iſte num æs alienum habuerit? num auctionem fecerit? ſi fecit: num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit? tanta egeſtas, tanta uis oppreſſerit? ut ſacrariũ ſuum ſpoliaret? ut deos patrios uenderet? At hominem uideo auctionem feciſſe nullam: uendidiſſe præter fructus ſuos nihil unquam: nõmodo in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multos eſſe: ac ſemper fuiſſe: ſi hæc contra, ac dico, eſſent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarioq; maiorum fuiſſent: uenditurum non fuiſſe. quid ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum eſt ei? ueriſimile non

eſt: ut ille homo tam locuples, tam honeſtus, religioni ſuæ, monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret. ſunt iſta: ueruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. uideamus, quanta iſta pecunia fuit: quæ potuerit Heium hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, et pietate, ab religione deducere. Ita iuſſiſti opinor ipſum in tabulas referre: hæc omnia ſigna Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita ſint. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quæ iſti ad cœlum ferunt: Verris æſtimatione ſic concediſſe. cupidinem Praxitelis HS M D C. profecto hinc natum eſt: malo emere: quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu iſta permagno æſtimas? ego uero ad meam rationem, uſumq; meum non æſtimo. ueruntamen à uobis ita arbitror ſpectari oportere: quanti hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum: æſtimentur: quanti uenire ſoleant: quanti hæc ipſa, ſi palàm libereq; uenirent: uenire poſſent: deniq; ipſe Verres quanti æſtimet. nunquam enim ſi denarijs quadringentis cupidinem illũ putaſſet: commiſiſſet, ut propter eum in ſermonem hominum, atq; in tantam uituperationem ueniret. quis ueſtrum igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur? in auctione ſignum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid ſi uelim nominare homines: qui aut non minoris, aut etiã pluris emerent: nonne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis: idem eſt æſtimationis. difficile eſt enim finem facere pretio: niſi libidini feceris. Video igitur Heium, neq; uoluntate, neq; difficultate aliqua temporis, neq; magnitudine pecuniæ adductum eſſe: ut hæc ſigna uenderet:

teq; iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſci-
bus, ab homine eo, quem unà cum cæteris ſocijs non ſo-
lum poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus Ro. commiſſe
rat: eripuiſſe: atq; abſtuliſſe. Quid mihi tam optandum
Iudices poteſt eſſe in hoc crimine: quàm ut hæc eadem
dicat ipſe Heius? nihil profecto. ſed ne difficilia opte-
mus. Heius eſt Mamertinus: Mamertina ciuitas iſtum
publicæ communi conſilio ſola laudat: omnibus ipſe cæ-
teris Siculis odio eſt: ab his ſolis amatur. eius autem lega-
tionis, quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt: Princeps eſt
Heius. & enim eſt primus ciuitatis. ne forte, dum publi
cis mandatis ſeruiat: de priuatis iniurijs reticeat. hæc
cum ſcirem: & cogitarem: commiſi tamen me Iudices
Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen
ullo periculo feci. quid enim poterat Heius reſpondere:
ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe?
non apud Verrem? qui poterat quicquam eiuſmodi di-
cere? ut homo turpiſſimus eſſet: impudentiſſiméq; menti
retur: hoc diceret: illa ſe habuiſſe uenalia: eáq; ſeſe quan
ti uoluerit uendidiſſe. Homo domi ſuæ nobiliſſimus, qui
uos de religione ſua, ac dignitate uere exiſtimare maxi-
me uellet: primo dixit ſe iſtum publice laudare: quod
ſibi ita mandatum eſſet: deinde neq; ſe habuiſſe illa ue-
nalia: neq; ulla conditione, ſi utrum uellet: liceret: ad-
duci unquam potuiſſe, ut uenderet illa: quæ in ſacrario
fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. Quid ſe-
des Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciui
tate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tindaritana, Aetnen-
ſi, Agyrinenſi cæteriſq; Siciliæ ciuitatibus circũueniri,
atq; opprimi dicas? tua te altera patria, quemadmodum
dicere ſolebas, Meſſana circumuenit: tua inquam Meſſa-

na tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum, ac furtorũ receptrix. adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: id enim mandatum, atq; imperatum eſt: tametſi rogatus de Cybea tenetis memoria quid reſponderit: ædificatam publicis operis publice coactis: eiq; ædificandæ publice Mamertinum Senatorem præfuiſſe. Idem ad uos priuatim iudices confugit: utitur hac lege, qua iudicium eſt: communi arce ſociorum. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis: ille ſe negat pecuniam repetere: quam ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios repoſcit. Ecqui pudor eſt? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanæ: res illum diuinas apud eos deos in ſuo ſacrario propè quotidie facere uidiſti. non mouetur pecunia: deniq; quæ ornamenti cauſa fuerunt: non requirit: habe Canephoras: deorum ſimulachra reſtitue. quæ quia dixit: quia tempore dato modeſte apud uos ſocius, amicusq́; populi Ro. quæſtus eſt: q̃a religioni ſuæ nõmodo in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatis unum, illum ipſum, qui naui iſtius ædificandæ publice præfuit: qui à Senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amentiſſime quid putaſti? te impetraturum? quãti is à ciuibus ſuis fieret: quanti authoritas eius haberetur: ignorabas? fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas authoritatem laudationis eorum futuram: ſi in eum quem conſtet uerum pro teſtimonio dixiſſe: pœnam conſtituerent?

tametſi quæ eſt iſta laudatio? cum laudator interrogatus lædat neceſſe eſt·quid iſti laudatores tui,non'ne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: læſit grauiſſime· producam cæteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent quæ neceſſe erit, gratis·negent iſti onerariam nauē maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? negent ei naui faciundæ Senatorem Mamertinum publicæ præfuiſſe? utinam negent·ſunt etiam cætera: quæ modo integra reſeruare uolui: ut quamminimum dem illis temporis ad meditandum, confirmandumq́; periuriū·hæc tibi laudatio procedat in numerum·hi te homines authoritate ſua ſubleuent: qui te neq; debent adiuuare, ſi poſſent: neq; poſſunt, ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliasq́; impoſuiſti: quo in oppido multas familias in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq́; feciſti· At publice commodaſti·non ſine magno quidem Reip·prouinciæq; Siciliæ detrimento·tritici modium LX millia empta populo Ro·dare debebant: et ſolebant·abs te ſolo remiſſum eſt·Reſp·detrimentū fecit: quod per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt·Siculi: qđ hoc non de ſumma frumenti detractum eſt: ſed translatum in Centuripinos, & Haleſinos immunes populos: et hoc plus impoſitum: quàm ferre poſſent· nauem imperare ex fœdere debuiſti: remiſiſti, in triennium·militem nullum unquam popoſciſti per tot annos·feciſti item, uti prædones ſolent: qui cum communes hoſtes ſint omnium: tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos: qbus nonmodo parcant: uerum etiam præda quos augeant: & eos maxime: qui habēt oppidum opportuno loco: quo ſæpe adeūdum ſit nauibus, nonnunquam etiam neceſſario·Phaſelis illa, quàm cœpit P·Seruilius: non fuerat urbs an-

te Cilicum, atq; prædonum. Lycij illam græci homines incolebant. ſed quod erat eiuſmodi loco, atq; ita proiecta in altum: ut & exeuntes è Cilicia prædones ſæpe ad eam neceſſario deuenirent: & cum ex hiſce ſe locis reciperent: eodem deferrentur: aſciuerunt illud ſibi oppidum piratæ, primo commercio: deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat: etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Conſul fuit: impedimenta retinuit. at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq;. qui tamen, cum conſul fuiſſet: condemnatus eſt. Ita C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Pauli, et M. Catonis, P. Africani ſororis filius: quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant: HS XVIII millibus lis æſtimata eſt. Huic Mamertini irati non fuerunt: qui maiorem ſumptum, quàm quanti Catonis lis æſtimata eſt: in Timarchidis prandium ſæpe fecerunt. Verum hæc ciuitas iſti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaſelis fuit. huc omnia undiq; deportabantur: apud iſtos relinquebantur: quod celari oportuerat: habebant ſepoſitum, ac reconditum: per iſtos, quæ uolebat, in nauem clàm imponenda, occulte exportanda curabat: nauem deniq; maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret: apud iſtos faciendá, ædificandamq; curauit. pro hiſce rebus, uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiæ, rerum deniq; omnium. per triennium ſoli nonmodo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert: his quidem temporibus in omni orbe terrarum, uacui, expertes, ſoluti, ac liberi fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. hinc illa Verrea nata ſunt. quod in conuiuium Sextum Cominium protrhai iuſſit: in quem Scyphum de manu iacere conatus eſt: quem obtorta gula

de conuiuio in uincula, atq; in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux: in quam ciuē Ro. iſte multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt uſquam defigere, niſi apud eos: quibus cum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet. laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua authoritate? utrum quam apud Senatorium ordinem? an quam apud populum Ro. habere debetis? ecquæ ciuitas eſt? nonmodo in prouinciis noſtris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara? rex deniq; ecquis eſt? qui Senatorem populi Ro. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolum habetur: ſed primum populo romano: cuius beneficio nos in hūc ordinem uenimus: deinde ordinis authoritati: quæ niſi grauis erit apud ſocios: in exteras nationes ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice nó inuitauerunt. me cū dico: leue eſt. Senatorem populi Ro. ſi non inuitauerunt: honorem debitum detraxerunt non homini, ſed ordini. nā ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima, & ampliſſima Cn. Pompei Baſiliſci: quo, etiā ſi eſſet inuitatus à uobis: tamen diuertiſſet. erat etiam, Percenniorum, qui nunc item Pompei ſunt: domus honeſtiſſima: qua L. frater meus, ſumma illorum uoluntate diuertit. Senator populi Ro. quod in uobis fuit, in ueſtro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam commiſit. amicum enim noſtrum in iudicium uocabas. tu quid ego priuatim negocij geram, interpretabere, in minuendo honore Senatorio? uerū hæc tum queremur: ſi quid de uobis per eum ordinem agetur: qui ordo à uobis adhuc ſolis contemptus eſt. in populi Ro. quidem conſpectum, quo ore uos commiſi-

ſtis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis Ro. ſanguine redundat: quæ fixa eſt ad portum, urbemq; ueſtram: reuelliſtis: neq; in profundum abieciſtis: locumq; illum omnem expiaſtis: quam Romam, atq; in horũ conuentum adiretis? in Mamertinorum ſolo effœderato, atq; pacto monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. ueſtra ne urbs electa eſt? ad quam cum adirent ex Italia: crucem ciuis romani prius, quàm quenquam amicum uiderent populi romani: quàm uos Rheginis, quorũ ciuitati inuidetis: item incolis ueſtris, ciuibus Ro. oſtendere ſoletis: quominus ſibi arrogent: minusq; uos deſpiciant: cum uideant ius ciuitatis, illo ſupplicio eſſe mactatum. Verum hæc emiſſe te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna. quid enim actum eſt? an literis peperciſti? uerum hominem amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de ſacrario eſſet ablatum. at quomodo abſtulit? non poſſum dicere planius: quàm ipſe apud uos dixit Heius. cum quæſiſſem: nunquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem? reſpondit iſtum ad ſe miſiſſe: ut ſibi mitteret agrigentum peripetaſmata. quæſiui an miſiſſet? reſpondit id quod neceſſe erat: ſcilicet dicto audientem fuiſſe prætoris: miſiſſe. rogaui, perueniſſent ne Agrigentum? dixit, perueniſſe. quemadmodum reuertiſſent? negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi, atq; admurmuratio omnium facta eſt. Hic tibi in mentem non uenit: iubere ut hæc quoq; referret HS D ſe tibi uendidiſſe. metuiſti ne æs alienum tibi creſceret: ſi HS VI millibus D tibi conſtarent ea: quæ tu facile poſſes uendere HS CC millibus. fuit tanti mihi crede: haberes quod de-

ſenderes: nemo quæreret quanti illa res eſſet: ſi modo te poſſes docere emiſſe: ſtatue cui uelles tuam cauſam, & factum probares. nunc de Peripetaſmatis quemadmodum te expedias non habes. Quid? à Philarcho Centuripino homine locuplete, ac nobili Phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuiſſe dicuntur: utrum tandem abſtuliſti? an emiſti? Siciliæ quidem cum eſſem: ſic à Cẽturipinis, ſic à cæteris audiebam: non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant: quàm alias item nobiles, ab Ariſto Panormitano, q̃ tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim ſi Philarchus uendidiſſet: non ei, poſteaquàm reus factus es: redditurum te promiſiſſes. quod gauidiſti plures ſcire: cogitaſti ſi ei reddidiſſes: te minus inuidiæ habiturum: rem nihilominus teſtatam futuram: non reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio: ſe, quod noſſet tuum iſtum morbum, ut amici tui appellant, ſtudium: cupiſſe te celaſſe de Phaleris: cum abs te appellatus eſſet: negaſſe habere ſeſe: apud alium quoq; eas habuiſſe depoſitas: ne qua inuenirentur: tuã tantam fuiſſe ſagacitatẽ: ut eas p illũ ipſum inſpiceres, ubi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas Phaleras gratis. Iam ut hæc omnia reperire, ac pſcrutari ſolitus ſit Iudices, eſt operepretiũ cognoſcere. Cybiratæ ſunt fratres quidã, Tleopolemus, et Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera ſolitum eſſe: alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cybiræ, cum in ſuſpicionem ueniſſent ſuis ciuibus, fanum expilaſſe Apollinis: ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugiſſe. quod Verrem artificij ſui cupidum cognouerant tum, cum iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis: Cybirã cum ina

nibus ſyngraphis uenerat: domo profugientes ad eum ſe exules, cum iſte eſſet in Aſia: contulerunt. habuit ſecum eos ab illo tempore: & in legationis prædis, atq; furtis multum illorum opera, conſilioq; uſus eſt. hi ſunt illi: quibus in tabulis retulit ſeſe Q. Tadius dediſſe iuſſu iſtius græcis pictoribus. Eos iam bene cognitos, et re probatos ſecum in Siciliã duxit. quo poſtea quá uenerũt: mirandũ in modũ canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia: & perueſtigabant: ut ubi quicquid eſſet: aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud p ſeruos, aliud per liberos, p amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illis placuerat: perdendum erat. nihil aliud optabant: quorum poſcebatur argentum: niſi ut Hieroni & Tlepolemo diſpliceret. Vere mehercules hoc Iudices dicam. Memini Pamphilum Lilybetanum hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cum iſte ab ſeſe Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per poteſtatem abſtuliſſet: ſe ſané triſtem, & conturbatum domum reuertiſſe: quod uas eiuſmodi, quod ſibi à matre, & maioribus eſſet relictum: quo ſolitus eſſet uti ad feſtos dies, ad hoſpitũ aduentum: à ſe eſſet ablatum. Cum ſederẽ, inquit, domi triſtis: accurrit Venerius: iubet me ſcyphos ſigillatos ad prætorem ſtatim afferre. permotus ſum inquit: binos habebam: iubeo promi utroſq;: ne quid plus mali naſceretur: & mecum ad prætoris domum ferri. eò cum uenio: prætor quieſcebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui ſimul ut me uiderunt: ubi ſunt Pamphile inquiunt ſcyphi? oſtendo triſtis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet precij: ſi etiam ſcyphi eſſent ablati.

tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, iſti ne auferantur abs te? ne multa HS M me inquit dixi daturum. uocat interea Prætor: ſcyphos poſcit. tum illos cœpiſſe prætori dicere: putaſſe ſe, id quod audiſſent: alicuius precij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negocium eſſe: non dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatorium ſciebam eſſe, iſta intelligere: tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere: quem ſcirem nulla in re quicquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rem iſtos fratres Cybiratas fuiſſe: ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. At ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimationis: ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe: ut nuper (uidete hominis amentiam) poſteaquam eſt comperendinatus: cum iam pro damnato, mortuoq; eſſet: ludis circenſibus mane apud L. Siſennam uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata: argentumq; expoſitum in ædibus: cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum honeſtorum: acceſſerit ad argentum: contemplari unũquodq; ocioſe, et conſiderare cœperit. mirari ſtulticiam alij: quod in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur: ſuſpicionem augeret. alij amentiam: cui comperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent: quicquam illorum ueniret in mentẽ. pueri autem Siſennæ, credo qui audiuiſſent, quæ in iſtum teſtimonia eſſent dicta: oculos de iſto nuſquam deicere: neq; ab argento digitum diſcedere. Eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſq; & cupiditatis, & incontinentiæ. qui reus lege, & reus cõ-

perendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu: quin L. Siſennæ argentum tractaret: & conſideraret: hunc in prouincia prætorem quiſquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe? Verum uti Lilybeum, unde digreſſa eſt: oratio reuertatur: Diocles eſt Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata ẽ: Popillius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant: abſtulit. dicat ſe emiſſe. etenim hic propter magnitudinem furti ſunt, ut opinor, litteræ factæ. iuſſit Timarchidem æſtimare argentum, quomodo qui unquã tenuiſſime, in donatione hiſtrionum æſtimauit. tam etſi iamdudum erro: qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam: & quæram, utrum emeris: & quomodo, & quanti emeris: quod uerbo tranſigere poſſum. ede mihi ſcriptum, quid argenti in prouincia Sicilia pararis: unde quicq;, aut quanti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum neq; te horũ annorum aliquot confeciſſe. compone hoc quod poſtulo de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptum habeo: nec poſſum edere. quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante præturam: multa ad uillas tuas poſita: apud amicos multa depoſita: multa alijs data: atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici uellet: relictum: fingitur ĩproba defenſio: prætorem omne id argentum coemiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt: ſi quas tabulas profers: in his, quæ habes, quomodo habeas, ſcriptum non eſt: horum autem

temporum, cum te plurimas res emiſſe dicas: tabulas omnino nullas proferas: nonne te, & prolatis, et non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? Tu à M. Celio equite Ro. lectiſſimo adoleſcente, quæ uoluiſti uaſa argentea Lilybei abſtuliſti: tu P. Cacurij próptiſſimi hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſuppellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, et pulcherrimã menſam citream à Q. Lutadio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Ro. factus eſt: omnibus ſciẽtibus Lilybei abſtuliſti. non tibi obijcio, quod hominem digniſſimum tuis moribus, Appollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur: omni argento optime facto ſpoliaſti: ac depeculatus es. taceo. non enim putat ille ſibi iniuriam factam: propterea quod homini iam perdito, & collum in laqueum inſerenti, ſubueniſti: cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta, cum illo partitus es. gaudeo etiam ſi quid ab illo abſtuliſti: & abs te nihil rectius factum eſſe dico. à Liſone uero Lilybetano primo homine, apud quem diuerſatus es: Apollinis ſignum ablatum certe eſſe nõ oportuit. at dices te emiſſe. ſcio: HS M. ita opinor. ſcio inquam. proferam literas: et tamen id factum non oportuit. à pupillo Heio, cui Marcellus tutor eſt: à quo pecuniam grandem eripueras: ſcaphia cum emblematis Lilybei utrum empta eſſe dicis? an confiteris erepta? ſed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo? quæ tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorum, à quibus auferebat: uerſata eſſe uideantur? accipite ſi uultis Iudices rem eiuſmodi: ut amentiam ſingularem, ut furorem iam non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt: qui apud uos an-

tea teſtimonium dixit. is Lilybei multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quo ſe contulit: propter uirtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. quod ubi iſte audiuit: ſic cupiditate inflãmatus eſt, non ſolum inſpiciundi, uerum etiam auferendi: ut Diodorum ad ſe uocaret: ac poſceret. ille, qui illa non inuitus haberet: reſpondit ſe Lilybei non habere: Melitæ apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe. tum iſte continuo mittit homines certos Melitam: ſcribit ad quoſdam Melitenſes: ut ea uaſa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum ſuum propinquum det literas. nihil ei longius uidebatur: q̃ dum illud uideret argentum. Diodorus homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare uellet: propinquo ſuo ſcribit: ut iis, qui à Verre ueniſſent: reſponderet: illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybeum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo pauliſper maluit: quàm præſens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi audiuit iſte: uſq; eò eſt commotus: ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus, ac furere uideretur: quia non potuerat argentum eripere. ipſe à Diodoro erepta ſibi uaſa optime facta dicebat: minitari abſenti Diodoro: uociferare palàm: lachrymas interdum uix tenere. Eriphylã accepimus in fabulis ea cupiditate: ut, cum uidiſſet monile, ut opinor, ex auro, & gemmis: pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. Similis iſtius cupiditas: hoc etiam acrior, atq; inſanior: quod illa cupiebat id, quod uiderat: huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota

prouincia

prouincia iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat: & uaſa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret: hanc excogitauit rationem: ſi hæc ratio potius, quàm amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quendam: qui dicat ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietiſſimum, ab omni nonmodo facinore, uerum minimi errati ſuſpicione remotiſſimum. deinde eſſe perſpicuum: fieri omnia illa, propter argentum. iſte non dubitat, iubere nomen deferri. & tum primum opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat Sicilia tota: propter cœlati argenti cupiditatem, reos fieri rerum capitalium: neque ſolum præſentes reos fieri, ſed etiam abſentes. Diodorus Romæ ſordidatus circum patronos, atq; hoſpites curſare: rem omnibus narrare. literæ mittuntur iſti à patre uehemẽtes: ab amicis item: uideret quid ageret: de Diodoro quo progrederetur: rem claram eſſe: & inuidioſam: inſanire hominem: periturum hoc uno crimine: niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem, ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciæ: non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaq; furor eius paululum non pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt. condemnare Diododorum non audet: abſentem de reis eximit. Diodorus interea prætore iſto propè triennium prouincia, domóq; caruit. cæteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues Ro. hoc ſtatuerant: quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur: nihil eſſe: quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paulo magis placeret: conſeruare, aut domi retinere poſſe. poſtea uero quàm intellexerunt: iſti uirum for-

tem, quem ſumme prouincia expectabat: Q. *Arrium non ſuccedere: ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neq; tam reconditum poſſe habere: quod non iſtius cupiditati apertiſſimum, promptiſſimumq́; eſſet. Tum iſte ab* Equite Ro. *ſplendido, & gratioſo* Cn. Calidio, *cuius filium ſciebat* Senatorem *populi* Ro. & *iudicem eſſe: equuleos argenteos nobiles, qui* Q. Maximi *fuerant: aufert. imprudens huc incidi* Iudices. *emit enim: non abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe: & his equitabit equuleis. emi: pecuniam ſolui. credo, etiam tabulæ proferentur. eſt tanti. cedo tabulas. dilue ſanè crimen hoc* Calidianum: *dum ego tabulas aſpicere poſſim. ueruntamen quid erat, quod* Calidius Romæ *quereretur: ſe cũ tot annos in* Sicilia *negociaretur: abs te ſolo ita eſſe contemptum: ita deſpectum: ut etiam cum cæteris* Siculis *diſpoliaretur: ſi emeras? quid erat, quod confirmabat: ſe abs te argentum eſſe petiturum: ſi tibi ſua uoluntate uendiderat? tu porrò poſſes facere ut* Cn. Calidio *non redderes? præſertim cum is* L. Siſenna *defenſore tuo: tam familiariter uteretur? & cum cæteris familiaribus* Siſennæ *reddidiſſes?* Deniq; *non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori quàm* Cn. Calidius *eſt:* L. Cordio *argentum per* Potamonem *amicum tuum reddidiſſe. qui qdem cæterorũ cauſam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmaſſes redditurum: poſteaqnam* Cordius *pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe: finem reddendi feciſti: quod intellexiſti te præda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe.* Cn. Calidio *equiti* Ro. *per omnes prætores licuit argentum habere bene factum: licuit poſſe domeſticis copijs, cum magiſtratum, aut ali-*

quem ſuperiorem inuitaſſet: ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens: qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax: qui poſceret: nemo tam impudens: qui poſtularet, ut uenderet. ſuperbum eſt enim Iudices, & nõ ferendum: dicere prætorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido: uende mihi uaſa cælata. hoc eſt enim dicere: non es dignus tu, qui habeas: quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui, ut non conferam uitam, atq; exiſtimationem tuam, cum illius: neq; enim eſt conferenda. hoc ipſum conferam: quo tu te ſuperiorem fingis. quod HS LXXX millia diuiſoribus, ut prætor renunciarere dediſti: trecenta accuſatori: ne tibi odioſus eſſet: ea re contemnis Equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignum tibi uiſum eſt: quicquam, quod tibi placeret: Calidium potius habere, quàm te? Iactat ſe iãdudum de Calidio: narrat omnibus ſe emiſſe. num etiã de L. Papirio uiro primario, locuplete, honeſtoq; Equite Ro. thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit: te, cum inſpiciendum popoſciſſes: auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, nõ auaritiam: artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus: quæcunq; in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem q̃ multa, & q̃ præclara fuerunt. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs: magna artificia fuiſſe in ea inſula. nam domus erat ante iſtum prætorem nulla paulo locupletior: qua in domo hæc non eſſent: etiam ſi præterea nihil eſſet argenti: patella grãdis, cum

ſigillis ſimulacris deorum, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur: thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari: fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: ſed quibus multa fortuna ademiſſet: tamen apud eos remanſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet. dixi Iudices, multa fuiſſe ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod mõſtrum? quod prodigium in prouinciam miſimus? non'ne uobis id egiſſe uidetur? ut non unius libidinem, nõ ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cum Romam reuertiſſet: expleret? qui ſimul atq; in oppidum quoppiam uenerat: immittebantur illi continuo Cybiratici canes: qui inueſtigabant, & perſcrutabantur omnia. ſi quod erat grande uas, & maius opus inuentum: læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam uenari poterant: illa quidem certe pro lepuſculis capiebantur: patellæ, pateræ, thuribula. Hic quos putatis fletus mulierum? quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan uobis paruæ eſſe uideantur. ſed magnum & acerbum dolorem commouent: mulierculis præſertim: cum eripiuntur è manibus ea: quibus ad res diuinas uti conſueuerunt: quæ à ſuis acceperunt: quæ in familia ſemper fuerunt. Hic nolite expectare dum ego hoc crimen agam hoſtiatim: ab Aeſchilo Tindaritano iſtum pateram abſtuliſſe: à Thraſone item Tindaritano patellam: à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cum teſtes ex Sicilia dabo: quem uolet eligat: quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: nonmodo oppidũ nullum: nulla domus paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. Qui cum in conuiuiũ ueniſſet: ſi quic-

quam cœlati aſpexerat: manum abſtinere Iudices non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnam iſti dabat apud uillam in Tindaritano. fecit quod Siculi non audebant. ille ciuis Ro. quod erat: impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte continuo ut uidit: non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq; deorum, ex hoſpitali menſa tollere. ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram: ſigillis auulſis reliquum argentũ ſine ulla auaricia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt: non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purũ appoſuerat: ne purus ipſe relinqueretur: duo pocula non magna, ueruntamen cum Emblematis. hic quaſi feſtiuũ Achroama ne ſine corollario de conuiuio diſcederet: ibidem conuiuis inſpectantibus Emblemata auellenda curauit. Neq; ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor. neq; opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tantummodo uniuſcuiuſq; de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exempla profero. neq; enim ita ſe geſſit in his rebus: tanquam rationem aliquando eſſet redditurus: ſed prorſus ita: quaſi aut reus nunquam eſſet futurus: aut quo plura abſtuliſſet: eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus. Qui hæc quæ dico iam, non occulte, non per amicos, atq; interpretes, ſed palàm de loco ſuperiore ageret, pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidũ locuples, honeſtum, copioſum: Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum hoc eſt ſummum magiſtratum uocari iubet. ei palàm imperat: ut omne argentum, quod apud quenq; eſſet Catinæ, conquirendum cu

raret: & ad ſe transferendum. Philarchum Centuripinum primum hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis? ſibi iſtum negociū dediſſe: atq; imperauiſſe: ut Centoripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, omne argentum conquireret: et ad ſe comportari iuberet. Agyrio ſimiliter iſtius imperio uaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audiſtis: Syracuſas deportata ſunt. Illa uero optima eſt: quod cum ad Haluntium ueniſſet Prætor laborioſus, & diligens: ipſe in oppidum accedere noluit: quod erat diffici li aſcenſu, atq; arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non ſolum domi ſuæ, ſed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iuſſit. ei negocium dedit: ut quicquid Halunti eſſet argenti cœlati: aut ſiquid etiam Corinthiorum: ut omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. aſcendit in oppidum Artagathus: homo nobilis, qui à ſuis & amari, & diligi uellet: ferebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec quid faceret, habebat. pronunciat quid ſibi imperatum eſſet: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat ſummus. ipſe enim tyrānus non diſcedebat longius: Artagathum, & argentum in lectica cubans, ad mare infra oppidum expectabat. quem concurſum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum? qui uiderent: equum troianum introductum, urbem captam eſſe, dicerent. efferri ſine thecis uaſa: extorqueri alia de manibus mulierum: effringi multorū fores: reuelli clauſtra. quid enim putatis? ſcuta ſiquando conquirūtur à priuatis in bello, ac tumultu: tamen homines inuiti dant: etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt: ne quem putetis ſine maximo dolore argentum cœlatum domo, quod alter

eriperet: protuliſſe. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocantur: pauca improbant. quæ probarant, iis cruſtæ, aut Emblemata detrahebantur. ſic Haluntini excuſſis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. Quod unquam Iudices huiuſcemodi euerriculum in illa prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obſcuriſſime per magiſtratum ſolebant. etiam aliquid de priuato nonnunquam occulte auferebant. et illi tamen condemnabantur. et ſi quæritis ut ipſe de me detrahá: illos ego accuſatores puto fuiſſe: qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquod leuiter preſſo ueſtigio, perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre? quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnum eſt in eum dicere aliquid? qui præteriens, lecticæ paulisper depoſita, non per præſtigia, ſed palàm per poteſtatem, uno imperio hoſtiatim totum oppidum compilarit. Attamen ut poſſit ſe dicere emiſſe: Artagatho imperat: ut aliquid illis, quorum argentum fuerat: nummorum dicis cauſa daret. inuenit Artagathus paucos q uellent accipere. his dedit. eos nummos tamen iſte Artagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit: ſicut ipſum dicere audiſtis. atq; hac tota de re audiſtis Artagathi, & Lentuli teſtimonium. Et ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam uim Emblematum ſine cauſa coacervare uoluiſſe: uidete quanti uos, quanti exiſtimationẽ populi romani, quanti leges, & iudicia, quanti teſtes ſiculos, negociatoresq; fecerit. poſteaquam tantam multitudinem collegerat Emblematum: ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet: inſtituit officinam Syracuſis. in Regiá maximá, palàm artifices omnes, cælatores, ac uaſcularios conuo-

atri iubet: & ipſe ſuos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinẽ. menſes octo continuos opus his non defuit: cum uas nullum fieret niſi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat: ita ſcite in aureis poculis illigabat: ita apte in ſcyphis aureis includebat: ut ea ad illam rẽ nata eſſe diceres. ipſe tamen Prætor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe: in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. Hæc ego Iudices non auderem proferre: ni uererer ne forte plura de iſto ab alijs in ſermone, quàm à me in iudicio audiſſe uos diceretis. quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, pulla non audierit? quem uoles de conuẽtu Syracuſanorum uirum bonum nominato. producam. nemo erit quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. O' tempora: O' mores. nihil nimium uetus proferã. ſunt ueſtrum aliquammulti: qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui Prætor fuit: patrem. is cum eſſet in Hiſpania Prætor: qua in prouincia occiſus eſt: neſcio quo pacto dum armis exercetur: annulus aureus, quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cum uellet ſibi annulum facere: aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere: & facere annulum omnibus præſentibus. Nimiũ fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehẽdat ſiquis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendum: filius enim L. Piſonis erat eius: qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum eſt nunc de Verre me dicere: cum de Piſone frugi dixerim. ueruntamen quantum interſit: uidete. iſte cum aliquot abacorum faceret uaſa aurea: non

laborauit, quin nonmodo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire uoluit: unde prætori annulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauit: ſic ille cognomen. nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi: aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere. ut hoc modo me commonuit Piſonis annulus: quod totum effluxerat. Quam multis iſtum putatis hominibus honeſtis, de digitis annulos aureos abſtuliſſe? nunquam dubitauit: quotienſcunq; alicuius aut gemma, aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram: ut ipſum negaturum nõ arbitrer. Cum Valentio eius interpreti epiſtola Agrigenti allata eſſet: caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit unde eſſet epiſtola: reſpondit Agrigento. iſte literas ad quos ſolebat, miſit: ut is annulus ad ſe primo quoq; tempore afferretur. ita literis iſtius patriſfamilias L. Titio cuidam, cui Ro. annulus de digito detractus eſt. Illa uero eius cupiditas incredibilis eſt. nam ut ſingula conclauia, quæ iſte nonmodo Romæ, ſed omnibus in uillis habet: tricenos lectos optime ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quærerent: nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit: ubi iſte non textrinam inſtituerit. Mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis Lamia nomine. per trienniũ iſti plena domo telarum, ſtragulam ueſtem confecit, nihil Conchilio tinctum. Attalus homo pecunioſus nec uulgo Lilybei: Chritolaus Ennæ, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Pelori Archonides, Megiſtus. uox me citius defecerit quàm nomina. ipſe dabat purpuram tantum: amici opera. credo. iam enim non libet omnia cri-

minari . quaſi uero hoc mihi non ſatis ſit ad crimen: habuiſſe tam multum, quod daret: uoluiſſe deportare tam multa: hoc deniq; quod concedit: amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. Iam uero lectos æratos, et candelabra ænea num cui præter iſtum Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? emebat credo. ſed tantum uos certiores Iudices facio: quid iſte in prouincia prætor egerit: ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur: neq; ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe, & ornaſſe. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem: ſed ad eiuſmodi facinus: in quo omnia nefaria contineri mihi, atq; ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati: exiſtimatio, atq; authoritas nominis populi romani imminuta: hoſpitium ſpoliatum, ac proditum: abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes reges amiciſſimi, nationesq;: quæ in eorum regno, ac ditione ſunt. Nã reges Syriæ regis Antiochi filios pueros ſcitis Romæ nuper fuiſſe: qui uenerant non propter Syriæ regnum. nam id ſine controuerſia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant. ſed regnum Aegypti ad ſe, & ad Selinem matrem ſuã ptinere arbitrabãtur. hi poſtquã temporibus populi Ro. excluſi per Senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur: iter per Siciliam facere uoluit. itaq; iſto prætore uenit Syracuſas. Hic Verres hæreditatem ſibiueniſſe arbitratus eſt: quod in eius regnum, ac manus uenerat. iſte, et audierat multa ſecum præclara habere: & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large: hæc ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat: etiam tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis.

deinde ipſum Regem ad cœnam uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: nãq; hæc aurea nondum fecerat: omnibus curat rebus inſtructũ, et paratum ſit conuiuium. quid multa? rex ita diſceſſit: ut & iſtum diligenter ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipſe Prætorem: exponit ſuas copias omnes: multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua credo ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. Iſte unumquodq; uas in manus ſumere: laudare: mirari. Rex gaudere prætori ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquam inde diſceſſum eſt: cogitare iſte nihil aliud, q̃ id quod ipſa res declarauit: niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet: ſine ulla ſuſpicione, libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quoq; ei mittitur. nunc reliquum Iudices attendite: de quo & uos audiſtis: et populus Ro. nõ nunc primum audiet: & in exteris nationibus ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum & gemmis clariſſimis, & opera mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cum attuliſſent: ut in Capitolio ponerẽt: quod nondum etiam perfectum templum offenderãt: neq; ponere, neq; uulgo oſtendere, ac proferre uoluerũt:

ut & magnificentius uideretur: cum ſuo tempore in cel la Iouis optimi Maximi poneretur: & clarius: cum pul chritudo eius recens ad oculos hominum, atq; integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare: ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis optimi Maximi dedicatum: legatos mitterent: qui cum cæteris rebus il lud quoq; eximium, atq; pulcherrimum donum in Ca pitolium afferrent. Peruenit res ad iſtius aures neſcio quomodo. nam Rex id cœlatum uoluerat: non quo quic quam metueret: aut ſuſpicaretur: ſed ut ne multi illud an te perciperent oculis: quàm populus romanus. iſte petit à Rege: et eum pluribus uerbis rogat: uti ad ſe mittat: cu pere ſe dicit inſpicere: neq; ſe alijs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus qui animo & puerili eſſet, & regio: nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt. impe rat ſuis ut in prætorium inuolutum quamocultiſſime deferrent. quo poſteaquam attulerunt: inuolucris q; re iectis conſtituerunt: iſte clamare cœpit: dignam rem eſſe regno Syriæ: dignam regio munere: dignam Capitolio. etenim erat eo ſplendore: qui ex clariſſimis, & pluri mis gemmis eſſe debebat: ea uarietate operum: ut ars cer tare uideretur cum copia: ea magnitudine: ut intelligi poſſet non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamẽtum eſſe factum. quod cum ſatis iam per ſpexiſſe uideretur: tollere incipiunt: ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam, atq; etiam conſiderare: nequaquam ſe eſſe ſaciatum. iubet illos diſcedere: et candelabrum re linquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertun tur. Rex primo nihil metuere: nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit Rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur: ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mī

rum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat: ut reddat. os hominis, inſignéq; impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq; ex ipſo Rege audiſſet, in Capitolio eſſe ponendum: quod Ioui optimo maximo, quod populo romano ſeruari uideret: id ſibi ut donaret rogare: & uehementer petere cœpit. Cum ille ſe, & religione Iouis capitolini: & hominum exiſtimatiõe impediri diceret: quod multæ nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime cœpit. Vbi uidet eum nihilo magis minis, quàm precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere. ait ſe comperiſſe ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. Rex maximo cõuentu Syracuſis, in foro, nequis forte me in crimine obſcuro uerſari, atq; affingere aliquid ſuſpicione hominũ arbitretur: Syracuſis inquam flens, ac deos, homineſq; conteſtans clamare cœpit: Candelabrum factum è gemmis, quod in capitolium miſſurus eſſet: quod in templo clariſſimo, populo Ro. monumentum ſuæ ſocietatis, amicitiæq; eſſe uoluiſſet: id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de cæteris operibus ex auro, & Gemmis, quæ ſua penes illum eſſent: ſe non laborare. hoc ſibi eripi miſerum eſſe, & indignum. id & ſi antea iam mente, & cogitatione ſua, fratriſq; ſui conſecratum eſſet: tamen tum ſe in illo conuẽtu ciuium Ro. dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Opt. maximo: teſtemq; ipſum Iouem ſuæ uoluntatis, ac religionis habere. Quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omniũ noſtrum biẽnium ferè comitatu regio, atq; ornatu fuiſſet: is cum amicus, & ſocius populi romani eſſet: amiciſſimo patre,

auo, maioribus, antiqſſimis, et clariſſimis Regibus, opu lentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia populi Ro. exturbatus eſt. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras: quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atq; in ultimas terras peruenturam putaſti? cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem: ſpoliatum hoſpitem: eiectum ſocium populi romani, atq; amicum? Nomen ueſtrum populiq; Ro. odio, atq; acerbitati ſcitote nationibus exteris Iudices futurum: ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur: præſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaricia, & cupiditate percrebuerit: non iſtius ſolius hoc eſſe facinus: ſed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare: ut templi dignitas, imperiiq; noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint: interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis populoq; Ro. ſua ſtudia, ac dona arbitrabūtur. Sin hoc uos, in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes: ut operam, curam, pecuniam, impendant in eas res: quas uobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Q. Catule te appello. loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq; monumento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed propè inimici, atq; accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo Senatus populiq; ro. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda: tibi hæc opera ſumenda eſt: ut Capitolium quomodo magnificentius eſt re-

ſtitutum: ſic copioſius ornatum ſit: quam fuit: ut illa flamma diuinitus extitiſſe uideatur: non quæ deleret Iouis opt. max. templum: ſed quæ præclarius magnificentiusq; depoſceret. audiſti Q. Minutium Ruſum dicere domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis: ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum: ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omnes è conuentu Syracuſano: qui ita dicant: ſeſe audientibus illud Ioui Opt. Max. dicatum eſſe ab Rege Antiocho: & conſecratum. Si iudex non eſſes: & hæc ad te delata res eſſet: te potiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas: qui apud alium iudicem multo acrior, quàm ego ſum, actor, accuſatorq; eſſe deberes. Vobis autem Iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Opt. Max. gemmis, auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atq; illuſtrari Iouis Opt. Max. templũ oportebat: id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtituetur: quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis, Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri unquam fore: aut quid fuiſſe religioſi putatis? qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat: ubi ne precari quidem Iouem Opt. Max. atq; ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio: quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, greciaq; uiolatos: qui à

capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati hõ mines de ſuis pecunijs ornant: ornaturiq́; ſunt: id C. Verres ab regibus ornari non eſt paſſus. Itaq; hoc nefario ſcelere concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neq; ſacri, neq; religioſi eſſe duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triẽ nium geſſit: ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt opidum peruetus in Sicilia Iudices: quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca ueniẽte, condi tum eſſe demonſtrant. Itaq; Segeſtani non ſolum perpe tua ſocietate, atq; amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum Populo Romano coniunctos eſſe arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis ſuo no mine, ac ſua ſponte bellaret: à Carthaginenſibus ui ca ptum, atq; deiectum eſt: omniáq;, quæ ornamento ibi eſſe poſſent: Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex ære Simulacrum Dianæ tum ſumma, atq; antiquiſſima præditum religione, tum ſin gulari opera, artificióq; perfectum. hoc translatum Carthaginem locum tantum, homineſq; mutarat: religionem quidem priſtinam conſeruabat. nam propter eximiam pulchritudinem, etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent: uidebatur. Aliquot ſeculis poſt, P. Scipio bello punico tertio Carthaginem cœpit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam: ut & domeſticis præclariſſimæ uirtutis exemplis gaudeatis: & eò maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutiſſime, ſæpiſſiméq; Siciliam uexatam à Carthagi nenſibus nouerat: iubet omnia conquiri: ſibi pollicetur magnæ curæ fore: ut omnia ciuitatibus, quæ cuiuſq; fuiſſent:

fuiſſent: reſtituerentur. tum illa quæ quondã fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi: Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gellenſibus: alia Agrigentinis. in quibus, etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur: quo uiuos ſupplicij cauſa dimittere homines, & ſubiicere flammam ſolebat. quem Taurum Scipio cum redderet Agrigentinis: dixiſſe dicitur: æquum eſſe illos cogitare: utrum eſſet Siculis utilius: ſuis ne ſeruire? an populo Ro. obtemperare? cum idem monumentum & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberent. Illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus: redditur. reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuium, & lætitia reponitur. Hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat inciſum: eumq; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum quæſtor eſſem: nihil mihi ab illis eſt demonſtratũ prius. erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq; habitus uirginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. Hæc cum iſte ſacrorum omnium hoſtis, religionumq; prædo uidiſſet: quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet: ita flagrare cupiditate, atq; amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, ut eã demoliantur: & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere id ſibi nephas eſſe: ſeq; cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis: tum minari: tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi

interdum nomen Africani: donum populi ro. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere: quod imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta, monumentum uictoriæ populi ro. eſſe uoluiſſet. Cum iſte nihilo remiſſius, atq; etiam multo uehementius inſtaret quotidie: res agitur in Senatu: uehementer ab omnibus reclamatur. itaq; illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea quicquid erat oneris in nautis, remigibusq; exigendis, in frumento imperando: Segeſtanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius: quàm ferre poſſent. præterea magiſtratus eorum euocabat: optimum, & nobiliſſimum quenq; ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: ſigillatim unicuiq; calamitati fore ſe denunciabat: uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. Itaq; aliquando multis malis, magnoq; metu uicti Segeſtani prætoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lachrymis, et lamentatione uirorum, mulierumq; omnium, ſimulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete quanta religione fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe Iudices ſcitote neminem neq; liberum, neq; ſeruum, neq; ciuem, neq; peregrinum: qui illud ſignum auderet attingere. barbaros quoſdam Lilybeo ſcitote aduocatos eſſe operarios. hi deniq; illud ignari potius negocij, ac religionis, mercede accepta ſuſtulerunt. Quod cum ex oppido exportaretur: quem conuentum mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diē memoria tenebant: cum illa eadem Diana Segeſtam Carthagine reuecta, uictoriā populi Ro. reditu ſuo nunciaſſet. quam diſſimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum

Imperator populi Ro. uir clariſſimus deos patrios repor tabat Segeſtanis, ex urbe hoſtium recuperatos. nunc ex urbe ſociorum prætor eiuſdem populi turpiſſimus, atq; impuriſſimus, eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. quid hoc tota Sicilia eſt clarius? quam omnes Segeſtanas matronas, et uirgines conueniſſe: cum Diana exportaretur ex oppido? unxiſſe unguentis? compleſſe coronis, et floribus? thure odoribusq; incenſis, uſq; ad agri fines proſecutas eſſe? Hanc tu tantam religionem ſi tum, in imperio propter cupiditatem, atq; audaciam non timeſcebas: ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorreſcis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum tantis eorũ religionibus uiolatis auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in ocio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat: captas incenſasq; uidiſſet: bis ex duorum bellorum flamma, ferroq; ſeruata eſt: quæ Carthaginenſium uictoria loco mutato, religionem tamen non amiſit: P. Africani uirtute, religionem ſimul cum loco recuperauit. Quo quidem ſcelere ſuſcepto, cum inanis eſſet baſis: & in ea P. Africani nomen inciſum: res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus: non ſolum religiones eſſe uiolatas: uerum etiam P. Africani uiri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam uirtutis, monumenta uictoriæ, C. Verrem ſuſtuliſſe. Quod cum iſti renunciaretur de baſi, ac literis: exiſtimauit homines in obliuionem totius negocij eſſe uenturos: ſi etiam baſim tanquam indicem ſui ſceleris, ſuſtuliſſet. itaq; tollendam iſtius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segeſtanorum literis priore actione recitata eſt. Te nunc,

P. Scipio, te inquam lectiſſimum, ornatiſſimumq́; adoleſcentem appello: abs te officium tuum debitum generi, & nomini requiro: & flagito. cur pro iſto, qui laudē honoremq́; familiæ ueſtræ depeculatus eſt: pugnas? cur eum defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? M. Tullius P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit: defendit. cum mos à maioribus traditus ſit: ut monumenta maiorum ita ſuorum quisq; defendat: ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat: tu iſti aderis? qui non obtruſit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis: ſed funditus ſuſtulit: ac deleuit. quis nam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atq; indicia uirtutis? ſi tu ea relinquis: ac deſeris? neq; ſolum ſpoliata illa patiere? ſed etiam eorum ſpoliatorem uexatoremq́; defendes? Adſunt Segeſtani Clientes tui, ſocij populi Ro. atq; amici: certiorem te faciunt: P. Africanum Carthagine deleta ſimulacrū Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe: idq́; apud Segeſtanos eius imperatoris nomine poſitum, ac dedicatum fuiſſe: hoc Verrem demoliendum, & aſportandum, nomenq́; omnino P. Scipionis delendum, tollendumq́; curaſſe. orant: atq; obſecrant: ut ſibi religionem, generi tuò laudem, gloriamq́; reſtituas: ut quod ex urbe hoſtium per P. Africanum recuperarint: id per te ex prædonis domo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte potes? aut illi facere? niſi ut te, ac fidem tuam implorent? adſunt: & implorant. potes domeſticæ laudis amplitudinem Scipio tueri. potes. omnia in te ſunt: quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi lau

dem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione florentiſſimo adoleſcente uiuo, & incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defenſoremq; profiteri. quamobrem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrocinium: me non ſolum ſilere de ueſtris monumentis oportebit: ſed etiam lætari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui: ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia ſint: defendatur: neque ullum aduenticium requiratur auxilium. Si iſtius amicitia te impediet: ſi hoc, quod abs te poſtulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere: ſuccedam ego uicarius tuo munere: ſuſcipiam partes, quas alienas eſſe arbitrabar: næ iſta præclara nobilitas deſinat queri, populum Ro. hominibus nouis, atq; induſtrijs libenter honores mandare: ſemperq; mandaſſe. non eſt querendum in ea ciuitate, quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat: uirtutem plurimũ poſſe. ſit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit: ita de populo Ro. meritus eſt: ut nõ uni familiæ, ſed uniuerſæ ciuitati commẽdatus eſſe debeat. Eſt aliqua mea pars uirilis: quod eius ciuitatis ſum: quam ille amplam, illuſtrem, claramq; reddidit. præcipue quod in his artibus pro mea parte uerſor: quarum ille princeps fuit: æquitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum: quæ cognatio ſtudiorum, & artium propemodum non minus eſt coniuncta: quàm iſta, qua uos delectamini generis, & nominis. Repeto abs te Verres monumentum P. Africani: cauſam Siculorum, quam ſuſcepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriæ negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi Impera

teris incidatur: ſignum pulcherrimum Carthagine ca ptum reponatur. hæc abs te non Siculorum defenſor, non tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant: ſed his, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conſeruandamq; ſuſcepit. non uereor ne hoc officiũ meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas geſſerit: monumentaq; ſuarum rerum cum maxime conſtituat: atq; in his elaboret: profecto uolet hæc non ſolum ſuis poſteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non ſpolianda improbis tradere. non uereor ne tibi Q. Catule diſpliceat, cuius ampliſſimum in orbe terrarum, clariſſimumq; monumentum eſt: quamplurimos eſſe cuſtodes monumentorum: putare omnes bonos alienæ gloriæ defenſionem, ad officium ſuum pertinere. Et quidem cæteris iſtius furtis, atq; flagitijs ita moueor: ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior: ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monumentis domum ſuam plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatiſſimi, ſanctiſſimiq; uiri monumentum, Dianæ ſimulacrum uirginis, in ea domo collocabit? in qua ſemper meretricum lenonumq; flagitia uerſantur? At hoc ſolũ Africani monumentum uiolaſti? quid? à Tindaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij pulcherrime factum ſuſtuliſti? at quemadmodum dij immortales? quàm audacter, quàm libidinoſe, quàm impudenter? audiſtis nuper dicere legatos Tindaritanos, homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui ſacris anniuerſarijs apud eos, ac ſumma religione coleretur: quem P. Africanus Carthagine ca

pta Tintadaritanis non ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq; monumentum, atq; indicium dediſſet: huius ui, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatum. qui ut primum in illud oppidum uenit: ſtatim tanquam ita fieri non ſolum oporteret: ſed etiam neceſſe eſſet: tanquam hoc Senatus mandaſſet: populusq; Ro. iuſſiſſet: ita continuo ſignum ut demolirentur: & Meſſanam deportarent: imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis: ut demoliatur. cum recuſaret: uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad Senatum: uehementer undiq; reclamatur. ne multa. iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit: quærit continuo de ſigno. reſpondetur ei: Senatum non permittere: pœnam capitis conſtitutam: ſi iniuſſu Senatus quiſquam attigiſſet. ſimul religio commemorabatur. Tum iſte quàm mihi religionem narras? quam pœnam? quem Senatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis: niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad Senatum defert iſtius cupiditatẽ: minasq; demonſtrat. Senatus Sopatro reſponſum nullũ dat: ſed commotus, perturbatusq; diſcedit. Ille prætoris acerſitus nuncio, rem demonſtrat: negat ullo modo fieri poſſe. atq; hæc (nihil enim prætermittendũ de iſtius impudentia uidetur) agebantur in cõuentu palàm, de ſella, ac de loco ſuperiore. Erat hyems ſumma: tempeſtas, ut ipſum Sopatrum dicere audiſtis: perfrigida: imber maximus: cum iſte imperat lictoribus ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat: præcipitem in forum deijciant: nudumq; conſtituant. uix erat hoc planè etiam

imperatum: cum illum ſpoliatum, ſtipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant: ut miſer, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium populi Ro. atq; amicum? non uſq; eo improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leniter hominem, clementerq; accepit. equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ: ſicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum hominem, tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditum diuaricari, ac deligari iubet. Quo cruciatu ſit affectus uenire in mentem neceſſe eſt omnibus: cum eſſet uinctus, nudus, in aere, in hymbri, in frigore. neq; tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat: donec populus, atq; uniuerſa multitudo atrocitate rei, miſericordiaq; cómota, Senatum clamore coegit: ut ei ſimulachrũ illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens Senatus ad eũ uenit: pollicetur ſignum. Ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cum iam penè obduruiſſet: uix uiuus aufertur. Non poſſum diſpoſite iſtum accuſare: ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, uerum etiam artificio quodam ſingulari. unum hoc crimen uidetur eſſe: & à me pro uno ponitur, de Mercurio Tindaritano. plura ſunt. ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim: neſcio. eſt pecuniarum captarum: quod ſignum à ſocijs pecuniæ magnæ ſuſtulit. eſt peculatus: quod publicæ populi ro. ſignum, de præda hoſtium captum, poſitum Imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. eſt maieſtatis: qđ

imperij noſtri gloriæ, rerumq́; geſtarum monumenta euertere, atq; aſportare auſus eſt. eſt ſceleris: quod religiones maximas uiolauit. eſt crudelitatis: quod in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atq; amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. illud uero quid ſit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, neſcio: quod in C. Marcelli ſtatua. quid eſt hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quo id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes? contra uim tuam in patronis nihil præſidij eſſe? quis hoc non intelligeret: in improbi præſentis imperio maiorem eſſe uim: quàm in bonorum abſentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putaſti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni: Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es? ut conarere clientelam tam illuſtrē, tam ſplendidæ prouinciæ, tranſducere ad te: auferre à certiſſimis antiquiſſimisq́; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, nonmodo totius Siciliæ, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quærebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uero id quod accidit? Nam Tindaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiā baſi poni iuſſerat: deturbarunt: ſimul ac ſucceſſum iſti audierunt. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellū iudicem: ut cuius ad ſtatuam Siculi te prætore alliga-

bantur: eius religioni te eundem uinctum, aſtrictumq́; dedamus. Ac primo Iudices hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tindaritanos C. Marcello huic Aeſernino uendidiſſe: atq; hoc ſua cauſa etiā Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quod mihi nunquam ueriſimile uiſum eſt: adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad translationem criminis commodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuiſa, atq; præcauta eſt: uti ſi maxime eſſet inuentus: qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenq́; cuperet: tamen is proficere nihil poſſet. eos enim teſtes deduxi: & eas literas deportaui: ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. Publicæ literæ ſunt: deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico: dicunt quanti: præfuiſſe huic negocio publice legatum Poleam. quid is? ubi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam aſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt. uidiſtis hominem: & uerba eius audiſtis. demoliendum curauit Demetrius Gymnaſiarchus: quod is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipſe præſens: Romæ, nuper ipſum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum legatis eſſe redditurum: ſi eius rei teſtificatio tolleretur: cautumq́; eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. dixit hoc apud uos Zoſippus, & Hiſmenias homines nobiliſſimi, & principes Tyndaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? non' ne eiuſdem Scipionis monumentum, ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum: ex Aeſculapij religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod iſte Iudices cum clàm feciſſet: cum ad ſuum ſcelus illud, furtumq́; nefarios quoſ-

dam homines improbos duces, atq; adiutores adhibuiſſet: uehementer commota ciuitas eſt. uno eodem tempore Agrigentini, beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, teſtimonium ſocietatis, requirebant. itaq; ab illis, qui principes in ea ciuitate erant: præcipitur, & negocium datur quæſtoribus, & ædilibus: ut noctu uigilias agerent ad ædes ſacras: etenim iſte Agrigenti, credo pro multudine illorum hominum, atq; uirtute, & quod ciues Ro. uiri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo oppido coniunctiſſimo animo cum ipſis Agrigentinis uiuunt: ac negociantur: non audebat palàm tollere, aut poſcere, quæ placebant. Herculis templum eſt apud Agrigentinos, non longe à foro, ſanè ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex ære ſimulacrum ipſius Herculis: quo nõ facile quicquã dixerim me uidiſſe pulchrius. tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo: quàm multa uidi. uſq; eo Iudices: ut rictus eius, ac mentum paulo ſit attritius: quod in precibus, & gratulationibus non ſolum id uenerari, uerum etiam oſculari ſolent. Ad hoc templum, cum eſſet iſte Agrigenti: duce Timarchide repente nocte intempeſta ſeruorum armatorum fit concurſus, atq; impetus. clamor à uigilibus, faniq; cuſtodibus tollitur. qui primo cum obſiſtere, ac defendere conarentur: male mulctati clauis, ac fuſtibus repelluntur. poſtea conuulſis repagulis, effractiſq; ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit: expugnari deos patrios, non hoſtium aduentu, neq; repentino prædonum impetu. ſed ex domo, atq; cohorte prætoria manum fugitiuorum inſtructam, armatamq; ueniſſe.

nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tam infirmus fuit: qui non illa nocte eo nuncio excitatus, ſurrexerit: telumq;, quod cuiq; ſors afferebat: arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nutabat ex parte: cum alij uectibus ſubiectis conarentur commouere: alij deligatum omnibus membris rapere ad ſe funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dát ſeſe in fugam iſtius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen ſigilla perparuula tollunt: ne omnino inanes ad iſtum prædonem religionum reuerterentur. nunquam tantum mali eſt Siculis: quin aliquid facete, et commode dicant. uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, q̃ illum aprum Erimanthium referri oportere. Hanc uirtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea uiri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis: qui per Aſſorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus: et religione maxima colitur. fanũ eſt eius in agro, propter ipſam uiam: qua Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſæ eſt ſimulacrum præclare factum è marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem non auſus eſt. Tlepolemo dat, Hieroniq; negocium. illi noctu facta manu, armataq; ueniunt: fores ædis effringunt. æditui, cuſtodesq; mature ſentiunt: ſignum, quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq; Tlepolemus: neq; quicquam ex fano Chryſæ præter unum perparuulum ſignum ex ære, deſideratum eſt. Matris ma

gnæ fanum apud Enguinos eſt. iam enim mihi nonmodo breuiter de uno quoq; dicendum eſt: ſed etiam prætereunda uidentur eſſe permulta: ut ad maiora iſtius, et illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ueniamus. In hoc fano loricas, galeaſq; æneas, cælatas opere corinthio, hydriaſq; grandes ſimuli in genere, atq; eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentiſſimus poſuerat: & ſuum nomen inſcripſerat. quid iam de iſto plura dicam? aut querar? omnia illa iudices abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano, præter ueſtigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis reliqt. hoſtiũ ſpolia, monumenta imperatorum, decora, atq; ornamenta fanorum, poſthac his præclaris nominibus amiſſis in inſtrumento, ac ſuppellectili C. Verris nominabuntur. tu uidelicet ſolus uaſis corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta ſolertiſſime perſpicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctiſſimus, atq; humaniſſimus? tu ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine literis, intelligis: & iudicas? uide ne ille non ſolum temperantia, ſed etiam intelligentia te, atq; iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt: uicerit. nam quàm pulchra eſſent intelligebat. idcirco exiſtimabat ea, non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum eſſe facta: ut poſteris noſtris monimenta religioſa eſſe uideantur.

Audite etiam ſingularem eius Iudices cupiditatem, audaciam, amentiam: in his præſertim ſacris polluendis: quæ nonmodo manibus attingi, ſed ne cogitatione uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarum. In eo ſacrario intimo fuit

ſignum Cereris perantiquum: quod uiri, nonmodo cu=iuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant. aditus enim in id ſacrarium nō eſt uiris. ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clàm iſtius ſerui, ex illo religioſiſſimo, atq; antiquiſſimo fano ſuſtule=runt. poſtridie ſacerdotes Cereris, atq; illius fani antiſtites, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbum, indi-gnum, luctuoſum denuq; uidebatur. tum iſte permotus illa atrocitate negocij, ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur: dat hoſpiti ſuo cuidam negocium: ut aliquē re=periret: quem ea feciſſe inſimularet: daretq; operam: ut is eo crimine damnaretur: ne ipſe eſſet in crimine. res non procraſtinatur. nam cum iſte Catinam profectus eſſet: ſerui cuiuſdam nomen defertur. is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur: rem cunctus Senatus Catinenſium, le=gibus iudicat. ſacerdotes uocantur: ex his quæritur ſecreto in curia, quid eſſet factum: quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. reſpondent illæ, prætoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos. res, quæ eſſet antea non obſcura: Sacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe cœpit. itur in conſilium: ſeruus ille innocens omnibus ſententijs abſoluitur: quo facilius uos hunc omnibus ſententijs condemnare poſſetis. quid enim poſtulas Verres? quid ſperas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas fu-turum? eò ne tu ſeruos ad ſpoliandū fanum immittere auſus es? quo liberos adire ne orandi quidem cauſa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitaſti? à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametſi, ne oculis quidem captus in hanc fraudem, tam ſceleratam, ac tam nefariam decidiſti. nam id concupi

ſti: quod nunquam uideras: id inquam adamaſti: quod antea non aſpexeras. auribus tu tantam cupiditatem conœpiſti: ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono audieras credo, & bono authore. qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere: quoniam id uiri neq; uidiſſe, neq; noſſe poterant. qualem porrò illam fœminam fuiſſe putatis Iudices? quàm pudicam: quæ cum Verre loqueretur? quàm religioſam: quæ ſacrariũ ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirum: quæ ſacra per ſummam caſtimoniam uirorum, ac mulierum erant: eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. Quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit: cum id ipſe non uidiſſet? imo uero alia complura. ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſſimi, atq; antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nunc illa eadem quæſo audite: et diligenter, ſicut adhuc feciſtis: attendite. Inſula eſt Melita Iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſóq; diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum: quo iſte nunquam acceſſit. quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe, in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit: ut nonmodo illis punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali prælio geſta, atq; uerſata ſunt: ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum eſt: claſſe quondam Maſiniſſæ regis ad eum locum appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe: & eos in Africam portaſſe: Maſiniſſæq; donaſſe. regem quidē pri-

mo delectatū eſſe munere: poſt, ubi audiſſet unde eſſent: ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe: qui eos dentes reportarent. itaq; in his inſcriptum literis punicis fuit: Regem Maſmiſſam imprudētem accepiſſe: re cognita reponendos, reſtituendosq; curaſſe. Erat praeterea magna uis eboris: multa ornamenta: in quibus eburneae uictoriae antiquo opere, ac ſumma arte perfectae. Haec iſte omnia, ne multis morer: uno impetu, atq; uno nuncio per ſeruos uenerios, quos eius rei cauſa miſerat: tollēda, atq; aſportanda curauit. Pro dij immortales quem ego hominem accuſo? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publice: ſpoliatum templum eſſe Iunonis: nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe: quem in locum claſſes hoſtiū ſaepe acceſſerint: ubi piratae ferè quotannis hyemare ſolebāt: quod neq; praedo uiolauerit antea: neq; hoſtis attigerit: id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe: ut nihil omnino ſit relictum. hic nunc iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudiciū appellabitur? criminibus enim coarguitur: aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur. dij ablati, fana uexata, nudatae urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neq; inficiandi rationem, neq; defendēdi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me: conuincitur à teſtibus: urgetur confeſſione ſua: manifeſtis in maleficijs tenetur: & manet etiam: ac tacitus facta mecum ſua recognoſcit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum: ſentio Iudices occurrendum eſſe ſacietati aurium, animorumq; ueſtrorum. quamobrem multa praetermittam. ad ea autem, quae dicturus ſum: reficite uos quaeſo Iudices per deos immortales: per eos ipſos, de quorum religione iam diu

dicimus:

dicimus: dū id eius facinus commemoro: & profero: quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paulo altius ordiar: ac repetere memoriā religionis uidebor: ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatem criminis non ſinit. Vetus eſt hæc opinio: quæ conſtat ex antiquiſſimis græcorum literis, atq; monumentis: inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & liberæ conſecratam. hoc cum cæteræ gentes ſic arbitrantur: tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt: ut animis eorum inſitum, atq; innatum eſſe uideatur. nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocant: ex Ennenſium nemore: qui locus, quod in media eſt inſula ſitus: umbilicus Siciliæ nominatur. quam cū inueſtigare, & conquirere Ceres uellet: dicitur inflammaſſe thædas ex iis ignibus: qui ex ætnæ uertice erumpunt: quas ſibi cum ipſa præferret: orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur: eſt loco præcelſo, atq; edito: quo in ſummo eſt æquata agri planicies, & aquæ perennes. tota uero omni aditu circunciſa, atq; direpta eſt. quam circa lacus, luciq; ſunt plurimi, & lectiſſimi flores omni tempore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem iam à pueris accepimus: declarare uideatur. etenim propter eſt ſpelunca quædam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitiſſe: abreptamq; ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe: & ſubito non longe à Syracuſis penetraſſe ſub terras: lacumq; in eo loco repente extitiſſe: ubi uſq; ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierūq;

conuentu. propter huius opinionis uetuſtatem, quod eorum in his locis ueſtigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum: mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publice religio eſt Cereris Ennenſis. etenim multa ſæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant: multis ſæpe in difficilimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt: ut hæc inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodiriq́; uideatur. nec ſolum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq́; Ennenſem Cererem maxime colunt. etenim ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur: frugesq́; attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorum: apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? itaq; apud patres noſtros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Ty. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur: P. Mutio, L. Calphurnio Conss. aditum eſt ad libros Sybillinos: à quibus inuentum eſt Cererem antiquiſſimam placari oportere. tum ex ampliſſimo collegio decemuirali Sacerdotes populi romani, cum eſſet in urbe noſtra pulcherrimum, & magnificentiſſimum templum: tamen uſq; Ennam profecti ſunt. tanta enim erat authoritas, & uetuſtas illius religionis: ut cum illuc irent: non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. Non obtundam diutius aures ueſtras: iam dudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine eſſe uideatur. hoc dico: hanc ipſam Cererem, antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt: à C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. Qui acceſſi-

ſtis Ennam, uidiſtis ſimulacrum Cereris è marmore: & in altero templo Liberæ. ſunt ea perampla, atq; præclara, ſed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ ſunt in eo fano: multo antiquiſſimum. id ſuſtulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit: quod eorum demolitio, atq; aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcherrime factum uictoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandumq; curauit. Qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum? cum ego ipſe in commemoratione eorum non ſolum animo commouear: uerum etiam corpore perhorreſcam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem: preſto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: contio, conuentuſq; ciuium: in quo ego cum loquerer: tanti fletus, gemituſq; fiebant: ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarũ imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq; erant: conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atq; audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant. omnia ſe cætera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus: ut Verres alter orcus ueniſſe Ennam, & non proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam

abripuiſſe Cererem uideretur. etenim urbs illa, non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe. habitare apud ſeſe Cererē Ennenſes arbitrantur. ut mihi nó ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atq; antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennæ tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris uictoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt, in quibus erant omnia quæ ſceleri propriora ſunt, quàm religioni. Te=nuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio conss. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neq; tam ſerui illi dominorum: quàm tu libidinum: neq; tam fugiti=ui illi à dominis: quàm tu à iure, & à legibus: neq; tam barbari lingua, & natione illi: quàm tu natura, & moribus: neq; illi tam hoſtes hominibus: quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua? qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? Audiſtis Theodorum, & Numinium & Nicaſionem Legatos Ennenſes publice dicere: ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere mandata: ut ad Verrem adirent: & eum ſimulacrum Cereris, & uictoriæ repoſcerent: id ſi impetraſſent: tum ut morem ue=terem Ennenſium conſeruarent: publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliam: tamen, quoniam hæc à maioribus conſtituta accepiſſent: teſtimonium ne quod dicerent. ſin autem ea non reddidiſſet: tum ut iudicio adeſſent: tum uti de eius iniurijs iudices docerent: ſed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari: nolite contemnere, ac negligere Iudices. Aguntur iniuriæ ſociorum: agitur ius legum; agitur exiſtimatio, ueritasq; iudiciorum.

quæ ſunt omnia permagna: uerum illud maximū. tanta religione obſtricta tota prouincia eſt: tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omniū Siculorum occupauit: ut quæcunq; accidant publicè, uel priuatim incommoda: propter eam cauſam ſcelere iſtius euenire uideantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Aetnenſes, complures alios, publicè dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris: quæ uaſtitas: quæ fuga aratorum: quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametſi iſtius multis, & uarijs iniurijs acciderunt: tamē hæc una cauſa in opinione Siculorum plurimum ualet: quod Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris, in his locis interijſſe arbitrantur. medemini religioni ſociorum Iudices: conſeruate ueſtram authoritatem. neque enim hæc externa nobis eſt religio: neq; aliena. quod ſi eſſet: ſi ſuſcipere eam nolletis: tamen in eo, qui uiolaſſet: ſancire uos uelle oporteret. nūc uero in communi omnium gentium religione, inq; his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atq; accerſita coluerunt: quæ ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Græca uoluerunt: negligentes, ac diſſoluti, ſi cupiamus eſſe: qui poſſumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatiſſimæ Syracuſarum direptionem commemorabo: et in medium proferam Iudices: ut aliquādo totam huius generis rationem concludam, ac definiā. Nemo ferè ueſtrum eſt: quin, quemadmodū captæ ſint à M. Marcello Syracuſæ, ſæpe audierit: nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem, cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris uictoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia. ab il

lo, qui cœpit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Nunc iam illa omitto: quæ diſperſe à me multis locis dicentur: ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli à plurima cæde ſeruatum eſt: id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſſibus, & Carthaginenſium clauſus fuiſſet: eum iſto prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq́; patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis: matresfamilias uiolatas: quæ tum urbe capta commiſſa non ſunt, neque odio hoſtili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure uictoriæ. mitto inquam hæc omnia: quæ ab iſto per triennium perfecta ſunt. ea, quæ coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi: cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe græcarum urbium, pulcherrimamq́; omnium ſæpe audiſtis. eſt Iudices ita, ut dicitur. nam & ſitu eſt communito, tum ex omni aditu, uel terra, uel mari præclaro ad aſpectum: & portus habet propè in ædificatione, aſpectuq́; urbis incluſos: qui cum diuerſos inter ſe aditus habeant: in exitu coniunguntur: & confluunt. eorum coniunctione, pars oppidi, quæ appellatur inſula: mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur: & continetur. Ea tanta eſt urbs: ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur: quarum una eſt ea, quam dixi, Inſula: quæ duobus portubus cincta, in utriuſq; portus hoſtium, aditumq́; proiecta eſt: in qua domus eſt quæ Regis Hieronis fuit: qua prætores uti ſolent. in ea ſunt ædes ſacræ complures: ſed duæ, quæ longe cæteris antecellunt: Dianæ una, et altera, quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima: Mineruæ. In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt: in-

credibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur: niſi munitione, ac mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt urbs Syracuſis: cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumq́; egregium Iouis Olympij: cæteræq́; urbis partes una lata uia perpetua, multisq́; transuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs continentur. Tertia eſt urbs: quæ quod in ea parte fortunæ fanum antiquum fuit: Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturq́; ea pars, & habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt urbs: quæ, quia poſtrema ædificata eſt: Neapolis nominatur: quam ad ſummam Theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, ſignumq; Apollinis qui Themetes uocatur pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet: non dubitaſſet auferre. Nunc ad Marcellũ reuertar: ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe uideantur. Qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq́; cœpiſſet: non putauit ad laudem populi ro. hoc pertinere: hanc pulchritudinem, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur: delere: et extinguere. itaq; ædificijs omnibus, publicis, priuatis, ſacris, et profanis ſic pepercit: quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationẽ: habuit humanitatis. uictoriæ putabat eſſe: multa Romam deportare: quæ ornamento urbi eſſe poſſent. humanitatis: non planè ſpoliare urbẽ: præſertim quam conſeruare uoluiſſet. In hac partitione ornatus, non plus uictoria Marcelli populo ro. appetiuit: quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Ro

mam quæ aſportata ſunt, ad ædem honoris, atq; uirtutis, itémq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis poſuit: nihil in ſuburbano. putauit ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet: domum ſuam urbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atq; egregia reliquit: deum uero nullũ uiolauit: nullum attigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis: nequa tali uiro mortuo fiat iniuria: ſed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, et iuriſdictionem cum ferro, & armis, aduentum, et comitatum cum exercitu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruæ eſt in inſula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quã plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab iſto ſic ſpoliata, atq; direpta eſt: non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret: ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. Pugna erat equeſtris Agathoclis regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur. nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracuſis, quod magis uiſendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria ſua profana feciſſet: tamen religione impeditus non attigit. iſte, cum iam illa propter diuturnam pacem, fidelitatémq; populi Syracuſani ſacra, religioſáq; accepiſſet: omnes eas tabulas abſtulit: parietes, quorum ornatus tot ſecula manſerat: tot bella effugerat: nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, ſi Syracuſas cœpiſſet: duo templa dedicaturum ſe Romæ uouerat: id quod erat ædificaturus his rebus ornare, quas cœperat, noluit. Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut ille, ſed Veneri, et Cupidini uota deberet: is Mineruæ templum ſpoliare conatus eſt. Ille deos deorum ſpolijs orna-

re noluit·hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum tranſtulit·Viginti & ſeptem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde ſuſtulit:in quibus erant imagines Siciliæ Regum,ac Tyrannorũ:quæ non ſolum pictorum artificio delectabant: ſed etiam commemoratione hominum,& cognitione formarum. Ac uidete quanto tetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit:quàm quiſquã ſuperiorum:cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium:hic etiam deorum monumenta,atq; ornamenta ſuſtulerit. Iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor,ne hæc qui non uiderunt:omnia me nimis augere,atq; ornare arbitrentur·quod tamen nemo ſuſpicari debet:tam eſſe me cupidum:ut tot uiros primarios uelim,præſertim ex iudicum numero,qui Syracuſis fuerint:qui hæc uiderint: eſſe temeritati,et mendacio meo conſcios·Confirmare hoc liquido Iudices poſſum:ualuas magnificentiores ex auro,atq; ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe·incredibile dictu eſt,quam multi græci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint·nimium forſitan hæc illi mirentur:atq; efferant·eſto·uerumtamen honeſtius eſt Reip·noſtræ Iudices ea,quæ illis pulchra eſſe uideantur:Imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe:quàm prætorem in pace abſtuliſſe·Ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis· ea detrahenda curauit omnia·Gorgonis os pulcherrimum, cinctum anguibus,reuellit:atq; abſtulit·& tamen indicauit,non ſolum artificio,ſed etiam precio, quæſtuq́; duci·nam bullas omnes aureas ex his ualuis,quæ erant & multæ & graues: non dubitauit auferre:quarũ iſte non opere delectabatur:ſed pondere·itaq; eiuſmodi ual=

nas reliquit: ut quæ olim ad ornandum templum erant maxime: nunc tantum ad claudendũ factæ eſſe uideantur. Etiam ne gramineas haſtas? uidi enim uos in hoc non minime, cum teſtes dicerent: commoueri: quod erãt huiuſmodi: ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neq; manu factum quicquam, neq; pulchritudo erat ulla: ſed tantum magnitudo incredibilis: de qua, uel audire ſatis eſſet: nimium, uidere pluſquam ſemel. etiam ne id concupiſti? nam Sappho, quæ ſublata de Prytaneo eſt: dat tibi iuſtam excuſationem: propè ut concedendum, atq; ut ignoſcendum eſſe uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quiſquam non modo priuatus, ſed populus potius haberet, quàm homo elegantiſſimus atq; eruditiſſimus Verres? nimirum contradici nihil poteſt. noſtrum enim uniuſquiſq;, qui tam beati quàm iſte eſt, non ſumus: tam delicati eſſe non poſſumus: ſi quando aliquid iſtiuſmodi uidere uolet: eat ad ædem felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticu Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius iſtorum Thuſculanum: ſpectet eorum ornatum, ſi quid iſte ſuorum, Aedilibus accommodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum: uillas refertas. Etiam ne huius operarij ſtudia, ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus eſt: ita educatus: ita factus, & animo, & corpore: ut multo appoſitior ad deferenda, quàm ad auferenda ſigna eſſe uideatur. Atq; hæc Sappho ſublata quantum deſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt. nam tum ipſa fuit egregie facta: tum epigramma græcum pernobile inciſum habuit in Baſi: quod iſte eruditus homo, & græculus, qui hæc ſubtilier iudicat: qui ſolus intelligit: ſi

unam literam græcam ſciſſet: non ſuſtuliſſet. nunc enim quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit: & id ablatum indicat. Quid? ſignum Peanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, et religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. Quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? Quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant: pulcherrime factum non'ne abſtuliſti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus: dubitaſti tollere? Atq; ille Pean ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut græci ferunt: Liberi filius inuentor olei eſſe dicitur: una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignum illud: quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta. unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus. alterum in ponti ore, & anguſtijs. tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit: ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emerſerint: tam multa porrò in pontum inuecta ſint: uſq; ad hanc diem integrum inuiolatumq; ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis: quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat:

quod religioni conceſſerat: quod ciues, atq; incolæ Syracuſani colere, aduenæ non ſolum uiſere, uerum etiam uenerari ſolebant: id Verres ex templo Iouis ſuſtulit. Vt ſæpius ad M. Marcellum reuertar Iudices: ſic habetote: plures eſſe à Syracuſanis iſtius aduentu Deos, quàm uictoria Marcelli homines deſideratos. Etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina: eumq; cum audiſſet interfectum: permoleſte tuliſſe. Iſte omnia quæ requiſiuit: non ut ſeruaret, uerum ut aſportaret, requiſiuit. Iam illa, quia leuiora uidebuntur, ſi hoc loco dicerentur: ideo preteribo: quod iſte menſas delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uaſorum Corinthiorum, ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis abſtulit. Itaq; Iudices hi qui hoſpites ad ea, quæ uiſenda ſunt: ducere ſolent, et unumquodq; oſtendere: quos illi Myſtagogos uocant: conuerſam iam habent demonſtrationem ſuam. nam ut ante demonſtrabant, quid ubiq; eſſet: ita nunc quid undiq; ablatum ſit: oſtendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt Iudices: primum, quod omnes religione mouentur: et deos patrios, quos à maioribus acceperunt: colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur. deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, ſigna, tabulæ pictæ, græcos homines nimio opere delectat. Itaq; ex illorũ querimonijs intelligere poſſumus, hæc illis acerbiſſima uideri: quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe uideãtur. mihi credite Iudices: tametſi uoſmetipſos hæc eadem audire certo ſcio. cum multas acceperint per hoſce annos ſocij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas græci homines grauius tulerunt: nec ferunt:

quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorum,atq; oppidorum·licet iſte dicat,emiſſe ſe: ſicuti ſolet dicere: credite mihi Iudices:nulla unquam ciuitas tota Aſia,& Græcia ſignum ullum,& tabulas pictas,ullum deniq; ornamentum urbis,ſua uoluntate cuiquam uendidit·niſi forte exiſtimatis,poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint: græcos homines hæc uēdere cœpiſſe: quæ tum, nonmodo non uendebant:cum iudicia fiebant:uerum etiam coemebant·niſi arbitramini L·Craſſo, C·Scæuolæ,Q· Claudio potentiſſimis hominibus,quorū ædilitates ornatiſſimas uidimus: commertium iſtarum rerum cum græcis hominibus non fuiſſe:his qui poſt iudiciorum diſſolutiones,ædiles facti ſunt: fuiſſe· Acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam,et ſimulatam emptionem: quam ſi quis clàm ſurripiat:aut eripiat palàm:atq; auferat·nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur:referri in literas publicas,precio paruo ea, quæ accepiſſent à maioribus:uendidiſſe:atq; alienaſſe·etenim mirandum in modū græci rebus iſtis,quas nos contemnimus:delectantur·itaq; maiores noſtri facile patiebantur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios: ut imperio noſtro quamornatiſſimi florentiſſimiq; eſſent·apud eos autem quos uectigales,aut ſtipendarios fecerant:tamen hæc relinquebant:ut illi,quibus ea iucunda ſunt: quæ nobis leuia uidebantur:haberent hæc oblectamenta,& ſolatia ſeruitutis·Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro·ſunt:mereri uelle:ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos? ut ne Europam in tauro ſedentem amittant? ut Satyrum? qui apud illos in æde ueſtæ eſt?ut cætera?quid Theſpienſes?ut Cupidinis ſignum:propter quod unum uiſuntur Theſpiæ?

quid Gnydios? ut Venerem marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Epheſios? ut Alexandrum? quid Cizicenos? ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios? ut Ialyſium? quid Athenienſes? ut ex marmore Iachum, aut Parthalum pictum, aut ex ære Myronis buculam? longum eſt, & non neceſſariũ commemorare, quæ apud quoſq; uiſenda ſunt tota Aſia, & Græcia. uerum illud eſt quamobrem hæc commemorarim: quod exiſtimare uos hoc uolo: mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atq; ut cæteros omittamus: de ipſis Syracuſanis cognoſcite. Ad quos ego cum ueniſſem: ſic primo exiſtimabam: ut Romæ ex iſtius amicis acceperam: ciuitatem Syracuſanam, propter Heraclij hæreditatem, non minus eſſe iſti amicam: quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium ſocietatem. ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio præturã per triẽnium geſſerat: uirorumq́;, quibus cum nuptæ erãt: nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer: ſi quid ex literis Syracuſanorum conquirerem. itaq; Syracuſis cum ciuibus romanis eram: eorum tabulas ſcribebam: iniurias cognoſcebam. cum diutius in eo negocio, curáq; fueram: ut requieſcerem: curamq; animi remitterem: ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar. ubi cum Equitibus Ro. ex illo conuentu honeſtiſſimis, illos Verrutios, de quibus ante dixi: explicabã. à Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neq; publice, neq; priuatim expectabam: neq; erat in animo poſtulare. Cum hæc agerem: repente ad me uenit Heraclius is: q̃ tum magiſtrũ Syracuſis habebat: homo nobilis, qui Sacerdos Iouis fuiſſet: qui honos apud Syracuſanos eſt am-

pliſſimus. agit mecum, & cum fratre meo: ut, ſi nobis ui deretur: adiremus ad eorum Senatum: frequentes eſſe in curia: ſe iuſſu Senatus à nobis petere: ut ueniremus. Primo nobis fuit dubium, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, non eſſe uitandum nobis illum conuentum, & locum. itaq; in curiam uenimus. honorifice ſanè conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. Incipit is loqui, qui & authoritate, & ætate, &, ut mihi uiſum eſt: uſu rerum antecedebat Diodorus Timarchides. cuius omnis oratio hanc habuit primo ſententiam: Senatum Populumq; Syracuſanũ moleſte grauiterq; ferre: quod ego, cum in cæteris Siciliæ ciuitatibus Senatum populũq; docuiſſem: quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrem: & cum ab omnibus mandata, legatos, literas, teſtimoniaq; ſumpſiſſem: in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. reſpondi neq; Romæ in conuentu Siculorum, cum à me auxilium communi omnium legationum conſilio petebatur: cauſaq; totius ad me Siciliæ deferebatur: legatos Syracuſanorum affuiſſe: neq; me poſtulare, ut quicquam contra C. Verrem decerneretur, in ea Curia: in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem. Quod poſteaquam dixi: tantus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & commemoratione: ut illud in Curia poſitum monumentum ſcelerum, non beneficiorum uideretur. Tum pro ſe quiſq;, quantum dicendo aſſequi poterat: docere me cœpit ea, quæ pauloante commemoraui: ſpoliatam urbem: fana direpta: ex Heraclij hæreditate, quam paleſtritis conceſſiſſet, qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet: neq; illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica datam: ſed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuiſſent: faciendam, ſtatuendamq; curaſſe. eoſdem Romæ fuiſſe legatos, illius

adiutores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum: eò minus mirari me oportere: ſi illi communi legatorum uoluntati, & ſaluti Siciliæ defuiſſent. Vbi eorum dolorem nonmodo non minorem, ſed propè maiorem, quàm cæterorum Siculorum eſſe cognouimus: tum meum animum in illos, tum ego mei conſilij, negocijq́; totius ſuſcepti cauſam, rationemq́; propoſui: tum eos hortatus ſum: ut cauſæ communi, ſalutiq́; ne deeſſent: ut ei illam laudationem, quam ſe ui, ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebant: tollerēt. Itaq; Iudices Syracuſani hæc faciunt iſtius clientes, atq; amici: primum mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant: proferunt: in quibus oſtendunt omnia, quæ dixi ablata: eſſe perſcripta: & plura etiam, quàm ego potui dicere. pſcripta autem hoc modo: quod ex æde Mineruæ hoc et illud abeſſet: quod ex æde Iouis, quod ex æde liberi. ut quiſq; eis rebus tuendis conſeruandiſq; præfuerat: ita perſcriptum erat: cum rationem ex lege redderet: &, quæ acceperat, deberet tradere: petiſſe, ut ſibi, quod hæ res abeſſent, ignoſceretur. itaq; omnes liberatos diſceſſiſſe: & eſſe ignotum omnibus. quas ego literas obſignandas publico ſigno, deportandaſq́; curaui. De laudatione autem ratio ſic reddita eſt. primum cum à Verre literæ aliquanto ante aduentum meum de laudatione ueniſſent: nihil eſſe decretum. deinde, cum quidam ex illis amicis commonerent: oportere decerni: maximo eſſe clamore, et conuicio repudiatos. et poſteaquam meus aduentus appropinquarit: imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet: ut decernerent. decretum ita eſſe: ut multo plus illa laudatio aliquid mali, quàm boni poſſit afferre. Id adeo Iudices, ut mihi ab illis demonſtratum eſt:

tum eſt:ſic uos ex me cognoſcite. Mos eſt Syracuſis: ut ſi qua de re ad Senatum referatur: dicat ſententiã, qui uelit. nominatim nemo rogatur. et tamen, ut quiſq; honore, & ætate antecedit: ita primus ſolet ſua ſponte dicere: idq; à cæteris ei conceditur. ſiquando taceant omnes: tũc ſortito coguntur dicere. Cum hic mos eſſet: refertur ad Senatum de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid eſſet moræ: multi interpellant: de Sex. Peducæo, qui de illa ciuitate, totaq; prouincia optime meritus eſſet: ſeſe antea, cum audiſſent ei negocium faceſſitum: cumq; eum publice, pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent: à C. Verre prohibitos eſſe. iniquum eſſe, tametſi Peducæus eorum laudatione iam nõ uteretur: tamen non prius ei decernere quod aliquãdo uoluiſſent: quàm quod tum cogerentur. conclamant omnes: & approbãt, ita fieri oportere. refertur de Peducæo. ut quiſq; ætate, et honore antecedebat: ita ſententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite. nam principium ſententiæ perſcribi ſolet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic quæſo quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. quid poſtea ſcriptum eſt? CVM SVRGERET NEMO: NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc eſt? SORS DVCITVR. quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorum tuorum? præſertim cum inire à populo Ro. gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ, conſiliarij, & conſcij uerbum facere non audebant. In Curia ſtatua tua ſtabat, & nuda in ea filij: nemo fuit ne quẽ

nudus quidem filius, nuda prouincia commoueret. Atq; ēt hoc me docent: eiuſmodi ſenatus conſulto ſeſe feciſſe laudationem: ut omnes intelligere poſſent: nō laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam: quæ commonefaceret iſtius turpem calamitoſamq; præturam. Ea enim ſcripta eſt: quod iſte uirgis neminem cecidiſſet: à quo cognoſcitis, nobiliſſimos homines, atq; innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos. quod uigilanter prouinciam adminiſtraſſet: cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulterijsq; eſſe conſumptas. Hoc autem ſcriptum eſſe: quod proferre non auderet reus: accuſator recitare non deſineret. quod prædones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres, quos etiam intra Syracuſanam inſulá recepiſſet. Quæ poſtequam, ex illis cognoui: diſceſſi cum fratre è Curia: ut nobis abſentibus, ſiquid uellent: decernerent. decernunt ſtatim: primum, ut L. Fratri hoſpitium publice fieret: quod is eandem uoluntatem erga Syracuſanos ſuſcepiſſet: quam ego ſemper habuiſſem. Id nonmodo tum ſcripſerunt: uerum etiam in ære inciſum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracuſani tui, quos crebro commemorare ſoles: diligunt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant: quod te accuſaturus ſit: & quod ad inquirendum in te uenerit. poſtea decernitur: ac non uarie, ſed propè coniunctis ſententijs: ut laudatio, quæ C. Verri decreta eſſet: tolleretur. An * eo cum iam nō ſolum diſceſſio facta eſſet: ſed etiam perſcriptum, atq; in tabulas relatum: Prætor appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſenator? ne id quidem. ſyracuſanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui quæſtor iſtius fuerat, Cecilius. O' rem ridiculam: O' deſertum hominem: O'

deſperatum, ac relictum. à magiſtratu Siculo, ne Senatusconſultum Siculi homines facere poſſent: ne ſuum ius ſuis moribus, ſuis legibus, obtinere poſſent: non amicus iſtius, non hoſpes, non deniq; aliquis Siculus, ſed Quæſtor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & ſapiens dimitti iubet Senatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum Senatores clamare: eripi ſibi ius: eripi libertatem: populus Senatum laudare: gratias agere: ciues romani à me nuſquam diſcedere. quo quidē die, nihil ægrius factum eſt multo labore meo: quàm ut manus ab illo appellatore abſtinerentur. Cum ad prætorem in ius adiſſemus: excogitat ſanè diligenter, & caute quid decernat. nam, antequam uerbum facerem: de ſella ſurrexit: atq; abijt. Itaq; tum de foro, cum iam adueſperaſceret: diſceſſimus. poſtridie mane ab eo poſtulo: ut Syracuſanis liceret ſenatus conſultum, quod pridie feciſſent: mihi reddere. Ille enim uero negat: & ait indignum facinus eſſe: quod ego in Senatu græco, uerba feciſſem: quod quidem apud græcos græce locutus eſſem: id ferri nullo modo poſſe. reſpondi homini ut potui: ut uolui: ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum uerum & germanum Metellum intereſſet. illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum ſororis uirum: qui cum optime conueniſſet. hunc homini alieniſſimo, à ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe: admonitu ipſorum Syracuſanorum, impetum in eas tabulas facio: in quibus ſigilla perſcripta

erant. Ecce autem noua turba atq; rixa: ne tamen iſtũ omnino Syracuſis ſine hoſpitibus plane nudum eſſe ac deſertum putetis. retinere cœpit tabulas Theomnaſtus quidam, homo ridicule inſanus: quem Syracuſani theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt: ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. Huius tamen inſania, quæ ridicula eſt alijs: mihi tum moleſta ſane fuit. nam cum ſpumas ageret in ore: arderent oculi: uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret: copulati in ius peruenimus. Hic ego poſtulare cœpi: ut mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret. ille contra. recitare, omnium mihi tabularum, & literarum fieri poteſtatem oportere. Ille furioſus urgere, nihil ad ſe ueſtras leges pertinere. Prætor intelligens, negare ſibi placere, quod S. C. ratum eſſe non deberet: id me Romam deportare. qd multa? niſi uehementius homini minatus eſſem: niſi legum ſanctionem, pœnamq; recitaſſem: tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. Ille autem inſanus, q pro iſto contra me uehementiſſime declamaſſet: poſtquam nõ impetrauit: credo ut in gratiam mecum rediret: libellum mihi dat: in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram: & acceperam. Laudent te ſane iam Mamertini: qui ex tanta prouincia ſoli ſunt: qui te ſaluum uelint: ita tamen laudent: ut Heius, q eius princeps legationis eſt: adſit: ita laudent: ut ea quæ rogati erunt: mihi parati ſint reſpondere. ne ſubito à me opprimantur: hæc ſum rogaturus. nauem debeant ne? fatebuntur. præbuerint ne prætore C. Verre? negabunt. ædificauerint ne nauem onerariam maximam publice: quam Verri dederunt? negare non poterunt. frumentum ne ab his ſumpſerit Verres: quod

populo Ro. mitteret ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc deniq; nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto prætore profectam? fatebuntur. Quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta ſit: ita in te eſſe animatam uidemus. apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minime conueniebat, ei deorum honores haberi: qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. Etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur: ſi cum diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum, et ſanctiſſimum: quod eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur: ijdem diem feſtum Verris nomine agerent: cum iſte Syracuſanis quæ ille calamitoſus dies reliquerit: ademiſſet. At uidete hominis impudentiam, atq; arrogantiam Iudices: qui non ſolum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit: uerum etiam Marcellea tolli imperarit: ut ei ſacra facerent quot annis: cuius opera omnium annorum ſacra, deoſq; patrios amiſerant: eius autem familiæ dies feſtos tollerent: per quam cæteros quoq; feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VER-REM LIBER VII. ORATIO X.

n EMINI uideo dubium eſſe Iudices: quin apertiſſime C. Verres in Sicilia ſacra, profanáq; omnia & priuatim, & publicæ ſpoliarit: uerſatúſq; ſit ſine ulla nonmodo religione, uerum etiam diſſimulatione in omni genere furandi, atq; prædandi. ſed quædam mihi magnifica, & præclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodũ reſiſtam, multo mihi ante eſt Iudices prouidendum. ita enim cauſa conſtituitur. prouinciam Siciliam uirtute eius, & uigilantia ſingulari dubijs, formidoloſiſq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam eſſe ſeruatam. quid agam Iudices? quo accuſationis meæ rationem conferam? quo me uertam? ad omnes enĩ meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo ubi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora reipublicæ, Imperatorũ penuriam commemorabit. tum deprecabitur à uobis: tum etiam pro ſuo iure contendet: ne patiamini talem imperatorem, populo romano Siculorum teſtimonijs eripi: ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. Non poſſum diſſimulare Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impune fecerit. uenit enim mihi in mentem: in iudicio M. Aquilij quantum authoritatis, quantum momenti, oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit. qui ut erat in dicendo non ſolum ſapiens,

ſed etiam fortis: cauſa propè perorata, ipſe arripuit M. Aquilium: conſtituitq́; in conſpectu omnium: tunicamq́; eius à pectore abſcidit: ut cicatrices populus Ro. iudicesq́; aſpicerent, aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat: multa dixit: eoq́; adduxit eos, qui erant iudicaturi: uehementer ut uererentur: ne quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet: cum ſibi ipſe non peperciſſet: hic nõ ad populi Ro. laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. Hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiaq́; tentatur: idem quæritur. ſit fur: ſit ſacrilegus: ſit flagitiorum omnium, uiciorumq́; princeps: at eſt bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reſeruandus. Non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere: cum iudicium certa lege ſit conſtitutum: non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non inquam ſic agam. ſed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo: quæ tua opera, & quanta fuerit in bello? quid dices? an bello fugitiuorũ Siciliã uirtute tua liberatam? magna laus, et honeſta oratio. ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellum, quod M. Aquilius confecit: ſic accepimus: nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiã deeſſe tuæ impudentiæ: ut quicquam eiuſmodi dicere audeas. obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus: M. Craſſi fortiſſimi uiri uirtute, conſilioq́; factum: ne ratibus coniūctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent: ſi ulla in Sicilia præſidia ad illorum aduentum oppoſita putarentur. At cum in Italia bellum tam propè à Sicilia: tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit eodem interuallo: pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum aditum facilem hoſtibus? an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis, hominibus ſine ulla facultate nauium nonmodo diſiunctus, ſed etiam clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis: facilius fuerit ad oceanum peruenire: quàm ad Peloridem accedere. contagio autem iſta ſeruilis belli, cur abs te potius, quàm ab his omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt: prædicatur? an quod in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſa eſt: cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit. nam poſteaquam illinc M. Aquilius decęſſit: omnium inſtituta, atque edicta prætorum fuerunt eiuſmodi: ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. Vetus eſt, quod dicam: et propter ſeueritatem exēpli nemini fortaſſe ueſtrum inauditum: L. Domitium prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus eſſet: admiratum requiſiſſe, quis eum percuſiſſet. cum audiſſet paſtorem cuiuſdam fuiſſe: eum ad ſe uocari iuſſit. illum cupide ad prætorem quaſi ad laudē, atq; ad premiū accurriſſe. quæſiſſe Domitium, qui tantam beſtiam percuſiſſet? illum re-

ſpondiſſe, uenabulo. ſtatim deinde iuſſu prætoris in cru cem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur: neq; ego ullam in partem diſputo: tantum intelligo maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo diſſolutum uideri. Ergo his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorũ tota Italia arderet homo non acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo ocio fuit. perfacile enim ſeſe Sicilia tuebatur: ne quod in ipſa bellum poſſet exiſtere. etenim cum nihil tã coniunctum ſit, quàm negociatores noſtri cum Siculis, uſu, re, ratione, concordia: & cum ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant: ut his pacem expediat eſſe: imperium autem populi Ro. ſic diligant: ut id imminui, aut commutari minimè uelint: cumq; hæc ab ſeruorum bello pericula, et prætorum inſtitutis, et dominorum diſciplina prouiſa ſint: nullum eſt malum domeſticum: quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. Quid igitur? nulli ne motus in Sicilia ſeruorum Verre prætore? nullæ ne cõſenſiones factæ eſſe dicuntur? nihil ſanè quod ad S. P. q; R. peruenerit: nihil quod iſte Romam publicè conſcripſerit. & tamen cœptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. id adeo non tam ex re, quàm ex iſtius factis, decretiſq; cognoſco. Ac uidete quàm non inimico animo ſim acturus. ego ipſe hæc, quæ ille quæ rit: quæ adhuc nunquam audiſtis: commemorabo: & proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt: Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem eſt uocata coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim (ut par fuit) iuſſu eius homines qui nominati erant: comprehenſi ſunt: adductiq; Lilybeum: domino denunciatum eſt: ut adeſſet: cauſa dictã damnati ſunt. quid dein-

de? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaq; quidem quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua ſic fuit in hac re occaſio: prætermiſſa eſt. tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre: cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, et iſti non noua: ne cauſam diceret. etiam alter locus: ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybetana: teſtis honeſtiſſimus, maximusq; conuentus ciuium romanorum. nihil poteſt. producendi ſunt itaq;. producuntur: & ad palum alligantur. etiam nũc mihi expectare uidemini Iudices, quid deinde factum ſit: quod iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quæſtu, atq; præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod commodum eſt? expectate facinus quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omnium. nomine ſceleris, coniurationisq; damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inſpectantibus ſoluti ſunt: & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego non quæro: quod deniq; in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt: tamen, ne ſi dubitetur quidem: quæri oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum: atq; iſta te cura libero. neq; enim metuo ne hoc cuiquam perſuadeatur: ut ad quod facinus nemo, præter te, ulla pecunia adduci potuerit: id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerum de iſta furandi prædandiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude diſputo. quid ais bone cuſtos, defenſorq; prouin-

ciæ? tu quos ſeruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia uoluiſſe cognoras: et de conſilij ſententia iudicaras: hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos ex media morte eripere, ac liberare auſus es? ut quam damnatis ſeruis crucem fixeras: hanc indemnatis ciuibus Ro. reſeruares? Perditæ ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere: ut damnati in integrum reſtituantur: uincti ſoluantur: exules reducantur: res iudicatæ reſcindantur. quæ cum accidunt: nemo eſt, quin intelligat ruere illam rempublicam. hæc ubi ueniunt: nemo eſt, qui ullam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur. atq; hæc ſicubi, facta ſunt: ut homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exilio leuarentur: ut non ab his ipſis, qui iudicaſſent: ut non ſtatim: ut non eorum facinorum damnati, quæ ad uitam & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiuſmodi eſt: ut magis propter reũ, quàm propter rem ipſam credibile eſſe uideatur: ut homines ſeruos, ut ipſe qui iudicarat, ut ſtatim è medio ſupplicio dimiſerit: ut eius facinoris dãnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem pertineret. O' præclarum Imperatorem: nec iam cum M. Aquilio fortiſſimo uiro, ſed uero cum Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum. tantum ne uidiſſe in metu, periculóq; prouinciæ? cum ſeruiciorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret: ne quis ſe commouere auderet: quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit. quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos. quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri pronunciauit. ortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? uerbera, atque

igneſ, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatus, et crux. hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati. quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit? cum uiderent ea facilitate prætorem: ut ab eo ſceleris, coniurationiſq; damnatorum uita, uel ipſo carnifice internuncio redimeretur. Quid? hoc in Apollonienſe Ariſtodamo? quid? in Leonte Magarenſi non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliq; ſubita ſuſpicio, utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbiſſimi quæſtus attulit? Halicyenſis Eumenidæ nobilis hominis, & honeſti magnæ pecuniæ uillicus, cum impulſu tuo inſimulatus eſſet: HS LX à domino accepiſti. quod nuper ipſe iuratus docuit quemadmodum geſtum eſſet. Ab Equite Ro. C. Matrinio abſente, cum is eſſet Romæ: quod eius uillicos, paſtoreſq; tibi in ſuſpicionem ueniſſe dixeras: HS centies abſtuliſti. Dixit hoc L. Flauius: qui tibi eam pecuniam numerauit: procurator C. Matrinij: dixit ipſe C. Matrinius: dicet uir clariſſimus Cn. Lentulus Cenſor: qui Matrinij honoris cauſa, recenti negocio ad te literas miſit: mittendaſq; curauit. Quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomẽ eſt: præteriri poteſt? ecqd hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panormum uenit: ad ſe uocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq; conuentus. homines ſtatim loqui: mirari: quod Apollonius homo pecunioſus tam diu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omnium, quid nam id eſſet: cum

exanimatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio. nam pater grandis natu iam diu lecto tenebatur. nomi nat iſte ſeruum: quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe: & alias familias concitaſſe. is omni no ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere nemine̅. iſte hominem arripi à tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur: nihil ſe miſerum feciſſe: nihil commiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in nominibus: numeratam in præſentia non habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur: ut quiuis intelligere poſſet: eum, quod pecuniam non dediſſet: idcirco illa tam acerba iniuria affici: cum maxime ut dico hoc de pecunia clamaret: in uincla coniectus eſt. Videte conſtantiam prætoris, et eius prætoris: qui in rebus non ita defendatur, ut mediocris prætor: ſed ita laudetur, ut optimus Imperator. Cum ſeruorum bellum metueretur: quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat: hoc ſeruos damnatos liberabat. Apolloniu̅ locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent: ampliſſimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine indicta cauſa, in uincla conijcit: ſeruos, quos ipſe cu̅ conſilio belli facie̅di cauſa conſenſiſſe iudicauit: eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte omni ſupplicio liberauit. quid? ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt: quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus? ut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere: ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine: ſi quod eſt factum clementer: ut diſſolute factum criminer: ſi quid uindicatum

ſeuere eſt: ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuā defendam au thoritatem, quoad tu uoles. ſimul ac tu te cœperis tua iudicia reſcindere: mihi ſuccenſere deſinito. meo iure enim contendam: eum, qui ſuo iudicio condemnatus ſit: iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere. non defen dam Apollonij cauſam amici, atq; hoſpitis mei: ne tuum iudicium uidear reſcindere: nihil de hominis frugalita te, uirtute, diligentia, dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi: fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis: ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem: ſi maxime in culpa fuerit Apollonius: tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimæ, tam grauiter animaduerti cauſa in dicta non oportuiſſe: nullam inuidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo: cum eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adoleſcenti filio adeun di ad illum miſerum poteſtatem nunquam eſſe factam: etiam illud præteribo: quotienſcunq; Panormum ueneris illo anno & ſex menſibus (nam tam diu fuit in car cere Apollonius) totiens ad te Senatum Panormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq; pu blicis, orantem, atq; obſecrantem: ut aliquando ille miſer, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ ſi uelim perſequi: facile oſtendā tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus miſericordiæ iudicum iam pridem eſſe præcluſos. omnia igitur conce dam: & remittam. præuideo enim quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur apud iſtum, neq; ſenectutem pa-

tris, neq; adoleſcentiam filij, neq; lachrymas uiriuſq; plus ualuiſſe: q̃ utilitatem, ſalutemq́; prouinciae. dicet Remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quaeret quamobrem faſces praetoribus praeferantur? cur ſecures datae? cur carcer aedificatus? cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta? quae cum omnia grauiter, ſeuereq́; dixerit: quaeram cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa, de carcere emitti iuſſerit? tantumq́; in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo: ut iã ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturã facere permittam: quod hoc genus praedandi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinem quaeſtus immenſum, infinitumq́; eſſe uideatur. nam quae iſte in Apollonio fecit: ea primum breuiter cognoſcite quot, & quanta ſint: deinde haec expendite, atq; aeſtimate pecunia: reperietis icirco haec in uno homine pecunioſo tot conſtituta: ut caeteris formidines ſimilium incommodorum, atq; exempla periculorum proponerentur. primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atq; inuidioſi criminis. ſtatuite quanti hoc putetis: & quàm multo redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. aeſtimate harum rerum omnium precia: & cogitate in his iniquitatibus unum haeſiſſe Apolloniũ: caeteros, profecto multos ex his incõmodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebrae, uincla, carcer incluſum ſupplicium, atq; à conſpectu parentum, ac liberum, deniq; à libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. haec uero, quae uel uita redimi recte poſſunt: aeſtimare pecunia non queo. haec omnia ſero redemit Apollonius, iam moerore, ac miſerijs per-

ditus: ſed tamen cæteros docuit: ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. Niſi uero exiſtimatis hominem pecunioſiſſimum ſine aliqua cauſa quæſtus iniectum ad tam incredibile crimen: aut ſine eadem cauſa repente è carcere emiſſum: aut hoc prædandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatum: & non per illum, omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. Cupio mihi iudices ab illo ſubici: quoniam de militari eius gloria dico: ſiquid forte prætereo. nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe: quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent ſuſpitionem. certe nihil ſciens prætermiſi. Habetis hominis conſilia, diligentiam, uigilantiam, defenſionemq́; prouinciæ. ſumma illuc pertinet: ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorũ: ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis: nõ ad Q. Maximi ſapientiam, neq; ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neq; ad Pauli rationem, ac diſciplinam, neq; ad C. Marij uim, atq; uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum ſane diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo cognoſcite. Itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari Iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius: accipite quàm facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq́; reddiderit. Primum temporibus hybernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempeſtatum uim, ac fluminum, præclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atq; hæc natura eſſe loci, cœliq́; dicitur: ut nullus unquam dies tam magna, turbulentaq; tempeſtate fuerit: quin aliquo tempore ſolẽ eius

dici homines

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus Imperator hybernis menſibus: ut eum non facile, nonmodo extra tectum, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, & flagitijs conterebatur. Cum autem uer eſſe cœperat: cuius initium iſte, non à fauonio, neq; ab aliquo aſtro notabat: ſed cum roſam uiderat: tunc incipere uer arbitrabatur: dabat ſe labori, atq; itineribus. in quibus uſq; eo ſe præbebat patientem, atq; impigrum: ut eum nemo unquam in equo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus: lectica octoforo ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus melitenſi roſa farctus. Ipſe autem coronam habebat unam in capite: alteram in collo: reticulumq; ad nares ſibi apponebat tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. ſic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat: eadem lectica uſq; ad cubiculum deferebatur. Eò ueniebant Siculorũ magiſtratus: ueniebant Equites romani: id quod ex multis iuratis audietis: controuerſiæ ſecreto deferebantur: paulopoſt palàm decreta auferebantur. deinde ubi pauliſper in cubiculo precio, nõ æquitate iura deſcripſerat: Veneri iam, & Libero reliquũ tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari Imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. nã ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores conſiſtere, & conuentum agere ſolent: quo in oppido non iſti ex aliqua familia non ignobili, delecta ad libidinem mulier eſſet. itaq; nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palàm. ſi quæ caſtiores erant: ad tempus ueniebant: lucem conuẽtumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo ſilentio Præto-

rum, atq; Imperatorum: neq; eo pudore: qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet: ſed cum maximo clamore, atq; conuitio. nonnunquam etiam res ad manus, atq; ad pugnam ueniebat. iſte enim prætor ſeuerus, ac diligens, qui populi Ro. legibus nunquam paruiſſet: illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur: obtemperabat. itaq; erant exitus eiuſmodi: ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occiſus relinqueretur: pleriq; fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent. quiuis ut cum aſpexiſſet: non ſe prætoris conuiuium, ſed ut cannenſem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. Cum uero æſtas ſumma eſſe iam cœperat: quod tempus omnes ſemper Siciliæ prætores in itineribus conſumere conſueuerunt: propterea quod tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam: cum in areis frumenta ſunt; quod & familiæ congregantur: & magnitudo ſeruitij perſpicitur: & labor operis maxime offenditur: & frumenti copia commonet: tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurſant cæteri prætores: iſte nouo quodam ex genere Imperator pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat. nam in ipſo aditu, atq; ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur: tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo Prætoria, quæ Regis Hieronis fuit: ſic emigrabat: ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini: niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibus iſte conſueuerat: conueniebant. quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijſq; ueniebant. in-

ter eiuſmodi uiros, ac mulieres adultæ ætate filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet: conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilē eſſe cogeret. huc Tertia illa perducta per dolum, atque inſidias ab rhodio tibicinæ, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur: cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiā ueniſſe. iſte autem Hannibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari: ſic hanc Tertiam dilexit: ut eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iſte cum pallio purpureo talariq; tunica uerſaretur in conuiuijs muliebribus: non offendebantur homines in eo: neq; moleſte ferebant: abeſſe à foro magiſtratum: non ius dici: non iudicia fieri. lucum illum litoris, percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ: in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum, atq; iuris: non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur à foro, neq; iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atq; indigna direptio. Hunc igitur tu Imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiā, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum magnitudine, atq; Imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuēdum: ne ad exitum defenſionis tuæ, uetus illa Antoniana dicendi ratio, atq; authoritas proferatur: ne excitetur Verres: ne denudetur à pectore: ne cicatrices populus Ro. aſpiciat, ex mulierum morſu ueſtigia libidinis, atq; nequitiæ. dij faciant: ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. cognoſcentur enim omnia iſtius æra illa uetera: ut non ſolum in imperio, uerum etiam in ſtipen-

dijs qualis fuerit intelligatis. renouabitur prima illa mi litia: cum iste è foro abduci, non, ut ipſe prædicat, perduci ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet: tamen ære dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur: quæ ab iſto ætatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt. Iam uero, cum in eiuſmodi patiētia turpitudinis, aliena, non ſua ſacietate obduruiſſet: qui uir fuerit: quot præſidia, q̄ munita pudoris, & pudicitiæ cœperit ui, & audacia: quid me attinet dicere? aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam præterea dedecus? non faciam Iudices. omnia uetera prætermittam. duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam: ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis. unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq́; omnibus: ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, M. Cotta Conſs. Romam ex ullo municipio uadimonij cauſa uenerit: quin ſciret, iura omnia populi Ro. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari. alterum, quod cum paludatus exiſſet: uotaq́; pro imperio ſuo, communiq́; populi Ro. nuncupaſſet: noctu ſtupri cauſa lectica in urbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni, propoſitam omnibus, contra fas, contra auſpicia, contra omnes diuinas, atq; humanas religiones. O dij immortales, quid intereſt inter mentes hominum, et cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, ſpemq́; reliquæ uitæ ueſtra populiq́; Ro. exiſtimatio comprobet: ut ego quos adhuc mihi magiſtratus populus Ro. mandauit: ſic eos accepi: ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. Ita quæſtor ſum factus: ut mihi honorem illum tum non ſolum datum: ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quæſturam in prouincia

Sicilia: ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer: ut me, quæſturamq́; meam, quaſi in aliquo orbis terræ theatro uerſari exiſtimarem: ut omnia ſemper, quæ iucunda uidentur eſſe: nonmodo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ, ac neceſſitati denegarem. Nunc ſum deſignatus ædilis: habeo rationem quid à populo Ro. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq́; faciendos: mihi Floram matrem populo, plebiq́; Ro. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati: maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq́; eſſe faciendos: mihi ſacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuēdam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, et ſollicitudinem fructus illos datos: antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam, poſteritatemq́; prodendam. Ex his ego rebus omnibus Iudices, ita mihi deos omnes propicios eſſe uelim: ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi: tamen nequaquam tantum capio uoluptatis: quantum ſollicitudinis, & laboris: ut hæc ipſa ædilitas, non quia neceſſe fuerit: alicui candidato data, ſed quia ſic oportuerit: recte collocata, & iudicio populi in loco poſita eſſe uideatur. Tu cum eſſes prætor renunciatus quoquo modo (mitto enim, & prætereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi: non ipſa præconis uoce excitatus es? qui te totiens ſeniorum, iuniorumq́; centurijs illo honore affici pronūciauit: ut hoc putares: aliquam Reip. partem creditam? annum tibi illum unum, domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres: quantum negocij, quid one

ris haberes, nunquam cogitaſti: neq; illud rationis habuiſti: ſi forte expergefacere te poſſes: eam prouinciam quam tueri ſingulari ſapientia, atq; integritate difficile eſſet: ad ſummam ſtulticiam, nequitiamq́; ueniſſe. Itaq; non modo domo tua Chelidonem in prætura extrudere noluiſti: ſed in Chelidonis domum præturam tuam totam detuliſti. Secuta prouincia eſt: in qua tibi nunquam uenit in mentem: non tibi icirco faſces, & ſecures, & tantum imperij uim, tantamq́; ornamentorum omnium dignitatem datam: ut earum rerum ui, & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, et officij perfringeres: ut omnium bona prædam tuam duceres: nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita, contra tuam cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe. in qua tu te ita geſſiſti: ut cum omnibus teneare rebus: ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, nonmodo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. Niſi forte italica belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempſanum incommodum proferes. ad quod recens, cum te peropportune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atq; induſtriæ fuiſſet: idem, qui ſemper fueras, inuentus es. cum ad te Valentini ueniſſent: & pro his homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur: ut negocium ſuſciperes: ut, cum penes te prætorium imperium, ac nomen eſſet: ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq́; preberes: nonmodo id refugiſti: ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in litore: Tertia illa tua, quam tecum deportabas: erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliq́; municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti: cum eſſes cum tunica pulla, & pal

lio. Quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia fe ciſſe exiſtimatis? qui cum iam ex prouincia non ad triũphum, ſed etiam ad iudicium decederet: ne illam quidẽ infamiam fugerit: quam ſine ulla uoluptate capiebat. O' diuina Senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis Iudices: cum adueſperaſceret: & paulo ante eſſet de hoc Thempſano incommodo nunciatum: cum inueniretur nemo qui in illa loca cum imperio mitteretur: dixiſſe quendam Verrem eſſe non longe à Thempſa? quam ualde uniuerſi admurmurarint? quã palàm principes contradixerint? Et is tot criminibus, teſtimonijsq́; conuictus in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit: quorum omnium palàm cauſa incognita uoce damnatus eſt. Eſto nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli, laudis adeptus eſt: quod neq; bellũ eiuſmodi, neq; belli fuit periculum in Sicilia: neq; ab iſto prouiſum eſt: ne quod eſſet. at uero contra bellum prædonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq́; in eo ſingularem. itaq; iſto prætore præclare defenſa prouincia eſt. Sic de bello prædonum, ſic de claſſe Sicilienſi Iudices dicam: ut hoc iam ante confirmem: in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas auariciæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono: quæſo, ut feciſtis adhuc: diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico eſſe adminiſtratam: non uti prouincia defenderetur: ſed ut claſſis nomine pecunia quæreretur. Superiorum prætorum conſuetudo cum hæc fuiſſet: ut naues ciuitatibus, certusq́; numerus nautarum, militumq́; imperaretur: maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauiſti. ob quam rem quid tibi Mamertini pecuniæ clã

dederint: poſt uidebitur: ex ipſorum literis & teſtibus quæremus. nauem uero Cybeam maximam triremis inſtar pulcherrimam, atq; ornatiſſimam, palàm ædificatam ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratum, ſenatum'q; Mamertinũ, tibi datam, donatum'q; eſſe dico. hæc nauis onuſta præda Siciliensi, cum ipſa quoq; eſſet ex præda: ſimul cum iſte decederet: appulſa Veliam eſt, cum plurimis rebus, & ijs quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit: quod erant cariſſimæ: maximæ'q; eum delectabant. Eam nauem nuper egomet uidi Veliæ: multi'q; alij uiderunt, pulcherrimam, àtq; ornatiſſimam Iudices. quæ quidẽ omnibus, qui eam aſpexerant: proſpectare iam exilium, atq; explorare fugã domini uidebatur. Quid mihi hoc loco respondebis? niſi forte id: quod tametſi probari nullo modo poteſt: tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt: de tua pecunia conſtare ædificatam eſſe eam nauem. Aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere Hortenſi ne quæram, qui licuerit ædificare nauem Senatori? antiquæ ſunt iſtæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere: quæ uetant. fuit iſta reſponſio quondam: fuit iſta ſeueritas in iudicijs: ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quo publice proficiſcereris: & præſidij, & uecturæ cauſa ſumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes: nec accerſere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quicquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate Reipublicæ. nunc nonmodo te hoc crimine non arguo: ſed ne illa q=

dem communi uituperatione reprehendo. Poſtremo tu tibi hoc nunquã criminoſum, nũquã inuidioſum fore putaſti? celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauẽ in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant: quid exiſtimare eos, qui audiebant: arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiã deducturum? nauicularium te, cum Romam ueniſſes: eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari: te habere in Italia maritimum fundum: & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium? palàm ut loquerentur, te illam nauem parare: quæ prædam ex Sicilia deportaret: & quæ ad ea furta, quæ reliquiſſes: cõmearet? Verum hæc omnia, ſi doces nauem de tua pecunia ædificatam: remitto: atq; concedo. ſed hoc homo amentiſſime non intelligis priore actione ab iſtis ipſis tuis Mamertinis laudatoribus eſſe ſublatum. nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuam laudationem miſſa eſt: nauẽ tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam: eiq; faciendæ Senatorem Mamertinum publice præfuiſſe. Reliqua eſt materies. hanc Rheginis, ut ipſi dicunt (tametſi tu negare non potes) publice, quod Mamertini materies non habent: imperauiſti. Si, & quo fit nauis, et qui faciunt, imperio tibi tuo, non precio præſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet: quod tu de tua pecunia dicas impenſum? At Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuiſſe fieri: ut ex ærario nihil darent. etenim uel Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt: publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis, exædificari, atq; effici potuit. deinde id, quod perſpicio, & quod oſtendam, cum iſtos

produxero, ipſorum ex literis: multas pecunias iſti erogatas in operum locationes falſas, atq; inanes eſſe perſcriptas. nam illud minime mirum eſt: Mamertinos, à quo ſummum beneficium acceperant: quem ſibi amiciorem quàm populo Ro. eſſe cognouerant: eius capiti literis ſuis pepercíſſe. Si argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe: quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem: quia quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre non potes. At enim idcirco nauẽ Mamertinis non imperaſti: quod ſunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum: unum, præter cæteros, in publicis religionibus fœderum, ſanctum, diligentem. omnes qui ante te, Prætores fuerunt: dedantur Mamertinis: quod ijs nauẽ contra pactionem fœderis imperarint. ſed tamen tu ſancte homo, ac religioſe, cur Taurominitanis itẽ fœderatis nauem imperaſti? an hoc probabis? in æqua cauſa populorum, ſine precio uarium ius, et diſparem conditionem fuiſſe? Quid ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorum Iudices doceo: ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptum ſit fœdere: ne nauem dare debeãt? Mamertinis in ipſo fœdere ſanctum, atq; perſcriptum ſit: uti nauem dare neceſſe ſit? iſtum autem contra fœdus, & Taurominitanis imperaſſe: & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe: quin Verre prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum ſit? Recitentur fœdera. Iſto igitur tuo, quemadmodum prædicas, beneficio, ut res indicat, precio, atque mercede, minuiſti maieſtatem reipublicæ: minuiſti auxilia populi romani: minuiſti copias, maiorum uirtute, ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti ius imperij, conditionem

ſeniorum, memoriam fœderis. Qui ex fœdere ipſo nauem uel uſq; ad oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculóq; ſuo armatam, atq; ornatam mittere debuerunt: hi ne in freto ante ſua tecta & domos nauigarent: ne ſua mœnia, portusq; defenderent: precio abs te ius fœderis, imperij conditionem emerunt. quid cenſetis in hoc fœdere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ? ne hæc biremis aſcriberetur: ſi id ullo modo poſſent à noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati: inerat neſcio quomodo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam nota ſeruitutis. Quod tum recentibus ſuis officijs, integra re, nullis populi ro. difficultatibus, à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt: id nunc nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quot annis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauiũ, à C. Verre precio aſſecuti ſunt. At nõ hoc ſolũ aſſecuti, ne nauẽ darent. ecquẽ nautam, ecquẽ militem, qui aut in claſſe aut in præſidio eẽt: te prætore ꝑ trienniũ Mamertini dederunt? deniq; cum ex ſenatus conſulto, itemq; ex lege Terentia & Caſſia, frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret: id quoque munus leue, atq; commune Mamertinis remiſiſti. dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non debere? an ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, qđ exigeretur: ſed eo, quod emeretur. Te igitur authore, & interprete, ne foro quidem, & commeatu Mamertini populũ ro. iuuare debuerunt. Quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certum eſt quid ex lege Cenſoria dare debeant. cur ijs quicquam præterea, ex alio genere imperauiſti?

quid decumani? nunquid præter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoq; ſtatuiſti: quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes: ij certe nihil debent. at ijs nonmodo imperaſti: uerum etiam quo plus darent, quàm poterant, hæc ſexagena millia modium, quæ Mamertinis remiſeras: addidiſti. neq; hoc dico: cæteris non recte imperatum eſſe. Mamertinis, qui erant in eadem cauſa: & quibus ſuperiores omnes prætores item, ut cæteris, imperarant: pecuniáq; ex ſenatus conſulto, & ex lege diſſoluerant: his dico nõ recte remiſſum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret: cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit: & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercennarij prætoris ex ipſius commentario: & cognoſcite quanta in conſtituendo iure ſit authoritas. Recita commentarium R. C. libenter ait ſe facere: itáq; perſcribit. quid ſi hoc uerbo non eſſes uſus, libenter? nos uidelicet, inuitum te quæſtum facere putaremus? ac de conſilij ſententia. præclarum recitari conſilium Iudices audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tandem prætoris uidebatur: cum audiebatis nomina? an prædonis improbiſſimi ſocietas, atq; comitatus? en fœderum interpretes, ſocietatis pactores, religionis authores? nunquã in Sicilia frumentum publice eſt emptum: quin Mamertinis pro portione imperaretur: antequam hoc delectum, præclarumq; conſilium iſte dedit: ut ab his nummos acciperet: ac ſui ſimilis eſſet. Itaq; tantum ualuit iſtius decreti authoritas: quãtum debuit eius hominis: qui à quibus frumentum emere debuiſſet: ijs decretum uendidiſſet. nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit: ex C. Sacer-

dotis,& Sex·Peducæi inſtituto,ac literis frumentum Mamertinis imperauit·tum illi intellexerunt,ſe id,quod à malo authore emiſſent:diutius obtinere non poſſe·Age porro tu,qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem fœderum:cur Tauromnitanis frumentum,cur Netinis imperaſti?quarum ciuitatum utraq; fœderata eſt·Ac Netini quidem ſibi non defuerunt·nam ſimulac pronunciaſti,libenter te Mamertinis quidem remittere: te adierunt:& eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt·tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti:pronuncias Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis·Cedo mihi eiuſdem prætoris literas,& rerum decretarum,& frumenti imperati,& rerum decretarum tritici empti·quid potius in hac tanta,ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus Iudices?quàm id quod neceſſe eſt?aut iſtam à Netinis pecuniam cum poſceret:non datam:aut id eſſe actum ut intelligerent Mamertini:ſe bene apud iſtum tam multa precia,ac munera collocaſſe:cum idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent·Hic mihi etiam audebit mẽtionẽ facere Mamertinæ laudationis·in qua quàm multa ſint uulnera,quis eſt ueſtrum Iudices quin intelligat?primum,ut in iudicijs,qui decem laudatores dare non poteſt:honeſtius eſt ei nullum dare:quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere·tot in Sicilia ciuitates ſunt:quibus tu per triennium præfuiſti:arguunt cæteræ:paucæ,& paruæ metu repreſſæ ſilent:una laudat·hoc quid eſt?niſi intelligere quid habeat utilitatis uera laudatio?ſed tamen ita Verres prouinciæ præfuiſti:ut hac utilitate neceſſario ſit carendũ·Deinde id,quod alio loco ante dixi:quæ eſt iſta tandẽ

laudatio? cuius laudationis legati principes, & publice tibi nauem ædificatam, & priuatim ſeipſos abs te ſpoliatos, expilatosq; eſſe dixerunt? Poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudant: niſi teſtimonio nobis ſunt: omnia ſibi eſſe largitum: quæ tu de republica noſtra detraxeris? Quæ colonia eſt in Italia, tam bono iure? quod tam immune municipium? quod per hos annos tam commoda uacatione ſit uſum omnium rerũ: q̃ Mamertina ciuitas per trienniũ? ſoli, ex fœdere quod debuerunt: non dederunt: ſoli iſto prætore omnium rerum immunes fuerunt: ſoli in iſtius imperio ea conditione uitæ fuerunt: ut populo ro. nihil darent: Verri nihil denegarent. Verum ut ad claſſem, quo ex loco ſum digreſſus: reuertar: accepiſti à Mamertinis nauem contra legem: remiſiſti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuiſti: cum & remiſiſti, quod non oportebat: & accepiſti, quod non licebat. exigere te oportuit nauem: quæ contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet ne prouincia ſpoliaretur: non quæ noua prouinciæ ſpolia portaret. Mamertini tibi & urbẽ, quo furta undiq; portares: & nauem, qua exportares: præbuerunt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines teſtes, cuſtodesq; furtorum: illi tibi & locum furtis, & furtorum uehiculum comparauerunt. itaq; ne tum quidem cum claſſem auaritia, ac nequitia tua perdidiſti: nauem Mamertinis imperare auſus es. quo tempore in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouinciæ, etiam ſi precario eſſent rogandi: tamen ab his impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo ro. reddita biremis: ſed prætori donata Cybea. Ea tui mer=

ces imperij, auxilium iuris, conſuetudinis, fœderis. Habetis unius ciuitatis firmum auxilium amiſſum, ac uenditum precio. cognoſcite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in claſſem frumento, ſtipendio, cæteriſq; rebus, Nauarcho ſuo quæq; ciuitas ſemper dare ſolebat. is neq; ut accuſaretur à nautis committere audebat: & ciuibus ſuis rationem referre debebat: in illo omni negocio nonmodo labore, ſed etiam periculo ſuo uerſabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum ſemper: nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs: etiam in ſociorum, & latinorum ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres poſt imperium conſtitutum, primus imperauit: ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur: ut is eam pecuniam tractaret: quem ipſe præfeciſſet. cui poteſt eſſe dubium? quamobrem & omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris? & tantam utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris? et tantam difficultatem cum crimine moleſtiæ, cum ſuſpicione ſuſceperis? Deinde alij quæſtus inſtituuntur: ex uno genere nauali uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias: ne nautas darent: precio certo miſſos facere nautas: miſſorum omne ſtipendium lucrari: reliquis quod deberet: non dare. Hæc omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatum. Huncine hominem? hancine impudētiam Iudices? hancine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarum ſummas deſcribere: certo precio ſexcentenos nūmos nautarum miſſione conſtituere. quos qui dederat commeatu potius ætatis abſtulerat. iſte quod et nautæ nomine pro ſtipendio, frumentoq; acceperat: lucrabatur. Itaq; quæ-

ſtus duplex unius miſſione fiebat. Atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonum impetu, tantóq; periculo prouinciæ, ſic palàm faciebat: ut & ipſi prædones ſcirent: & tota prouincia teſtis eſſet. Cum propter iſtius hanc tantam auaritiam, nomine claſſis, eſſent in Sicilia re quidem uera naues inanes: quæ prædã prætori, non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Ceſecius, & P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigaret: nauem quandam piratarum præda refertam non cœperunt: ſed abduxerunt onere ſuo plane captam, atq; depreſſam. Erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, argenti facti, atq; ſignati, multa cum ſtragula ueſte. Hæc una nauis ex claſſe noſtra nõ capta eſt, ſed inuenta ad Megaridẽ: qui locus eſt nõ longe à Syracuſis. quod ubi iſti nunciatum eſt: tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius: erexit ſe tamen: & ſtatim queſtori, legatóq; ſuo cuſtodes miſit complures: ut omnia ſibi integra, quàm primum exiberẽtur. Appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſupplicium ſumi de captiuis putatur. iſte quaſi præda ſibi aduecta, non prædonibus captis, ſi qui ſenes aut deformes erant: eos in hoſtium numero ducit. qui aliquid formæ, ætatis, artificiíq; habebant: abducit omnes: nonnullos ſcribis ſuis, filio, cohortíq; diſtribuit: ſymphoniacos homines ſex, cuidam amico ſuo Romam muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. Archipiratam ipſum uidet nemo: de quo ſupplicium ſumi oportuit: hodiéq; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit, uos coniectura quoq; aſſequi debetis) iſtum clàm à piratis ob hunc Archipiratam pecuniam accepiſſe. coniectura bona eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt: qui ſuſpicione certa non mouetur.

hominem

hominem noſtis: conſuetudinemq; omnium tenetis: qui ducem prædonum, aut hoſtium cœperit: quàm libenter eum palàm ante oculos omnium eſſe patiatur. Hominem in tanto conuentu Syracuſis uidi neminem Iudices: qui Archipiratam captum uidiſſe ſe diceret: cum omnes, ut mos eſt: ut ſolet fieri: concurrerent: quærerent: uidere cuperent. quid accidit? cur tantopere iſte homo occultaretur? ut eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? Homines Mamertini Syracuſis, qui ſæpe iſtius ducis nomen audiſſent: cum eum ſæpe timuiſſent: cum eius cruciatu, atq; ſupplicio paſcere oculos, animumq; exaturare uellent: poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. Vnus plures prædonum duces uiuos cœpit P. Seruilius: quàm omnes antea. ecquando igitur iſto fructu quiſquam caruit: ut uidere piratam captum non liceret? At contra, quacunq; iter faciebat: hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus, uinctorum, captorumq; hoſtium prebebat. itaq; ei concurſus undiq; fiebant: ut nonmodo ex his oppidis, qua ducebantur: ſed etiam ex finitimis uiſendi cauſa conuenirent. ipſe autem triumphus quamobrem omnium triũphorum gratiſſimus populo ro. fuit, atq; iucundiſſimus? quia nihil eſt uictoria dulcius. nullum eſt autem teſtimoniũ uictoriæ certius: quàm quos ſæpe metueris: eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. Hoc tu quãobrem non feciſti? quamobrẽ ita iſte pirata celatus eſt: quaſi eum aſpicere nefas eſſet? quamobrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquem audiſti in Sicilia antea captum Archipiratam: qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedo authorẽ tui facti: unius profer exẽplum. uiuum tu Archipiratam ſeruabas: quem per triũphum credo, quem ante currum tuum duceres. neque

enim quicquam erat iam reliquum: niſi ut claſſe populi ro. pulcherrima amiſſa, prouinciáq; lacerata, triūphus naualis tibi decerneretur. Age porro, cuſtodiri ducem prædonum nouo more, quàm ſecuri feriri omnium exemplo magis placuit. quæ ſunt iſtæ cuſtodiæ? apud quos homines? quemadmodum eſt aſſeruatus? Lautumias Syracuſanas omnes audiſtis: plæriq; noſtis. opus eſt ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum: totum eſt, ex ſaxo, in mirandam altitudinem depreſſum, & multorum operis penitus exciſum. nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum undiq;, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. in has Lautumias, ſi qui publicæ cuſtodiendi ſunt: etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. Eò quod multos captiuos ciues romanos coniecerat: et quod eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, ſi hunc ſubditicium Archipiratam in eandem cuſtodiam dediſſet: fore ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itáq; hominem huic optime, tutiſſimǽq; cuſtodiæ non audet committere. deniq; Syracuſas totas timet. amādat hominem. quo? Lilybeum fortaſſe. uideo: tamē homines maritimos non plane reformidat. minime Iudices. Panormum igitur? audio: quanquam Syracuſis, quoniam in Syracuſano captus erat: maxime ſi minus ſupplicio affici, at cuſtodiri oportebat. ne Parnormum quidem. quid igitur? quo putatis? ad homines à Piratarum metu, & ſuſpitione alieniſſimos, à nauigando, rebusq; marititimis remotiſſimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, ſummos aratores: qui nomen nunquam timuiſſent maritimi prædonis: unum te prætore horruiſſent Apronium terreſtrem Archipiratam. Et ut quiuis

facile perſpiceret: id ab iſto actum eſſe: ut ille ſuppoſitus facile et libẽter ſe illum qui non erat: eſſe ſimularet: imperat Centuripinis: ut is uictu, cæteriſq; rebus quamliberaliſſime commodiſſimeq; habeatur. Interea Syracuſani homines periti, et humani, qui nonmodo ea, quæ perſpicua eſſent: uidere, uerumetiam occulta ſuſpicari poſſent: habebant rationem omnes quotidie piratarũ: qui ſecuri ferirentur: quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorũ numero conijciebant. Iſte quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ: remouerat: atq; abduxerat: reliquos ſi ut conſuetudo eſt, uniuerſôs ad palum alligaſſet: clamorẽ populi fore ſuſpicabatur: cum tãto plures abducti eſſent: quàm relicti. propter hanc cauſam cum inſtituiſſet alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem numerumq; haberet: & reliquos, non deſideraret ſolum: ſed etiam poſceret: & flagitaret. cum maximus numerus deeſſet: tum iſte homo nefarius in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat: ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciues romanos: quos in carcerẽ antea coniecerat, quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat: & ex hiſpania fugientes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios qui à prædonibus erat capti, cum mercaturas facerent: ut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat. Itaq; alij ciues Ro. ne cognoſcerentur: capitibus obuolutis è carcere ad palum atq; ad necem rapiebantur. alij cum à multis ciuibus Ro. recognoſcerentur: ab omnibus defenderentur: ſecuri feriebantur. quorũ ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoq; cruciatu dicam: cum eũ locũ tractare cœpero: et ita dicam: ut ſi me in ea queri

monia quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuium Ro. indigniſſima morte: non modo uires, uerum etiam uita deficiat: id mihi præclarum, & iucundum putem. Hæc igitur eſt geſta res: hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines, & adoleſcentes, & artifices domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues Ro. hoſtilem in modum cruciati: & necati: omnis ueſtis ablata: omne aurum, & argentum, & ablatum, & auerſum. At quemadmodum ipſe ſeſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet: repente in M. Annij hominis ſplendidiſſimi teſtimonio, cum is ciues ro. dixiſſet, & Archipiratam negaſſet, ſecuri eſſe percuſſum: exiluit conſcientia ſceleris, & furore ex maleficijs concepto, excitatus: dixit ſe, quod ſciret ſibi crimini datum iri pecuniam accepiſſe: neq; de uero Archipirata ſumpſiſſe ſupplicium: ideo ſecuri non percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. O' clementiam populi romani, ſeu potius patientiam miram, ac ſingularem. ciuem Ro. ſecuri eſſe percuſſum Annius eques Ro. dicit. taces. Archipiratam negat. fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor. cum tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe continuit populus romanus: & repreſſit: & ſalutis tuæ rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. qui ſciebas tibi crimini datum iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem. ſi haberes: tamen nó ita uixeras ut metum iudicij propoſitum habere debebres. an te, id quod fieri ſolet: conſcientia timidum, ſuſpicioſumq; faciebat? qui igitur cum eſſes in imperio iam tum iudicium, & crimen horrebas: is cum tot teſtibus coarguare: potes de damnatione dubitare? Verum ſi cri-

men hoc metuebas: ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret: qui pro archipirata ſecuri feriretur: utrum tandem tibi ad defenſionem firmius eſſe putaſti? iudicium coactum, atque efflagitatum? eò producere: ad ignotos tanto poſt eum, quem archipiratam eſſe diceres? an recenti re, ſyracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri ferire? uide quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit. hic defenſio nulla eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. Piratam uiuum tenuiſti. quem ad finem? dum cum imperio fuiſti? quamobrẽ? quam ob cauſam? quo exemplo? cur tam diu? cur inquam, ciuibus romanis, quos piratæ cœperant: ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? uerum eſto: ſit tibi illud liberum omne tempus: quod cum imperio fuiſti. etiam ne priuatus? etiã ne reus? etiam ne penè damnatus, hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? Vnum, alterum menſem, propè annum, deniq; domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt: quoad per me licitum eſt: fuerunt: hoc eſt quoad per M. Acilium Glabrionem licitum eſt: qui poſtulante me, produci, atq; in carcerem condi imperauit. quod eſt huiuſce rei ius? quæ conſuetudo? quod exemplum? hoſtem acerrimum, atq; infeſtiſſimum populi Ro. ſeu potius communem hoſtem gentium, nationumq; omniũ quiſquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit? qui, ſi pridie, quàm à me tu coactus es confiteri, ciuibus Ro. ſecuri percuſſis, prædonum ducem uiuere: apud te habitare: ſi inquam pridie domo tua profugiſſet: ſi aliquam manum contra populũ Ro. facere potuiſſet: quid diceres? apud me habitauit: me-

cum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere poſſem: uiuum, atq; incolumẽ reſeruaui. ita ne uero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis: ad tuum non ad populi R. tempus conferes? populi Ro. hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? At etiã qui triumphant: eóq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant: ut his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum fructúmq; uictoriæ populus R. præcipere poſſit: tamen cũ de foro in Capitolium currum flectere incipiunt: illos duci in carcerem iubent: idémq; dies & uictoribus imperij: & uictis uitæ finem facit. Et nunc credo eſſe dubium: quin tu id commiſſurus non fueris: præſertim cũ ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendam: ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur: quàm quod erat ante oculos poſitum: tuo periculo uiueret. Si enim eſſet mortuus: tu qui crimen ais te metuiſſe: quæro cui probares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſſe arhipiratam: ab omnibus deſideratum? Cum dubitaret nemo: quin abs te pecunia liberatus eſſet: cum uulgo loquerentur ſuppoſitum in eius locum, quem pro illo probare uelles: cum tu te faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum: quis te audiret? nunc cum uiuum iſtum neſcio quem producas: tamen te derideri uides. quid ſi aufugiſſet? ſi uincla rupiſſet? ita ut in eo ille nobiliſſimus pirata fugit: quem P. Seruilius, qua felicitate cœperat: eadem recuperauit. quid diceres? uerum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet: pecuniam illam nõ haberes. ſi hic falſus eſſet mortuus: aut profugiſſet: non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſuppo-

nere. Plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea quæ certiſſima ſunt huius criminis argumenta prætermiſi. uolo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrum. eſt certus locus: certa lex: certum tribunal: quo hoc reſeruetur. Hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites reuocandos, alendosq; eſſe cœpit: cum ea res, non ſolum prouinciæ saluti, uerum etiam ipſi prædæ eſſe poſſet. Nam æſtate ſumma, quo tempore cæteri prætores obire prouinciam, & concurſare conſueuerunt: aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipſi nauigare: eo tempore ad luxuriam, libidinesq; ſuas domo ſua regia quæ Regis Hieronis fuit: qua prætores uti ſolent: contentus non fuit. tabernacula, quẽadmodum conſueuerat temporibus æſtiuis: quod antea iam demonſtraui: carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſæ fontem, propter ipſum introitum atq; hoſtium portus, ameno ſanè, & arbitris remoto loco. Hic dies æſtiuos ſexaginta Prætor populi romani, cuſtos, defenſorq; prouinciæ ſic uixit: ut muliebria quotidie conuiuia eſſent: uir accumberet nemo, præter ipſum, & prætextatum filium. tametſi rectè ſine exceptione dixeram: uirum, cum iſti eſſent: neminem fuiſſe. nonnunquam ẽt libertus Timarchides adhibebatur. mulieres aũt nuptæ, nobiles, præter unã mimi Iſidori filiam: quã iſte propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat: Pippa quædam, uxor Aeſcrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi uerſus, qui in iſtius cupiditate facti ſunt: tota Sicilia pcelebrãtur. Erat Nice facie eximia, ut prædicatur: uxor Cleomenis Syracuſani. hãc Cleomenes uir amabat:

ueruntamen huius libidini aduerſari nec poterat: nec audebat: & ſimul ab iſto donis, beneficijsq́; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iſte, tametſi ea eſt hominis impudentia: quam noſtis: ipſe tamen cum uir eſſet Syracuſis: uxorem eius parum poterat animo ſoluto, ac libero tot in acta dies ſecum habere. itaq; excogitat rem ſingularem. naues, quibus Legatus præfuerat: Cleomeni tradidit. Claſſi populi Ro. Cleomenem Syracuſanum præeſſe iubet, atq; imperat. hoc eò facit: ut ille non ſolum abeſſet à domo, tum cum nauigaret: ſed etiam libenter cum magno honore, beneficioq́; abeſſet. Ipſe autem remoto atq; ablegato uiro non liberius quàm ante: quis enim unquam iſtius libidini obſtitit? ſed paulo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet: ſi non tanquam uirum, at tanquam æmulum remouiſſet. Accipit nauem ſociorum atq; amicorum Cleomenes Syracuſanus. Quid primum aut accuſem: aut quæram Iudices? Siculo ne homini legati, quæſtoris, populi R. deniq; poteſtatem, honorem, authoritatem dari? ſi te impediebat iſta conuiuiorum, mulierumq́; occupatio: ubi quæſtores? ubi legati? ubi ternis denarijs æſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq́; ornamenta magiſtratibus, & legatis ſenatu populoq́; romano pmiſſa, & data? deniq; ubi præfecti, & tribuni tui? ſi ciuis Ro. dignus iſto negocio nemo fuit: quid ciuitates quæ in amicitia fideq́; populi R. perpetuo manſerant? ubi Segeſtana? ubi Centuripina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetuſtate, tum etiam cognatione populi R. nomen attingunt? O dij immortales. quid ſi harum ipſarum ciuitatum militibus, nauibus, Nauarchis Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? non omnis honos ab iſto di-

gnitatis, æquitatis, officijq; ſublatus eſt? Ecquod in Sicilia bellum geſſimus? quin centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriam ue tuſtatis, nó ad contumeliam ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clariſſimus, ſummuśq; Imperator, M. Marcellus, cuius uirtute captæ, miſericordia conſeruatæ ſunt Syracuſæ: habitare in ea parte urbis, quæ inſula eſt: Syracuſanum neminem uoluit. hodie inquam Syracuſanũ in ea parte habitare non licet. eſt enim locus, quem uel pauci poſſunt defendere. committere igitur eum non fidelisſimis hominibus noluit. ſimul quod ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto eſt. quamobrem qui noſtros exercitus ſæpe excluſerant: ijs clauſtra loci committenda non exiſtimauit. Vide quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq́; authoritatem: inter amorem, furoremq́; tuum, & illorum conſilium, atq; prudentiam. illi aditum litoris Syracuſanis ademerunt. tu maritimum imperium conceſſiſti. illi habitari in eo loco Syracuſanum, quo naues accedere poſſent: noluerunt. tu claſſi, & nauibus ſyracuſanum præeſſe uoluiſti. quibus illi urbis ſuæ partem ademerunt: ijs tu noſtri imperij partem dediſti: & quorum ſociorum opera ſyracuſani nobis dicto audientes ſunt: eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iuſſiſti. Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tindaritana, Herbitenſis, Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, præclara claſſis in ſpecie, ſed inops, & infirma propter dimiſſionem propugnatorum, atq; remigum. tamdiu in imperio ſuo claſſem iſte prætor diligens uidit: q̃ diu conuiuium eius flagitioſiſſimum præteruecta eſt. ipſe autem qui uiſus multis diebus non eſſet: tum ſe tamen in

conſpectum nautis pauliſper dedit. ſtetit ſoleatus Prætor populi R. cum pallio purpureo, tunicáq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipſo iſtum ueſtitu Siculi, ciuesq; romani permulti ſæpe uiderunt. Poſteaquam paulum prouecta claſſis eſt: & Pachinum quinto die deniq; appulſa eſt: nautæ fame coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliæ, multitudo: colligebant: & his miſeri, perditiq; alebantur. Cleomenes autem, qui alterum ſe Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio putaret: ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo poſito, perpotabat. Ecce autem repente ebrio Cleomene, eſurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues eſſe in portu Ediſſæ. nam ita is locus nominatur. noſtra autem claſſis erat in portu Pachini. Cleomenes autem, quod erat terreſtre præſidium non re, ſed nomine: ſperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxiſſet: explere ſe numerum nautarum, & remigum poſſe. reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in præſidijs, quæ in claſſibus. nam erant perpauci reliqui: cæteriq; dimiſſi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi: uela fieri: præcidi anchoras imperauit: & ſimul, ut ſe cæteri ſequerentur: ſignum dari iuſſit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis. nam ſcire iſto prætore nemo poterat, quid quæq; nauis remis facere poſſet. & ſi in hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. Euolarat iam e conſpectu ferè fugiens quadriremis: cum etiam nunc cæteræ naues ſuo in loco moliebantur. Erat animus in reliquis. quanquam erant pauci: quoquo modo ſeſe res ha

bebat: pugnare tamen ſe uelle clamabant: & quod reliquum uitæ, uiriumq́; fames fecerat: id ferro potiſſimũ reddere uolebant. Quod ſi Cleomenes non tanto ante fugiſſet: erat enim ſola illa nauis conſtrata, & ita magna: ut propugnaculo cæteris poſſet eſſe: quæ, ſi in prædonum pugna uerſaretur: urbis inſtar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. ſed tunc inopes relicti à duce, præfectoq́; claſſis, eundem neceſſario curſum tenere cœperunt. Pelorum uerſus, ut ipſe Cleomenes: ita cæteri nauigabant. neq; ita tamen prædonum fugiebant impetum: quàm Imperatorem ſequebantur. Tum ut quiſq; in fuga poſtremus, ita periculo princeps erat. poſtremam enim quãq; nauẽ piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarcus: quem ab illis prædonibus Locrenſes poſtea publice redemerunt. ex quo uos priore actione iurato, rem omnem cauſamq́; cognoſtis. deinde Apollonienſis nauis capitur: & eius præfectus Anthropinus occiditur. Dum hæc aguntur: interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat: iam ſeſe in terra è naui eiecerat: quadrirememq́; in ſolo fluctuantem reliquerat. reliqui Præfecti nauium, cum in terram Imperator exiſſet: cum ipſi neq; repugnare, neq; mari effugere ullo modo poſſent: appulſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. Tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter ſpem, non ſua uirtute, ſed iſtius auaricia, nequitiaq́; uictor, claſſem pulcherrimam populi Ro. in litus expulſam, & eiectam, cum primum aduesperaſceret: inflammari, incendiq́; iuſſit. O' tempus miſerũ, atq; acerbum prouinciæ Siciliæ. O' caſum illum multis

innocentibus calamitoſum, atq; funeſtum. O' iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una atq; eadem nox erat: qua prætor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi romani prædonum incendio conflagrabat. Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuntius Syracuſis: curritur ad Prætorium: quo iſtum è conuiuio illo præclaro reduxerant pauloante mulieres cum cantu, atq; ſymphonia. Cleomenes, quanquam nox erat: tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neque aderat uxor: quæ conſolari hominem in malis poſſet. Huius autem præclari Imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina: ut in re tanta, in tam graui, nuntius nemo admitteretur: nemo eſſet: qui auderet aut dormientē excitare: aut interpellare uigilantem. Iam uero re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo. non enim, ſicut antea conſuetudo erat: prædonum aduentum ſignificabat ignis è ſpecula ſublatus, aut tumulo: ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuntiabat. Cum prætor quæreretur: & conſtaret ei neminem nuntiaſſe: fit ad domum eius cum clamore concurſus, atq; impetus. Tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat iam ferè: procedit in medium uini, ſomni, ſtupri plenus. Excipit ab omnibus eiuſmodi clamorem: ut ei lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur: quod in odio ſimili, multitudo hominum hæc erat maxima. tum iſtius acta commemorabantur: tum flagitioſa illa conuiuia: tum apellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipſo palàm, tot dies continuos, per quos nunquam

uiſus eſſet: quid egiſſet? tum imperio ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quicquam propius eſt factum: quam ut illud uticenſe exemplum de Adriano transferreretur Syracuſas: ut duo ſepulchra duorum Prætorum improborum, duabuſq; in prouincijs conſtituerentur. uerum habita eſt à multitudine ratio temporis: habita eſt tumultus: habita etiam dignitatis, exiſtimationiſq; communis: quod is eſt conuentus Syracuſis Ciuiũ Romanorum: ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac R E P. digniſſimus exiſtimetur. Cõfirmant ipſi ſe: cum is etiam tum ſemiſomnis ſtuperet. arma capiunt: totum forum, atq; inſulam, quæ eſt urbis magna pars: complent. Vnam illam ſolam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam noſtras naues reliquiſſent: accedere incipiunt ad Syracuſas. cũ uidelicet ſæpe audiſſent: nihil eſſe pulchrius, q̃ Syracuſarũ mœnia, ac portus: ſtatuerant ſeſe, ſi ea Verre prætore non uidiſſent: nunquã eſſe uiſuros. ac primo ad illa æſtiua Prætoris accedunt: ipſam illã ad partem litoris, ubi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſteaquam inanem locum offenderũt: et Prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt: ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare cœperũt. cum in portum dico Iudices (explanandum eſt enim diligentius, eorum cauſa qui locum ignorant) in urbẽ dico, atq; in urbis intimam partem ueniſſe piratas. nõ enim portu illud oppidũ clauditur: ſed urbe portus ipſe cingitur: et concluditur: nõ ut alluantur à mari mœnia extrema: ſed influat in urbis ſinum portus. Hic te prætore Heracleo Archipirata cũ quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. Pro dij immortales: pi-

raticus myoparo, cum imperium Populi Romani, nomen, ac faſces eſſent Syracuſis: uſq; ad forum, & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quo neq; Carthagnenſium glorioſiſſimæ claſſes, cum mari plurimum poterãt: multis bellis ſæpe conatæ, unquam aſpirare potuerunt: neq; populi Ro. inuicta ante prætorem te gloria illa naualis unquam tot punicis, ſicilienſibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt: ut ante Syracuſani in mœnibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum, ac uictorem, quam in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hic te prætore prædonum nauiculæ peruagatæ ſunt: quo Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quæ in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq; natura uicta, atq; ſuperata eſt. hic primum opes ipſius ciuitatis uictæ, comminutæ, depreſſæq; ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum exiſtimatur. eo ne pirata penetrauit? quo ſimul atq; adeſſet: nõ modo à latere, ſed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret. Inſulã totam præteruectus eſt: quæ eſt urbis magna pars Syracuſis ſuo nomine ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracuſanum quenquam habitare uetuerunt. quod qui illam partem urbis tenuerint: in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. At quemadmodum peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerat: iaciebat: ut omnes iſtius improbitatem, & calamitatem Siciliæ poſſent cognoſcere. Siculos ne milites? aratorum ne liberos? quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant: ut populo R. totiq; Italiæ ſuppeditare poſſent: eos ne in inſula Cereris natos, ubi primum

fruges inuentæ eſſe dicuntur: eo cibo eſſe uſos? à quo maiores eorum cæteros quoq; frugibus inuentis remoue runt. Te prætore Siculi milites palmarum ſtirpibus: prædones Siculo frumento alebantur. O' ſpectaculum miſerum, atq; acerbum: ludibrio eſſe urbis gloriam, populi R. nomen: hominum conuentu, atq; multitudine piratico myparone, in portu Syracuſano de claſſe populi R. triumphũ agere piratam: cum Prætoris nequiſſimi, inertiſſimiq; oculos prædonum remi reſpergerent. Poſtea quam portu piratæ non metu aliquo affecti, ſed ſatietate exierant: tum cœperunt quærere homines cauſam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm diſputare: minime eſſe mirandum: ſi militibus, remigibusq; dimiſſis, reliquis egeſtate, & fame perditis, prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta, ignominia, et calamitas eſſet accepta. hæc autem iſtius uituperatio, atq; infamia confirmabatur eorum ſermone: qui à ſuis ciuitatibus illis nauibus præpoſiti fuerant: qui ex illo numero reliqui, Syracuſas claſſe amiſſa refugerant. dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos ſciret eſſe. res erat clara: neque ſolum argumentis ſed etiam certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit: agi nihil in foro, & conuentu toto die: niſi hoc quæri à Nauarchis: quemadmodum claſſis eſſet amiſſa. illos reſpondere, & docere unumquenq;, miſſione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. Quod poſteaquam iſte cognouit: hanc rationem habere cœpit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam ante, quàm hoc uſu uenerit: ita ut ipſum priore actione dicere audiſtis. uidebat illis nauarchis teſtibus, tantum hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe: conſi-

lium capit primo ſtultum, uerumtamen clemens: Cleomenem, & Nauarchos ad ſe uocari iubet. ueniunt. accuſat eos: quod huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat: ut id facere deſiſtant: & in ſua quiſq; naui dicat ſe tantum habuiſſe nautarum: quantum oportuerit: neque quenquã eſſe dimiſſum. Illi enim uero, ſe oſtendunt, q̃d uellet, eſſe facturos. iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſigillatim, quot quiſq; nautas habuerit. reſpondit unuſquiſq;: ut erat præceptum. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo: ut contra hoc crimen, ſi quando opus eſſet: hac uidelicet teſtificatione uteretur. Deriſum credo eſſe hominem amentem à ſuis conſiliarijs: & admonitum, haſce ei tabellas nihil profuturas. etiã plus ex nimia Prætoris diligentia ſuſpitionis in eo crimine futurum. Etiam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus uſus: ut publice quoq;, quæ uellet in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe: poſtea quam certis literis, teſtibus, authoritatibusq; conuincitur. ubi hoc uidet: illorum confeſſionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futuras: init conſilium non improbi prætoris. nam id quidẽ eſſet ferendum: ſed importuni, atq; amentis tyranni. Statuit, ſi hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) Nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris uita eſſe priuandos. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos: quos dicto audientes eſſe iuſſi? miſſum facere eum: cui imperium poteſtatemq; permiſi? potero ne eos afficere ſupplicio: qui Cleomenem ſecuti ſunt? ignoſcere Cleomeni: qui ſecum fugere: & conſequi iuſſit? potero ne in

eos eſſe

eos eſſe uehemens: qui naues inanes nonmodo habuerũt: ſed etiam apertas? in eum diſſolutus: qui ſolus habuerit conſtratam nauẽ, et minus exinanitam? pereat Cleomenes una. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, cõplexus'q;? ubi illud contubernium muliebris militiæ, in illo delicatiſſimo litore? fieri nullo modo poterat: quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat: dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes Nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcam: & totius iſtius culpæ crimen, uituperationem'q; inconſtantiæ, potius ſuſcipiam: quam aut in te ſim crudelis: aut tot tam graues teſtes uiuos, incolumes'q; eſſe patiar. agit gratias Cleomenes: approbat conſilium: dicit ita fieri oportere. admonet tamen illud: quod iſtum fugerat: in Phalargum Centuripinum nauarchum non poſſe animaduerti: propterea, quod ſecum fuiſſet unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iſte homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcens nobiliſſimus, teſtis relinquetur? in præſentia inquit Cleomenes: quoniam ita neceſſe eſt. ſed poſt aliquid uidebimus: ne iſte nobis obſtare poſſit. Hæc poſteaquam acta, & conſtituta ſunt: procedit iſte repente è prætorio: inflammatus ſcelere, furore, crudelitate, in forum uenit: Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent: nihil ſuſpicarentur: ſtatim accurrunt. iſte hominibus miſeris, innocentibus'q; inijci cathenas iperat. implorare illi fidem populi romani: & quare id faceret: rogare. tunc iſte hoc cauſæ dicit: quod claſſem prædonibus prodidiſſent. Fit clamor, & admiratio populi: tantam eſſe in homine impudentiam, atque audaciam: ut aut alijs cauſam calamitatis attribueret: quæ omnis propter auariciam ipſius accidiſſet: aut, cum ipſe præde

num ſocius putaretur: alijs proditionis crimen inferret. deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtq̃ claſſis eſſet amiſſa. Cum hæc fierent: quærebatur ubi eſſet Cleomenes. non quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet: quiſquam ſupplicio propter illud incommodum dignum putaret. nam q̃d Cleomenes facere potuit (non enim poſſum quenquam inſimulare falſo) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaricia nauibus exinanitis? atq; eum uident ſedere ad latus prætoris: & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt: homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atq; in uincla coniectos: Cleomenem propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimum eſſe prætoris. apponitur his tamen accuſator Neuius turpio quidam, qui C. Sacerdote prætore, iniuriarum damnatus eſt: homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quẽ iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia, præcurſorem habere ſolebat, & emiſſarium. Veniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium hoc repentino calamitatis ſuæ commoti nuncio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos: cum iſtius auariciæ pœnam, collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt: defendunt: proclamant: fidem tuam, quæ nuſquam erat: nec unquam fuit: implorant. Pater aderat Dexio Tindaritanus homo nobiliſſimus, hoſpes tuus: cuius tu domi fueras: quem hoſpitem appellaras. eum, cum illa authoritate, & miſeria uideres præditum: non te eius lachrymæ, non ſenectus, non hoſpitij ius, atq; nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? Qui

Sthenium Thermitanum hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit: & exinaniuit: abſentem in reos retulerit: cauſa indicta capite damnarit: ab eo nunc hoſpitiorum iura, atq; officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt? an cum fera atq; immani bellua? te patris lachrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes: filium tecum haberes: te neque præſens filius de liberorum charitate, neq; abſens pater, de indulgentia patria commonebat? Cathenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat claſſem. quod ob præmium? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat. at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas. at ab omnibus tu mercedē miſſionis acceperas. Alter pater erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus, & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læſerat: nudus penè eſt deſtitutus. Quid erat autem quod quiſquam diceret: aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſa cogit. moriere ſi appellaris. nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. prætorem tu accuſas? frange ceruicem. Si neq; prætorem, neq; prætoris æmulum appellare licebit: cum in his duobus tota cauſa ſit: quid futurum eſt? Dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus homo domi ſuæ ſummo loco natus. audite, ut ueſtra humanitas poſtulat Iudices. audietis enim de magnis incommodis, iniurijsq; ſociorum. Hūc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa: qui propter grauem morbum oculorum, tum cum nauigaret: & iuſſu eius qui poteſtatem habuit, in commeatu Syracuſis remanſerit. Iſte certe neq; prodidit claſſem: neque metu

perterritus fugit: neque exercitum deſeruit. etenim tum eſſet hoc animaduerſum: cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur. iſte in eadem cauſa fuit: quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus: in quem ne falſo quidem cauſa conferri criminis potuit. Fuit in illis Nauarchis Heraclienſis quidam Furius (nam habent in illi non nulla huiuſcemodi latina nomina) homo quandiu uixit, domi ſuæ, non ſolum poſt mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit: non ſolum ut iſtum libere læderet (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat: ſine periculo ſe facere intelligebat) uerum morte propoſita cum lachrymans in carcere mater noctes, dieſq; aſſideret: defenſionẽ cauſæ ſuæ ſcripſit: quam nunc nemo eſt in Sicilia, quin habeat: qn legat: quin tui ſceleris, & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. In qua docet, quot à ciuitate ſua nautas acceperit: quot, & quanti quenq; dimiſerit: quot ſecum habuerit. item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret: uirgis oculi uerberabantur. ille morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur. clamabat, id quod ſcriptum reliquit: facinus eſſe indignum: plus impudiciſſimæ mulieris apud te de Cleomenis ſalute, quàm de ſua uita lachrymas matris ualere. deinde etiam illud uideo eſſe dictum: quod, ſi recte uos populus Ro. cognouit: non falſò ille iam in ipſa morte de uobis prædicauit. non poſſe Verrem teſtes interficiendo, crimina ſua extinguere: grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem, quàm ſi uiuus in iudicium produceretur. tum auaritiæ ſolum, ſi uiueret: nunc, cum ita eſſet necatus: ſceleris, audaciæ, crudelitatis teſtem fore. Iam illa præclara; non teſtium modo cateruas, cum

tia res ageretur: ſed tum à dijs manibus innocentium pœnas, ſceleratorumq́; furias in tuum iudicium eſſe uentiras. ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere: quod iam ante aciem ſecurium tuarum, Sextiq́; tui carnificis uultum, & manum uidiſſet: cum in conuentu ciuium Ro. iuſſu tuo ſecuri ciues Ro. ferirentur. ne multa Iudices: libertatem quam uos ſocijs dediſtis: hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimæ ſeruitutis abuſus eſt. Condemnat omnes de conſilij ſententia: tamen neq; iſte in tanta re, tot hominum cauſa, P. Vectium ad ſe accerſit, quæſtorem ſuum: cuius conſilio uteretur: neque P. Ceruium talem uirum Legatum: qui, quia Legatus iſto prætore in Sicilia fuit: primus ab iſto iudex reiectus eſt prætore ſed de latronũ, hoc eſt de comitũ ſuorũ ſententia condemnat omnes. Hic cuncti Siculi fideliſſimi, atque antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs à maioribus noſtris, grauiter commouentur: & de ſuis periculis, fortuniſq́; omnibus pertimeſcunt. Illam clementiam, manſuetudinemq́; noſtri Imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq́; eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum prætorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quærere? Nihil addi iam uidetur Iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq́; poſſe. & recte nihil uidetur. nam, ſi cum aliorum improbitate certet: longe omnes multumq́; ſuperabit. ſed ſecum ipſe certat: id agit: ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe à Cleomene: quod in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet: tamen quia pertimuerat adoleſcens: quod eandem ſuam cauſam uidere

bat eſſe, quam illorum, qui innocentes peribant: ad hominem accedit Timarchides: à ſecuri negat eſſe ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueret. ne multa. ipſum dicere adoleſcentem audiſtis: ſe ob hunc uirgarum metum, pecuniam Timarchidi numeraſſe. Leuia ſunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobiliſſimæ ciuitatis precio redemit. humanum. alius ne condemnaretur pecuniam dedit. uſitatum eſt. non uult populus Ro. obſoletis criminibus accuſari Verrem: noua poſtulat: inaudita deſiderat: non de prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati. ſupplicium conſtituitur in illos: ſumitur de miſeris parentibus Nauarchorum. adire ad filios ſuos prohibentur: liberis ſuis cibum, ueſtitumq́; introferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine: matresq́; miſeræ pernoctabant ad hoſtium carceris, ab extremo complexu liberum excluſæ: quæ nihil aliud orabant: niſi ut filiorum extremum ſpiritum excipere ſibi liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq́; ſociorum, & ciuium, lictor Seſtius: cui ex omni gemitu, doloréq;, certa merces comparabatur. ut adeas: tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat: tantum. nemo recuſabat. quid ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne ſæpius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? Etiam ob hanc cauſam pecunia lictori dabatur. O' magnum atq; intolerandum dolorem: O' grauem acerbamq́; fortunam. non uitam liberum, ſed mortis celeritatem precio redimere cogebantur parentes. atque ipſi etiam adoleſcentes cum Seſtio de eadem plaga, &

de uno illo ictu loquebãtur: idq; poſtremũ parẽtes ſuos liberi orabant: ut leuandi cruciatus ſui gratia pecunia lictori daretur. Multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. ueruntamen mors ſit extrema. non erit. eſt ne aliquid ultra, quo crudelitas progredi poſſit? reperietur. nam illorum liberi, cum exerunt ſecuri percuſſi, ac necati: corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti: redimat precio ſepeliendi poteſtatem. Onaſum Segeſtanum hominem nobilem dicere audiſtis: ſe ob ſepulturam Heraclij Nauarchi pecuniam Timarchidi dinumeraſſe: hoc ne poſſis dicere. patres enim ueniunt amiſſis filijs irati: uir primarius, homo nobiliſſimus, dicit: neque de filio dicat. Iam hoc quis tum fuit Syracuſis qui non audierit? quin ſciat? has per Timarchidem pactiones ſepulturæ cum uiuis etiam illis eſſe factas. non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque decisſis, producuntur è carcere: & deligantur ad palum. Quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus? quis tam inhumanus? præter unum te: qui non illorum ætate, nobilitate, miſeria commoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum: ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur ſecuri. lætaris tu in omnium gemitu: & triumphas: teſtes auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſublatos. Errabas Verres: & uehementer errabas: cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorũ innocentium ſanguine luere arbitrabare: præceps amentia ferebare: q̃ te exiſtima-

res auariciæ uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. etenim, quanquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes: tamen propinqui neq; tibi deſunt: tamen ex illo ipſo numero nauarchorum aliqui uiuunt: & adſunt: quos ut mihi uidetur ab illorum innocentium pœna fortuna ad hanc cauſam reſeruauit. Adeſt Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non nauigauit: oppreſſus à prædonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: q niſi captus à piratis eſſet: in hunc prædonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adeſt Centuripinus Phalargus in ampliſſima ciuitate, ampliſſimo loco natus. eadem dicit: nulla in re diſcrepat. Per deos immortales Iudices quo tandem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? Vtrum ego deſipio: et pluſquam ſatis opus eſt, doleo in tanta calamitate, miſeriáq; ſociorum? an uos quoq; hic acerbiſſimus innocentium cruciatus, et mœror pari ſenſu doloris afficit? ego enim cum Herbitenſem, cum Heracleinſem ſecuri eſſe percuſſum dico: uerſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quot annis plebi romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur: qui à parentibus ſpe noſtri imperij, noſtræq; æquitatis ſuſcepti educatiq; ſunt: ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurẽ funeſtam eſſe ſeruatos? cum mihi Tindaritani illius uenit in mentem: cum Segeſtani: tum iura ſimul ciuitatum, atq; officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiã ornandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt: eas C. Verres non ſolum illis ornamentis, ſed etiam uiris nobiliſſimis nefario ſcelere priuauit. en quod Tindaritani libenter

prædicent: nos in ſeptemdecem populis Siciliæ non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis Sicilienſibusq; bellis amicitiam fidemq; populi Ro· ſecuti ſumus: à nobis omnia populo ro· ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt· Multum uero hæc his iura profuerũt in iſtius imperio ac poteſtate· Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit· at nunc naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit· Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis communicauit· At nunc per me ſpoliati naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locóq; ducemini· Quid uero illa Segeſtanorum non ſolum literis tradita, neq; commemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure Iudices: ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, et è complexu matris ereptus innocens filius, carnifici Sextio dederetur· Cui ciuitati maiores noſtri maximos agros, atq; optimos conceſſerunt: quam immunem eſſe uoluerunt: hæc autem apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis, authoritatis, ne hoc quidem iuris obtinuit: ut unius honeſtiſſimi, atq; innocentiſſimi ciuis mortem, & ſanguinem deprecaretur· Quo confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint tenebuntur? ſi uos eos deſeritis? ad Senatum deuenient: qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non Senatorium· ad populum Ro· confugient? facilis eſt cauſa populi· legem enim ſociorum cauſa iuſſiſſe, & eius legis cuſtodes, ac uindices præpoſuiſſe dicit· Hic locus eſt igitur unus: quo perfugiant: hic portus: hæc arx: hæc ara ſociorum: quo quidem nunc non ita confu

gunt:ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant. non argentum, non aurum, non ueſtem, non mancipia repetunt: nō ornamenta, quæ ex urbibus, fanisq; erepta ſunt. metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus Ro. concedat: & iam fieri uelit. patimur enim iam multos: & ſilemus: cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre æquo animo atque concedere uidemur: quia nemo iſtorum diſſimulat: nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcherrima atque ornatiſſima quod ſignum? quæ tabula picta eſt? quæ non ab hoſtibus uictis capta, atque apportata ſit? at iſtorum uillæ ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ refertæq; ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini? quibus nunc omnes egent: cum Athenas, Pergamum, Cyzicū, Miletum, Chion, Samon, totam deniq; Aſiam, Achaiam, Græciam, Siciliam iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis. Sed hæc, ut dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt Iudices: ne publice à populo Ro. ſpoliarentur, officijs ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterant, tamen ſufficere aliquo modo poterant. nunc uero iam adempta eſt nonmodo reſiſtendi, uerum etiam ſuppeditandi facultas. Itaq; res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur: non petunt: relinquunt: & negligunt. hoc iam ornatu ad uos confugiunt. aſpicite, aſpicite Iudices ſqualorem, ſordesq; ſociorum. eſt Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atq; ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: ſeſe ipſum abs te repetit: nihil amplius. totum

enim tua libidine, & ſcelere, ex ſua patria, in qua mul tis uirtutibus, & beneficijs floruit princeps ſuſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis: non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim ſibi eripuiſti: ſed unicum miſer abs te filium optimum, atq; innocentiſſimum flagitat. non ex li tibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calami tate cineri, atq; oſſibus filij ſui ſolatium uult reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta ætate laboris, itinerisq; ſuſcepit: non ut aliquid ex huius bonis uſurparet: ſed ut quibus oculis cruentas cer uices filij ſui uiderat: ijſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet Iudices: matres illorum, uxores, ſororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem: cum omnibus ma tronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me ſuam ſalutem apellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit: quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorum utrorumq; ætas laborem, & induſtriam meam, fidem, & miſericordiam ueſtram requirebant. Itaq; ad me Iudices præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi: ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne cathenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne deniq; etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. Hunc ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius per ueſtram fidem, & uirtutem deiecero Iudices: ſatis offi-

cio meo, ſatis illorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt: factum eſſe arbitrabor. quapropter, ſi quē forte inueneris: qui hoc nauale crimen conetur defendere: iſta defendat: illa communia, quæ ad cauſam nihil pertinent prætermittat: me culpam fortunæ aſſignare: calamitatem crimini dare: me amiſſionem claſſis obijcere: cum multi uiri fortes in communi, incertoq; periculo belli, & terra, & mari ſæpe offenderint. Nullam tibi obijcio fortunam: nihil eſt, quod cæterorum res minus commode geſtas proferas: nihil eſt, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuiſſe dico: remiges, nautasq; dimiſſos: reliquos ſtirpibus uixiſſe palmarum: præfuiſſe claſſi populi Ro. Siculum, perpetuo ſocijs, atq; amicis Syracuſanum: te ipſo illo tempore ſuperioribusq; diebus omnibus in litore, cum mulierculis perpotaſſe dico. harum rerum omnium authores, teſteſq; produco. Num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, num caſus bellicos exprobare, aut obijcere uideor? tametſi ſolent hi fortunam ſibi obijci nolle: qui ſe fortunæ commiſerunt: qui in eius periculis ſunt ac uarietate uerſati. iſtius quidem calamitatis tua fortuna particeps non fuit. homines enim in prælijs, nó in conuiuijs belli fortunam tentare, ac periclitari ſolēt. in illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem poſſumus dicere. quod ſi fortunam tibi obijcere non oportet: cur tu fortunæ illorum innocentium ueniam, ac locum non dediſti? Etiam illud prædicas licet: quod ſupplicium more maiorum ſumpſeris: ſecuriq; percuſſeris: idcirco à me in crimen & inuidiam uocari. nó in ſupplicio crimen meum uertitur: non ego ſecuri negoquenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non ſeueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor non modo in ſocios, ſed etiam in ciues, militesq́; noſtros perſæpe eſſe uere, ac uehementer uindicatum. quare hæc quoq; prætermittas licet. Ego culpam nõ in Nauarchis, ſed in te fuiſſe demonſtro: precio milites, remigesq́; dimiſiſſe arguo. hoc Nauarchi reliq dicunt: hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit: hoc Herbitenſes, hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes, Tindaritani, Locrenſes publice dicunt: tuus deniq; teſtis, tuus Imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit: ſeſe in terra eſſe proiectum: uti pachyno, è terreſtri præſidio milites colligeret: quos in nauibus collocaret. quod certe non feciſſet: ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum nauium, ornatarumq́;: ut nonmodo plures, ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere. dico præterea, illos ipſos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuiſſe: aut ſi uni attribuenda culpa ſit: in eo maximam fuiſſe: qui optimam nauem, plurimos nautas haberet: ſummum imperium obtineret. aut ſi omnes in culpa fuiſſent: non oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atque cruciatus. dico etiam, in illo ſupplicio mercedem lachrymarum, mercedem uulneris, atq; plagæ, mercedem funeris, ac ſepulturæ conſtitui nefas fuiſſe. Quapropter ſi mihi reſpondere uoles: hoc dicito. claſſem inſtructam, atq; ornatam fuiſſe: nullum propugnatorem abfuiſſe: nullum uacuũ tractum eſſe remum: rem frumentariá eſſe ſuppeditatá: mentiri Nauarchos: mentiri & tam graues ciuitates: mentiri etiá Siciliam totam: proditum eſſe te à Cleome-

ne: qui ſe dixerit exiſſe in terram: ut pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuiſſe: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum eſſe, atq; deſertum: numum ob ſepulturam datum nemini. quæ ſi dices: tenebere. ſin alia dices: quæ à me dicta ſunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis? eſt in Iudicibus ille familiaris meus: eſt paternus amicus ille? non ut quiſq; maxime eſt, qui cum tibi aliquid ſit: ita te huiuſcemodi crimine maxime eius pudet? Paternus amicus eſt. ipſe pater ſi iudicaret per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi Ro. prætor, cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtrandum: Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triēnium remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publice eſt ædificata: tu à ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti: tu precio remiges dimiſiſti: tu cum nauis eſſet à quæſtore, & ab Legato capta prædonum: archipiratam ab omnium oculis remouiſti: tu, ciues romani qui eſſe dicerentur: qui à multis cognoſcerentur: ſecuri ferire potuiſti: tu tuam domum piratas abducere: in iudicium archipiratam domo producere auſus es: tu in prouincia tam ſplendida, apud ſocios fideliſſimos, ciues Ro. honeſtiſſimos, in metu, periculóq; prouinciæ, dies continuos complures in litore, conuiuijsq; iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu ſociorū, atq; amicorum ad ea conuiuia matres familias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum, collocauiſti: ut ætati maxime lubricæ, atq; incertæ exempla nequitiæ parētis uita præberet: tu prætor in prouincia cum tunica pallióq; purpureo uiſus es: tu propter amorem libidinemq; tuam, impe

rium nauium Legato populi R·ademiſti: Syracuſano tradidiſti:tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentóq; caruere:tua luxuria,atque auaricia claſſis populi R·capta & incenſa eſt:poſt Syracuſas conditas quē in portum nunquam hoſtis acceſſerat : in eo te prætore primū piratæ nauigauerunt:neq; hæc tot tantáq; dedecora diſſimulatione tua,neque obliuione hominum,ac taciturnitate, tegere uoluiſti:ſed etiam nauium præfectos ſine ulla cauſa, de complexu parentum ſuorum,hoſpitumq; tuorum,ad mortem cruciatumq; rapuiſti:neque in parentum luctu,atq; lachrymis,te mei nominis commemoratio mitigauit:tibi hominum innocentium ſanguis non modo uoluptati:ſed etiam quæſtui fuit· Hæc ſi tibi tuus parens diceret: poſſes ab eo ueniam petere ? poſſes ut tibi ignoſceret poſtulare? Satis eſt factum Siculis: ſatis officio,ac neceſſitudini Iudices:ſatis promiſſo noſtro,ac recepto·reliqua eſt ea cauſa Iudices:quæ nō iam recepta,ſed innata,neq; delata ad me,ſed in animo, ſenſúq; meo penitus affixa,atq; inſita eſt:quæ non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium romanorum,hoc eſt ad uniuſcuiuſq; noſtrum uitā,et ſanguinē pertinet· In qua nolite à me,quaſi dubium ſit aliquid, argumenta Iudices expectare·omnia quæ dicam de ſupplicio ciuium romanorum:ſic erunt clara,et illuſtria:ut ad ea probāda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim·furor enim quidā ſceleris,& audaciæ comes,iſtius effrenatum animum,importunamq; naturam tanta oppreſſit amentia:ut nunquā dubitaret in conuentu,palàm,ſupplicia, quæ in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt:ea i ciues Ro·expromere·uirgis quàm multos ceciderit:quid ego commemorem? tantum breuiſſime dico Iudices·nullum fuit omnino iſto

prætore in hoc genere diſcrimen. Itaque iam conſuetudine ad corpora ciuium Ro. etiam ſine iſtius nutu, ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare Verres? in foro Lilybei, maximo conuentu, C. Seruiliũ ciuem romanum, in conuentu Panormitano ueterem negociatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uirgis, & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare ſi potes. nemo Lilybei fuit: quin uiderit. nemo in Sicilia: quin audierit. plagis confectum dico à lictoribus tuis ciuem Romanum, ante oculos tuos concidiſſe. ob quam cauſam dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſæ, & iuri ciuitatis. quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſa: cur hoc cuiq̃ ciui Ro. iure accidat: ita quæro, quæ in Seruilio cauſa fuerit. ignoſcite in hoc uno Iudices. in cæteris enim non magnopere cauſas requiram. Locutus erat liberius de iſtius improbitate, atq; nequitia. quod iſti ſimul ac renunciatum eſt: hominem iubet Lilybeum uadimonium Venerio ſeruo promittere. promittit. Lilybeum uenitur. cogere eum cœpit: cum ageret nemo: nemo poſtularet: HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo: ni furtis quæſtum faceret. Recuperatores de cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare: & deprecari: ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. Hæc cum maxime loqueretur: ſex lictores circunſiſtunt ualentiſſimi, & ad pulſandos, uerberãdoſq; homines exercitatiſſimi: cædunt acerrime uirgis: deniq; proximus lictor (de quo ſæpe iam dixi) Sextius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſime cœpit. itaq;, illi cum ſanguis os, oculoſq; compleſſet: concidit: cum illi nihilominus iacenti latera tunderet: ut aliquando ſpõdere ſe diceret. ſic ille affectus

illinc

illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. Iſte autem homo uenerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum. Nam quid ego de cæteris ciuium Ro. ſupplicijs ſigillatim potius, q̃ generatim; atq; uniuerſe loquar? Carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis: quæ Lautumæ uocantur: in iſtius imperio domicilium romanorum fuit. ut quiſq; iſtius animum, aut oculos offenderat: in lautumas ſtatim conijciebatur. Indignum hoc uideo uideri omnibus Iudices: & id iam priore actione, cum hæc teſtes dicerent: intellexi. retineri enim putatis oportere iura libertatis nonmodo hic, ubi tribuni plebis ſunt: ubi cæteri magiſtratus: ubi plenum forum iudiciorum: ubi Senatus authoritas: ubi exiſtimatio populi Ro. & frequentia: ſed ubicunq; terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium Ro. ſit: ſtatuitis id pertinere ad communem cauſam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum, & maleficorum, ſceleratorumq;, in prædonum, hoſtiumq; cuſtodias tu tantum numerum ciuiũ Ro. includere auſus es? nunquam ne tibi iudicij, nunquam concionis, nunquã huius tantæ frequentiæ, quæ nũc animo te iniquiſſimo, infeſtiſſimoq; intuetur: uenit in mentem? nunquam tibi populi Ro. abſentis dignitas, nunquã ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis, in oculis, animoq; uerſata eſt? nunquam te in horum conſpectum rediturum, nunquam in forum populi Ro. uenturum, nunquam ſub legum, & iudiciorum poteſtatem caſurũ eſſe putaſti? At quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla Iu

dices: præter prædandi nouam ſingularemq; rationem. Nã ut illi, quos à poetis accipimus: qui ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur: ut qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent. ſic iſte in omnia maria infeſtus, ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunq; nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexãdria uenerat: ſtatim certis indicibus, et cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in lautumias conijciebantur: onera, atq; merces in prætoriam domum deferebantur. Verſabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondã inſula multos, et crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate: quæ in ijſdem locis uerſata eſſe dicitur. non enim Carybdin tam infeſtam, neq; Scyllã nautis: quàm iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. hoc ẽt iſte infeſtior: quod multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolã, & eã Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. At quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo Iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in defenſione commemorabitur. Quicũq; acceſſerant ad Siciliam paulo pleniores: eos Sertorianos milites eſſe, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proferebant, alij purpuram Tyriã, thus alij, atq; odores, ueſtemq; linteam: gemmas alij, et margaritas: uina nonnulli græca, uenaleſq; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus: quibus locis nauigarent. non intelligebant eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi: qbus argumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabãtur. iſte enim hæc eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in

lautumias abduci imperabat: naues eorum, atq; onera diligenter aſſeruanda curabat. His inſtitutis, cum completus iam mercatorũ carcer eſſet: tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitem Ro. lectiſſimum uirũ dicere audiſtis: quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebantur indigniſſime ciuium romanorum: ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis Ro. ſum: quæ ſæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit: ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius ferret. Quid eſt Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horũ dicere iſtis defenſoribus tuis audes? cedo mihi quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorũ: quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur: cedo rationem carceris: quæ diligentiſſime conficitur: quo quiſq; die datus in cuſtodiã, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues romanos gregatim coniectos in lautumias: uidetis indigniſſimo in loco coaceruatam multitudinem ueſtrorum ciuium: quærite nunc ueſtigia prius: quibus exitus illorum, ex illo loco compareant. nulla ſunt. omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere: tamen fides huic defenſioni non haberetur. ſed ſcriptum extat in iiſdem literis: quod iſte homo barbarus, ac diſſolutus neq; attendere unquã, neq; intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν inquit: hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio affecti, ac necati ſunt. Si quis rex, ſiqua ciuitas exterarum gentiũ, ſiqua natio feciſſet aliqd in ciuẽ Ro. eiuſmodi: nõ ne publice uindicaremus? nõ bello pſequeremur? poſſemus hãc iniuriã ignominiãq; nominis romani inultam, impunitãq; dimittere? quot bella maiores noſtros,

& quanta ſuſcepiſſe arbitramini: quod ciues Ro. iniuria affecti: quod nauicularij retenti: quod mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, in uincla coniectos eſſe mercatores: & in uinculis ciues Ro. necatos eſſe, arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium romanorũ, non apud Senatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi Ro. de tot, & tam acerbis ſupplicijs ciuium romanorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permouerẽ. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Ro. dignitas eſt apud omnes nationes: ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. Num ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem? cum te implicatum ſeueritate iudicum, circumretitum frequentia populi Ro. eſſe uideam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris: ac te aliqua ui, ac ratione explicaris: in illas tibi maiores plagas incidendum eſt: in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. Cui ſi etiã, id quod defendit: uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei perniciosa, quàm mea uera accuſatio debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe: & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi facere licuit? forum plenum, & baſilicas, iſtorum hominum uidemus: et animo æquo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis, non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor Cõſulis, translator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tantum ſibi authorita-

tis in Rep. ſuſcepit: ut quibus hominibus per Senatum, per populum romanum, per omnes magiſtratus, in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in Rep. uerſari liceret: ijs omnibus mortem acerbam, crudelemq́; proponeret: ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium clariſſimum uirum, et fortiſſimum permulti occiſo Perpēna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum, incolumēq; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit? & ſpem ſalutis oſtendit? Ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt: ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam monumentum fuit: mors, et cruciatus erat conſtitutus? uide quàm commodam defenſionem excogitaris. malo me hercules id, quod tu defendis: his iudicibus populoq́; romano, quàm id, quod ego inſimulo: probari. malo inquā te, iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs inimicum, atq; infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. Sed non licet me iſto tanto bono Iudices uti: non licet. adſunt enim Puteoli toti: frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores homines locupletes, atq; honeſti: qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicēt. Hic uide quàm me ſis uſurus æquo: cum ego Granium teſtem produxero: qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat: qui à te nauem ſuam, mercesq́; repetat: refellito ſi poteris: meum teſtem deſeram: tibi fauebo: te inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Sertorio fuiſſe: à Dianio fu

gentes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit: reperiri, neq; proferri poteſt. Reducam iterum Equitem romanum L. Flauium, ſi uoles. quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant: noua quadam ſapiẽtia, ut omnes intelligunt: conſcientia tua, atq; authoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius ſi uoles: qui nam fuerit L. Herennius is: quem ille argentariam Lepti feciſſe dicit: qui cum amplius centum ciues romanos haberet, ex conuentu Syracuſarum: qui eum non ſolum cognoſcerent: ſed etiam lachrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen à te inſpectantibus omnibus Syracuſanis ſecuri percuſſus eſt. Hunc quoq; teſtem meum refelli, et illum Herennium ſertorianum fuiſſe abs te demonſtrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum: qui capitibus inuolutis in piratarum, captiuorumq́; numero producebantur: ut ſecuri ferirentur? quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs te cogitata? an te L. Flauij, cæterorumq́;, de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij grauiſſimi, atque honeſtiſſimi uirĩ ſumma authoritas pauloante diligentiorem timidioreq́; fecerat? qui nuper pro teſtimonio, non aduenam neſcio quem, nec alienum, ſed eum ciuẽ romanum, qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet: à te ſecuri percuſſum eſſe dixit. Poſt hanc illorum uociferationem, poſt hanc communẽ famam, atq; querimoniam, non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe cœpit. capitibus inuolutis ciues Ro. ad necem producere inſtituit. quos tamen icirco necabat palàm: quod homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter præ=

domum numerũ requirebant. Hæc in plebe Ro. te prætore eſt conſtituta conditio: hæc negocij gerendi ſpes: hoc capitis, uitæq; diſcrimen. parum ne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeunda fortunæ? niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus, atq; in noſtris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc ſub urbana, ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium romanorũ: quæ ciues ro. omnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſime ſemper accepit: ut qui ex ultima Syria, atq; Aegypto nauigarent: qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuiſſent: qui ex prædonum inſidijs, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent: in Sicilia ſecuri ferirentur? cum ſe iam domum ueniſſe arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio Conſano municipe dicam Iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametſi dolor me non deficit. ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt. quod crimen eiuſmodi eſt: ut, cum primum ad me delatum eſt: uſurum me illo non putarem. tametſi enim ueriſſimum eſſe intelligebam: tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lachrymis omnium ciuium Ro. qui in Sicilia negociantur: adductus Valẽtinorum hominum honeſtiſſimorũ teſtimonijs, omniũq; Rheginorum, multorumq; Equitum Ro. qui caſu tum Meſſanæ fuerunt: dedi tantum priore actione teſtimonium: res ut nemini dubia eſſe poſſet. quid nunc agam? cum iã tot horas de uno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam: cum propè omnem uim uerborum eiuſmodi, quæ ſcelere iſtius digna ſunt: alijs in rebus conſumpſerim: neq; hoc prouiderim: ut uarietate criminũ

uos attentos tenerẽ: quemadmodum de tanta re dicam? opinor unus modus, atq; una ratio eſt. rem in medio ponam: quæ tantum habet ipſa grauitatis: ut neque mea, quæ nulla eſt: neq; cuiuſquam, ad inflãmandos ueſtros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Conſanus, cum illo numero ab iſto in uincula coniectus eſſet: & neſcio qua ratione, clàm è lautumijs profugiſſet: Meſſanamq; ueniſſet: qui propè iam Italiã, & mœnia Rheginorũ uideret: & ex illorum metu mortis, ac tenebris, quaſi luce libertatis, et odore aliquo legum recreatus, reuixiſſet: loqui Meſſanæ cœpit: & queri, ſe in uincla eſſe coniectum: ſibi rectà iter eſſe Romam: Verri ſe præſto aduenienti futurũ. non intelligebat miſer: nihil intereſſe, utrũ hæc Meſſanæ, an apud ipſum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui: hanc ſibi iſte urbem delegerat: quã haberet adiutricẽ ſcelerum, furtorũ receptricem, flagitiorũ omniũ ſociã. Itaq; ad magiſtratũ Mamertinũ ſtatim deducitur Gauius: eóq; ipſe die caſu Meſſanam Verres uenit. res ad eum defertur: eſſe ciuem romanum: qui ſe Syracuſis in Lautumijs fuiſſe quereretur: quẽ iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à ſe retractum eſſe: & aſſeruatum: ut ipſe in eum ſtatueret, quod uideretur. Agit hominibus gratias: & eorum erga ſe beneuolentiã diligentiamq; collaudat. ipſe inflammatus ſcelere, et furore, in forũ uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. expectabãt oẽs, quo tandẽ progreſſurus, aut quidnã acturus eſſet: cũ repente hoĩem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, et uirgas expediri iubet. clamabat ille miſer, ſe ciuẽ eſſe romanũ, municipẽ Coſſanũ: meruiſſe ſe cũ L. Precio ſplẽdidiſſimo Eq̃te romano: q Panormi ne-

gociaretur: ex quo hæc Verres ſcire poſſet. tum iſte, ſe cō periſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam, ab ducibus fugitiuorū eſſe miſſum. cuius rei neq; index, neq; ueſtigium aliquod, neq; ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. deinde iubet undiq; hominem proripi: uehementiſſiméq; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Meſſanæ ciuis romanus Iudices: cum interea nullus gemitus, nulla uox alia iſtius miſeri inter dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur: niſi hæc: ciuis Romanus ſum. hac ſe commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulſurum, cruciatumq; à corpore deiecturum, arbitrabatur. is nonmodo hoc non perfecit, ut uirgarū uim deprecaretur: ſed cum imploraret ſæpius, uſurparetq; nomen ciuitatis: crux, crux inquam infelici, et erumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem uiderat: comparabatur. O' nomen dulce libertatis: O' ius eximium noſtræ ciuitatis: O' lex Portia, legesq; Semproniæ: O' grauiter deſiderata, & aliquādo reddita plebi romanæ tribunitia poteſtas: hucine tandem omnia reciderunt? ut ciues Ro. in prouincia populi romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi ro. faſces, & ſecures haberet: deligatus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes, ardentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? ſi te illius acerba imploratio, & uox miſerabilis, non inhibebat: ne ciuiū quidem romanorum, qui tum aderant: fletu, & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quenquam: qui ſe ciuem romanum eſſe diceret? Nolui tam uehementer agere hoc prima actione Iudices: nolui. uidiſtis enim ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. ſtatui egomet mihi, tum modum orationi meæ, & C. Numitorio Equi

ti Ro. primo homini, teſti meo: & Glabrionem id quod ſæpientiſſime fecit, facere lætatus ſum: ut repente conſilio in medio teſtem dimitteret. & enim uerebatur ne populus Ro. ab iſto eas pœnas ui repetiſſe uideretur: quas ueritus eſſet, ne iſte legibus, & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. Nunc quoniam iam exploratum eſt omnibus, quo loco cauſa tua ſit: & quid de te futurum ſit: ſic tecum agam. Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorẽ fuiſſe dicis: oſtendam in lautumias Syracuſis à te eſſe coniectum: neq; id ſolum ex literis oſtendam Syracuſanorum: ne poſſis dicere me, quia ſit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen: ut hunc illum eſſe poſſim dicere: ſed ſecundum arbitrium tuum teſtes dabo: qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in lautumias coniectum eſſe dicant. producam etiam Coſſanos municipes illius,: ac neceſſarios: qui te nunc ſero doceant: iudices non ſero: illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti: ciuem Ro. & municipem Coſſanum, non ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. Cum hæc omnia, quæ polliceor: cumulate tuis proximis plana fecero: tum iſtuc ipſum tenebo: quod abs te mihi datur. eo contentum me eſſe dicam. quid enim nuper, tu ipſe, cum populi Ro. clamore, atq; impetu perturbatus exiluiſti: quid inquam locutus es? illum, quod moram ſupplicio quæreret: ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem romanum. ſed ſpeculatorem fuiſſe. iam mei teſtes ueri ſunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. P. Cotij nobiliſſimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luccius? qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid enim cæteri? adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati: non qui nouiſſe Gauium: ſed qui ſe uidiſſe dicerent; cum is, qui ſe ciuem

Ro·eſſe clamaret:in crucem ageretur.hoc tu Verres idẽ dicis:hoc tu confiteris:illum clamitaſſe,ſe ciuem eſſe romanum:apud te nomen ciuitatis ne tantum quidẽ ualuiſſe: ut dubitationem aliquam crucis,ut crudeliſſimi,teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram ſaltem poſſet afferre.hoc teneo:hic hæreo Iudices:hoc ſum cõtentus uno: omitto,ac negligo cætera:ſua confeſſione induatur,ac iuguletur neceſſe eſt.qui eſſet,ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione·ciuem Ro·ſe eſſe dicebat·ſi tu apud Perſas,aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere: quid aliud clamitares:niſi te ciuem eſſe romanum? & ſi tibi ignoto,apud ignotos,apud barbaros,apud homines in extremis,atq; ultimis gentibus poſitos,nobile,& illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet:ille,quiſquis erat: quem tu in crucem rapiebas:qui tibi eſſet ignotus:cum ciuem ſe Ro· eſſe diceret:apud te prætorem ſi nõ effugiũ,ne moram quidẽ mortis mentione , atq; uſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? Homines tenues,obſcuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca: quæ nunquam antea uiderunt: ubi neq; noti eſſe ijs, quo uenerunt: neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt·hac una tamen fiducia ciuitatis nonmodo apud noſtros magiſtratus,qui & legum,& exiſtimationis periculo continentur:neq; apud ciues ſolum romanos,qui & ſermonis,& iuris,& multarum rerum ſocietate iũcti ſunt:fore ſe tutos arbitrantur:ſed,quocunq; uenerint: hanc ſibi rem præſidio ſperant eſſe futurum · tolle hanc ſpem:tolle hoc præſidium ciuibus romanis:conſtitue nihil eſſe opis in hac uoce:ciuis romanus ſum:poſſe impune prætorem,aut alium quemlibet ſupplicium,quod ue

lit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem Ro. eſſe dicat: quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarũ, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit: ciuibus romanis iſta defenſione præcluſeris. Quid ſi L. Precium Eqtem romanũ, q tum in Sicilia: nominabat? etiã ne id magnum fuit? Panormum literas mittere: aſſeruaſſe hominem: cuſtodijs Mamertinorum tuorum uinctum, clauſum habuiſſe: dum Panormo Precius ueniret: cognoſceret hominẽ. aliqd de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum, ſi ita tibi uideretur: hoc iuris in omnes conſtitueres: ut, qui neq; tibi notus eſſet: neq; cognitorem locupletem daret: quamuis ciuis Ro. eſſet: in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus: ac non nomini, generi, iuri ciuium hoſtis. nõ illi inquam homini, ſed cauſæ communi libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini more, atq; inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt urbem, in uia Pompeia: te iubere in ea parte figere: quæ ad fretum ſpectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes: quod omnibus audientibus dixiſti palàm: te icirco illum locum deligere: ut ille, qui ſe ciuem Ro. eſſe diceret: ex cruce Italiam cernere, ac domum ſuam proſpicere poſſet. Itaq; illa crux ſola Iudices poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiæ conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt: ut ille in dolore, cruciatuq; moriens, panguſto freto diuiſa ſeruitutis, ac libertatis iura cognoſceret: Italia autem alumnum ſuũ, ſeruitutis extremo, ſummoq; ſupplicio affixum uideret. Facinus eſt uinciri ciuem romanum: ſcelus uerberari: propè parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? uerbo ſatis di

gno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. non fuit his omnibus iſte contentus. ſpectet inquit patriam: in conſpectu legum, libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauium, non unũ hominem, neſcio quẽ, ciuẽ romanũ, ſed communem libertatis, & ciuitatis cauſam in illũ cruciatum, & crucem egiſti. Iam uero uidete hominis audaciã. non'ne eum grauiter tuliſſe arbitramini? quod illam ciuibus Ro. crucem, non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximum, potuit: elegit: monumentum ſceleris, audaciæq; ſuæ uoluit eſſe in conſpectu Italiæ, ueſtibulo Siciliæ, præteruectione omnium: qui ultro citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues romanos, non ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis, non ad eos, qui populi romani nomen audiſſent: deniq;, ſi non ad homines, uerum ad beſtias, aut etiam, ut longius progrediar: ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa, & ad ſcopulos hæc conqueri, & deplorare uellem: tamen omnia muta, atq; inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud Senatores populi Ro. legum, iudiciorumq;, & iuris authores: timere non debeo: ne nõ unus iſte ciuis Ro. illa cruce dignus, cæteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. Paulo ante Iudices lachrymas in morte miſera, atq; indigniſſima Nauarchorum non tenebamus: & recte, ac merito ſociorum innocentiũ miſeria commouebamur. quid nunc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? nam ciuium Ro. ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt: quoniam id & ſalutis omnium ratio, & ueritas omnium poſtulat. omnes hoc loco ciues Ro. & qui adſunt: & qui ubicunq; ſunt: ueſtrã

ſeueritatem deſiderant: ueſtram fidem implorant: ueſtrum auxilium requirunt: omnia ſua iura, commoda, auxilia, totam deniq; libertatem, in ueſtris ſententijs uerſari arbitrantur. A` me, tametſi ſatis habent: tamen ſi res aliter acciderit: plus habebunt fortaſſe: q̃ poſtulant. nam & ſi quauis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit: id quod neq; metuo Iudices: neq; ullo modo fieri poſſe uideo. ſed ſi in hoc me ratio fefellerit: Siculi cauſam ſuam periſſe querentur: et mecum pariter moleſte ferent: populus quidem romanus breui, quoniá mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit: ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragijs ante Cal. februarias recuperabit. Ac ſi de mea gloria, & amplitudine quæritis Iudices: non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Ro. iudiciū reſeruari. ſplendida eſt illa cauſa, probabilis mihi, et facilis: populo grata, atq; iucunda. deniq; ſi uideor hic, id quod ego nó quæſiui: de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorū ſcelere fieri non poteſt: de multis mihi creſcere licebit. Sed me hercules ueſtra, reiq; publicæ cauſa Iudices, nolo hoc in hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe commiſſum: nolo eos iudices, quos ego probarim: atq; delegerim: ſic in hac urbe notatos, iſto abſoluto ambulare: ut non cera, ſed ceno obliti eſſe uideantur. Quamobrem te quoq; Hortenſi, quia monendi locus eſt: ex hoc loco moneo: uideas ēt, atq; ēt: et conſideres: quid agas: quo progrediare: quem hominem, & qua ratione defendas. neq; de illo quicquam tibi præfinio: quo minus ingenio mecum, atq; omni dicendi facultate contendas. cætera, ſi qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent: facere poſſe: ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius, moliri cogitas: ma=

gnopere cenſeo deſiſtas: & illa quæ tentata iam, &
cœpta ab iſto ſunt: à me autem perueſtigata, & cognita:
moneo ut extinguas: & longius progredi ne ſinas. ma-
gno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio: maiore
quàm putas. quod enim te liberatum iam exiſtimatio-
nis metu, defunctum honoribus, deſignatum conſ. cogi
tes: mihi crede ornamenta iſta, & beneficia populi Ro.
non minore negocio retinentur: quàm comparantur.
tulit hæc ciuitas, quoad potuit: quoad neceſſe fuit: re-
giam iſtam ueſtram dominationem in iudicijs, & in
omni republica: tulit. ſed quo die populo Ro. Tribuni pl.
reſtituti ſunt: omnia iſta uobis (ſi forte nondum intel-
ligitis) adempta, atq; erepta ſunt. omnium nunc oculi
coniecti ſunt hoc ipſo tempore in ununquenque no-
ſtrum: qua fide ego accuſem: qua religione hi iudicent:
qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, ſi quis tan
tulum de recta regione deflexerit: non illa tacita exi-
ſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis: ſed uehemẽs,
ac liberum populi Ro. iudicium conſequetur. nulla ti-
bi Quinte cum iſto cognatio eſt: nulla neceſſitudo: qui
bus excuſationibus antea, nimium in aliquo iudicio ſtu
dium tuum defendere ſolebas: earum habere in hoc ho
mine nullã potes: quæ iſte in prouincia palàm dictitabat
cum ea, quæ faciebat: tua ſe fiducia facere dicebat: ea
ne uera putentur: tibi maxime eſt prouidendum. Ego
mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſ-
ſimis meis perſolutam. nam iſtum, paucis horis pri-
mæ actionis omnium mortalium ſententijs condemna-
ui. reliquum iudicium non iam de mea fide, quæ per
ſpecta eſt: neq; iſtius uita, quæ damnata eſt: ſed de iudi
cibus, &, uere ut dicam, de te futurum eſt. at quo tem-

pore futurum eſt? nam id maxime prouidēdum eſt. etenim cum omnibus in rebus, tum in Rep. *permagni momenti eſt, ratio, atq; inclinatio temporum. nēpe eo: cum populus ro. aliud genus hominum, atq; alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege iudicijs, iudicibusq́; nobis promulgata, quam non is promulgauit: cuius nomine proſcriptam uidetis: ſed hic reus. hic inquam ſua ſpe, atq; opinione, quam de uobis habet: legem illā ſcribendam, promulgandamq́; curauit.* Itaq; *cum primo agere cœpimus: lex non erat promulgata: cum iſte ueſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamobrem quibus reſponſurus non uideretur: mentio de lege nulla fiebat. poſteaquam iſte recreari, & confirmari uiſus eſt: lex ſtatim promulgata eſt: cui lege cum ueſtra dignitas uehementer aduerſaretur: iſtius ſpes falſa, & inſignis impudentia maxime ſuffragatur.* Hic *ſiquid erit commiſſum à quoquam ueſtrum: quod reprehendatur: aut populus ro. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignū putauit: aut hi, qui propter offenſionem iudiciorum de ueteribus iudicijs lege noua noui iudices erunt conſtituti. mihi porrò, ut ego non dicam: quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi ſit neceſſe? potero ſilere* Hortenſi? *potero diſſimulare? cum tantum* Reſp. *uulnus acceperit: ut expilatæ prouinciæ, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues* Ro. *cruciati, & necati impune me actore eſſe uideantur? potero hoc ego onus tantum, aut in hoc iudicio deponere? aut diutius tacitus ſuſtinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non* Populi Ro. *fides imploranda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint: ut aut fidem ſuam corrumpi paterentur: aut iu-*

dicium

dicium corrumperent:in diſcrimen, ac iudicium uocan di? Quæret aliquis fortaſſe: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum ſuſcepturus es? non ſtu dio quidem hercule ullo, neq; uolūtate. ſed non idem mi hi licet: quod ijs, qui nobili genere nati ſunt: quibus omnia Populi Ro. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum eſt. uenit enim mihi in mentem M. Catonis hominis ſapientiſſimi: qui cum ſe uirtute, non genere Populo Ro. commendari putaret: cum ipſe ſui generis initium, ac nominis, ab ſe gigni, & propagari uellet: hominum potentiſſimorum ſuſcepit inimicitias: & maximis in laboribus uſq; ad ſummam ſenectutem, ſumma cum gloria uixit. poſteaq; Pompeius humili, atq; obſcuro loco natus non ne plurimis inimicitijs, maximisq; ſuis periculis, ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium uidimus non mediocribus inimicitijs, ac laboribus contendere: ut ad iſtos honores peruenirent: ad quos uos per ludum, ac negligentiam perueniſtis. Hæc eadem eſt noſtræ rationis regio, & uia: horum nos hominum ſectam, atq; inſtituta perſequimur. uidemus quanta ſit in inuidia, quantoq; in odio apud quoſdam homines nobiles, nouorum hominum uirtus, & induſtria: ſi tantulum oculos deiecerimus: præſto eſſe inſidias: ſi ullū locum aperuerimus ſuſpicioni aut crimini: accipiendum eſſe ſtatim uulnus: eſſe nobis ſemper uigilandum, ſemper laborandum uidemus. inimicitiæ ſunt: ſubeantur: labores: ſuſcipiātur. etenim tacitæ magis, & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt: quàm indictæ, & apertæ. hominum nobiliū non ſe-

rē quiſquam noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris officijs beniuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura, et genere diſiuncti ſint: ita diſſident à nobis animo, ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ periculi? quorum animos iam ante habueris inimicos, & inuidos: quàm ullas inimicitias ſuſceperis? Quamobrem mihi Iudices optandum eſt illud: in hoc reo finē accuſandi facere: cum & populo Ro. ſatisfactum: et receptum officium Siculis neceſſarijs meis erit perſolutum. deliberatum autem eſt: ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo: fefellerit: non modo eos perſequi: ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſciētiæ contagio pertinebit. Proinde ſiqui ſunt: qui in hoc reo, aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium uelint eſſe: ita ſint parati: ut diſceptante populo ro. mecum ſibi rem uideant futurā. & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt: ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe cognorunt: exiſtiment in his hominibus, quorum ego inimicitias populi Ro. ſalutis cauſa ſuſcepero: multo grauiorem, atq; acriorem futurum. Nunc te Iupiter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atq; iſta arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factū ab regibus, tibi dicatum, atq; promiſſum per nefarium ſcelus de regijs manibus extorſit: cuiuſq; ſanctiſſimum, et pulcherrimum ſimulachrum Syracuſis ſuſtulit: teq́; Iuno Regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorum, Melitæ, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima ſimili ſcelere idem iſte omnibus bonis, ornamentiſq; nu-

dauit: teq; Minerua, quam iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis tĕplis expilauit: Athenis, cum auri gran de pondus, Syracuſis, cum omnia præter tectum, et pa rietes abſtulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorũ iſte Deli non fanum, ſed, ut hominum opinio, & religio fert: ſedĕ antiquã, diuinũq; domiciliũ nocturno la trocinio, atq; impetu compilauit: etiam te Apollo, quĕ iſte Chio ſuſtulit: teq; etiam, atq; etiam Diana, quam Pergæ ſpoliauit: cuius ſimulachrum ſanctiſſimum Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratũ, ſemel ipſorũ religione, iterũ P. Africani uictoria, tollendũ, aſportandumq; curauit: teq; Mercuri, quĕ Verres in uilla, et in priuata aliqua paleſtra poſuit: P. Africanus in urbe ſociorum, & gym naſio Tyndaritanorum, iuuentutis illorum cuſtodem, et præſidem uoluit eſſe: teq; Hercules, quem iſte Agrigenti nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa, et comparata ma nu conuellere ex ſuis ſedibus, atq; auferre conatus eſt: teq; ſanctiſſima mater Idea, quam apud Enguinos auguſtiſſimo, et religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatam reliquit: ut nunc nomen modo Africani, et ueſtigia uiolatæ religionis maneant: monumenta uictoriæ faniq; ornamenta non extent: uoſq; omniũ rerum foréſium, con ſiliorum maximorum, legũ, iudiciorumq; arbitri, et teſtes, celeberrimo in loco prætorij locati Caſtor, et Pollux, quorũ ĕ templo quæſtum ſibi iſte, & prædã maximam improbiſſime cóparauit: omneſq; dij, qui uehiculis Thĕ ſarum ſolennes cętus ludorũ initis: quorũ iter iſte ad ſuum quæſtum, nõ ad religionũ dignitatem faciendũ, exi gendumq; curauit: teq; Ceres, et Libera, quarũ ſacra, ſicut opiniones hominũ, ac religiones ferunt: longe maxi

mis, atq; occultiſſimis cærimonijs continentur: à qbus ini tia uitæ, atq; uictus, legum, morum, manſuetudinis, hu manitatis exẽpla hominibus, & ciuitatibus data, ac di ſperſa eſſe dicuntur: quarum ſacra Populus Ro. à græ= cis aſcita, & accepta, tanta religione, & publicæ, et pri uatim tuetur: non ut ab alijs huc allata, ſed ut cæteris hinc tradita eſſe uideantur: quæ ab iſto uno ſic pollu- ta, & uiolata ſunt: ut ſimulacrum Cereris unũ, quod à uiro nonmodo tangi, ſed ne aſpici quidem fas fuit: è ſa crario Catinæ conuellendum, auertendumq́; curaue- rit: alterum autem Ennæ ex ſua ſede, ac domo ſuſtule rit: quod erat tale: ut homines cum uiderent, aut ipſam uidere ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe: ſed cœlo delapſam arbitrarẽtur: uos etiam, atq; etiam imploro & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus, lucosq́; colitis: cunctæq́; Sici- liæ, quæ mihi defendẽda credita eſt: præſidetis: quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum diſtributis, o= mnes gentes, ac nationes ueſtri religione numinis conti= nentur: cæteros item deos deasq́; omnes, imploro: atq; ob teſtor: quorum templis, & religionibus iſte nefario quo= dam furore, & audacia inſtinctus, bellum ſacrilegum ſemper, impiumq́; habuit indictum: ut ſi in hoc reo, atq; in hac cauſa, omnia mea conſilia ad ſalutem ſocio- rum, dignitatem populi romani, fidem meam ſpectaue runt: ſi nullam ad rem, niſi ad officium, & ueritatem omnes meæ curæ, uigiliæ, cogitationesq́; laborarũt: quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit: fides in agenda: ea- dem ueſtra in iudicanda ſit. deniq; uti C. Verrẽ, ſi eius omnia ſunt inaudita, et ſingularia facinora ſceleris, au

daciæ, perfidiæ, libidinis, auariciæ, crudelitatis: dignus exitus eiuſmodi uita, atq; factis ueſtro iudicio conſequatur: utq; reſpublica, meaq; fides, una hac accuſatione mea contenta ſit: mihiq; poſt hac bonos potius defendere liceat: quàm improbos accuſare neceſſe ſit.

[illegible]

PRO M. FONTEIO. ORATIO XI.

Deſunt permulta.

—Hoc prætore oppreſſam eſſe ære alieno Galliam. à quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus romanis: qui negociantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? inſector ultro: atq; inſto accuſatori Iudices: inſector inquam: ac flagito teſtis. plus ego in hac cauſa laboris, & operæ conſumo, in poſcendis teſtibus: quàm cæteri defenſores, in refutandis. audacter hoc dico Iudices: non temere confirmo. referta Gallia negociatorum eſt: plena ciuium romanorum. nemo Gallorum ſine ciue Ro. quicquã negocij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium Ro. tabulis commouetur. uidete quo deſcendam Iudices: q̃ longe uidear à conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. unæ tabulæ proferantur: in quibus ueſtigium ſit aliquod: quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negociatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum, numero teſtem producant: uere accuſatum eſſe concedam. Pro dij immortales, quæ eſt hæc cauſa? quæ defenſio? Prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit: quæ conſtat ex his generibus hominum, & ciuitatum: qui (ut uetera mittam) partim noſtra memoria, bella cum Populo Ro. acerba, ac diuturna geſſerunt: partim modo ab noſtris imperatoribus

ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monumentis notati, modo ab Senatu agris urbibusq; mulctati ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum, ac manus contulerunt: multoq; eius ſudore ac labore ſub Populi Ro. imperium, ditionemq; ceciderunt. eſt in eadem prouincia Narbo martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula Populi romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, et obiectum. eſt item urbs Maſſilia: de qua ante dixi: fortiſſimorum, fideliſſimorumq; ſociorū: qui Gallicorum bellorum pericula Populi Ro. copijs, remiſſiſq; cōpenſarunt. eſt præterea numerus ciuium Ro. atq; hominum honeſtiſſimorum. huic prouinciæ: quæ ex hac gentium uarietate conſtaret: M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant hoſtes: ſubegit: qui proximi fuerant: eos ex ijs agris, quibus erant mulctati: decedere coegit: cæteris, qui idcirco magnis ſæpe erant bellis ſuperati: ut ſemper Populo Ro. parerent: magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à Populo Ro. gerebantur: magnas pecunias, ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum, imperauit. is, qui geſſit: in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis: cauſam unà cum Populo Ro. cognoſcitis. dicunt contra, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. quid coloni Narbonenſes? quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. quid Maſſilienſium ciuitas? hūc præſentem ijs affecit honoribus: quos habuit ampliſſimos: uos autem abſens orat: atq; obſecrat: ut ſua religio, lau

datio, authoritas, aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. quid? ciuium Ro. *quæ uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero: quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, & ciuibus meritum eſſe arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnent* M. Fonteium: *cognoſcitis qui defenſum uelint: ſtatuite nunc, qd ueſtra æquitas, quid* Populi Ro. *dignitas, poſtulet: utrũ colonis ueſtris, negociatoribus ueſtris, amiciſſimis, atq; antiquiſſimis ſocijs, & credere, & conſulere malitis: an his, quibus neq; propter iracundiam fidem, neq; propter infidelitatem honorem habere debetis. quid ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affert: qui huius uirtuti, atq; innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamenne plus* Gallorum *conſenſio ualebit? quàm ſumma authoritas omnium?* Cum Galliæ Fonteius *præeſſet: ſcitis* Iudices *maximos* Populi Ro. *exercitus in duabus* Hiſpanijs, *clariſſimosq; imperatores fuiſſe. quammulti* Equites *romani, quammulti* Tri. *militum, quales, & quot, et quotiens legati ad eos exercitus? præterea* Cn. Pompeius *maximus, atq; ornatiſſimus hyemauit in* Gallia, M. Fonteio *imperante. ſatis'ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & conſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum: quæ* M. Fonteio *prætore gererentur in* Gallia? *quẽ ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero: qui uobis author placeat? eo nos iam laudatore & teſte utemur.* Dubitabitis *etiam diutius* Iudices: *quin illud, quod initio uobis propoſui: ueriſſimum ſit: aliud per hoc iudiciũ nihil agi: niſi ut* M. Fonteio *oppreſſo teſtimonijs eorum, qbus multa* Reip. *cauſa inuitiſſimis imperata ſunt: ſegniores poſthac ad imperandum cæteri ſint: cum uideant eos*

oppugnari: quibus oppreſſis populi romani imperium incolume eſſe non poſſit. Obiectum eſt etiam: quæſtum M. Fonteium ex uiarum munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum eſſet: ne improbaret. ſi & coacti ſunt munire omnes: et multorum opera improbata ſunt: certe utrunq; falſum eſſet: & ob uacationem precium datum: cum immunis nemo fuerit: et ob probationem, cum multa improbata ſint. quid? ſi hoc crimen optimis nominibus denegare poſſumus: & ita: ut non culpam in alios transferamus: ſed uti doceamus: eos iſti munitioni præfuiſſe: qui facile officium ſuũ, & præſtare, & probare poſſunt? tamen ne uos omnia in M. Fonteium iratis teſtibus freti conferetis? Cum maioribus Reip. negocijs M. Fonteius impediretur: & cum ad Remp. pertineret, uiam Domitiam munire: legatis ſuis primarijs uiris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio, negocium dedit. itáq; præfuerunt: imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt: & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex literis quidem ueſtris, quas ſcripſiſtis: & miſſis, & allatis, certe ſcire potuiſtis. quas ſi antea non legiſtis: nunc ex nobis quid de ijs rebus Fonteius ad legatos ſuos ſcripſerit: quid ad eum illi reſcripſerint: cognoſcite. Lege M. ad C. Annium legatum ad C. Fonteium legatum. Lege à C. Annio legato, à C. Fonteio legato. Satis opinor eſſe perſpicuum Iudices: hanc rationem munitionis, neq; ad M. Fonteium pertinere: & ab his eſſe tractatam: quos nemo poſſit reprehendere. Cognoſcite nunc de crimine Vinario: quod illi inuidioſiſſimum & maximũ eſſe uoluerunt. Crimen à Pletorio Iudices ita conſtitutum eſt: Fonteio non in Gallia primum ueniſſe in mentem: ut portorium uini

inſtitueret: ſed in Italia hac propoſita ratione Roma profectum. Itaq;, Titurium Toloſæ quaternos denarios in ſingulas uini amphoras portorij nomine exegiſſe. Crodinum Portum & Numium ternos uictoriatos. nulchalone ſerene umbinos & uictoriatos mille. atq; in his locis ſe crodinu & nulchalone ab his portorium eſſe exactum: ſi qui Cobiamacho: qui uicus inter Toloſam & Narbonem eſt, diuerterentur: neq; Toloſam ire uellent. Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab his: qui ad hoſtem portarent exegiſſent. Video Iudices eſſe crimen & genere ipſo magnum. Vectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: & pecuniam permagnã rationem iſta cogi potuiſſe confiteor & inuidiam. Vel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. Sed ego ita exiſtimo quo maius crimen ſit id quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriã fieri qui id confingat. Vult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum: qui audiunt: ut difficilis aditus ueritati relinquatur. – *

. . . .

Deſiderãtur quæ de crimine Vinario erant reliqua. nec non, quæ ad bellum Vocontiorum, et diſpoſitionem hybernorum pertinebant.

. . . .

At hoc Galli negant. Actio rerum & ius argumentorum coargui poteſt. Igitur teſtibus Iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis, non ſolum poteſtis: ſed etiã debetis. etenim ſi, quia Galli dicunt: iccirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore non ſtulto? dicunt enim Galli. negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis: ut quoniam quidem teſtes dicunt: ſine ulla dubitatione credẽdum ſit: ſalus ipſa uirorum fortium innocentiã tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis non minimã partem ad unãquãq; rem exiſtimandam, momentóq; ſuo ponderandam, ſapientia iudicis tenet: næ multo ueſtræ maiores grauioresq; partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicendũ meæ. mihi enim ſemper unaquaq; de re, teſtis non ſolum ſemel, uerum etiam breuiter interrogandus: & ſæpe etiam nõ interrogandus: ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido authoritas attributa eſſe uideatur. uos et ſæpius eandem rem animus agitare: & diutius uno de teſte cogitare poteſtis. et ſi quem nos interrogare nolumus: quæ cauſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. Quamobrem ſi hoc Iudices præſcriptum lege, aut officio putatis: teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. unum eſt enim, & ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & communiter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur: ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, & credulus, ab religioſo, & ſapienti iudice? nimirum illud: in quo ea, quæ dicuntur à teſtibus: coniectura, & cogitatione traduntur, quanta authoritate,

quanta animi æquitate, quanto pudore, quãta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An uero uos id in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis? quod perſæpe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi Iudices de clariſſimis noſtræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus geſtis, fidem & authoritatem, in teſtimonio, cupiditatis, atq; inimicitiarum ſuſpicio derogauit. Ecquem hominem uidimus? ecquem uere commemorare poſſumus? parem conſilio, grauitate, conſtantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis, M. Emilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur: iurati teſtimonio, neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium creditum eſt. noluerunt ij, qui iudicabant: hanc patere inimicitijs uiam: quem quiſq; odiſſet: ut eum teſtimonio poſſet tollere. Quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam ſermo teſtimonij authoritatem habebat: teſtimonio ipſo, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit: probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare iudices conſiliũ: qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accuſatore, de teſte, iudicare arbitrabantur: quid fictum, quid fortuna, ac tempore allatum, quid precio corruptum, quid ſpe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ ſi iudex non amplectetur omnia conſilio: non animo, ac mente circumſpiciet: ſi quicquid ex illo loco dicetur: ex oraculo aliquo dica

arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea: nō ſurdum iudicem huic muneri, atq; officio præeſſe: nihil erit quamobrem ille neſcio quis ſapiens homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas reqratur. An uero illi Eqtes Ro. quos nos uidimus: qui nuper in Rep. iudicijſq; maximus floruerunt: habuerunt tantum animi, tantum roboris: ut M. Scauro teſti non crederent? uos Belgarum, atq; Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? Si inimico teſti credi non oportuit: inimicior Marcello Craſſus: an Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudijs, atq; obtrectatione domeſtica: quàm huic Galli? quorum, qui optima in cauſa ſunt: equites, frumentum, pecuniá, ſemel, atq; iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati: partim ab hoc ipſo, bello ſuperati, & oppreſſi. Siqui ob aliquod emolumentum ſuum cupidius aliquid dicere uidentur: ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus, & Metellus propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione: cum ſtudiorum ſuorū obtrectatorem ſuſtuliſſent: quàm cunctæ Galliæ ex M. Fontei calamitate: in qua illa prouincia propè ſuam immunitatem, ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. An ſi homines ipſos ſpectare conuenit (id quod in teſte profecto ualere plurimum debet) nōmodo cum ſummis ciuitatis noſtræ uiris, ſed cum infimo ciue Ro. quiſquam ampliſſimus Galliæ comparandus eſt? ſcit Indutiomarus quid ſit teſtimonium dicere? mouetur eo timore quo noſtrum unuſquiſq;: cum in eum locum productus eſt? Recordamini Iudices quantopere laborare ſoleatis: nonmodo qd dicatis pro teſtimonio: ſed etiam quibus uerbis utamini: nequod minus moderate poſitum, nequod ab aliqua cu

pidítate prolapſum uerbum eſſe uideatur. multu deniq; laboratis: nequa ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut & cum proditis: exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis: et cum diſceditis: ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Indutiomarum in teſtimonio timuiſſe: aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, arbitror: quo nos etiã tunc utimur: cum ea dicimus iurati, quæ comperta habemus: quæ ipſi uidimus: ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit: atq; omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet: ne quid apud uos populumq; Ro. de exiſtimatiõe ſua deperderet: nequa fama conſequeretur eiuſmodi: Indutiomarum talem uirum, tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, & audaciam neq; ciuibus ſuis, neq; accuſatoribus noſtris præſtare debere. An uero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarum gentium more, ac natura diſſentiunt: quod cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt: iſtæ contra omnium religiones. illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt: iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. Hæ ſunt nationes: quæ quondam tam longe ab ſuis ſedibus, Delphos uſq; ad Apollinem Pythium, atq; ad oraculũ orbis terræ uexandum, ac ſpoliãdum profectæ ſunt. ab ijſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitolium eſt, atq; ille Iupiter: cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo his quicquam ſanctum, ac religioſum uideri poteſt? qui, etiam ſi quando aliquo metu adducti

deos placandos eſſe arbitrantur: humanis hoſtijs eorum aras, ac templa funeſtant: ut ne religionem quidem colere poſſint: niſi eam ipſam prius ſcelere uiolarint. quis enim ignorat eos, uſq; ad hanc diem, retinere illam immanem, ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? quamobrem quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos: qui etiam deos immortales arbitrētur hominum ſcelere, & ſanguine facillime poſſe placari? cū his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quicquam ſancte, aut moderate dictum putabitis? hoc ueſtræ mentes tam caſtæ, tam integræ ſibi ſuſcipient? ut cum omnes legati noſtri, qui illo triennio in Galliam uenerunt: omnes Equites romani, qui in illa prouincia fuerunt: omnes negociatores eius prouinciæ, deniq; omnes in Gallia, qui ſunt ſocij Populi Ro. atq; amici: M. Fonteiū incolumem eſſe cupiant: iurati priuatim & publice laudent: uos tamen Gallis credere malitis? qd ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur uobis erit hoſtium uoluntas, q̄ ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus, & ſocijs & ciuibus anteferre? An uero dubitatis Iudices? quin inſitas inimicitias iſtæ gentes omnes, & habeant, & gerant cum Populi Ro. nomine? ſic exiſtimatis eos hic ſagatos brachatosq; uerſari animo demiſſo, atq; humili: ut ſolent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum ſupplices inferioresq; confugiunt? nihil uero minus. Hi contra uagantur læti, atq; erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis, & barbaro, atq; immani terrore uerborum. quod ego profecto non

fecto non crederem: niſi aliquotiens ex ipſis accuſatoribus nobiſcum ſimul Iudices audiſſem: cum præciperent, ut caueretis: ne hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. Si M. Fonteium Iudices in cauſa deficerent omnia: ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratibus, quos ante oculos ueſtros geſſit: conuictis uirorum bonorum teſtimonijs, legationibus flagitioſe obitis inuitis ſuis omnibus, in iudicium uocaretur: ſi in eo iudicio colonorum populi Ro. Narbonenſium, fideliſſimorum ſociorum Maſſilienſium, ciuium Ro. omnium teſtimonijs, tabulisq́; premeretur: tamen eſſet uobis magnopere prouidendum: ne quos ita afflictos à ueſtris patribus, maioribusq́; accepiſſetis: ut contemnendi eſſent: eos pertimuiſſe, & eorum minis, & terrore commoti eſſe uideremini. Nunc uero, cum lædat nemo bonus: laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij: oppugnent ij: qui ſæpiſſimæ hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt: cumq́; inimici M. Fontei uobis, ac Po. Ro. minentur: amici ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis nonmodo ueſtris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur: uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus oſtendere: uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere maluiſſe? Magna mehercule cauſa Iudices abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt: ne qua inſignis huic imperio macula, atq; ignominia ſuſcipiatur: ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, Senatum, Equitesq́; Populi Ro. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. Ita uero: ſi illi bellum facere conabũtur: excitandus nobis erit ab inferis C. Marius: qui Indutiomaro iſti minaci, atq; arroganti par in belligerando eſſe poſſit: ex

citandus Cn. Domitius, & Maximus: qui nationem Allobrogum, & reliquias, ſuis iterum armis conficiat: atq; opprimat. aut quoniam id quidem non poteſt: orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius: ut ſuos nouos clientes à bello faciendo deterreat: ut eorum iratos animos, atq; horribilis impetus deprecetur. aut ſi nõ poterit: M. Fabium ſubſcriptorem eius rogabimus: ut Allobrogum animos mitiget: quoniam apud illos Fabiorum nomen ampliſſimum. Nolunt iſti, aut quieſcere, id quod uicti ac ſubacti ſolent: aut, cum minantur: intelligere, ſe populo Ro. non metum belli, ſed ſpem triumphi tendere. Quod ſi in turpi reo patiendum non eſſet: ut quicquã iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine Iudices (iam enim mihi uideor hoc, propè cauſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine Iudices ne ab inimicis quidẽ ullum fictum probroſum non modo crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. Ecquis unquam reus, præſertim in hac uitæ ratione uerſatus, in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt: ut nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata eſſet: ab accuſatore obijceretur, ſi non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac ſuſpicione? M. Emilium Scaurum ſummum noſtræ ciuitatis uirum ſcimus accuſatum à M. Bruto. extant orationes: ex quibus intelligi poteſt: multa in illum ipſum Scaurũ eſſe dicta. falſò'. quis negat? ueruntamen ab inimico dicta, & obiecta. Quammulta M. Aquilius audiuit in ſuo iudicio: quammulta L. Cotta: deniq; P. Rutilius: qui & ſi damnatus eſt, mihi uidetur tamen inter uiros opti-

mos, atq; innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe homo ſanctiſſimus, ac temperatiſſimus multa audiuit in ſua cauſa: quæ ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis (ut opinio mea fert) noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atq; eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia ac flagitioſa dicuntur. at in quem uirum? qui tanta uirtute, atq; integritate fuit: ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem poſſes: ſolus tamen frugi nominaretur. quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet: & uiator quæreret, quem Piſonem? quod erant plures: cogis me inquit dicere inimicum meum frugi. Is igitur uir: quē ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat: niſi ante laudaſſet: qui uno cognomine declarabatur, nonmodo quis eſſet: ſed etiam qualis eſſet: tamen in falſam atq; iniquam probrorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt: ut obiectum nihil ſit: quo ſignificari ueſtigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt: ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum: aut quantam ad maledicendum licentiam: tantum haberent aut ad ementiendum animi: aut ad fingendum ingenij: non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui: fuiſſet. Frugi igitur hominem Iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis uidetis poſitum in ue-

ſtra fide, ac poteſtate: atq; ita: ut commiſſus ſit fidei: permiſſus poteſtati. uidete igitur utrum ſit æquius: hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimũ, dedi inimiciſſimis, atq; immaniſſimis nationibus: an reddi amicis? præſertim cum tot res ſint: quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent. primum generis antiquitas: quam Thuſculo ex clariſſimo municipio profectam in monumentis rerum geſtarum inciſam ac notatam uidemus. tum autẽ continuæ Præturæ: quæ & cæteris ornamentis, & exiſtimatione innocentiæ maxime floruerunt. deinde recens memoria parentis: cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt: ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt. poſtremo ipſe, cum in omnibus uitæ partibus honeſtus, atque integer: tum in re militari cum ſummi conſilij & maximi animi: tum uero uſu quoq; bellorum gerendorum in primis eorum hominũ, qui nunc ſunt: exercitus. Quare ſi etiam monendi eſtis à me: quod non eſtis Iudices: uideor hoc leniter pro mea authoritate uobis præcipere poſſe: ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit: diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cum eſſet: tamen eorum nonmodo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem, ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs, ac Reip. calamitate conſumptis? cum tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur: aut ſubito atq; improuiſa naſcantur? non'ne & hominem ipſum ad du-

bia Reip.*tempora reſeruandum, & cæteros ſtudio lau dis, ac uirtutis inflámandos putatis?* Recordamini *quos legatos nuper in bello* L. Iulius, *quos* P. Rutilius, *quos* L. Cato, *quos* Cn. Pompeius *habuerit. ſcietis fuiſſe tum* M. Cornutum, L. Cinnam, L. Syllam *prætorios homi-nes, belli gerendi peritiſſimos: præterea* C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum, *non literis homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis, ac uictorijs eruditos.* Age *uero nunc inferte oculos in curiam: intro-ſpicite penitus in omnis* Reip. *partes: utrum uidetis nihil poſſe accidere: ut tales uiri deſiderandi ſint? an, ſi acci-derit: eorum hominum copia* Populum Ro. *abundare? quæ ſi diligenter attendetis: profecto* Iudices *uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum, ac diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad ca-ſum, fortunamq́; felicem, domi uobis, ac liberis ueſtris retinere, quam inimiciſſimis* Reip. *nationibus, & cru-deliſſimis, tradere, & condemnare maletis.* At *infe-ſtis propè ſignis inferuntur* Galli *in* Fonteium: *& in-ſtant: atq; urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum au-dacia. nos uero* Iudices *& multis, & firmis præſidijs, uobis adiutoribus iſti immani, atq; intolerandæ barba riæ reſiſtemus.* Primum *obijcitur contra iſtorum impe-tus* Macedonia *fidelis, & amica* Populo Ro. *prouincia: quæ, cum ſe ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiã manu* Fontei *conſeruatam eſſe dicat: ut illa per hunc à* Thracum *aduentu, ac depopulatione defenſa: ſic ab hu ius nunc capite* Gallorum *impetus terroresq́; depellit.* Conſtituitur *ex altera parte ulterior* Hiſpania: *quæ pro-fecto nonmodo religione ſua reſiſtere iſtorum cupidi-*

tati poteſt:ſed etiam ſceleratorum hominum periuriâ teſtimonijs, ac laudationibus ſuis refutare. Atq; ex ipſa etiam gallia fideliſſima, & grauiſſima auxilia ſumuntur. Venit huic ſubſidio miſero, atq; innocenti Maſſiliēſium cuncta ciuitas: quæ non ſolum ob eam cauſam laborat: ut huic, à quo ipſa ſeruata eſt: parem gratiā referre uideatur: ſed etiam, quod ea conditione, atq; eo fato ſe in his terris collocatam eſſe arbitratur: ne quid noſtris hominibus iſtæ gentes nocere poſſint. pugnat pariter pro ſalute M. Fontei Narbonenſis colonia: quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſerijs, ac periculis commouetur. deniq; ut oportet bello Gallico: ut maiorum iura, moresq; præſcribūt: nemo eſt ciuis romanus: qui ſibi ulla excuſatione utendum putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, cæteri negociatores, uno animo M. Fonteium, atq; una uoce defendunt. Quod ſi tantas auxiliorū noſtrorum copias Indutiomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum, cæterorumq; Gallorum: num etiam de matris hunc complexu lectiſſimæ, miſerrimæq; fœminæ uobis inſpectantibus auellet? atq; abſtrahet? præſertim cum uirgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrē complexa teneat: ueſtramq; Iudices, ac populi Ro. fidē imploret: quæ pro uobis, liberisq; ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt: ut ea nunc pro ſalute ſua, fratrisq; ſui, animos ueſtros placare poſſit. cui miſeræ quod præſidium, quod ſolatium reliquū eſt, hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium, participemq; poſſunt. huic uero uirgini quid eſt

præter fratrem? quod aut iucundum, aut carum eſſe poſſit? Nolite pati Iudices aras deorum immortalium, Veſtæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudicio commoueri. proſpicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus, uigilijsq; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lachrymis extinctus eſſe dicatur. Tendet ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem: quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit. cauete ne periculoſum, ſuperbumq; ſit, eius uos obſecrationem repudiare: cuius preces ſi dij aſpernarentur: hæc ſalua eſſe non poſſent. Videtis ne ſubito Iudices: uirum fortiſſimum M. Fonteium parentis, & ſororis commemoratione lachrymas profudiſſe? qui nunquam in acie pertimuerit: qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manum multitudinemq; immiſerit: cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur: quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet: idem nunc perturbato animo pertimeſcit: ne nonmodo ornamento, & adiumento non ſit ſuis: ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris, atq; ignominiam relinquat. O fortunã longe diſparem M. Fontei: ſi diligere potuiſſes: ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundum eſſet. tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet. nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te, atq; imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre: qui aut uicti armis ſunt: aut inuitiſſimi paruerunt? à quo periculo defendite Iudices ciuem fortem, atq; innocentem: curate ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe uideamini: plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe: grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris

ſacris præſit: quàm eorum audaciam: qui cum omnium ſacris, delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite I*udices id quod ad dignitatem* Populi Ro. *maxime pertinet: ut plus apud uos preces uirginis* V*eſtalis, quam minæ* Gallorum *ualuiſſe uideantur.*

PRO A. CECINNA. ORATIO XII.

SI QVANTVM IN AGRO, lociſq; deſertis audacia poteſt: tantum in foro, atq; in iudicijs impudentia ualeret, non minus in cauſa cæderet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ: quàm tum in ui facienda ceſſit audaciæ. uerum & illud conſiderati hominis eſſe putauit: qua de re iure decertari oporteret: armis non contendere: & hoc conſtantis: qui cum ui, & armis certare noluiſſet: eum iure, iudicioq; ſuperare. Ac mihi q̃dem cum audax præcipue fuiſſe uidetur Ebutius in conuocandis hominibus, & armandis: tum impudens in iudicio: nõ ſolum quod in iudiciũ uenire auſus eſt (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re: tamẽ malicia eſt iá uſitatum) ſed quod nõ dubitauit id ipſum, quod arguitur: confiteri. niſi forte hoc ratiõis habuit: quoniá ſi facta uis eſſet moribus: ſuperior in poſſeſſione retinẽda nõ fuiſſet: quia contra ius morẽq; facta ſit: A. Cecinná cum amicis metu ꝑterritum profugiſſe. nũc quoq; in iudicio, ſi cauſa more, inſtitutoq; omniũ defendatur: nos inferiores in agendo non futuros. ſin è conſuetudine recedatur: ſe, quo impudentius egerit: hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi uero, aut in iudicio poſſit idem improbitas: quod in ui confidentia: aut non eo libentius tum audaciæ ceſſerimus: quo nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. Itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendam cauſam hac actione uenio: atq; initio ueneram. tum enim noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea: nunc in confeſſione aduerſarij. tum in noſtris, nunc uero in illo-

rum teſtibus. de quibus ego antea laborabam: ne ſi improbi eſſent: falſi aliquid dicerent: ſi probi exiſtimarẽtur: quod dixiſſent, probarent: nunc ſum animo æquiſſimo. ſi enim ſunt uiri boni: me adiuuant: cum id iurati dicunt: quod ego iniuratus inſimulo. ſin autem minus idonei: me non lædunt: cum iis ſiue creditur hoc ipſum, quod nos arguimus: ſiue fides non habetur: de aduerſarij teſtium fide derogatur. Veruntamen cum illorum cauſæ actionem conſidero: non uideo quid impudentius dici poſſit. cum autem ueſtram in iudicando dubitationem: uereor ne id, quod uidentur impudenter feciſſe: aſtute, & callide fecerint. nam ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe factam: facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur. ſin confeſſi eſſent: & id quod nullo tempore iure fieri poteſt: tum ab ſe iure factum eſſe defenderẽt: ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt: ſe iniecturos uobis cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam moram, ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt: futurum arbitrati ſunt: ut in hac cauſa non de improbitate Sex. Ebutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re ſi mihi eſſet unius A. Cecinnæ cauſa agenda: profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorẽ: propterea, quod fidem meam, diligentiamq; præſtarem: quæ cum ſunt in actore cauſæ: nihil eſt, in re præſertim aperta, ac ſimplici, quod excellens ingenium requiratur. ſed cum de eo iure mihi dicendum ſit: quod pertineat ad omnes: quod conſtitutum ſit à maioribus: conſeruatum uſq; ad hoc tempus: quo ſublato non ſolum pars aliqua iuris diminuta, ſed etiam uis ea, quæ iuri maxime eſt aduerſaria: iudicio confirmata eſſe uideatur: uideo ſummi ingenij cauſam eſſe: non uti demon-

ſtretur, quod ante oculos eſt: ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus: omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quanquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores: non uos tam propter iuris obſcuram, dubiamq; rationem, bis iam de eadem cauſa dubitaſſe: quàm, quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere: moram ad condemnandum acquiſiſſe: ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem uenit: & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt: reprehendendum fortaſſe minus: querendum uero magis etiam uidetur: ideo, quod omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt: propterea, quod & minus lædit: & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum: quod & ad grauiores res pertinet: & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt: id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam, ut quæq; res eſt turpiſſima: ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt. at ea, de qua exiſtimationis periculum eſt: tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium: eandem moram eſſe ad iudicandum? Siquis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit: id non facit: maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem, fraudauit quempiam: in eo, quo delictum maius eſt: eò pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium: & facto quidem tur-

pe. Videte igitur quàm inique accidat: quia res indigna ſit: ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequatur: ideo rem indignam non uindicari. At ſiquis mihi hoc iudex, recuperator'ue dicat: potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire. quare aut muta actionem: aut noli mihi inſtare, ut iudicem. tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquum eſt: ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meum ius perſequar: aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit: non audeat iudicare. etenim ſi Prætor is, qui iudicia dat: nunquam petitori præſtituit: qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum ſit: conſtituta iam re, iudicem quid agi potuerit: aut quid poſſit: non quid actum ſit: quærere. uerum tamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus: ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus. nunc uero quis eſt? qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere? aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant: uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt: in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum: niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? Verum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis: alterius ego uobis hodierno die cauſam profecto auferam: ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. &, ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe: quàm me ratio iuris, & ius, de quo iu-

dictũ eſt: & natura cauſæ coegerit: quæſo ut ignoſcatis. non enim minus laborat A. Cecinna: ne ſummo iure egiſſe: quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur.

M. Fulanius fuit Recuperatores è municipio Tarquinienſi: qui & domi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt: & Romæ argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam: ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit: & in morte ſua teſtamento declarauit. huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulieri eſſet res cautior: curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt iam argentaria diſſoluta, Fulanius huic fundo uxoris continentia quædam prædia, atq; adiuncta mercatur. moritur Fulcinius. multa enim quæ ſunt in re: quia remota ſunt à cauſa: prætermittam. teſtamento facit hæredem, quem habebat è Ceſennia filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat: ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri, iucundus mulieri fuiſſet: ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo: quẽ ſuis bonis hæredẽ eſſe cupiebat: & ex quo maximum fructum ipſa capiebat. ſed hunc fructum mature fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulanius adoleſcens mortuus eſt: hæredem P. Ceſennium fecit: uxori grande pondus argenti, matriq; partem bonorum maiorem legauit. itaq; in partem mulieres uocatæ ſunt. Cum eſſet hæc auctio hæreditaria conſtituta: Ebutius iſte, qui iandiu Ceſenniæ uiduitate, ac ſolitudine aleretur: ac ſe eius in familiaritatẽ inſinuaſſet hac ratione: ut cum aliquo ſuo compendio ne-

gocia mulieris, ſi qua acciderent: controuerſiasq; ſuſcipe-
ret: uerſabatur quoq; eo tpe in his ratiõibus auctionis, et
partitionis: atq; ẽt ſe ipſe inferebat: et ĩtrudebat: et in eã
opinionem Ceſenniam adducebat: ut mulier imperita ni
hil putaret agi callide poſſe: ubi non adeſſet Ebutius.
quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita Re
cuperatores mulierum aſſentatoris, cognitoris uiduarũ,
defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti, ac
ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi:
hanc perſonam imponite Ebutio. is enim Ceſenniæ fuit
Ebutius: ne forte quæratis num propinquus? nihil alie
nius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil mi
nus. quis igitur? ille, quem ſupra deformaui: uoluntari
us amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto
officio, ſimulatáq; ſedulitate coniunctus, magis opportu-
na opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. Cum
eſſet, ut dicere inſtituerã: conſtituta auctio Romæ: ſuade-
bant amici, cognatiq; Ceſenniæ id, quod ipſi quoq; mulie
ri in mentem ueniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi
fundum illum Fulcinianum: qui fundo eius antiquo con
tinens eſſet: nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi oc-
caſionem: cum præſertim pecunia ex partitione debere-
tur: nuſquam eam poſſe melius collocari. Itaq; mulier
facere conſtituit. mandat: ut fundum ſibi emat. cui tan-
dem? cui putatis? an non in mentem uenit omnibus illius
ad hoc munus, & ad omnia mulieris negocia paratiſſi-
ne quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? re
cte attenditis. ebutio negocium datur. adeſt ad tabu-
lam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, par-
tim gratia Ceſenniæ, partim etiam precio: fundus ad-
dicatur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius.

quo teſtimonio nunc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe: quaſi uero aut nos ei negemus addictum: aut tum quiſquam fuerit: qui dubitarit: quin emeretur Ceſenniæ: cum id pleriq; ſcirent: omnes ferè audiſſent: hi coniectura aſſequi poſſent: cum pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædijs collocari maxime expediret: eſſent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent: ea uenirent: liceretur is: quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur: ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. Hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe: quod ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas: in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaq́; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta eſſent: quemadmodum nos defendimus: Ceſennia fundum poſſedit: locauitq́;: neq; ita multo poſt A. Cecinnæ nupſit. ut in pauca conferam: teſtamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & ſemuncia Cecinnam: ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertũ ſuperioris uiri: Ebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulã illa mercedem iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, & moleſtiæ, ſi quam ſuſceperat. Iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum putat. Iam principio auſus eſt dicere: non poſſe hæredem eſſe Ceſenniæ Cecinnam: quod is deteriore iure eſſet: quàm cæteri ciues: propter incommodum Volaterranorũ, calamitatemq́; ciuilem. itaq; homo timidus, imperitusq́;, qui neq; animi, neq; conſilij ſatis haberet: non putauit eſſe tanti hæreditatem: ut de ciuitate in dubium ueniret: conceſſit credo Ebutio, quantum uellet de Ceſenniæ bonis ut haberet. immo, ut uiro forti, ac ſapienti dignum fuit: ita ca

lumniam, ſtulticiamq; obtriuit: ac contudit. in poſſeſſione bonorum cum eſſet: & cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret: nomine hæredis arbitrum familiæ herciſcundæ poſtulauit. Atq; illis paucis diebus, poſteaquam uidet nihil ſe ab A. Cecinna poſſe litiū terrore abradere: homini Romæ in foro denunciat: fundum illum, de quo ante dixi: cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniæ: ſuum eſſe: ſéq; ſibi emiſſe. Quid ais? Iſtius ille fundus eſt: quem ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt: quoad uixit, poſſedit Ceſennia. Vſus enim inquit eius & fructus fundi teſtamento uiri, fuerat Ceſenniæ. Cum hoc nouæ litis genus tam maleficioſe intenderet: placuit Cecinnæ de amicorum ſententia conſtituere: quo die in rem præſentem ueniretur: & de fundo Cecinna moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriuſq; commodo ſumitur. Cecinna cum amicis ad diē uenit in caſtellum Axiā: ex quo loco fundus is, de quo agitur: non longe abeſt. Ibi certior fit à pluribus: homines permultos liberos, atq; ſeruos coegiſſe, & armaſſe Ebutiū. cū id partim mirarentur: partim nō crederent: ecce ipſe Ebutius in caſtellū uenit: denūciat Cecinnæ ſe armatos habere: abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cecinnæ placuit & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe: experiri. tum de caſtello deſcendunt: in fundum proficiſcuntur. Videtur temere commiſſum. uerum, ut opinor, hoc fuit cauſæ: tam temere iſtum re commiſſurum, quàm uerbis nunciabatur: nemo putauit. Atque iſte ad omnes introitus, qua adiri poterat nonmodo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat: ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur:

armatos

*armatos homines opponit. Itaq; primo cum in antiquũ
fundum ingredi uellet: quod ea proxime accedi pote-
rat: frequentes armati obſtiterunt. quo loco depulſus Ce
cinna: tamen qua potuit ad eum fundum profectus: ex
quo, ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi
extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas
cum accederetur: iſte cum omnibus copijs præſto fuit: ſer
uumq́; ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit: et cla
ra uoce imperauit: ut eum, qui illum olearum ordinẽ
intraſſet: occideret. Homo mea ſententia prudentiſſimus
Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm conſi-
lij uidetur habuiſſe. nam cum & armatorum multitu-
dinem uideret: & eam uocem Ebutij, quam commemo-
raui: audiuiſſet: tamen acceſſit propius: & iam ingredi-
ens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant: im-
petum armati Antiochi, cæterorumq́; tela, atq; incur-
ſus refugit. eodem tempore ſe in fugam conferunt unà
amici, aduocatiq́; eius metu perterriti: quemadmodum il
lorum teſtem dicere audiſtis. His rebus ita geſtis, P. Do-
lobella Prætor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui homi
nibus armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut unde de-
iecaſſet: reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt.
hac de ſponſione uobis iudicandum eſt. Maxime fuit
optandum Cecinnæ Recuperatores: ut controuerſiæ ni-
hil haberet. ſecundo loco: ut ne cum tam improbo homi
ne. tertio: ut cum tam ſtulto haberet. etenim non minus
nos ſtulticia illius ſubleuat: quàm lædit improbitas.
improbus fuit: quod homines coegit: armauit: coactis, ar
matisq́; uim fecit. læſit in eo Cecinnam. ſubleuauit ibi-
dem. nam in eas ipſas res, quas improbiſſime fecit: teſti
monia ſumpſit: & eis in cauſa teſtimonijs utitur. Itaq;*

mihi certum eſt Recuperatores: antequam ad meam defenſionem, meoſq; teſtes uenio: illius uti confeſſione, & teſtimonijs. quid confitetur? atq; ita libenter confitetur? ut non ſolum fateri: ſed etiam profiteri uideatur Recuperatores? conuocaui homines: coegi: armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obſtiti. ferro (inquit) ferro, et hoc dicit in iudicio: te reieci: atq; perterrui. quid? teſtes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij, ſe Ebutio cum armatis ſeruis ueniſſe aduocatum. quid praeterea? fuiſſe complures armatos. quid aliud? minatum eſſe Ebutium Cecinnae. quid ego de hoc teſte dicam? niſi hoc Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis: quod homo minus idoneus habetur: ſed ideo credatis: quod ex illa parte id dicit: quod illi cauſae maxime eſt alienum. A. Terentius alter teſtis, nonmodo Ebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Ebutium hoc dicit: armatos homines fuiſſe. de ſe autem hoc praedicat: Antiocho Ebutij ſeruo imperaſſe: ut in Cecinnam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cecinna: nunquam uolui: ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam: cum ipſe hoc de ſe iuratus praedicet. Deinde L. Celius non ſolum Ebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus: uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò ueniſſe Cecinnam. de hoc ego teſte detraham? cui aeque, atque meo teſti ut credatis, poſtulo. P. Memmius ſecutus eſt: qui ſuum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cecinnae: quibus ſeſe uiam per fratris ſui fundum dediſſe dixit: qua effugere poſſent: cum eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam:

quod & in re miſericordem ſe præbuit: & in teſtimonio religioſum. A. Attilius & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuiſſe: & ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerunt. etiam hoc amplius. cum Ebutius Cecinnæ malum minaretur: ibi tum Cecinnam poſtulaſſe: ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit: & eò libentius dixit: ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. duo præterea teſtes nihil de ui, ſed de ipſa emptione fundi dixerunt, P. Ceſennius author fundi, non tam authoritate graui, quàm corpore: & argentarius, Sex. Clodius: cui nomen eſt Phormio: nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio: nihil de ui dixerunt: nihil præterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uero loco teſtis expectatus, & ad extremum reſeruatus dixit Senator Populi romani, ſplendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acérq; ueniſſet: ut nonmodo Cecinnam periurio ſuo læderet: ſed etiam mihi uideretur iraſci: ita eum placidum, mollemq; reddidi: ut non auderet: ſicut meminiſtis: iterum dicere, quot millia fundus ſuus abeſſet ab urbe. nam cum dixiſſet minus abeſſe LIII: populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe. meminerãt enim omnes, quãtum in Albiano iudicio accepiſſet. In eum quid dicam? niſi id, quod negare non poſſit? ueniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet: & in eo conſilio, cum cauſam non audiſſet: & poteſtas eſſet ampliandi: dixiſſe ſibi liquere: dum incognita re iudicare uoluiſſet: maluiſſe condemnare, quàm abſoluere: cum ſi uno minus damnarent: condẽnari reus

non poſſet: non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explen dam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt: quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet: neq; audiſſet: adductum precio eſſe? an certius quicquam obijci poteſt? quàm quod is, cui obijcitur: ne nutu quidem infirmare conatur? Veruntamen is teſtis, ut facile intelligeretis eũ non adfuiſſe animo: cum ab illis cauſa ageretur: teſteſq; dicerent: ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures: ſolus dixit non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quod omnes teſtes infirmaret: qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? non'ne concedas interdum: ut excuſatione ſummæ ſtulticiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? Vtrum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis: cum quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis, dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt: ſi in his non intelligetur? An uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci: ſed obſtiti. non enim te ſum paſſus in fundum ingredi: ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes: ſtatim tibi eſſe pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt: non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus. nunc rem ipſam ponamus: quam illi non negant: et eius rei ius, actionemq; quæ-

ramus. Eſt hæc res poſita: quæ ab aduerſario non negatur. Cecinnam, cum ad conſtitutam diem, tempusq; ueniſſet: ut ius, ac deductio moribus fieret: pulſum, prohibitumq; eſſe ui, coactis hominibus, & armatis. Cum hoc conſtet: ego homo imperitus iuris, ignarus negociorum, ac litium, hanc puto me habere actionem: ut per interdictum, meum ius teneam: atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me: nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi: quod uelim: te uti in hac re magiſtro uolo. quæro, ſit ne aliqua huius rei actio? an nulla? conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi cauſa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quam uis: nec æquitati quicquam tam infeſtum eſt, quam conuocati homines, & armati. quod cum ita ſit: resq; eiuſmodi ſit: ut in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe uideatur: iterum quæro: ſit ne eius rei aliqua actio? an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio qui in pace, & ocio, cum manum fecerit: copias pararit: multitudinem hominum coegerit: armarit: inſtruxerit: homines inermes, qui ad conſtitutum experiundi iuris gratia ueniſſent: armis, uiris, terrore, periculoq; mortis repulerit: fugarit: auerterit: hoc dicat: feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea ſunt, & turbulenta, & temeraria, & periculoſa. quid ergo eſt? impune feci. nã quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio nõ habes. Ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſæpius? cum maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaq; fuerint: ut omnia omnium non modo tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum iura ſtatuerint: perſecutiq; ſint? ut hoc genus unum, uel ma-

ximum prætermitterent: ut ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis: haberem actionem: ſi qui introire prohibuiſſet: non haberem? nondum de Cecinnæ cauſa diſputo: nondum de iure poſſeſſionis noſtræ loquor: tantum de tua defenſione C. Piſo queror. quando ita dicis: & ita conſtituis: ſi Cecinna, cum in fundo eſſet: inde deiectus eſſet: tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe. nunc uero deiectum nullo modo eſſe inde: ubi nõ fuerit: hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati nonmodo limine, tectóq; ædium tuarum, ſed primo aditu, ueſtibulóq; prohibuerint: quid acturus ſis? monet amicus meus te L. Calphurnius: ut idem dicas: quod ipſe antea dixit: iniuriarum. quid ad cauſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eum: quem oportet reſtitui? quid denique ad ius ciuile: aut ad actoris notionem, & ad animaduerſionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non ſolum egeris: uerum etiam condemnaris licet: nunquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſequitur: ſed dolorem imminutæ libertatis iudicio, pœnáq; mitigat. prætor interea, Piſo tanta de re tacebit? quemadmodum te reſtituat in ædes tuas non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat: aut reſtitui factam iubet: qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerúmq; controuerſijs, interdicit: is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat non habebit? & C. Piſone domo, tectiſq; ſuis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, & armatos, prætor quemadmodum more, & exemplo opitulari poſſit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam inſigni accepta iniuria poſtulabis? unde ui prohi-

bitus ſis? nemo unquam interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies: cum illi hoc reſpondebunt tibi: quod tu nunc mihi: armatos ſe tibi obſtitiſſe: ne in ædes accederes: deijci porrò nullo modo potuiſſe: qui non acceſſerit. deijcior ego inquis: ſiquis meorum deijcatur. omnino iam bene agis. à uerbis enim recedis: & æquitate uteris. nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus: quomodo tu deijceris: cum ſeruus tuus deijcitur? Verum ita eſt uti dicis: te deiectum debeo intelligere: etiam ſi tactus non fueris. non'ne? age nunc: ſi ne quidem tuorum quiſquã loco motus erit: atque omnes in ædibus adſeruati, ac retenti: tu ſolus prohibitus: & à tuis ædibus ui, atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis: qua nos uſi ſumus? an aliam quampiam? an omnino nullã? nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni, tamq; atroci, neq; prudentiæ, neq; authoritatis tuæ eſt. alia ſi quæ forte eſt: quæ nos fugerit: dic quæ ſit. cupio diſcere. hæc ſi eſt, qua nos uſi ſumus: te iudice uincamus neceſſe eſt. non enim uereor ne hoc dicas, in eadem cauſa eodem interdicto te oportere reſtitui: Cecinnam non oportere. etenim cui perſpicuum non ſit? ad incertum reuocari bona, fortunas, poſſeſſiones omniũ: ſi ulla ex parte ſententia huius interdicti diminuta, aut infirmata ſit: ſi authoritate uirorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur: in quo iudicio non de armis dubitatum: ſed de uerbis quæſitum eſſe dicatur. is ne apud uos optinebit cauſam ſuam? qui ſe ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defenſionis: ſed in una litera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nul

lam eſſe actionem? nulli experiundi ius conſtitutum? quod obſtiterit armatis hominibus: qui multitudine coacta non introitu, ſed omnino aditu quempiam prohibuerit? Quid ergo, hoc quam habet uim? ut iſta re aliquid cum aliqua ex parte differre uideatur: utrum, pedem cum intulero: atq; in poſſeſſionem ueſtigium fecero: tum expellar, atq; deijciar: an in eadem ui atq; iiſdem armis mihi ante occurratur: ne nonmodo intrare, uerũ etiam aſpicere, aut aſpirare poſſim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur reſtituere: qui ingreſſum expulerit: ille qui ingredientem repulerit, non cogitur? Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem nobiſmetipſis, quam deniq; ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictum, quo nos uſi ſumus: conſtituta. ea ſi nihil ualet: aut ſi ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut qd ſtultius maioribus noſtris dici poteſt? qui aut tantæ rei prætermiſerint actionem: aut eã conſtituerint: quæ nequaquam ſatis uerbis cauſam, & rationem iuris amplecteretur? periculoſum eſt diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus rem ullam conſtitui eiuſmodi: quæ cũ armis geſta ſit: reſcindi iure non poſſit. uerũtamen eſt turpiſſimum illud: tantæ ſtultitiæ prudentiſſimos homines condemnari: ut uos iudicetis huius rei interdictum, atq; actionem in mentem maioribus noſtris non ueniſſe. Queramur inquit licet: tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quod uis Cecinnæ facta nõ eſt. dici in hac cauſa poteſt: ubi arma fuerint: ubi coacta hominum multitudo: ubi inſtructi, & certis locis cum ferro homines collocati: ubi minæ, pericula, terroresq; mortis: ibi uim non fuiſſe? nemo inquit occi-

ſus eſt, neq; ſaucius. quid ais? cum de poſſeſſionis contro uerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur: tu uim negabis eſſe factam: ſi cædes & occiſio facta non erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos, & fugatos eſſe dico, terrore ipſo, impetuq; hoſtium ſine cuiuſquam non modo morte, uerum etiam uulnere. Etenim Recuperatores non ea ſola uis eſt: quæ ad corpus noſtrum, uitamq; peruenit: ſed etiam multo maior ea: quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe, & certo de ſtatu dimouet. itaq; ſaucij ſæpe homines, cum corpore debilitantur: animo tamen non cædunt: neq; eum relinquunt locum: quem ſtatuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit: quin maior adhibita uis ei ſit: cuius animus ſit perterritus: quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. quod ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu, ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt: & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neq; ictu cominus, neque coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuq; ſignorum magnas copias pulſas eſſe, & uidimus: & audiuimus: quæ uis in bello appellatur: ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur: id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet: id aduocationem togatorum non uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quam terror animi declarabit? et ſauciatio quæretur: cum fugam factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit: metu perterritis noſtris aduocatis, locum qua effugerent demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent: ſed etiam ipſius fugæ tutam uiam quæſierunt: his uis adhibita non uidebitur? quid

igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare: cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus: arma, multitudinem hominum, incurſionem, atque impetum armorum: haec ubi conceduntur eſſe facta: ibi uis facta negabitur? At uero hoc quidem iam uetus eſt, et maiorum exemplo multis in rebus uſitatum: cum ad uim faciundam ueniretur: ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent: ut ſtatim teſtificati diſcederent: optime ſponſionem facere poſſent: ni aduerſus edictum praetoris uis facta eſſet. Ita ne uero? ſcire eſſe armatos ſatis eſt: ut uim factam probes? in manus eorum incidere non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit? incurſus & impetus non ualebit? qui abierit facilius ſibi uim factam probabit? quàm qui effugerit? At ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Cecinnae dixit Ebutius, ſe homines coegiſſe: & armaſſe: neque illum, ſi eò acceſſiſſet: abiturum: ſtatim Cecinna diſceſſiſſet: dubitare uos non debuiſſe: quin Cecinnae facta uis eſſet. ſi uero, ſimulac procul conſpexit armatos: receſſiſſet: eo minus dubitaretis. omnis enim uis eſt: quae periculo aut decedere nos alicũde cogit: aut prohibet accedere. Quod ſi aliter ſtatuetis: uidete ne hoc uos ſtatuatis: qui uiuus diſceſſerit: ei uim non eſſe factam: ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſijs praeſcribatis: ut confligendum ſibi, & armis decertandum putent: ne, quemadmodum in bello, poena ignauis ab imperatoribus conſtituitur: ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint: quàm qui ad extremum uſq; contenderint. Cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur: &

in his rebus uim nominamus: pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos: quamuis paucos: magna uis eſt. deceſſi unius hominis telo perterritus: deiectus, detruſusq; ſum. hoc ſi ita ſtatuetis: non modo non erit cur depugnare quiſquam poſt hac poſſeſſionis cauſa uelit: ſed ne illud quidē, cur repugnare. ſin autem uim ſine cæde, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis: ſtatuetis homines poſſeſſionis cupidiores, quàm uitæ eſſe oportere. Age uero: de ui teipſum habebo iudicem Ebuti: reſponde ſi tibi uidetur: in fundum Cecinna utrum noluit tandem: an non potuit accedere? cum te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis, certe hunc uoluiſſe concedis. potes igitur dicere non ei uim fuiſſe impedimento? cui cum cuperet: eóq; conſilio ueniſſet: per homines coactos non ſit licitum accedere? Si enim id, quod maxime uoluit: nullo modo potuit: uis profecto quædam obſtiterit neceſſe eſt: aut tu dic quamobrem cum uellet accedere: non acceſſerit. iam uim factam negare non potes. deiectus quemadmodum ſit, qui non acceſſerit: id quæritur. dimoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum: qui deijciatur. id autem accidere ei qui poteſt? qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum eſſe dicit: nunquam fuit? Quod ſi fuiſſet: & ex eo loco, metu permotus fugiſſet: cum armatos uidiſſet: diceres ne eſſe deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuerſias, non æquitate dijudicas: & iura non utilitate communi, ſed literis exprimis: poteris ne dicere deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? quid? detruſum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſt ne detrudi quiſquam qui non attingitur? nonne, ſi uerbum ſequi uolumus:

hoc intelligamus neceſſe eſt? eum detrudi: cui manus affe rantur? neceſſe eſt inquam, ſi ad uerbum rem uolumus attingere: neminem ſtatu detruſum qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus deniq; illud uero nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam: non modo qui tactus non ſit: ſed ne æquo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitum? qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim uere poſſumus dicere eſſe deiectos. an, cum uoluntas, & conſilium, & ſententia interdicti intelligatur: impudentiam ſummam, aut ſtulticiam ſingularem putabimus: in uerborum errore uerſari? rem, & cauſam, & utilitatem communem non relinquere ſolum: ſed etiam prodere? An hoc dubium eſt? quin neq; uerborum tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quæ dicatur eſſe inops: ſed ne in alia quidem ulla: res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur? neq; uero quicquam opus ſit uerbis: cum ea res, cuius cauſa uerba quæſita ſint, intelligatur. quæ lex, quod ſenatus conſultum, quod magiſtratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quæ iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti, & conuenti formula, non infirmari, aut conuelli poteſt? ſi ad uerba rem deflectere uelimus? conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt: & rationem, & authoritatem relinquamus? ſermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit: ſi uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domeſticum nullum erit: ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus: ut ad uerba nobis obe-

diant:non ad id,quod ex uerbis intelligi poſſit: obtemperent. Exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium? non occurrit unicuiq; ueſtrũ aliud alij in omni genere exemplum? quod teſtimonio ſit:non ex uerbis aptum pendere ius: ſed uerba ſeruire hominum conſilijs,& authoritatibus? Ornate & copioſe L. Craſſus homo longe eloquentiſſimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus: iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit: & facile,cum contra eum prudentiſſimus homo Q. Mutius diceret: probauit omnibus: M. Curium,qui hæres inſtitutus eſſet ita,mortuo poſtumo filio:cum filius nonmodo non mortuus,ſed ne natus quidem eſſet: hæredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minime. quæ res igitur ualuit? uoluntas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet:uerbis omnino non uteremur. quia non poteſt: uerba reperta ſunt:non quæ impedirent:ſed quæ indicarent uoluntatem. Lex uſum,& authoritatem fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in ædibus:quæ in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita:iubet,qua uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi:licere ſi uia ſit in Brutijs immunita: agere,ſi uelit, iumentum per M. Saturi Thuſculanum. actio eſt in authorem præſentem his uerbis. quãdoquidẽ te in iure conſpicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non poſſet:ſi tam uere homines uerba conſectarẽtur:quàm rem,cuius cauſa uerba ſunt: non conſiderarent. teſtamento ſi recitatus hæres eſſet pupillus Cornelius:iſq; iam annos XX haberet:uobis interpretibus amitteret hæreditatem? Veniunt in mentem mihi permulta: uobis plura certo ſcio. uerum ne nimium multa complectamur:atque ab eo, quod propo-

ſitum eſt: longius aberret oratio: hoc ipſum interdi-ctum de quo agitur: conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius conſtituamus: omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti, & callidi uolumus eſſe: amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. ſi me uillicus tuus ſolus deieciſſet: non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliqs de familia. recte igitur diceres te reſtituiſſe? qppe. quid enim facilius eſt? quam probari ijs, qui latine ſciant: in uno ſeruulo familiæ nomen non ualere? ſi uero ne habeas quidem ſeruum præter eum, qui me deiecerit: clames uidelicet: ſi habeo familiam: à familia mea fateor te eſſe deiectum. neq; dubiũ eſt: quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, nó re: familiam intelligamus: quæ conſtet ex ſeruis pluribus: quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat: ſed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; ius, et Prætorum uoluntas, et hominum prudentiũ conſilium, et authoritas, reſpuat hanc defenſionem: & pro nihilo putet. quid ergo? iſti homines latine non loquuntur? immo uero tantum loquuntur: quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cum ſibi hoc propoſuerint: ut ſiue me tu deieceris: ſiue tuorum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum: ut ſeruos non numero diſtinguant: ſed appellent uno familiæ nomine. de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint: aut appellẽtur procuratores: qui negocij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti uerba exquiri omnia noluerunt. non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator deie=

cerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit: abſit'ue Reip. cauſa: quaſi quidam penè dominus, hoc eſt alieni iuris uicarius: aut tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare ſi ad eum reſtituendum, qui ui deiectus eſt: eandem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet: quæ uerborum uis ſit, ac nominum. tam reſtitues: ſi tuus me libertus deiecerit: nulli tuo præpoſitus negocio: quàm ſi procurator deiecerit: non quo omnes ſint procuratores: qui aliquid noſtri negocij gerunt: ſed quod in hac re quæri nihil attinet. tam reſtitues: ſi unus ſeruulus, q̃ ſi familia deiecerit uniuerſa: non quo idem ſit ſeruulus, quod familia. uerum quia non quibus uerbis quidq; dicatur, quæritur: ſed quæ res agatur. etiam, ut longius à uerbo recedamus: ab æquitate ne tantulum quidem: ſi tuus ſeruus nullus fuerit: & omnes alieni, ac mercennarij: tamen & ipſi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum ſequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris: ipſi conuenerint ſua ſponte: certe coegerit is, qui congregat homines: & conuocat. Coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati. ſi non modo conuocati nō ſunt: ſed ne conuenerunt quidē: ſed ij modo fuerunt: qui etiā antea, non uis ut fieret: uerū colēdi, aut paſcendi cauſa eſſe in agro conſueuerāt: defendes homines coactos non fuiſſe: & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice: re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice. uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt: non ſolum conuocatæ multitudinis. ſed, quia plerunque

ubi multitudine opus eſt: homines cogi ſolent: ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiam ſi uerbo differre uidebitur: re tamen erit unum: & omnibus in cauſis idem ualebit: in quibus perſpicitur una atque eadem cauſa æquitatis. ARMATIS'VE. quid dicemus? armatos ſi latine loqui uolumus: quos appellare uere poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, teliſq; parati, ornatiq; ſunt. quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitem egeris: iuſſuſq; ſis, quẽ hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent: ſi cauſæ non ratione, ſed uocibus ponderantur: me authore dicito. uinces profecto non fuiſſe armatos eos: qui ſaxa iacerent: quæ de terra ipſi tollerent: non eſſe arma ceſpites, neque glebas: non fuiſſe armatos eos: qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum: alia ad nocendum: quæ qui non habuerint: inermes fuiſſe uinces. uerum ſiquidem erit armorum iudicium: tum iſta dicito. iuris iudicium cum erit, & æquitatis: caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas. non enim reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem: qui tanquam ſi arma militis inſpiciunda ſint: ita probet armatum. ſed perinde ualebit: quaſi armatiſſimi fuerint: ſi reperientur ita parati fuiſſe: ut uim uitæ aut corpori potuerint afferre. Atq; ut magis intelligas, q̃ uerba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet: atque ego ita deiectus eſſem: auderes ne dicere? interdictum eſſe de armatis hominibus? hic autem hominem armatum unum fuiſſe? non opinor tam impudens eſſes. atqui uide ne multo nunc ſis impudentior. nam tum

quidem

quidem omnes mortales implorare poſſes: quod homines in tuo negocio latine loqui obliuiſcerentur: quod inermes armati iudicarentur: quod, cum interdictum eſſet de pluribus: commiſſa res eſſet ab uno: unus homo plures eſſe homines iudicarentur. uerum in his cauſis non uerba ueniunt in iudicium: ſed ea res, cuius cauſa uerba hæc in interdictum coniecta ſunt. Vim, quæ ad caput, & ad uitam pertinet: reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunq; per homines coactos, armatosq;. ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit: eodem iure eſſe uoluerunt. non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quàm ſi tuus uillicus, non ſi tui ſerui, quàm ſi alieni, ac mercennarij, non ſi tuus procurator, quàm ſi uicinus, aut libertus tuus, non ſi coactis hominibus, q̄ ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis, non ſi armatis, quàm ſi inermibus, qui uim haberent armatorum, ad nocendum, non ſi pluribus, quàm ſi uno armato. quibus enim rebus plerunq; uis fit: eiuſmodi hæ res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta uis eſt: ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur: tamen ſententia iuris, atq; authoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum non deieci: ſi non ſiui accedere. puto teipſum Piſo perſpicere, quanto iſta ſit anguſtior, iniquiorq; defenſio: quàm ſi illa uterere: non fuerunt armati, cum fuſtibus, & ſaxis fuerunt. Si me hercule mihi non copioſo homini ad dicendum, optio detur: utrum malim defendere: non eſſe deiectum eum, cui ui, & armis ingredienti ſit occurſum: an armatos non fuiſſe eos: qui ſine ſcutis, ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utranq; rem uideā infirmam, nugatoriamq; eſſe:

ad dicendum autem in altera uidear mihi aliquid repe rire poſſe: nõ fuiſſe armatos eos, qui neq; ferri quicquã, neq; ſcutum ullum habuerint: hic uero hæream: ſi mihi defendendum ſit, eum qui pulſus, fugatuſq; ſit: non eſſe deiectum. Atq; illud in tota defenſione tua, mihi maxime mirum uidebatur: te dicere iuriſconſultorum authoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neq; in hac cauſa ſolum audio: tamen admodũ mirabar, abs te quãobrem diceretur. nam cæteri tum ad iſtam hortationẽ decurrunt: cum ſe in cauſa putant habere æquũ, & bonũ, quod defendant. ſi contra uerbis, & literis, & (ut dici ſolet) ſummo iure contenditur: ſolent eiuſmodi iniquitati & boni, et æqui nomẽ, dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur: ſi ueni, be, * irridẽt: tum aucupia uerborũ, et literarũ tendilas in inuidiã uocant: tum uociferantur ex æquo, et bono, non ex callido, uerſutoq; iure rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi calũniatoris eſſe: boniq; iudicis, uoluntatẽ ſcriptoris, authoritatẽq; defendere. In iſta uero cauſa, cum tu ſis is, qui te uerbo, literaq; defendas: cũ tuæ ſint eæ partes: unde deiectus es? an ĩde quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus. cum tua ſit hæc oratio: fateor me homines coegiſſe: fateor armaſſe: fateor tibi mortem eſſe minitatum: fateor hoc interdictum prætoris

* uindicaui: ſi uolũtas, et æqtas ualeat. ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum: ubi deliteſcam. non deieci te ex eo loco: quẽ in locum prohibui ne uenires. in iſta defenſione accuſas eos: qui conſuluntur: quod æquitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. Et hoc loco Sceuolam dixiſti cauſam apud Centũuiros non tenuiſ=

ſe: quem ego antea non commemoraui: quod idem faceret, quod tu nunc: tametſi ille in aliqua cauſa faciebat: tu in nulla facis. tamen probaſſe nemini quod defendis: quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. Cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, et contra, quàm iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgo in iudicijs & nonnunquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet: nec iuriſconſultis concedi: nec ius ciuile in cauſis ſemper ualere oportere. Nam qui hoc diſputant: ſi id dicunt: non recte aliquid ſtatuere eos, qui conſulantur: nec hoc debent dicere iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere. ſin illos recte reſpondere concedunt: & aliter iudicari dicunt oportere: male iudicari oportere dicunt. neq; enim fieri poteſt: ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat: nec ut quiſquam iuris numeretur peritus: qui id ſtatuat eſſe ius: quod non oporteat iudicari. At eſt aliquando contra iudicatum. primum utrum recte: an perperam? ſi recte: id fuit ius, quod iudicatum eſt. ſin aliter: non dubium eſt, utrũ iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint. deinde ſi de iure uario quippiã iudicatum eſt: nõ potius cõtra iuriſconſultos ſtatuũt: ſi aliter pronũciatum eſt, ac Mutio placuit: quàm ex eorum authoritate: ſi ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. Etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud centumuiros egit: ut contra iuriſconſultos diceret: ſed ut hoc doceret: illud quod Scæuola defendebat: non eſſe iuris: et in eam rem non ſolum rationes afferret: ſed etiam Q. Mutio ſocero ſuo, multisq; peritiſſimis hominibus authoribus uteretur. Nam qui ius ciuile contemnendum putat: is uincula reuellit, non-

modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat: ſi imperitos iuris eſſe dicat: de hominibus nó de iure ciuili detrahit. ſin peritis non putat eſſe obtemperandum: non homines lædit: ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto neceſſe eſt: nihil eſſe in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile retinendum. etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, q̃d ſuum, aut quid alienum ſit: nihil eſt quod æquabile inter omnes, atq; unum omnibus eſſe poſſit. Itaq; in cæteris controuerſijs, atq; iudicijs, cum quæritur aliquid factum, nec ne ſit: uerum an falſum proferatur: et fictus teſtis ſubornari ſolet: & imponi falſæ tabulæ nonnunquam honeſto, ac probabili nomine: bono uiro iudici error obijci: improbo facultas dari: ut cum ſciens perperam iudicarit: teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. In iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores: non tabulæ falſæ: non teſtis improbus: deniq; nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat: quomodo aggrediatur iudicem: qua deniq; digitum proferat: non habet. Illud enim poteſt dici iudici ab aliquo, nó tam uerecundo homine, quám gratioſo: iudica hoc factum eſſe: aut nunquam eſſe factum, uel cogitatum: crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc non poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica: quod mulier ſine tutore authore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neq; potentiæ cuiuſquam, neq; gratiæ. deniq; quo maius hoc, ſanctius'q; uideatur: ne precio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui

auſus eſt dicere feciſſe uideri eum: de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſſet: ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem: quam mulier nullo authore dixiſſet. O' rem præclaram, uobiſq́; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adulterari pecunia poſſit: quod ſi nonmodo oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentius adſeruatum erit: nihil eſt: quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enī refert, ædes, aut fundum relictum à patre: aut aliqua ratione habere bene partum: ſi incertum ſit? quæ cum omnia tua iure mancipij ſint: ea poſſis ne retinere? ſi parum ſit communitum ius: ſi ciuili, ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid inquā prodeſt fundum habere? ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſſionum, aquarū, itinerumq́; ſunt: hæc perturbari aliqua ratione, commutariq́; poſſunt? mihi credite: maior hæreditas uenit unicuiq; ueſtrū in iiſdem bonis, à iure, et à legibus: quàm ab iis, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineā quod meum factum ſit: ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſollicitudinis, ac periculum litium, non à patre relinquitur: ſed à legibus. aquæductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata authoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepiſtis: publica patrimonia iuris, q̄ priuatæ rei ueſtræ retinere debetis. non ſolū quod hæc

iure ciuili ſepta ſunt: ſed etiam quod patrimonium, unâ us incommodo dimittitur: ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. In hac ipſa cauſa Recuperatores, ſi hoc nos non obtinemus: ui armatis hominibus deiectum eſſe eum, quem ui armatis hominibus pulſum, fugatumq; eſſe conſtet: Cecinna rem non amittet: quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſſionem in præſentia non reſtituetur: nihil amplius. populi ro. cauſa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, poſſeſſionesq; in dubium, incertumq; reuocabûtur: ueſtra authoritate hoc conſtituetur: hoc præſcribetur: qui cum tu poſthac de poſſeſſione contendes: eum ſi ingreſſum modo deieceris: in prædium reſtituas oportebit. ſin autem ingredienti cum armata multitudine obuius fueris: & ita uenientem repuleris: fugaris: auerteris: nó reſtitues * tu res ſi equos ueſtes * ſi uim nó in cæde ſolum ſed etiam in animo libidinis. niſi cruor
* appareat: uim non eſſe factam: iniuriarum delictum eſſe: qui prohibitus ſit: niſi ex eo loco ubi ueſtigium impreſſerit, deijci neminem poſſe: iuris retinet ſententiam: & æquitatem plurimum ualere oportere: uerbo, ac litera ius omne torqueri: uos ſtatuite Recupera-
* tores ut uiliores eſſe uideantur. Hoc loco percommode accidit: quod non adeſt is: qui paulo ante affuit: & adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet: uir ornatiſſimus C. Aquilius. nam ipſo præſente de uirtute eius, et prudentia timidius dicerem: quod & ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude: & me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius authoritati dictum eſt ab illa cauſa concedi nimium non oportere.

Vereor de tali uiro ne plus dicam: ꝗ uos aut ſentiatis: aut apud uos commemorari uelitis. quapropter hoc dicam: nunquam eius authoritatem nimium ualere: cuius prudentiam populus Ro. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nũquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborē, fidem ſuam populo Ro. promptam, expoſitamq́; præbuerit: qui ita iuſtus, & bonus uir eſt: ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur: ita peritus, ac prudēs: ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum eſt ingenium: ita prompta fides: ut quicquid inde haurias: purum, liquidumq́; te haurire ſentias. Quare permagnam initis à nobis gratiam: cum eum authorem noſtræ defenſionis eſſe dicitis. illud autem miror: cur uos aliquid contra me ſentire dicatis: cum eum authorem uos pro me appelletis: noſtrum nominetis. Veruntamen quid ait iſte * ueſter author? omnibus quicq̃d uerbis actum pronuntiatumq́; ſit. conuenit. Ego ex iſto genere conſultorum nō neminem ut opinor iſtum ipſum, quo uos authore rem iſtam agere, & defenſionem cauſæ conſtituere uos dicitis. qui cum iſtam diſputationē mecum ingreſſus eſſet: non poſſe probare quenquā eſſe deiectum, niſi ex eo loco in quo fuiſſet: rem et ſententiā interdicti mecum facere fatebatur: uerbo me excludi dicebat: à uerbo autem poſſe recedi nō arbitrabatur. Cũ exēplis uterer multis: etiā illa * materia æqtatis ab uerbo, et ab ſcripto: plurimis ſæpe in rebus ius, et æqui boniq́; rationē eſſe ſeiunctā: ſemperq́; id ualuiſſe plurimum: quod in ſe authoritatis habuiſſet æquitatiſq́; plurimum: conſolatus eſt me: & oſtendit

in hac ipſa cauſa nihil eſſe quod laborarem. nam uerba ipſa ſponſionis facerent mecum: ſi uellē diligenter attendere. quonam inquam modo? quia certe inquit deiectus eſt Cecinna ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit: at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor inquit interdixit: ut, unde deiectus eſſet: eò reſtitueretur: hoc eſt quicunq; is locus eſſet: unde deiectus eſſet. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Cecinnam: is quo modo ſe reſtituiſſe dixit: neceſſe eſt: male fecerit ſponſionem. Quid eſt Piſo? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſam iuris, & æquitatis, & non noſtræ poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſſionum omnium conſtituere in uerbo? Ego quod mihi uideretur: quod à maioribus factitatū: quod horum authoritate, q̃bus iudicandum eſt: dignum eſſet: oſtendi: id uerum, id æquum, id utile omnibus eſſe: ſpectari quo conſilio, & qua ſententia, non quibus quidq; uerbis eſſet actum. tu me ad uerbum uocas. non ante uenio: quàm recuſaro. nego oportere: nego obtineri poſſe: nego ullam rem eſſe: quæ aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit: ſi aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue poſito, ſententia, & re cognita non id quod intelligitur, ſed id quod dicitur: ualebit. quoniam ſatis recuſaui: uenio iam quo uocas: quæro abs te: ſim ne deiectus: non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, ſi ex eo fundo eſſem deiectus: ita me reſtitui iuſſiſſet: ſed eò unde deiectus eſſem: ſum ex proximi uicini fundo deiectus, qua adibam ad iſtum fundum: ſum de uia: ſum certe alicunde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eò reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te di-

xiſti. nego me ex decreto Prætoris reſtitutum eſſe. Quid ad hæc dicamus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut noſtro defenſio tua conficiatur neceſſe eſt. ſi ad interdicti ſententiam confugis: et de quo fundo actum ſit tum, cum Ebutius reſtituere iubebatur: id quærendum eſſe dicis: neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis caſtris, præſidijsq́; uerſaris. mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc uociferor: ego omnes homines deosq́; teſtor: cum maiores uim armatam nulla iuris defenſione texerint: non ueſtigium eius, qui deiectus ſit: ſed factum illius, qui deiecerit: in iudicium uenire: deiectum eſſe, qui fugatus ſit: uim eſſe factam, cui periculũ mortis ſit iniectum. iſtum locum fugis: & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis, ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipſis intercludere inſidijs: quas mihi conaris opponere. non deieci: ſed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic eſt mucro defenſionis tuæ: in eum ipſum cauſa tua incurrat, neceſſe eſt. ego enim tibi refero: ſi non ſum ex eo loco deiectus: quo prohibitus ſum accedere: at ex eo ſum deiectus: quo acceſſi: unde fugi. ſi prætor nõ diſtinxit locum: quo me reſtitui iuberet: et reſtitui iuſſit: non ſum ex decreto reſtitutus. Velim Recuperatores, hoc totum ſi uobis uerſutius, quàm mea conſuetudo defendendi fert, uidebitur: ſic exiſtimetis: primum alium non me excogitaſſe: deinde huius rationis nonmodo nunc inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe me: idq́; me non ad meam defenſionem attuliſſe: ſed illorũ defenſioni retuliſſe. me poſſe pro meo iure dicere neque in hac re, quam ego protuli: quæri oportere, quibus

uerbis Prætor interdixit: ſed de quo loco ſit actum: cum interdixit: neque in ui armatorum ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis: uerum ſit ne facta. te uero nullo modo poſſe defendere: in qua re tu uelis: uerba ſpectari oportere: in qua re nolis: nō oportere. Verūtamen et q̄d mihi reſpondetur ad illud: quod antea dixi: non ſolum re & ſententia, ſed uerbis quoq; hoc interdictum ita eſſe compoſitum: ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæſo Recuperatores: eſt enim ueſtri ingenij, non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. non enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim: ſed quod illos non fugerit. Cum de ui interdicitur: duo genera cauſarum eſſe intelligebant: ad quæ interdictum pertineret. unum, ſi qui ex eo loco, quo ueniret: alterum, ſi ab eo deiectus eſſet. & horum utrunq;, neq; præterea quicquam poteſt accidere Recuperatores. id adeo, ſi placet, conſiderate. Si qui meam familiam de meo fundo deiecerit: ex eo me loco deiecerit. ſi qui mihi præſto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum: & me introire prohibuerit: non ex eo, ſed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod ſatis declararet utraſq; res: inuenerunt: ut ſiue ex fundo, ſiue à fundo deiectus eſſem: uno, atq; eodē interdicto reſtituerer. VNDE TV. hoc uerbum unde, utrunq; declarat: & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus eſt Cecinna? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo ſignificari res duas: et ex quo, & à quo loco. VI. Cum autem eo reſtitui iubet: ita iubet: ut ſi Gal

li à maioribus noſtris poſtularent: ut eo reſtituerẽtur: unde deiecti eſſent: & aliqua ui hoc aſſequi poſſent: nõ opinor eos in cuniculum, qua aggreſſi erant: ſed in Capitolium reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur: unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco: eò reſtituas: hoc iam ſimplex eſt: in eum locum reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti: reſtitue in hunc locum: ſiue ab hoc loco: reſtitue in eum locum: non ex quo, ſed à quo deiectus. Vt ſi qui ex alto, cum ad patriam acceſſiſſet: tempeſtate ſubito reiectus optaret, ut cũ eſſet à patria deiectus: eo reſtitueretur: hoc opinor optaret: ut à quo loco depulſus eſſet: in eum ſe fortuna reſtitueret: non in ſalũ, ſed in ipſam urbem, quam petebat. Sic quoniam uim uerborum neceſſario ſimilitudine rerum aucupamur: qui poſtulat, ut à quo loco deiectus eſt: hoc eſt unde deiectus eſt: eo reſtituatur: cum uerba nos eo ducunt: tum res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. Etenim Piſo (redeo nunc ad illa principia defenſionis meæ) ſi quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit: quid ageres? opinor hoc interdicto, quo nos uſi ſumus: perſequerere. quid? ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur prætor interdixerit: unde deiectus es: ut eò reſtituaris: tu hoc idem, quod ego dico: & quod perſpicuum eſt: interpretabere: cum illud uerbum unde in utranq; rem ualeat: eóq; tu reſtitui ſis iuſſus: tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi è ueſtibulo, quam ſi ex interiore ædium parte deiectus ſis. Vt uero iam Recuperatores nulla dubitatio ſit: ſiue rem, ſiue uerba ſpectare uultis: quin ſecun-

dum nos iudicetis: exoritur hic iam obrutis rebus omnibus, & perditis, illa defenſio, eum deijci poſſe, qui tum poſſideat: qui non poſſideat, nullo modo poſſe. itaque, ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus: reſtitui non oportere: ſi ipſe ſis: oportere. numera quàm multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo: ac primum illud attende: te iam ex illa ratione eſſe depulſum: quâ negabas quenquam deijci poſſe: niſi in eo loco eſſet: nunc iam poſſe concedis. eum qui non poſſideat, negas deijci poſſe. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur: cum ego poſſiderem: ſi deijci nemo poteſt: qui non poſſidet? aut in hoc interdictum, de hominibus armatis non additur? ſi oportet quæri: poſſederit nec ne? negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo ſi ſine armatis, coactis'ue hominibus, deiectus quiſquam ſit: eum, qui fateatur ſe deieciſſe: uincere ſponſionem: ſi oſtendat eum non poſſediſſe. negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit: condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe: ſi fateatur eſſe deiectum. dupliciter homines deijciuntur: aut ſine coactis, armatis'ue hominibus: aut per eiuſmodi rationem aut uim. ad duas diſſimiles res, duo deuincta interdicta ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectum: niſi oſtendere poſſit: cum poſſideret: tum deiectũ. ne id quidẽ ſatis eſt: niſi doceat ita ſe poſſediſſe: ut nec ui, nec clã, nec precario poſſederit. itaq; is, qui ſe reſtituiſſe dixit: magna uoce ſæpe confiteri ſolet: ſe ui deieciſſe: uerũ illud addit: nõ poſſidebat. uel etiam, cum hoc ipſum conceſſit: uincit tamen ſponſione: ſi planum facit, ab ſe illum, aut ui, aut clam, aut

preatrio poſſediſſe. Videtis ne quot defenſionibus eum, qui ſine armis, ac multitudine uim fecerit: uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uero qui ab iure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit: nudum in cauſa destitutum uidetis: ut, qui armatus de poſſeſſione contendiſſet: inermis planè de ſponſione certaret. ecquid igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt utrum hoc additum? cum A. Cecinna poſſederit: nec'ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſſimilitudo, ecquid authoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum: de eo quæri oporteret. additum non eſt: tamen oportebit. Atque ego in hoc Cecinnam non defendo. poſſedit enim Cecinna Recuperatores: & id, tametſi extra cauſam eſt: percurram tamen breui: ut non minus hominem ipſum, quàm ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſum fructum non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum: cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo: dubium eſt, quin ſi Ceſennia tum poſſidebat: cum erat colonus in fundo: poſt eius mortem hæres, eodem iure poſſederit? deinde ipſe Cecinna, cum circuiret prædia: uenit in iſtum fundum: rationes à colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. poſtea cur Ebuti de iſto potius fundo, quàm de alio, ſi quem habes, Cecinnæ denunciabas? ſi Cecinna non poſſidebat? ipſe porro Cecinna cur ſe moribus deduci uolebat? idq; tibi de amicorũ, ẽt de ipſius C. Aq̃lij ſententia reſpõderat: et ad eum. * At enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar: hoc tibi reſpondeo: adſcripſiſſe eundem

Syllam in eandem legem: ſi quid ius non eſſet rogari: eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt quod ius non ſit: quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam: declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid. nam niſi eſſet: hoc in omnibus legibus non aſcriberetur. Sed quæro abs te putes ne ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe: id iuſſum ratum, atque firmum futurum? perſpias hoc nihil eſſe: ut in cæteris: quæ rogaui. Primum illud concedis: non quicquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers: quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poſſit: ciuitas poſſit. nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt: retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is: qui in numero Quiritum non eſt? Atq; ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam: probaui. cum Aretinæ mulieris libertatem defenderem: & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet: non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari: quod Aretinus adempta ciuitas eſſet: & ego uehementius contendiſſem ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt. poſtea re quæſita, et deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. Atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. Iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadē cauſa ſunt: et lege agāt: & ſuum ius perſequantur: et omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur: quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrū eſt. Certe quæri hoc ſolere

me non præterit: ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias: quemadmodum ſi ciuitas adimi non poſſit: in colonias latinas ſæpe noſtri ciues profecti ſint. aut ſua uoluntate, aut legis mulcta profecti ſunt: quam mulctam ſi ſufferre uoluiſſent: tum manere in ciuitate uoluiſſent. Quid? quem Pater patratus dedidit: aut ſuus pater populuſue uendidit: quo is iure amittit ciuitatem? Vt religione ciuitas ſoluatur: ciuis romanus traditur: qui cum eſt acceptus: eſt eorum: quibus eſt deditus: ſi non accipiunt, ut Mancinum Numantini: retinet integram cauſam, & ius ciuitatis. Si pater uendidit: eum, quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat: ex poteſtate dimittit. Iam populus cum eum uendidit, qui miles factus non eſt: non adimit ei libertatem: ſed iudicat non eſſe eum liberum: qui ut liber ſit: adire periculū noluit. cum autem incenſum uendidit: hoc iudicat: cum ij qui in ſeruitute iuſta fuerunt: cenſu liberentur: eum, qui cum liber eſſet: cenſeri noluerit: ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. Quod ſi maxime iiſce rebus adimi libertas aut ciuitas poteſt: non intelligunt qui hæc commemorant: ſi per has rationes adimi maiores poſſe uoluerunt: alio modo noluiſſe. Nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt: ſic afferant uelim: quibus lege, aut ratione ciuitas, aut libertas erepta ſit. Nam quod ad exilium attinet: perſpicue intelligi poteſt quale ſit. exilium enim non ſupplicium eſt: ſed profugium portuſq; ſupplicij. nam qui uolunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem: eò ſolū uertunt: hoc eſt ſedē ac locū mutant. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur, ut apud cæteras ciuitates; maleficiū ullū exilio eſſe mulcta-

tum. Sed cum homines, uincla, neces, ignominiasq; ui-
tant, quæ ſunt legibus conſtitutæ: confugiunt quaſi ad ar
ma in exilium: qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent:
nó prius ciuitatem quàm uitam amitterent. quia nolũt:
non adimitur his ciuitas: ſed ab his relinquitur: atq; de
ponitur. Nam cum ex noſtro iure duarum ciuitatum ne
mo eſſe poſſit: tum amittitur hæc ciuitas deniq;: cum is
qui profugit: receptus eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciui
tatem. Non me præterit Recuperatores, tametſi de hoc iu
re multa prætereo: tamen me longius prolapſum eſſe:
quàm ratio ueſtri iudicij poſtularit. Verum id feci: non
quod uos in hac cauſa hanc defenſionem deſiderare ar-
bitrarer: ſed ut omnes intelligerent: nec ademptam cui-
quam ciuitatem eſſe: nec adimi poſſe. hoc cum eos ſcire uo
lui: quibus Sylla uoluit iniuriam facere: tum omnes cæ
teros nouos, ueteresq; ciues. neq; enim ratio afferri po-
teſt: cur ſi cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas: non
omnibus patricijs, omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit.
Nam ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe: pri
mũ ex eo intelligi poteſt: quod uos ea de re iudicare non
debetis: deinde quod Sylla ipſe ita tulit de ciuitate: ut nõ
ſuſtulerit horũ nexa, atque hæreditates. iubet enim eo-
dem iure eſſe, quo fuerint Ariminẽſes: quos quis ignorat
duodecim coloniarum fuiſſe? & à Populo Ro. hæredita
tes capere potuiſſe? Quod ſi adimi ciuitas A. Cecinnæ le
ge potuiſſet: magis illam rationem tamen omnes bo=
ni quæreremus: quemadmodum ſpectatiſſimum, pru-
dentiſſimumq; hominem, ſummo conſilio, ſumma uir-
tute, ſumma authoritate domeſtica præditum leuatum
iniuria ciuem retinere poſſemus: quàm uti nunc cum

de iure

de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere: quiſquam exiſtat:niſi tui Sexte ſimilis & ſtulticia & impu=dentia:qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat.Qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit:neq; quicquam illius audaciæ,petulantiæq; conceſſit:de=relinquo iam communem cauſam:populiq; ius in ueſtra fide ac religione depono.Is homo ita ſe pro-batum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit: ut id non minus in hac cauſa laborarit: nec conten-derit aliud: quàm ne ius ſuum diſſolute relin-quere uideretur: nec minus uereretur: ne conte-mnere Ebutium:quàm de eo contemptus eſſe exiſti-maretur. Quapropter ſi quid extra iudicium eſt: quod homini tribuendum ſit:habetis hominem ſin=gulari pudore,uirtute cognita,& ſpectata fide am=pliſſimũ, Hetruriæ nomine totius in utraq; fortu-na cognitum multis ſignis & uirtutis & humani-tatis.ſiquid in contraria parte in homine offenden dum ſit:habetis eum,ut nihil dicam amplius:qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæritis:cum iudicium de ui ſit:is qui ar=guitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur: uerbo ſe non æquitate defendere conetur: id quoq; ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis: authoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum:in iu=dicium nó uenire,utrum Cecinna poſſederit,nec ne: tamen doceri poſſediſſe:multo etiã minus quæri A. Cecinnæ fundus ſit,nec ne:me tamen id ipſum do-cuiſſe,fundum eſſe Cecinnæ: cum hæc ita ſint: ſta-

tuite quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s
t u x y z A B C D E F G
H I K L M N O P Q

Omnes Quaterniones præter
Q duernum.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,
ET ANDREAE SOCERI,
MENSE IANVARIO.
M. D. XVIIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google